

Recht doen aan de Natuur

*Een analyse van de invloed van lobbyactiviteiten en de contexten van deze activiteiten
op de erkenning van Rechten voor de Natuur wereldwijd*

Naam: Madelief Eijkelboom

Begeleider: Professor A. Timmermans

Datum: 12 januari 2026

Master thesis: Stakeholders, Public Affairs en Maatschappij

Management van de Publieke Sector, Universiteit Leiden

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Theoretisch kader	7
2.1	Stakeholder theory	7
2.2	Agenda-setting theory	8
2.3	Toepassing op het onderzoek	10
2.4	Conclusie.....	10
3	Methodologie.....	11
3.1	De case survey methode.....	11
3.2	Toepassing in dit onderzoek	12
3.2.1	Selectie van bestaande casestudies.....	12
3.2.2	Ontwikkeling van het coderingsschema.....	13
3.2.3	Betrouwbaarheid en validiteit.....	18
3.2.4	Data analyse	18
3.2.5	Beperkingen van de methode	18
3.2.6	Ethische overwegingen	19
3.2.7	Conclusie.....	20
4	Analyse	21
4.1	Stakeholders	21
4.1.1	Legitimiteit	22
4.1.2	Urgentie	23
4.1.3	Macht.....	25
4.2	Strategieën.....	26
4.2.1	Agenda-building	27
4.2.2	Agenda denial.....	28
4.2.3	Issue containment.....	30
4.3	Context	32
4.3.1	Burgerparticipatie in besluitvorming	32
4.3.2	Toegang tot besluitvorming	33
4.3.3	Steun van politieke elites	35
4.3.4	Maatschappelijke coalitievorming.....	37
4.4	Uitkomsten	39
4.4.1	Niveau van juridische erkenning	39
4.4.2	Implementatie van erkende rechten	40

4.4.3	Ecologische impact	42
4.5	Synthese	44
4.5.1	Van stakeholders naar strategieën: legitimiteit en urgentie als startmotor.....	44
4.5.2	Agenda-building en de rol van context: van publieke- naar formele agenda	45
4.5.3	Agenda denial en issue containment als structurele tegenkrachten.....	45
4.5.4	Van erkenning naar implementatie	46
4.5.5	Ecologische impact als eindpunt van de keten.....	47
4.5.6	Interactie tussen variabelen: een cumulatief en conditioneel proces.....	47
4.5.7	Conclusie.....	48
5	Implicaties voor Marine Protected Areas.....	49
5.1	Normatief herframen van MPAs.....	49
5.2	Stakeholder-salience.....	50
5.3	Implementatie en ecologische doorwerking	51
5.4	Strategische implicaties voor MPAs.....	52
5.5	Conclusie.....	52
6	Conclusie.....	53
7	Literatuurlijst	57
	Bijlage 1 – Relevante bronnen voor case survey per casus: Rechten voor de Natuur.....	77
	Bijlage 2 – Codeboek voor case survey: Rechten voor de Natuur	84
B1	Burgerparticipatie in besluitvorming.....	84
B2	Maatschappelijke coalitievorming.....	85
B3	Steun van politieke elites	86
B4	Toegang tot besluitvorming.....	87
B5	Legitimiteit	89
B6	Urgentie	90
B7	Macht	91
B8	Agenda denial	92
B9	Issue containment.....	94
B10	Agenda-building model.....	95
B11	Niveau van juridische erkenning.....	97
B12	Implementatie van erkende rechten	98
B13	Ecologische impact	99
	Bijlage 3 – Codering variabelen per casus.....	102

1 Inleiding

De afgelopen twee decennia heeft het concept van *Rechten voor de Natuur (RoN)* zich ontwikkeld van een morele ambitie en een filosofisch idee tot een wereldwijde juridische beweging. Toen Christopher Stone (1972/2010) in zijn werk *Should Trees Have Standing?* betoogde dat de natuur als rechtssubject kon worden gezien, werd dit vooral beschouwd als een provocatief idee. Inmiddels erkennen verschillende landen wereldwijd (o.a. Ecuador, Nieuw-Zeeland en Colombia) de natuur of onderdelen daarvan als rechtspersoon met intrinsieke waarden en rechten (Corrigan & Oksanen, 2021; Burgers & Den Outer, 2021; Den Outer, 2023). Deze verschuiving weerspiegelt een fundamentele verandering in de relatie tussen mens en natuur. De mens staat niet langer centraal als heerser over de natuur, maar wordt gezien als onderdeel van een groter ecologisch geheel (Den Outer, 2023).

Desalniettemin is de institutionele erkenning van *RoN* ongelijk verdeeld en politiek omstreden. Waar sommige landen en jurisdicties grote, vergevorderde stappen zetten, blijft er in andere contexten juist veel weerstand bestaan. Deze weerstand is vaak het resultaat van gevestigde belangen, de invloed van lobbygroepen en economische prioriteiten. De lobbypraktijken, zowel van voor- als van tegenstanders van natuurrechten, spelen een centrale rol bij het al dan niet slagen van het erkennen van *RoN*. Dit roept de centrale onderzoeksvraag op: *“In hoeverre beïnvloeden lobbyactiviteiten en de soorten contexten waarin deze activiteiten plaatsvinden de erkenning van Rechten voor de Natuur? En wat kunnen we hiervan leren voor de toepassing op Marine Protected Areas?”*.

Van antropocentrisme naar ecocentrisme

Het antropocentrisme is eeuwenlang het dominante juridische, politieke en maatschappelijke paradigma geweest. Het richt zich op het welzijn van de mens en neemt dit als maatstaf voor rechtvaardigheid. De natuur wordt daarbij gezien als object van eigendom en beheer in plaats van als een entiteit met intrinsieke waarden en rechten (Corrigan & Oksanen, 2021). In een tijd gekenmerkt door ecologische crisis, klimaatverandering en biodiversiteitsverlies, groeit de roep om een ecocentrische benadering. In deze benadering staan ecosystemen centraal en wordt de natuur gezien als levende entiteit met intrinsieke waarden en rechten. Inheemse wereldbeelden, zoals het concept van ‘Pacha Mama’, vormen hiervoor een belangrijke bron van inspiratie (Gutmann, 2021).

De erkenning van *RoN* kan worden gezien als een ‘nieuwe’ juridische emancipatiebeweging die vergelijkbaar is met eerdere momenten waarop rechten werden uitgebreid naar nieuwe groepen waaronder vrouwen, dieren en slaven (Corrigan & Oksanen, 2021; Boyd, 2017; Den Outer, 2023). Deze ontwikkeling van het rechtsgebied roept fundamentele vragen op over de rol die het recht en de politiek kunnen en moeten spelen in het beschermen van het leven op aarde.

Het belang van lobby en belangenvertegenwoordiging

Beleid wordt niet alleen gevormd door rationele argumenten, maar door een complex samenspel van belangen, macht en narratieven (Timmermans & Van Venetië, 2024; Timmermans et al., 2019). Lobbyen – het strategisch beïnvloeden van besluitvormers – is daarbij zowel een essentieel instrument van democratische participatie als een potentiële bedreiging voor publieke belangen. Mitchell, Agle en Wood (1997) onderscheiden in hun werk stakeholders op basis van macht, legitimiteit en urgentie. Zij beargumenteren dat deze drie dimensies bepalen welke actoren gehoord worden en welke niet. In het geval van *RoN* zijn de natuurlijke entiteiten

stemloos. Zij zijn afhankelijk van menselijke vertegenwoordigers (ook wel bekend als ‘guardians’) om hun belangen politiek en bestuurlijk te behartigen en te articuleren.

Onderzoek naar agenda-setting laat zien dat thema’s pas politieke aandacht krijgen wanneer actoren er in slagen ze op de formele beleidsagenda te plaatsen (Cobb & Ross, 1997; Cobb, Ross & Ross, 1976). Dit proces wordt sterk beïnvloed door framing en lobbystrategieën. De erkenning van *RoN* is hierbij kwetsbaar. Tegenstanders van *RoN* kunnen via symbolische, culturele en economische strategieën agendatoegang ontzeggen, bijvoorbeeld door het idee weer te geven als juridisch onwerkbaar of economisch bedreigend (Cobb & Ross, 1997). Casussen waarin *RoN* succesvol zijn erkend (zoals de Whanganui-rivier in Nieuw-Zeeland) tonen aan dat langdurige politieke en maatschappelijke lobby nodig is om weerstand te overwinnen (Burgers & Den Outer, 2021; Den Outer, 2023; Lom, 2024).

De opkomst van nieuwe lobbyvormen

De hedendaagse lobbyarena is in transitie (Timmermans, 2024). Waar traditioneel vooral bedrijven en gevestigde spelers zoals belangenorganisaties toegang hadden tot beleidsmakers, is er tegenwoordig een ‘publicisering’ van lobbypraktijken te zien (Van Venetië & Timmermans, 2024). Burgers, activisten en grassroots-bewegingen (zoals Extinction Rebellion en de Ambassade van de Noordzee) gebruiken publieke communicatie, sociale media en artistieke interventies om aandacht op te eisen voor *RoN*. Deze ‘challengers’ treden naar voren als nieuwe, alternatieve machtsfactoren die de oude institutionele logica uitdagen. Tegelijkertijd is ook te zien dat zij professionaliseren en moreel appel (en morele ambitie) met strategisch lobbywerk combineren. Zij richten zich daarbij op juridische en politieke doorbraken (Van Venetië & Timmermans, 2024; Timmermans, 2024).

Lobbyen is daarmee niet alleen een top-downproces van beïnvloeding, maar ook een vorm van democratische innovatie. Het gaat niet alleen om wie toegang krijgt, maar ook om welke verhalen worden gehoord. Narratieven – de manier waarop verhalen worden verteld – blijken volgens Joos (2024) essentieel voor beleidsuitkomsten. In de strijd om *RoN* concurreren verschillende verhalen met elkaar, zoals economische groei versus ecologische rechtvaardigheid, eigendom versus eigen identiteit en menselijk belang versus planetair welzijn. De vraag ‘wiens verhaal wint?’ bepaalt vaak de juridische uitkomst en het succes van het erkennen van *RoN*.

Maatschappelijke relevantie

In het Antropoceen (het tijdperk waarin menselijke activiteiten de aarde structureel beïnvloeden), neemt de druk op ecosystemen op ongekende wijze toe. Volgens het VN-rapport *Our Common Future* (United Nations, 1987) is duurzame ontwikkeling alleen mogelijk wanneer ecologische grenzen worden gerespecteerd. Toch faalt de huidige milieuwetgeving in de praktijk vaak in het effectief beschermen van de natuur. De reden hiervoor is dat het is ontworpen om menselijke belangen te reguleren, in plaats van om ecologische integriteit te garanderen (Corrigan & Oksanen, 2021; Boyd, 2017; Den Outer, 2023). Door te onderzoeken hoe lobbyprocessen en andere relevante context variabelen de erkenning van *RoN* beïnvloeden, kan inzicht ontstaan in hoe wet- en regelgeving beter kan aansluiten bij de ecologische realiteit.

De toepassing op Marine Protected Areas (MPAs) is in dit verband bijzonder relevant. MPAs vormen een essentieel instrument voor biodiversiteitsbehoud. Hun effectiviteit wordt echter vaak ondermijnd door politieke en economische druk waardoor het in vele gevallen niet lukt om de beleidscyclus te sluiten. Hierdoor is het overgrote deel van de MPAs in de praktijk ‘onsuccesvol’ (Eijkelboom, 2022). Wanneer de lobby van visserijen, energiebedrijven of de

toerismesector invloed uitoefenen op beheerbesluiten, ontstaat spanning tussen ecologische doelen en economische belangen. Door te analyseren welke lobbystrategieën en de verschillende contexten waarin lobbyactiviteiten plaatsvinden, bijdragen of juist belemmeren dat de natuur als rechtssubject wordt erkend, kan dit onderzoek ook bijdragen aan een rechtvaardiger, duurzamer en ‘succesvoller’ marien beleid.

Wetenschappelijke relevantie

Wetenschappelijk gezien draagt dit onderzoek bij aan de kruising tussen milieurecht, politieke wetenschap, bestuurskunde en public affairs. Waar de bestaande literatuur over *RoN* zich veelal richt op filosofische of juridische grondslagen (Corrigan & Oksanen, 2021; Den Outer, 2023; Boyd, 2017; Stone, 1972/2010), richt dit onderzoek zich op de politieke dynamiek van besluitvorming. De combinatie van stakeholdertheorie (Mitchell et al., 1997) en agenda-setting theorie (Cobb & Ross, 1997; Cobb, Ross & Ross, 1976) biedt een analytisch raamwerk om te begrijpen hoe natuurrechten een plaats (of juist geen plaats) krijgen in het politieke en bestuurlijke systeem.

Door deze verschillende perspectieven te verbinden, kan worden onderzocht hoe verschillende actoren (van multinational bedrijven tot burgerinitiatieven en inheemse volkeren) invloed proberen uit te oefenen op de erkenning van *RoN* en hoe beleidsmakers deze pogingen ontvangen, filteren of negeren. Op die manier biedt dit onderzoek niet alleen theoretische verdieping, maar ook praktische aanknopingspunten voor beleidsinnovatie.

Doel en opbouw van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is tweeledig:

1. Te analyseren hoe lobbyprocessen en andere relevante context variabelen bijdragen aan of belemmeren dat *Rechten voor de Natuur* (juridisch) worden erkend;
2. Te onderzoeken wat deze inzichten betekenen voor de erkenning en bescherming van Marine Protected Areas.

In het eerste deel wordt het concept van *RoN* theoretisch en historisch verkend. Er wordt een theoretisch kader geschetst op basis van de bestaande literatuur op het gebied van public affairs en bestuurskunde. Vervolgens wordt via een case survey bestaande uit verschillende casussen, zoals de Whanganui-rivier in Nieuw-Zeeland, Pacha Mama in Ecuador en het ‘Maas in de Wet’-initiatief in Nederland, de dynamiek tussen belangenbehartiging, de politiek en het recht onderzocht. In het tweede deel wordt de vertaalslag gemaakt naar de MPA context, waar een vergelijkbare strijd tussen conflicterende belangen plaatsvindt.

Conclusie

De erkenning van *RoN* markeert een paradigmatische verschuiving in hoe wordt omgegaan met de aarde. Maar zoals elke maatschappelijke verandering wordt ook deze niet alleen bepaald door idealen, maar door macht, belangen en verhalen. Door de invloed van lobbyactiviteiten en andere relevante context variabelen te analyseren, kan worden blootgelegd waarom sommige pogingen tot erkenning slagen terwijl andere stranden. Verder kan het ook inzicht bieden in hoe toekomstige initiatieven zoals Marine Protected Areas effectiever kunnen worden vormgegeven. Daarmee levert dit onderzoek een bijdrage aan zowel de wetenschappelijke kennis over milieupolitiek als aan de maatschappelijke zoektocht naar een rechtvaardige relatie tussen mens en natuur.

2 Theoretisch kader

Public affairs hebben betrekking op het strategisch beïnvloeden van beleidsprocessen, publieke opinie en wetgeving ten behoeve van organisaties, groepen of bredere maatschappelijke doelen. Het vakgebied is sterk interdisciplinair en verenigt inzichten uit verschillende hoeken, waaronder politicologie, communicatiewetenschap, bestuurskunde en organisatiekunde (Timmermans, 2024). Binnen het domein van milieubeleid en duurzaamheid (waaronder de beweging rondom *RoN*) biedt de public affairs-literatuur verschillende theoretische invalshoeken om te begrijpen hoe en waarom belangen worden gearticuleerd, gehoord en afgewogen in politieke besluitvorming.

Dit theoretisch kader bespreekt twee centrale benaderingen uit de public affairs-literatuur die relevant zijn voor dit onderzoek:

1. Stakeholder theory;
2. Agenda-setting theory;

Daarna wordt besproken hoe deze verschillende theorieën elkaar aanvullen binnen het bredere onderzoeksveld en hoe ze kunnen worden toegepast op het vraagstuk van de invloed van lobbyactiviteiten en andere relevante context variabelen op de erkenning van *RoN*.

2.1 Stakeholder theory

De stakeholder theory vormt een belangrijk analytisch vertrekpunt binnen de public affairs-literatuur omdat zij inzicht biedt in de wijze waarop organisaties en beleidsmakers omgaan met uiteenlopende belanghebbenden. De grondslag van deze benadering ligt bij Freeman (1984), maar werd theoretisch verfijnd door Mitchell, Agle en Wood (1997). Zij ontwikkelden een model waarin stakeholders kunnen worden geïdentificeerd en geprioriteerd op basis van drie kernattributen:

- Macht: verwijst naar het vermogen van een actor om gedrag of besluitvorming te beïnvloeden;
- Legitimiteit: betreft de sociaal aanvaarde geldigheid van de claim die een stakeholder naar voren brengt;
- Urgentie: verwijst naar de mate waarin een kwestie onmiddellijke aandacht vereist.

Door deze drie dimensies te combineren onderscheiden Mitchell en collega's (1997) verschillende typen stakeholders, variërend van latente actoren (met één attribuut) tot definitieve stakeholders (met alle drie de attributen), die volgens hun theorie de hoogste prioriteit van besluitvormers ontvangen.

Deze typologie biedt een gestructureerde manier om te begrijpen waarom bepaalde actoren sneller toegang krijgen tot politieke en administratieve besluitvormers dan anderen. Stakeholder theory veronderstelt dat besluitvormers hun aandacht strategisch toewijzen: hoe sterker de combinatie van macht, legitimiteit en urgentie, hoe groter de kans dat een actor invloed kan uitoefenen. Daarmee vormt de theorie een waardevol interpretatiekader voor de studie van lobbyprocessen, beleidsbeïnvloeding en conflictarena's in het politieke domein (Mitchell et al., 1997).

In de context van *RoN* krijgt stakeholder theory een bijzondere lading, omdat de natuur zelf geen stem, agency of instrumentele macht bezit. Natuurlijke entiteiten hebben geen mogelijkheid om

urgentie te communiceren of legitimiteit te claimen. Zij worden daarom vertegenwoordigd door menselijke guardians, zoals inheemse gemeenschappen, maatschappelijke organisaties, activisten of lokale bewoners. Deze vertegenwoordigers proberen legitimiteit te vestigen door morele, ecologische of culturele argumenten naar voren te brengen (Corrigan & Oksanen, 2021; Burgers & Den Outer, 2021; Boyd, 2017).

Dit roept fundamentele vragen op over vertegenwoordiging: 'Wie mag namens de natuur spreken en op basis van welke legitimiteit?'. Het is immers de guardian die probeert de afwezigheid van natuur-agency te compenseren door urgentie te construeren en politieke macht te mobiliseren. *RoN*-casussen uit Ecuador, Colombia en Nieuw-Zeeland laten zien dat legitimiteit vaak wordt ontleend aan inheemse kennis (spirituele verbindingen met land en water) of wetenschappelijke inzichten in ecologische kwetsbaarheid (Burgers & Den Outer, 2021).

De stakeholderbenadering maakt daarnaast zichtbaar hoe *RoN*-initiatieven zich positioneren binnen bredere machtsconfiguraties. Traditionele economische actoren, zoals bedrijven, industrieën en sectorale belangenorganisaties, beschikken doorgaans over aanzienlijke structurele macht waaronder institutionele toegang, financiële middelen, expertise en langdurige relaties met beleidsmakers (Mitchell et al., 1997). Deze actoren vertegenwoordigen wat Van Venetië en Timmermans (2024) beschrijven als 'oude macht', gekenmerkt door geslotenheid, centralisatie en institutionele continuïteit.

Daartegenover staat de 'nieuwe macht' van maatschappelijke bewegingen, activistische groepen en grassroots-coalities, die zich vaak beroepen op urgentie, publieke mobilisatie en morele legitimiteit (Van Venetië & Timmermans, 2024). In het domein van *RoN* is deze nieuwe macht zichtbaar in vormen van directe actie, publieke campagnes, strategisch procederen en coalitievorming tussen lokale gemeenschappen en internationale NGOs. Deze actoren proberen toegang tot de politieke agenda te krijgen door het vergroten van publieke zichtbaarheid, het verbreden van coalities en het herframen van natuurwaarden als morele verplichtingen in plaats van economische belangen (Mitchell et al., 1997).

Hoewel stakeholder theory waardevolle handvatten biedt om actoren en machtsverhoudingen te analyseren, kent de benadering beperkingen voor het begrijpen van *RoN*-dynamieken. De theorie richt zich voornamelijk op wie invloed uitoefent, maar zegt weinig over hoe kwesties daadwerkelijk op de politieke agenda komen of daarvan worden geweerd. Voor dat vraagstuk is aanvullende theorie nodig, zoals de agenda-setting literatuur, die inzicht biedt in mechanismen van issue-expansion, framing en agenda denial (Cobb & Ross, 1997; Cobb, Ross & Ross, 1967).

2.2 Agenda-setting theory

De agenda-setting theory richt zich op het politieke proces waarin maatschappelijke vraagstukken worden getransformeerd tot onderwerpen die daadwerkelijk beleidsmatige aandacht krijgen. Hoewel in de publieke sfeer een veelheid aan problemen circuleert, bereikt slechts een beperkt aantal kwesties de formele besluitvorming. Dit onderscheid tussen de publieke agenda, die bestaat uit onderwerpen die als maatschappelijk relevant worden beschouwd, en de formele agenda waarop slechts die kwesties staan die politieke besluitvormers daadwerkelijk behandelen, is analytisch essentieel (Cobb & Ross, 1997; Cobb, Ross & Ross, 1976). De overgang van publieke naar formele agenda is geen neutraal of vanzelfsprekend proces. Het is het resultaat van politieke strijd, strategische framing en machtsverhoudingen tussen actoren.

Cobb, Ross en Ross (1967) onderscheiden drie modellen van agenda-building die inzicht geven in de manier waarop issues toegang krijgen tot, of juist worden geweerd van, de politieke agenda. Het outside initiation model beschrijft situaties waarin maatschappelijke groepen (zoals milieuorganisaties, grassroots-bewegingen of inheemse gemeenschappen) proberen nieuwe kwesties op de beleidsagenda te plaatsen. Dit model past goed bij discussies rondom *RoN*, waar NGOs, academici en activisten van buitenaf druk uitoefenen op politieke instituties om ecocentrische denkbeelden een plaats te geven. Het inside initiation model verwijst daarentegen naar processen waarin beleidsmakers of ambtenaren zelf een issue introduceren, doorgaans binnen bestaande institutionele kaders. Voorbeelden hiervan zijn de grondwetswijzigingen in Ecuador en Bolivia, waar *RoN* niet primaire via maatschappelijke druk maar via politieke elites op de agenda is gezet. Het derde model, het mobilisation model, beschrijft situaties waarin de overheid zelf actief probeert steun te verwerven voor een beleidsvoorstel door het publiek te mobiliseren en bewust aandacht te creëren.

Binnen elk van deze modellen spelen framing-processen een centrale rol. De manier waarop een probleem wordt gedefinieerd – bijvoorbeeld als economische bedreiging, morele verantwoordelijkheid, ecologische noodzaak of culturele plicht – bepaalt in hoge mate welke actoren sympathie of weerstand ondervinden (Cobb & Ross, 1997). Issue framing beïnvloedt dus niet alleen de interpretatie van een kwestie, maar structureert ook de politieke coalities die zich eromheen vormen en bepaalt welke beleidsoplossingen denkbaar worden geacht.

Agenda-setting is echter niet alleen een proces van toegang, maar ook van uitsluiting. Cobb en Ross (1997) beschrijven uitgebreid hoe actoren zich actief inzetten voor agenda denial, het blokkeren of neutraliseren van pogingen om nieuwe issues beleidsmatige aandacht te geven. Tegenstanders van *RoN* – waaronder delen van de industrie, landbouwsector en energiebedrijven – maken gebruik van strategieën die erop gericht zijn de status quo te behouden. Dit doen zij bijvoorbeeld door het problematiseren van de haalbaarheid van *RoN*, door te verwijzen naar vermeende economische schade of door te suggereren dat bestaande milieuregels al voldoende bescherming bieden. Dergelijke strategieën sluiten aan bij bredere patronen van issue containment, waarbij gevestigde belangen proberen te voorkomen dat een vraagstuk escaleert tot een breed publiek debat (Cobb & Ross, 1997).

Voorstanders van *RoN* proberen daarentegen issue expansion te realiseren door coalities te verbreden, morele argumenten centraal te stellen en publieke aandacht te vergroten door middel van campagnes, juridische procedures of symbolische acties. Door het koppelen van *RoN* aan bredere maatschappelijke thema's – zoals klimaatverandering, biodiversiteit, sociale rechtvaardigheid of inheemse rechten – proberen zij de relevantie en urgentie van het onderwerp te verhogen, zodat het moeilijker wordt voor besluitvormers om het te negeren (Cobb & Ross, 1997).

De agenda-setting theory (Cobb & Ross, 1997; Cobb, Ross & Ross, 1976) biedt daarmee een waardevol macro-analytisch perspectief op politieke aandacht. De theorie laat zien dat lobbyen niet uitsluitend bestaat uit directe invloed op wet- en regelgeving, maar vooral draait om het vormgeven van publieke en politieke percepties over wat als relevant, urgent of onvermijdelijk wordt beschouwd. Politieke aandacht is schaars en actoren concurreren voortdurend om definitiemacht over problemen, oorzaken en mogelijke oplossingen. Door de agenda-setting theory (Cobb & Ross, 1997; Cobb, Ross & Ross, 1976) te combineren met stakeholder theory (Mitchell et al., 1997) ontstaat er een rijker begrip van zowel wie toegang krijgt tot besluitvormers als welke issues überhaupt in overweging worden genomen. In de context van *RoN* maakt deze gecombineerde benadering zichtbaar hoe machtsrelaties, framing, mobilisatie en institutionele

dynamiek samen bepalen welke opvattingen over de relatie tussen mens en natuur uiteindelijk politiek gewicht krijgen.

2.3 Toepassing op het onderzoek

Samen vormen deze theorieën een geïntegreerd kader om de invloed van lobbyactiviteiten en andere relevante context variabelen op de erkenning van *RoN* te analyseren. Ze laten zien dat lobbyen niet alleen een strijd om middelen is, maar ook een strijd om betekenis, legitimiteit en aandacht.

Toegepast op Marine Protected Areas (MPAs) kan dit kader helpen om te analyseren hoe verschillende belanghebbenden (bijv. overheden, visserijen, bedrijven, NGOs en wetenschappers) hun claims positioneren en hoe beleidsmakers die informatie verwerken. Het maakt inzichtelijk dat succes afhangt van het samenvallen verschillende factoren zoals macht, legitimiteit en normatieve framing.

2.4 Conclusie

De public affairs literatuur biedt verschillende perspectieven om de dynamiek van lobbyactiviteiten en beleidsbeïnvloeding op het gebied van *RoN* beter te begrijpen. Stakeholder theory (Mitchell et al., 1997) legt de nadruk op de verdeling van macht, urgentie en legitimiteit, terwijl de agenda-setting theory (Cobb & Ross, 1997; Cobb, Ross & Ross, 1976) de toegang tot politieke aandacht verklaart.

Gezamenlijk tonen de verschillende theorieën dat lobbyactiviteiten en gerelateerde context variabelen rond het erkennen van *RoN* niet slechts een technocratisch proces zijn, maar een moreel en symbolisch strijdtoneel waar verschillende actoren hun issue effectief onder de aandacht proberen te brengen. De erkenning van *RoN* vereist niet alleen juridische innovatie, maar ook effectieve belangenvertegenwoordiging, strategische issue-framing en empathische storytelling. Daarmee vormt dit theoretisch kader de basis voor het empirisch onderzoek naar hoe lobbyactiviteiten en andere gerelateerde context variabelen kunnen bijdragen aan de erkenning van *RoN*.

3 Methodologie

Om te onderzoeken welke factoren bijdragen aan het (succesvol) erkennen van *RoN* en welke invloed lobbyactiviteiten en andere relevante context variabelen daarop uitoefenen, is gekozen voor een systematische vergelijking van bestaande casussen wereldwijd. De kennis van *RoN* is momenteel verspreid over talloze case studies, beleidsrapporten en juridische analyses. De afzonderlijke studies bieden waardevolle inzichten (vooral op juridisch- en filosofisch gebied), maar laten moeilijk toe om overkoepelende patronen te analyseren.

Daarom wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van de case survey methode. Dit is een vorm van meta-analyse die ontwikkeld werd door Lucas (1974) en verder uitgewerkt en verfijnd door Yin en Heald (1975), Larsson (1993) evenals Newig en Fritsch (2009). De case survey methode maakt het mogelijk om kwalitatieve informatie uit bestaande case studies systematisch te coderen en te kwantificeren. Op die manier wordt het mogelijk om te vergelijken tussen verschillende contexten (Larsson, 1993). Zo combineert de methode de diepgang van kwalitatieve casestudies met de generaliseerbaarheid van kwantitatieve analyse.

De case survey methode biedt een systematische manier om kwalitatieve beschrijvingen uit individuele casestudies om te zetten in kwantificeerbare data. Hierdoor kunnen nieuwe patronen in de verschillende contexten worden herkend en geanalyseerd. In dit onderzoek wordt de methode toegepast op een reeks nationale en regionale *RoN*-casussen wereldwijd (o.a. in Ecuador, Colombia, Oeganda, Nieuw-Zeeland, India en Nederland), met als doel te identificeren welke lobbyactiviteiten en andere relevante context variabelen of maatschappelijke factoren bijdragen aan (succesvolle) juridische erkenning.

3.1 De case survey methode

De case survey methode vormt een brug tussen de nomothetische benadering (gericht op generaliseerbare wetmatigheden) en de idiografische benadering (gericht op diepgaande contextuele beschrijving) (Larsson, 1993). Waar traditionele casestudies vaak niet generaliseerbaar zijn en grootschalige surveys contextuele nuance missen, maakt de case survey het mogelijk om patronen binnen meerdere casussen te ontdekken zonder hun context volledig te verliezen.

Volgens Larsson (1993) bestaat de methode uit vier hoofdfasen:

1. Selectie van bestaande casestudies op basis van relevantie en kwaliteit.
2. Ontwikkeling van een coderingsschema waarmee kwalitatieve informatie systematisch wordt vertaald naar kwantitatieve variabelen.
3. Codering van de casussen door meerdere onafhankelijke beoordelaars om betrouwbaarheid tussen verschillende beoordelaars te waarborgen.
4. Analyse van de gecodeerde data om patronen te identificeren.

Het voordeel van deze methode is dat zij bestaande kennis 'hergebruikt' om bredere inzichten te bieden (Newig & Fritsch, 2009). Dit maakt de aanpak bijzonder geschikt voor onderzoeksvelden die gedomineerd worden door kleinschalige of context specifieke studies, zoals bij de erkenning van *RoN* wereldwijd.

3.2 Toepassing in dit onderzoek

3.2.1 Selectie van bestaande casestudies

De eerste stap van de methodologie bestaat uit het samenstellen van een representatieve steekproef van bestaande *RoN*-casussen. Het uitgangspunt bij de selectie waren het boek *Rechten voor de Natuur* (Den Outer, 2023), het *Rechten voor de Natuur Compendium* (Burgers & Den Outer, 2021) evenals aanvullende academische en juridische literatuur (waaronder de werken van Corrigan & Oksanen, 2021; Boyd, 2017; Stone, 1972/2010). De selectiecriteria voor de casussen waren:

1. Locatie
2. Juridische status
3. Type natuurlijke entiteit
4. Beschikbaarheid (en kwaliteit) van informatie

Op basis van deze criteria zijn 18 casussen geselecteerd die worden weergegeven in Tabel 1. Deze selectie van casussen weerspiegelt de mondiale verspreiding van *RoN*-initiatieven, variërend van constitutionele hervorming en nationale erkenning tot lokale verordeningen en veelbelovende (burger)initiatieven.

Tabel 1

Overzicht geselecteerde casussen

Case	Locatie	Juridische status
1 Mineral gletsjervallei	King California, Verenigde Staten	Geen rechtspersoonlijkheid – De zaak <i>Sierra Club v. Morton</i> (1972) vormde het begin van het debat over <i>RoN</i> . De vallei werd later (1978) onderdeel van het Sequoia National Park en dus beschermd, maar zonder eigen rechten.
2 Tamaqua Borough	Pennsylvania, Verenigde Staten	Rechtspersoonlijkheid erkend in lokale verordening - Eerste staat ter wereld (2006) die via een lokale verordening <i>RoN</i> erkende om zich te verzetten tegen het dumpen van giftig afval.
3 Wateren in Florida	Florida, Verenigde Staten	Juridische status betwist/onzeker – In 2020 werd via lokale ordonnantie het recht van waterlichamen erkend, maar deze erkenning is door de staat deels nietig verklaard. Als het gevolg daarvan is de juridische status betwist.
4 Manoomin wilde rijst	Canada	Rechtspersoonlijkheid erkend binnen jurisdictie – In 2018 erkende de White Earth Band of Ojibwe via tribale wetgeving de rechten van Manoomin (heilige wilde rijst) als juridische entiteit binnen hun jurisdictie.
5 Amazone regenwoud	Colombia	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – In 2018 erkende het Hooggerechtshof van Colombia de Amazone als rechtspersoon met grondrechten (het recht op bescherming en behoud).
6 Atrato rivier	Colombia	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – In 2016 door het Constitutioneel Hof erkend als rechtspersoon met eigen rechten, vertegenwoordigd door menselijke voogden.
7 Pacha mama	Ecuador	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – Sinds 2008 zijn de rechten voor Pacha Mama opgenomen in de grondwet. De natuur heeft het recht op bestaan, behoud en herstel.
8 Los Cedros nevelwoud	Ecuador	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – In 2021 bevestigde het Constitutioneel Hof de rechten van de natuur. Mijnbouw in het gebied werd geblokkeerd. Het gebied wordt grondwettelijk beschermd.
9 Rechten voor Moeder Aarde	Bolivia	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – verschillende wetten (de Grondwet van 2009, de Ley de Derechos de la

			Madre Tierra) – erkennen Moeder Aarde als rechtspersoonlijkheid met eigen rechten.
10	Great Barrier Reef	Australië	Geen rechtspersoonlijkheid – Het rif kent geen rechtspersoonlijkheid, maar staat onder een streng milieurechtelijk regime. Pogingen tot rechten voor het rif zijn politiek besproken, maar (nog) niet wettelijk erkend.
11	Rechten voor de natuur	Oeganda	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – In 2019 zijn de Rechten voor de Natuur opgenomen in de National Environment Act. Daarmee werden de Rechten voor de Natuur nationaal erkend.
12	Rechten voor de rivieren	Bangladesh	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – In 2019 besliste het Hooggerechtshof dat alle rivieren in Bangladesh rechtspersoonlijkheid hebben. Er is een voogdijstructuur waarin de National River Conservation Commission de voogd is.
13	Te Urewera bos	Nieuw-Zeeland	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – Sinds 2014 heeft het bos rechtspersoonlijkheid. Zij wordt vertegenwoordigd door guardians (vertegenwoordigers van de staat en de inheemse Māori).
14	Whanganui rivier	Nieuw-Zeeland	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – Sinds 2019 heeft de Whanganui rivier rechtspersoonlijkheid. Zij wordt vertegenwoordigd door guardians (vertegenwoordigers van de staat en de inheemse Māori).
15	Ganga en Yamuna rivier	India	Juridische status betwist/onzeker – In 2017 werden de rivieren erkend als rechtspersoon van Uttarakhand. Deze uitspraak werd echter later geschorst door het Hooggerechtshof. De juridische status van de rivieren is dus onzeker.
16	Mar Menor	Spanje	Rechtspersoonlijkheid erkend door de staat – In 2022 werd de rechtspersoonlijkheid van de Mar Menor-lagune erkend via een wet van het Spaanse parlement. De lagune heeft volgens de wet het recht op bescherming.
17	Rechten voor de Maas	Nederland	Geen rechtspersoonlijkheid – De Maas kent (nog) geen rechtspersoonlijkheid, maar het burgerinitiatief ‘Maas in de Wet’ is hier sinds 2022 actief mee bezig.
18	Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	Nederland	Geen rechtspersoonlijkheid – De Waddenzee kent (nog) geen rechtspersoonlijkheid, maar er ligt een voorstel van het Waddenzee Nature Board en de Ambassade van de Noordzee om rechtspersoonlijkheid te erkennen. Het initiatief bevindt zich nog in de onderzoeksfase.

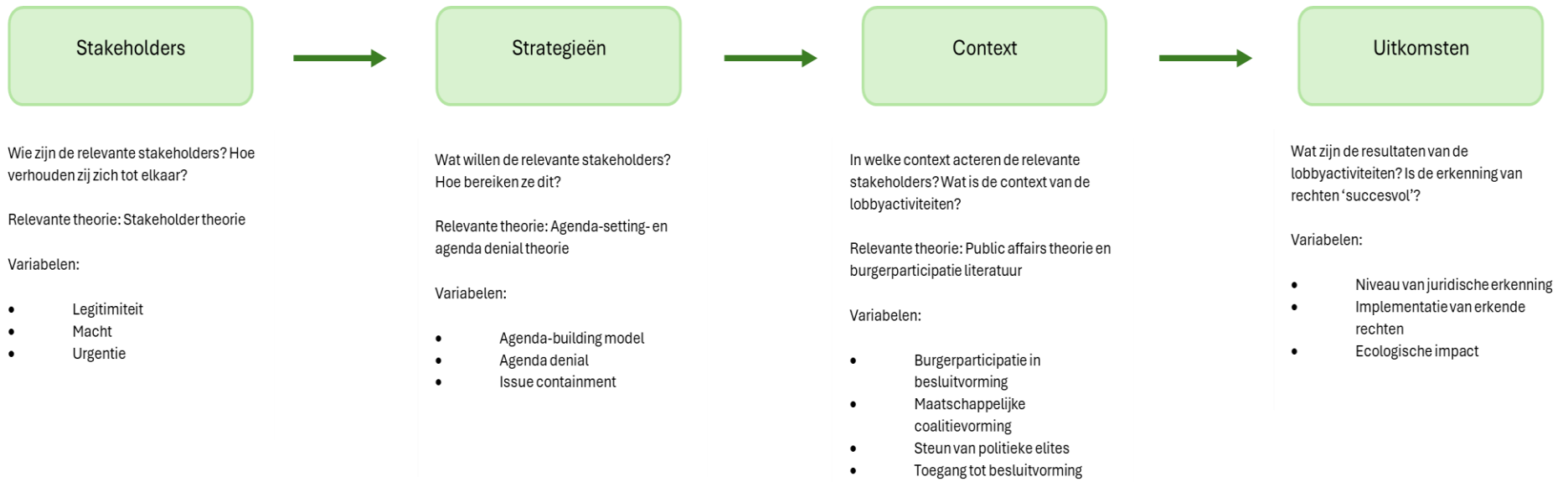
Voor iedere casus wordt een dossier opgebouwd op basis van verschillende primaire en secundaire bronnen. Een overzicht van de relevante bronnen per casus (Tabel 2) wordt weergegeven in Bijlage 1. Door (minimaal zeven) verschillende bronnen te gebruiken per casus, wordt triangulatie mogelijk. Hierdoor wordt de betrouwbaarheid van de informatie vergroot en wordt bias uit enkelvoudige perspectieven zo veel mogelijk beperkt (Yin & Heald, 1975).

3.2.2 Ontwikkeling van het coderingsschema

De volgende centrale stap binnen de case survey methode is het ontwikkelen van een coderingsschema dat kwalitatieve beschrijvingen omzet in systematische, kwantitatieve data. In overeenstemming met de aanbevelingen van Larsson (1993) zijn de te coderen variabelen gebaseerd op zowel theoretische concepten als empirische observaties uit de *RoN*-literatuur. De variabelen zijn verdeeld over vier categorieën: stakeholders, strategieën, context en uitkomsten. Alle categorieën worden hieronder verder toegelicht.

Figuur 1.

Flowchart variabelen

De overgang tussen de verschillende categorieën variabelen kan worden gezien als een analytische keten waarin stakeholders, hun strategieën, de context waarin zij acteren en de uitkomsten van hun acties elkaar opvolgen en wederzijds beïnvloeden. Deze keten wordt ook weergegeven in de flowchart in Figuur 1.

Het startpunt van deze keten ligt bij het identificeren van de relevante stakeholders rondom de erkenning van *RoN* in de verschillende casussen wereldwijd. Vanuit de stakeholder theory is het essentieel om vast te stellen welke actoren betrokken zijn en hoe zij zich verhouden tot de erkenning van *RoN*, aangezien hun mate van legitimiteit, macht en urgentie bepalend zijn voor in hoeverre zij invloed uit kunnen oefenen op het politiek-bestuurlijke proces en de beleidsuitkomsten (Mitchell et al., 1997).

Vervolgens is inzicht nodig in de strategieën van deze stakeholders. Wat willen zij bereiken en op welke wijze proberen zij dat te doen? De agenda-setting theory biedt hier belangrijke handvatten. Voorstanders van *RoN* trachten via agenda building het onderwerp zichtbaar te maken en op de politiek-bestuurlijke agenda te plaatsen, terwijl tegenstanders juist strategieën van agenda denial en issue containment in kunnen zetten om de erkenning te voorkomen of te vertragen (Cobb & Ross, 1997). De strategieën die stakeholders kiezen, vloeien direct voort uit hun belangen en positie.

De interacties tussen de verschillende stakeholders krijgen betekenis binnen een specifieke context (het speelveld waarop de lobbyactiviteiten plaatsvinden). Institutionele structuren, politieke machtsverhoudingen en maatschappelijke steun bepalen of agenda-setting strategieën evenals tactieken voor agenda denial en issue containment kansrijk zijn. Een open bestuurlijke context, toegang tot besluitvorming, burgerparticipatie in besluitvorming evenals sterke maatschappelijke coalities kunnen van grote invloed zijn op de kans dat *RoN* succesvol worden geagendeerd en serieus worden genomen.

Tot slot leiden deze processen tot uitkomsten, zoals (gedeeltelijke) juridische erkenning, de mate van implementatie van *RoN* en de ecologische impact van deze erkenning. Deze uitkomsten vormen daarbij niet (per se) een eindpunt, maar beïnvloeden opnieuw de positie en strategieën van stakeholders in andere fases of cycli van het beleidsproces. Zo ontstaat een dynamisch proces waarin de categorieën variabelen logisch in elkaar overgaan en gezamenlijk inzicht bieden in het succes of falen van initiatieven tot het erkennen van *RoN* wereldwijd.

De verschillende categorieën uit de keten worden hieronder verder toegelicht.

Stakeholders

Binnen de categorie ‘*stakeholders*’ staat centraal welke actoren voor besluitvormers relevant zijn en in welke mate zij aandacht en invloed krijgen. Mitchell, Agle en Wood (1997) formuleren hiervoor het toonaangevende model van stakeholder-salience, waarin drie attributen bepalend zijn: macht, legitimiteit en urgentie.

Macht verwijst naar de capaciteit van een stakeholder om het gedrag of de uitkomsten van een organisatie of beleidsproces te beïnvloeden. Dit kan politiek, economisch, institutioneel of discursief van aard zijn. Stakeholders met substantiële macht worden sneller gehoord, omdat zij potentiële risico's of voordelen voor besluitvormers vertegenwoordigen (Mitchell et al., 1997).

Legitimiteit betreft de sociaal of institutioneel erkende juistheid van de relatie tussen de stakeholder en de issue. Deze legitimiteit kan juridisch, moreel of maatschappelijk verankerd zijn. Besluitvormers geven doorgaans prioriteit aan stakeholders waarvan hun claims als

passend of rechtmatig worden gezien, omdat dit de eigen beleidskeuzes verstrekt en politieke kosten verlaagt (Mitchell et al., 1997).

Tot slot heeft urgentie betrekking op de tijdsgevoeligheid en hoe kritiek de stakeholderclaim is. Wanneer een kwestie zowel dringende actie vereist als normatief dwingend voelt, stijgt de kans dat besluitvormers onmiddellijk reageren (Mitchell et al., 1997).

De stakeholder theory stelt dat de combinatie van deze drie attributen bepaalt welke actoren als prioritair worden beschouwd. Stakeholders die alle drie de attributen bezitten (definitieve stakeholders) genieten de hoogste aandacht. Daarmee biedt deze theorie een analytisch raamwerk om te begrijpen waarom sommige belangen structureel minder invloed uitoefenen dan andere en hoe lobbystrategieën kunnen worden afgestemd op de kenmerken die besluitvormers het meest richting geven.

Strategieën

Binnen de 'strategieën' staat centraal hoe maatschappelijke kwesties wel of niet doordringen tot de formele beleidsagenda. Cobb, Ross en Ross (1967) onderscheiden drie agenda-building modellen die verschillende routes voor issue-toegang beschrijven. In het inside initiation model worden nieuwe issues geïntroduceerd door beleidsmakers of ambtelijke elites zelf. De toegang is hierbij beperkt tot insiders en maatschappelijke groepen spelen slechts een marginale rol. In het outside initiation model proberen maatschappelijke actoren juist van buitenaf druk op te bouwen door publieke aandacht, mobilisatie en media-inzet. Succes is afhankelijk van hun vermogen om de scope of conflict te vergroten en zo besluitvormers te dwingen een issue op te pakken. Het mobilisation model beschrijft situaties waarin de overheid zelf actief steun zoekt in de samenwerking om beleidsveranderingen te legitimeren, waardoor de publieke arena een instrument wordt van beleidsimplementatie (Cobb, Ross & Ross, 1976).

Tegenover deze initiërende processen staan mechanismen die juist voorkomen dat issues beleidsaandacht krijgen. Agenda denial verwijst naar strategieën waarmee gevestigde actoren (o.a. politieke elites en economische belangengroepen) de toegang tot de agenda blokkeren. Zij kunnen bijvoorbeeld de probleemdefinitie betwisten, de legitimiteit van initiatiefnemers ondermijnen of alternatieve frames inzetten. Issue containment is een specifiek instrument binnen agenda denial. Bij issue containment wordt bewust de zichtbaarheid beperkt evenals de reikwijdte of urgentie van een issue, zodat het niet escaleert tot een breed politiek debat (Cobb & Ross, 1997).

Gezamenlijk tonen deze concepten dat agenda-setting geen neutraal selectieproces is, maar een dynamische strijd waarin actoren actief issues promoten of juist indammen om beleidsaandacht te beïnvloeden.

Context

De 'context van lobbyactiviteiten' verwijst naar de politieke en maatschappelijke voorwaarden die bepalen in hoeverre lobbyacties kansrijk zijn. Deze context wordt in de literatuur gezien als een combinatie van institutionele toegang, steun van machtsdragers en maatschappelijke mobilisatie.

Toegang tot besluitvorming vormt een fundamentele voorwaarde. Zonder institutionele openingen, bijvoorbeeld via commissies, consultaties of informele netwerken, kunnen belangen nauwelijks invloed uitoefenen. Volgens Cobb en Ross (1997) evenals Cobb, Ross en Ross (1967)

is de kans dat een issue de formele agenda bereikt sterk afhankelijk van deze toegangspoorten, die door de elites worden bewaakt en selectief worden opengesteld.

De steun van politieke elites fungeert daarbij als een belangrijke hefboom. In het inside initiation model zijn het juist beleidsmakers die issues aandragen, waardoor maatschappelijke actoren vooral succesvol zijn wanneer zij politieke bondgenoten mobiliseren. Elitesteun werkt bovendien legitimerend en vergroot de kans dat een onderwerp daadwerkelijk beleidsaandacht krijgt (Cobb & Ross, 1997; Cobb, Ross & Ross, 1976).

Tegelijk spelen burgerparticipatie en maatschappelijke coalitievorming een centrale rol in de outside initiation- en mobilisation-modellen. Hierin ontstaat invloed door het vergroten van de scope of conflict, waarbij mobilisatie van burgers en organisaties de zichtbaarheid, urgentie en publieke druk rondom een issue verhoogt. Cobb en Ross (1997) evenals Cobb, Ross en Ross (1967) benadrukken dat coalities bijdragen aan issue-expansie. De coalities vergroten de variëteit aan betrokken actoren en versterken het signaal dat een probleem breed maatschappelijk leeft.

Samen bepalen deze vier factoren of een lobbystrategie effectief kan opereren binnen een politiek systeem. De context is dus geen neutrale achtergrond maar een dynamische structuur die kansen opent en sluit voor beïnvloeding van beleid.

Uitkomsten

Binnen de categorie '*uitkomsten van lobbyactiviteiten*' staat centraal hoe belangenbehartiging doorwerkt in concrete juridische, institutionele en ecologische uitkomsten. In het kader van *RoN* laat het internationale compendium zien dat lobbyprocessen niet alleen gericht zijn op agendavorming, maar ook op het realiseren van juridische erkenning van de natuur als rechtssubject. Deze erkenning kan plaatsvinden via constitutionele aanpassingen, nationale wetgeving of rechterlijke uitspraken. Het niveau van juridische erkenning weerspiegelt daarmee de mate waarin lobby-inspanningen erin slagen formele institutionele structuren te veranderen (Burgers & Den Outer, 2021).

Toch vormt erkenning slechts een eerste stap. Het compendium benadrukt dat de implementatie van erkende rechten sterk varieert en afhankelijk is van bestuurlijke capaciteit, politieke wil en maatschappelijke ondersteuning. In meerdere casussen blijkt dat formele rechten pas effectief worden wanneer vertegenwoordiging, toezichtmechanismen en handavingsprocedures daadwerkelijk worden ingericht. Hierdoor wordt duidelijk dat lobbyactiviteiten niet alleen gericht zijn op juridische status, maar ook op het creëren van duurzame bestuurlijke infrastructuur waarin deze rechten kunnen functioneren (Burgers & Den Outer, 2021).

Ten slotte is ecologische impact een cruciale uitkomstvariabele. *RoN*-casussen laten zien dat juridische erkenning en implementatie kunnen leiden tot bescherming van ecosystemen, herstel van biodiversiteit of het voorkomen van schadelijke activiteiten, zoals mijnbouw of vervuiling. Deze ecologische effecten fungeren als meetbare indicatoren van de effectiviteit van lobbystrategieën die zijn gericht op het herpositioneren van natuur binnen juridische en politieke systemen (Burgers & Den Outer, 2021).

Een uitgebreid codeboek beschrijft per variabele de conceptuele- en operationele definitie evenals de coderingscriteria om zo de reproduceerbaarheid van het onderzoek te waarborgen (zie Bijlage 2).

3.2.3 Betrouwbaarheid en validiteit

Om de betrouwbaarheid van de codering te waarborgen, zijn de casussen meermaals gecodeerd. Gezien de opzet en organisatie van dit onderzoek is het niet mogelijk om meerdere onderzoekers dezelfde casussen te laten coderen. In plaats daarvan is ervoor gekozen om de casussen (over een langere periode) een aantal keer te coderen en de verschillende ‘coderingsessies’ met elkaar te vergelijken. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid tussen de verschillende sessies wordt getoetst door middel van Cohen’s Kappa, waarbij een waarde van minimaal 0.7 wordt nagestreefd (Larsson, 1993). Eventuele verschillen worden geheranalyseerd om tot een definitieve conclusie te komen.

Daarnaast is de constructvaliditeit verzekerd door triangulatie van verschillende theoretische kaders (verschillende Public Affairs theorieën) (Cobb & Ross, 1997). De interne validiteit wordt verhoogd door het combineren van kwantitatieve codering met kwalitatieve duiding. De externe validiteit volgt uit de geografische, institutionele en inhoudelijke spreiding van de casussen, wat de generaliseerbaarheid van de bevindingen vergroot (Newig & Fritsch, 2009).

3.2.4 Data analyse

De informatie uit de verschillende casussen wordt systematisch gecodeerd en gekwantificeerd. De gecodeerde data wordt vervolgens methodisch kwalitatief geanalyseerd en ondersteund door initiële kwantitatieve inzichten (data descriptives zoals min, max en mean value). De kwalitatieve analyse vindt plaats aan de hand van de keten zoals geïdentificeerd op basis van de relevante theorieën en weergegeven in Figuur 1. De kwalitatieve analyse wordt gebruikt om causale mechanismen identificeren en te begrijpen zoals hoe coalitievorming, steun van politieke elites of burgerparticipatie in besluitvorming bijdragen aan juridische doorbraken. Door de resultaten van de codering te combineren met contextuele analyse wordt de ‘richness of case material’ behouden.

3.2.5 Beperkingen van de methode

Hoewel de case survey methode een krachtig instrument is om patronen te identificeren in complexe beleids- en juridische processen, kent deze benadering verschillende beperkingen die de interpretatie en generaliseerbaarheid van de resultaten beïnvloeden. De belangrijkste beperkingen hebben betrekking op datakwaliteit, contextverlies, selectiebias, interpretatieve subjectiviteit en causale complexiteit.

Ten eerste vormt de afhankelijkheid van secundaire data een structurele beperking. De case survey bouwt voort op bestaande case studies, juridische analyses, beleidsrapporten en academische literatuur. De betrouwbaarheid van de bevindingen hangt daardoor sterk af van de kwaliteit, volledigheid en methodologische consistentie van deze bronnen (Larsson, 1993; Newig & Fritsch, 2009). Niet alle casussen over *RoN* zijn even uitgebreid onderzocht of op vergelijkbare wijze gedocumenteerd. Sommige studies benadrukken juridische aspecten, terwijl andere de maatschappelijke of ecologische context centraal stellen. Dit kan leiden tot informatie-asymmetrie en ongelijkheid in datadiepte tussen casussen. Om dit te voorkomen worden, zoals beschreven, verschillende bronnen gebruikt per casus wat triangulatie van informatie mogelijk maakt.

Daarnaast bestaat het risico van contextverlies bij het vertalen van kwalitatieve gegevens naar kwantitatieve variabelen. Door complexe, unieke contexten te reduceren tot scores gaat nuance verloren. Hoewel triangulatie en duidelijke coderingscriteria dit risico beperken, blijft interpretatieve reductie onvermijdelijk.

Een derde beperking betreft de selectiebias. Succesvolle of opvallende *RoN*-casussen (zoals de Whanganui-rivier in Nieuw-Zeeland of de Mar Menor in Spanje) worden vaker beschreven dan mislukte of minder zichtbare initiatieven. Dit kan leiden tot een overschatting van succesfactoren en een onderschatting van structurele belemmeringen. Ook geografische en taalkundige bias speelt mee. Zo zijn Engelstalige bronnen oververtegenwoordigd, waardoor kennis uit niet-westerse contexten onderbelicht kan blijven. Om hier zo goed mogelijk mee om te gaan, is geprobeerd om zoveel mogelijk verschillende bronnen van inheemse of lokale auteurs te gebruiken en een verscheidenheid aan casussen te kiezen (uit verschillende werelddelen en op verschillende schaalniveaus).

Verder kent de methode interpretatieve subjectiviteit. Ondanks de coderingsprotocollen (meermaals coderen, coderen volgens het codeboek, etc.) blijven de coderingen afhankelijk van de beoordelaar. Variabelen zoals 'legitimiteit' of 'steun van politieke elites' vereisen normatieve interpretatie, wat tot variatie in beoordeling kan leiden. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid (via Cohen's Kappa) beperkt deze bias, maar sluit deze niet volledig uit.

Tot slot biedt de case survey beperkte mogelijkheden om causale verbanden vast te stellen. De methode identificeert correlaties tussen variabelen, maar kan niet altijd aantonen waarom of hoe een bepaald proces succesvol was. Complexe interacties tussen maatschappelijke druk, juridische tradities en kaders evenals politieke context zijn moeilijk volledig te isoleren. De uitkomsten moeten daarom worden geïnterpreteerd als analytische generalisaties in plaats van universele wetten (Yin & Heald, 1975).

Samenvattend biedt de case survey methode een systematische manier om kennis te synthetiseren over *RoN*-casussen, maar haar kracht ligt eerder in het ontdekken van patronen en hypothesen dan in het aantonen van causale wetmatigheden. De resultaten van het onderzoek moeten dan ook worden beschouwd als richtinggevend en verklarend in plaats van als definitief bewijs. Verdere verdieping via kwalitatieve studies, verdere kwantitatieve studies of vergelijkende (case) analyses in de toekomst is noodzakelijk om de bevindingen te valideren en te contextualiseren.

3.2.6 Ethische overwegingen

Hoewel dit onderzoek voornamelijk gebruik maakt van bestaande literatuur en openbare documenten, gelden fundamentele principes van onderzoeksintegriteit (o.a. transparantie, respect en nauwkeurigheid). Casussen die betrekking hebben op inheemse gemeenschappen worden behandeld met respect en erkenning van hun epistemische en culturele autonomie in lijn met de *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* (United Nations, 2007). Daarnaast wordt zo zorgvuldig mogelijk omgegaan met terminologie om eurocentrische of juridische bias te vermijden.

Verder worden geen waardeoordelen geveld over de effectiviteit van specifieke lobbygroepen of lobbycoalities, maar wordt hun rol analytisch onderzocht binnen de context van beleidsprocessen.

3.2.7 Conclusie

Samenvattend biedt de case survey methode een solide basis om de uiteenlopende casussen binnen de *RoN*-beweging wereldwijd systematisch te vergelijken. Door kwalitatieve beschrijvingen te kwantificeren, maakt de methode het mogelijk om patronen te ontdekken tussen lobbyactiviteiten en -strategieën, institutionele condities en juridische erkenning. Deze aanpak sluit aan bij de oproep van Newig en Fritsch (2009) om meta-analytische methoden te gebruiken voor de integratie van verspreide kennis binnen de politieke- en milieuwetenschappen.

De resultaten van de analyse geven inzicht in welke actoren en strategieën bijdragen aan (succesvolle) erkenning van *RoN*, hoe contextuele factoren (bijv. type rechtsstelsel, maatschappelijke coalitievorming en steun van politieke elites) dit proces beïnvloeden en wat deze inzichten betekenen voor de toepassing van *RoN* op Marine Protected Areas (MPAs).

4 Analyse

De analyse is gebaseerd op een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve data die zijn verzameld via de case survey-methode (zie Bijlage 3). De analyse heeft tot doel inzicht te bieden in de wijze waarop lobbyactiviteiten en de contexten waarin zij plaatsvinden gezamenlijk bijdragen aan de erkenning van *RoN*. De analyse bouwt voort op het eerder beschreven theoretische kader en is gestructureerd langs de analytische keten bestaande uit vier elementen: stakeholders, strategieën, context en uitkomsten. Deze benadering maakt het mogelijk om systematisch te onderzoeken hoe verschillende stakeholders opereren in *RoN*-casussen wereldwijd, welke beïnvloedingsstrategieën zij inzetten, binnen welke institutionele, politiek en maatschappelijke contexten dit plaatsvindt en welke vormen van erkenning en impact hieruit voortvloeien.

Door de verschillende casussen te analyseren, wordt zichtbaar dat de erkenning van *RoN* geen lineair of uniform proces is, maar het resultaat van dynamische interacties tussen stakeholders en hun omgeving. De analyse richt zich niet alleen op de formele juridische uitkomsten van de casussen, maar ook de mate van implementatie van (eventuele) rechten en hun ecologische doorwerking. Daarmee wordt beoogd een genuanceerd antwoord te formuleren op de onderzoeksvraag naar de invloed van lobbyactiviteiten en de context waarin zij plaatsvinden op de erkenning van *RoN*.

4.1 Stakeholders

De erkenning van *RoN* voltrekt zich niet in een institutioneel vacuüm, maar binnen een dynamisch krachtenveld van uiteenlopende stakeholders met verschillende belangen, middelen en posities. De samenstelling van dit veld, evenals de mate waarin specifieke actoren als relevant en invloedrijk worden beschouwd, blijkt cruciaal voor het succes of falen van lobbyactiviteiten gericht op *RoN*. Om deze dynamiek te analyseren, biedt de stakeholder-salience benadering van Mitchell, Agle en Wood (1997) een bruikbaar analytisch kader. De casussen laten zien dat erkenning van *RoN* in belangrijke mate samenhangt met verschuivingen in deze attributen en met de vraag welke stakeholders erin slagen de natuur effectief te vertegenwoordigen binnen bestaande politieke en juridische systemen.

Typologie van stakeholders

In alle casussen is een vergelijkbare constellatie van stakeholders zichtbaar. Maatschappelijke actoren, waaronder milieuorganisaties, lokale gemeenschappen en inheemse volkeren, treden op als initiatiefnemers voor de erkenning van *RoN*. Politieke en juridische actoren fungeren vaak als poortwachters die bepalen of deze claims toegang krijgen tot de formele agenda en worden vertaald naar juridisch bindende besluiten. Economische actoren, zoals bedrijven en sectorale belangenorganisaties, nemen veelal de rol aan van tegenstander omdat *RoN* bestaande gebruiks- en eigendomsrechten kan beperken.

De relatieve invloed van deze groepen verschilt echter sterk per casus en hangt samen met de mate waarin zij als legitiem, urgent en machtig worden gezien. *RoN*-casussen laten zien dat vooral maatschappelijke actoren vaak macht tekortkomen, maar dat zij dit soms weten te compenseren door hoge legitimiteit en urgentie.

4.1.1 Legitimiteit

Tabel 3

Codering 'Legitimiteit'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	3: Gemiddelde legitimiteit – actoren worden erkend maar hebben beperkte gezaghebbende status.
Tamaqua Borough	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Wateren in Florida	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Manoomin wilde rijst	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Amazone regenwoud	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Atrato rivier	5: Zeer hoge legitimiteit – brede, stabiele en structurele erkenning; actoren functioneren als gezaghebbende vertegenwoordigers binnen juridische en beleidsprocessen.
Pacha Mama	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Los Cedros nevelwoud	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Rechten voor Moeder Aarde	3: Gemiddelde legitimiteit – actoren worden erkend maar hebben beperkte gezaghebbende status.
Great Barrier Reef	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Rechten voor de Natuur	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Rechten voor de Rivieren	3: Gemiddelde legitimiteit – actoren worden erkend maar hebben beperkte gezaghebbende status.
Te Urewera bos	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Whanganui rivier	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Ganga en Yamuna rivier	2: Lage legitimiteit – beperkte maatschappelijke of institutionele acceptatie; claims zijn marginaal.
Mar Menor	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Rechten voor de Maas	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.

De codering (Tabel 3) laat zien dat de agenderende stakeholders in de casussen vaak beschikken over 'gemiddelde legitimiteit' tot 'hoge legitimiteit'. Het algemene patroon dat opvalt bij de erkenning van *RoN* is dat legitimiteit een drijvende kracht vormt in de vroege fasen van agendering en erkenning. In vrijwel alle casussen worden *RoN* geïnitieerd door actoren die beschikken over hoge morele, culturele of relationele legitimiteit, maar beperkte institutionele (formeel) macht, zoals inheemse gemeenschappen, lokale burgers of maatschappelijke organisaties/NGOs. Deze legitimiteit is vaak gebaseerd op langdurige zorgrelaties met de ecosystemen, directe ecologische afhankelijkheid en breed gedeelde normatieve waarden.

Succesvolle erkenning treedt vooral op wanneer deze vormen van legitimiteit juridisch worden erkend en institutioneel worden ingebed, bijvoorbeeld via Constitutionele Gerechtshoven of co-governance-structuren. Waar legitimiteit slechts symbolisch blijft en niet wordt gekoppeld aan formele bevoegdheden of vertegenwoordiging, blijft erkenning fragiel of tijdelijk.

De casussen van de Atrato rivier en de Ganga en Yamuna rivieren bevestigen het beeld dat legitimiteit een centrale maar contextafhankelijke rol speelt in de agendering en juridische erkenning van *RoN*. In beide casussen fungeert legitimiteit (samen met urgentie) als vervanging

voor het ontbreken van formele macht, maar waar de legitimiteit vandaan komt en hoe deze wordt ingezet verschilt wezenlijk.

In de casus van de Atrato-rivier is de legitimiteit primair relationeel en historisch van aard. De erkenning van de rivier als rechtssubject door het Colombiaanse Constitutionele Hof is expliciet gebaseerd op de bijzondere relatie tussen de inheemse en Afro-Colombiaanse gemeenschappen en het ecosysteem (Constitutional Court of Colombia, 2016; Gonzales, 2023; Anima Mundi Law Initiative, z.d.). Deze gemeenschappen worden door de rechter erkend als legitieme vertegenwoordigers vanwege hun langdurige zorgrelatie, culturele verbondenheid en directe afhankelijkheid van de rivier. Legitimering ontstaat hier uit een combinatie van morele autoriteit, constitutionele rechten van inheemse volkeren en empirisch aantoonbare ecologische schade. De legitimiteit van *RoN* wordt op die manier stevig ingebed in zowel de sociale realiteit als het constitutionele recht, wat de duurzaamheid van de erkenning vergroot.

In de Ganga en Yamuna-casus daarentegen is de legitimiteit vooral cultureel-symbolisch van aard. Het Indiase Hooggerechtshof baseerde de toekenning van rechtspersoonlijkheid grotendeels op de heilige status van de rivieren binnen het hindoeïsme (Butler, 2024; Ganga Action Parivar, 2016; Kauffman et al., 2025). Deze religieuze legitimiteit zorgde voor snelle juridische erkenning, maar bleek institutioneel kwetsbaar. Omdat de legitimiteit niet werd gekoppeld aan duidelijke vertegenwoordiging, bestuurlijke verantwoordelijkheid of uitvoeringsverplichtingen, werd de uitspraak later opgeschort. Deze casus bevestigt dat symbolische legitimiteit zonder institutionele verankering onvoldoende is om *RoN* duurzaam te implementeren.

4.1.2 Urgentie

Tabel 4

Codering 'Urgentie'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei Tamaqua Borough	3: Matige urgentie – tijdsdruk aanwezig, maar beperkte beleidsreactie. 5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.
Wateren in Florida	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Manoomin wilde rijst	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Amazone regenwoud	5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.
Atrato rivier	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Pacha Mama Los Cedros nevelwoud	3: Matige urgentie – tijdsdruk aanwezig, maar beperkte beleidsreactie. 5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.
Rechten voor Moeder Aarde	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Great Barrier Reef	5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.
Rechten voor de Natuur	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Rechten voor de Rivieren	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Te Urewera bos Whanganui rivier	3: Matige urgentie – tijdsdruk aanwezig, maar beperkte beleidsreactie. 4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Ganga en Yamuna rivier	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Mar Menor	5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.

Rechten voor de Maas	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.

De codering (Tabel 4) laat zien dat de agenderende stakeholders in de casussen vaak beschikken over significante urgentie. Zij worden vaak beoordeelt met ‘hoge urgentie’ tot ‘zeer hoge urgentie’. Toch is een algemeen patroon dat opvalt bij de erkenning voor *RoN* dat urgentie een ambivalente rol speelt. Hoge ecologische urgentie is op zichzelf onvoldoende om duurzame juridische erkenning af te dwingen.

In vrijwel alle casussen is sprake van acute of structurele ecologische dreiging (en/of gezondheidsrisico's) veroorzaakt door bijvoorbeeld vervuiling, ontbossing of biodiversiteitsverlies. Deze urgentie vormt een belangrijke katalysator voor maatschappelijke mobilisatie en agenda-building, maar leidt niet automatisch tot (duurzame) institutionele doorwerking. Succesvolle erkenning van *RoN* treedt vooral op wanneer urgentie juridisch wordt geframed als een schending van de rechten van de natuur zelf, in plaats van als een beleidsprobleem dat binnen bestaande beheerskaders kan worden opgelost. Waar urgentie wordt geabsorbeerd in technocratische of sectorale beleidsdiscussies, blijven *RoN* vaak buiten de formele agenda.

De Mineral King-casus en de Great Barrier Reef-casus bevestigen dit beeld. Zij laten zien dat urgentie een cruciale maar ambivalente rol speelt in de agendering van *RoN*. In beide gevallen was sprake van een breed (maatschappelijk) gedeelde perceptie van ecologische dreiging, maar de wijze waarop deze urgentie institutioneel werd erkend verschilde fundamenteel en had directe gevolgen voor de erkenning van *RoN*.

In de Mineral King-casus werd de urgentie sterk ervaren door maatschappelijke actoren zoals de Sierra Club. De Club zag de geplande aanleg van het Disney-skiresort als een onmiddellijke en onomkeerbare bedreiging voor de kwetsbare gletsjervallei. De perceptie van de ecologische urgentie was echter asymmetrisch verdeeld over betrokken stakeholders. Waar maatschappelijke actoren (voorstanders) spraken van vergaande ecologische schade, werd het conflict door economische actoren (tegenstanders) evenals beleidsmakers en rechters (poortwachters) primair geframed als een procedureel en economisch vraagstuk (Mckeown, 2019; Vicknair, 2013). In *Sierra Club v. Morton* (1972) werd de urgentie juridisch afgewezen vanwege het ontbreken van ‘injury in fact’ waardoor procesrechtelijke standing onmogelijk werd. Dit wijst op een fundamentele mismatch tussen de urgentiebeleving van maatschappelijke actoren en de institutionele criteria die beleidsmakers en rechters toepasten (Mckeown, 2019; Vicknair, 2013; Stern, 2018). Pas later leidde de invoering van de National Environmental Policy Act tot procedurele vertraging en heroverweging (Den Outer, 2023). Ook hier ging het echter om procedurele urgentie en niet om de erkenning dat ecologische schade imminent was.

In de Great Barrier Reef-casus is urgentie daarentegen breed maatschappelijk én wetenschappelijk erkend. Klimaatverandering, massale koraalverbleking en biodiversiteitsverlies worden internationaal gepresenteerd als een acute ecologische crisis. Toch vertaalt deze hoge urgentie zich niet in juridisch erkenning van *RoN* (GARN, 2014a; GARN, 2014b; Maloney, 2015). Overheden erkennen de dreiging, maar kanaliseren urgentie via technocratische beheer- en mitigatiekaders, waarin economische belangen en incrementeel beleid de boventoon voeren (Great Barrier Reef Marine Park Act, 1975; Great Barrier Reef Marine

Park Authority, 2024). Urgentie wordt zo geneutraliseerd door beleidsmatige absorptie, wat de ruimte voor juridische innovatie door middel van de erkenning van *RoN* beperkt.

Samen ondersteunen de casussen de observatie dat urgentie een belangrijke voorwaarde is voor agendering, maar dat zij op zichzelf onvoldoende is voor duurzame erkenning van *RoN*.

4.1.3 Macht

Tabel 5

Codering 'Macht'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Tamaqua Borough	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Wateren in Florida	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Manoomin wilde rijst	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.
Amazone regenwoud	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Atrato rivier	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Pacha Mama	4: Uitgebreide macht – substantiële middelen en stabiele institutionele toegang; duidelijke invloed op beleidsvorming.
Los Cedros nevelwoud	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Rechten voor Moeder Aarde	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Great Barrier Reef	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.
Rechten voor de Natuur	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.
Rechten voor de Rivieren	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Te Urewera bos	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Whanganui rivier	4: Uitgebreide macht – substantiële middelen en stabiele institutionele toegang; duidelijke invloed op beleidsvorming.
Ganga en Yamuna rivier	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.
Mar Menor	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
Rechten voor de Maas	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.

De codering (Tabel 5) laat zien dat het agenderende stakeholders vaak ontbreekt aan macht. Zij beschikken vaak over 'beperkte macht' tot 'gemiddelde macht', maar zijn over het algemeen vaak meer afhankelijk van andere vormen van invloed.

Een algemeen patroon bij de erkenning van *RoN* is dat macht vaak niet vooraf in sterke mate aanwezig is bij agenderende stakeholders, maar gaandeweg institutioneel wordt opgebouwd. Initiatieven komen doorgaans van actoren met beperkte politieke en economische macht, zoals lokale gemeenschappen, inheemse groepen en NGOs. Succesvolle erkenning van *RoN* treedt op wanneer deze actoren erin slagen om hun macht te transformeren van informele invloed naar formele, juridisch erkende macht, bijvoorbeeld via wettelijke verankering of juridisch vastgelegde vertegenwoordiging (guardianship) van de natuur. Doorslaggevend is daarbij niet de controle over middelen, maar de toegang tot besluitvormingsarena's en procedurele bevoegdheden. Waar deze juridische herverdeling van macht ontbreekt of afhankelijk blijft van politieke goodwill, blijven *RoN* kwetsbaar of symbolisch.

Macht blijkt daarmee geen harde randvoorwaarde voor erkenning, maar het resultaat van succesvolle institutionalisering van *RoN*-claims. De casussen van Pacha Mama in Ecuador en de Rechten voor de Natuur in Oeganda bevestigen dat macht niet primair voortkomt uit economische of politieke dominantie, maar uit de institutionele herverdeling van

beslissingsmacht via juridische erkenning. In beide contexten fungeren *RoN* als instrument om structurele machtsasymmetrieën te corrigeren, zij het met uiteenlopende effecten.

In Ecuador werd de erkenning van Pacha Mama in de Grondwet van 2008 (Political Database of the Americas, 2011) mogelijk door een tijdelijke verschuiving van de politieke macht. Inheemse bewegingen, maatschappelijke organisaties, NGOs en burgers profiteerden van een constitutioneel hervormingsmoment waarin de gevestigde politieke elite hun monopolie besloot te delen (Becker, 2010; Den Outer, 2023; Boyd, 2017). Dit maakte het mogelijk om innovatieve bepalingen op te nemen in de Grondwet. De erkenning van Pacha Mama als rechtssubject bood maatschappelijke actoren een nieuw machtsmiddel. Zij kregen directe toegang tot de rechter namens ecosystemen (ook zonder aantoonbare menselijke schade – ‘injury in fact’). Deze juridisch-institutionele macht stelde hen in staat om schadelijke ontwikkelingsprojecten aan te vechten (zoals zichtbaar in de Los Cedros en Vilcabamba zaken (Greene, 2011; Huddle, 2013)). Tegelijkertijd is te zien dat de machtsverschuiving niet volledig was. De toegang tot besluitvorming in latere fases van de beleidscyclus was beperkt en het extractivistische beleid van de economische en politieke stakeholders bleef de boventoon voeren in de praktijk. Macht werd dus formeel juridisch herverdeeld, maar bleef institutioneel in de praktijk betwist.

In Oeganda is sprake van een zwakkere maar conceptueel vergelijkbare machtsdynamiek. De erkenning van *RoN* in de National Environment Act van 2019 (Judiciary of Uganda, 2019) creëerde formele juridische bevoegdheden voor burgers en organisaties om namens de natuur op te kunnen treden. Deze wettelijke macht is echter ingebed in een context met een sterke uitvoerende macht, beperkte rechterlijke onafhankelijkheid en dominante ontwikkelingsdiscoursen. Hierdoor blijft de praktische macht van pro-*RoN*-actoren beperkt ondanks formeel erkende rechten (Hopewell, 2019; Losh, 2022). Er is hier vooral sprake van potentiële macht die afhankelijk is van politieke ruimte, capaciteit evenals toezicht en handhaving.

Samenvattend laat de analyse van stakeholders in *RoN*-casussen zien dat legitimiteit, urgentie en macht gezamenlijk bepalen welke actoren salient zijn en welke claims worden erkend. Maatschappelijke actoren spelen een cruciale rol. Zij beschikken vaak over hoge normatieve legitimiteit en ervaren urgentie, maar hebben te maken met een gebrek aan structurele macht. ‘Succesvolle’ *RoN*-casussen laten zien dat erkenning vooral mogelijk is wanneer legitimiteit institutioneel wordt erkend, urgentie juridisch wordt vertaald en macht (deels) wordt herverdeeld of gecompenseerd.

4.2 Strategieën

De erkenning van *RoN* is in de onderzochte casussen het resultaat van een strategische strijd om agendatoegang, probleemdefinitie en institutionele begrenzing. Deze strijd kan analytisch worden begrepen aan de hand van de agenda-setting literatuur, in het bijzonder het agenda-building model en de tegenstrategieën van agenda denial en issue containment (Cobb & Ross, 1997). De casussen laten zien dat deze strategieën niet los van elkaar opereren, maar elkaar opvolgen en overlappen, afhankelijk van de context en machtsverhoudingen.

4.2.1 Agenda-building

Tabel 6

Codering 'Agenda-building model'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Tamaqua Borough	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Wateren in Florida	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Manoomin wilde rijst	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Amazone regenwoud	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Atrato rivier	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Pacha Mama	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Los Cedros nevelwoud	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Rechten voor Moeder Aarde	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Great Barrier Reef	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Rechten voor de Natuur	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Rechten voor de Rivieren	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Te Urewera bos	2: Inside initiation model – beleidsmakers of administratieve elites initiëren het issue; publieke betrokkenheid blijft beperkt.
Whanganui rivier	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Ganga en Yamuna rivier	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Mar Menor	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Rechten voor de Maas	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.

De codering (Tabel 6) laat zien dat de initiële agendering van *RoN* in vrijwel alle onderzochte casussen verloopt via het outside initiation model. Toch blijkt uit de analyse ook dat hoewel vrijwel alle casussen starten met outside initiation, zij pas leiden tot succesvolle erkenning van *RoN* wanneer dit wordt opgevolgd met institutionele toegang.

Outside initiation is effectief voor zichtbaarheid en legitimiteit, maar is op zichzelf onvoldoende voor duurzame erkenning. Erkenning treedt vooral op wanneer agenda-building erin slaagt het strijdtoneel te verplaatsen naar arena's met lagere toetredingsdempels en meer openheid voor juridische en bestuurlijke innovatie. Casussen waarin outside initiation agenda-building niet wordt omgezet in inside access blijven vaak steken op de publieke agenda of worden geneutraliseerd door de effecten van agenda denial veroorzaakt door tegenstanders van *RoN*.

De casus van Rechten voor de Maas bevestigt dit beeld, terwijl de Te Urewera-casus laat zien dat agenda-building ook een inside initiation vorm aan kan nemen. De vergelijking tussen de casussen maakt ook inzichtelijk hoe institutionele openheid en politieke context de effectiviteit van agenda-building strategieën bepalen.

In de Te Urewera-casus verliep agenda-building grotendeels via het inside initiation model, zoals beschreven door Cobb en Ross (1997). De erkenning van het Te Urewera bos als rechtspersoon in 2014 (Parliamentary Counsel Office, 2014) was het resultaat van langdurige onderhandelingen tussen de Tūhoe-iwi en de Nieuw-Zeelandse staat. In plaats van publieke confrontatie of massamobilisatie werd gekozen voor en gebruik gemaakt van institutionele dialoog, gebaseerd op het Verdrag van Waitangi en een bredere bestuurlijke bereidheid om koloniale onrechtvaardigheden te adresseren (Waitangi Tribunal, 2017a-h). De agenda werd niet van buitenaf ‘afgedwongen’, maar van binnenuit hervormd. Cruciaal hierbij was dat de Tūhoe reeds erkende toegang hadden tot beleidsmakers en dat hun claims als legitiem en passend binnen het bestaande constitutionele kader werden gezien (Higgins, 2014; Coombes, 2021). Agenda-building en besluitvorming liepen hier vrijwel parallel, wat de kans op duurzame implementatie vergrootte.

De Rechten voor de Maas-casus laat een contrasterend beeld zien. Hier is, net als in vrijwel alle andere casussen, sprake van een outside initiation model. Maatschappelijke organisaties, juristen en activisten proberen *RoN* te agenderen via onder andere publieke debatten, rapporten, petitie en rechtszaken (Den Outer, 2021a; 2023; Maas Cleanup, z.d.; Scheurs, 2023; Van Oeffelt, 2023). In tegenstelling tot de Te Urewera-casus ontbreekt hier echter structurele toegang tot besluitvorming en de steun van politieke elites. De Maas wordt ingebed in een sterk technocratisch waterbeheerregime, waarin ecologische zorgen wel worden erkend, maar niet worden vertaald naar een innovatief juridisch kader zoals *RoN* (Den Outer, 2023; Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2014; Wet Natuurbescherming, 2020). Agenda-building blijft daardoor in dit geval steken op de publieke agenda en bereikt nauwelijks de formele beleidsagenda.

De vergelijking laat zien dat het succes van agenda-building vaak minder afhangt van het type claims dan van het model van toegang. Waar institutionele kanalen openstaan (zoals in de Te Urewera-casus), kan *RoN* via inside access worden genormaliseerd. Waar deze kanalen ontbreken of gesloten zijn (zoals in de Rechten voor de Maas-casus), blijft outside initiation kwetsbaar voor agenda-denial en absorptie.

4.2.2 Agenda denial

Tabel 7

Codering ‘Agenda denial’

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.
Tamaqua Borough	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.
Wateren in Florida	5: Zeer uitgebreide agenda denial – systematische, effectieve uitsluiting waardoor agendering vrijwel onmogelijk wordt.
Manoomin wilde rijst	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.
Amazone regenwoud	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.
Atrato rivier	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.
Pacha Mama	2: Beperkte weerstand – incidentele pogingen tot vertraging of marginalisering.
Los Cedros nevelwoud	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.
Rechten voor Moeder Aarde	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.
Great Barrier Reef	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.
Rechten voor de Natuur	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.
Rechten voor de Rivieren	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.
Te Urewera bos	2: Beperkte weerstand – incidentele pogingen tot vertraging of marginalisering.
Whanganui rivier	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.

Ganga en Yamuna rivier	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.
Mar Menor	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.
Rechten voor de Maas	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.

De codering (Tabel 7) laat zien dat in alle casussen sprake is van een bepaalde mate van agenda denial. In de meeste casussen is sprake van ‘matige agenda denial’ of zelfs in een groot aantal gevallen van ‘uitgebreide agenda denial’. Agenda denial treedt in vrijwel alle casussen op zodra de *RoN*-claims de formele beleidsagenda naderen. In veel gevallen reageren de politieke en economische actoren (poortwachters en tegenstanders) niet met directe inhoudelijke afwijzing, maar met strategieën die gericht zijn op uitsluiting, begrenzing of neutralisering. Agenda denial manifesteert zich in de casussen onder meer via juridische preëemptie, procedurele barrières, herframing als technisch vraagstuk of absorptie in bestaande beleidskaders. Opvallend is dat agenda denial juist optreedt na succesvolle agenda-building wanneer *RoN* voldoende legitimiteit en zichtbaarheid heeft verworven om bestaande machtsverhoudingen te bedreigen.

Succesvolle erkenning van *RoN* vindt vooral plaats in contexten waarin agenda denial kan worden omzeild of beperkt. Dit kan bijvoorbeeld via juridische uitspraken of wettelijke verankering. Agenda denial blijkt daarmee geen uitzondering, maar eerder een voorspelbare tegenreactie op wat tegenstanders zien als ‘disruptieve claims’.

De casussen van de Wateren in Florida en het Te Urewera bos illustreren twee verschillende manieren waarop agenda denial terug te zien is in processen rondom de erkenning van *RoN*. Waar agenda denial in Florida expliciet en conflicterend is in de beslissende fase, manifesteert zij zich in Te Urewera als een historisch patroon dat in de beslissende fase wordt doorbroken.

In de Florida-casus is sprake van expliciete, zeer uitgebreide agenda denial in de beslissende fase. Ondanks brede maatschappelijke steun voor het Rights to Clean Water-amendement (FRONN, z.d.; Pitmann, 2022) werden *RoN* systematisch van de formele beleidsagenda geweerd via rechtelijke preëemptie. Florida erkende in 2020 officieel de Clean Waterways Act (SB 712). Hoewel dit werd geframed als een goede stap richting het verbeteren van de waterkwaliteit, beargumenteren voorstanders van *RoN* dat de goedkeuring van de Act de formele en volledige erkenning van *RoN* blokkeert. De Act zorgt ervoor dat de staat Florida de *RoN* van lokale overheden zoals Orange County niet erkent. Deze strategie past binnen wat Cobb en Ross (1997) omschrijven als agenda exclusion. Bij agenda exclusion worden issues actief geblokkeerd nadat zij reeds succesvol zijn geagendeerd. Cruciaal hierbij is dat agenda denial niet voortkomt uit gebrek aan legitimiteit of urgentie, maar uit een machtsuitoefening door hogere bestuurslagen die bestaande belangen beschermen. *RoN* worden daarmee niet inhoudelijk weerlegd, maar procedureel onmogelijk gemaakt.

In tegenstelling tot de Florida-casus, wordt de Te Urewera-casus gekenmerkt door een historisch patroon van agenda denial dat echter werd doorbroken in de beslissende fase richting de Te Urewera Act van 2014 (Sanders, 2017; Ruru, 2014; Higgins, 214). Gedurende decennia hanteerde de Kroon procedurele en discursieve strategieën die Tūhoe-claims marginaliseerden. Nationale park wetgeving en centraal natuurbeheer werden gebruikt om politieke en culturele geschillen te herdefiniëren als technische beheer kwesties. Māori-zeggenschap werd op die manier vaak structureel uitgesloten. Dit sluit aan bij de constatering dat agenda denial zich kan manifesteren als procedurele blokkades en delegitimatie van alternatieve probleemdefinities.

Deze patronen werden echter doorbroken binnen het Waitangi-settlementproces waarbij de kwestie juist expliciet toegang kreeg tot de politieke agenda en ecocentrische en relationele perspectieven werden gelegitimeerd. Dit blijkt ook uit het participatieve traject rond Te Kawa o Te Urewera wat wijst op een open agenderingsproces waarin ruimte was voor alternatieve probleemdefinities (Te Urewera Board, 2016). De casus laat daarmee zien dat agenda denial ook tijdelijk van aard kan zijn en dat veranderende omstandigheden, belangen en houdingen er ook toe kunnen leiden dat de agenda juist open wordt gesteld.

4.2.3 Issue containment

Tabel 8

Codering 'Issue containment'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Tamaqua Borough	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Wateren in Florida	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Manoomin wilde rijst	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Amazone regenwoud	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.
Atrato rivier	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.
Pacha Mama	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Los Cedros nevelwoud	2: Beperkte containment – incidentele pogingen tot verkleining van conflict of zichtbaarheid.
Rechten voor Moeder Aarde	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Great Barrier Reef	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Rechten voor de Natuur	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Rechten voor de Rivieren	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.
Te Urewera bos	2: Beperkte containment – incidentele pogingen tot verkleining van conflict of zichtbaarheid.
Whanganui rivier	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.
Ganga en Yamuna rivier	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
Mar Menor	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.
Rechten voor de Maas	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.

De codering (Tabel 8) laat zien dat, net als agenda denial, er in alle casussen ook sprake is van een bepaalde mate van issue containment. In de meeste casussen is sprake van 'matige containment' of zelfs van 'uitgebreide containment'. Over het algemeen valt op dat issue containment vaak wordt ingezet als 'subtiele' tegenstrategie door tegenstanders wanneer expliciete afwijzing politiek of juridisch onhoudbaar is. Op die manier wordt de toegang tot besluitvorming geblokkeerd, vooral in de latere fasen van de beleidscyclus.

In veel casussen erkennen bestuurders en beleidsmakers het belang van natuurbescherming en ecologische urgentie, maar houden zij *RoN*-claims bewust binnen bestaande institutionele en discursieve kaders. Zij doen dit door *RoN* te presenteren als overbodig, uitzonderlijk of gelijkwaardig aan bestaande milieuwetgeving, waardoor de transformerende potentie van de erkenning wordt geneutraliseerd.

Opvallend is dat issue containment vooral optreedt in contexten met sterke technocratische beheerregimes en uitgebreide milieuregelgeving. Succesvolle erkenning van *RoN* vindt vooral

plaats wanneer issue containment kan worden doorbroken en toegang tot besluitvorming (ook in latere fasen van de beleidscyclus) kan worden gerealiseerd. Issue containment blijkt daarmee geen afwezigheid van erkenning, maar een strategie om erkenning te begrenzen en depolitiseren.

De casussen van het Los Cedros nevelwoud en de Waddenzee illustreren hoe issue containment kan worden gebruikt om *RoN*-claims niet openlijk te blokkeren, maar bewust binnen bestaande institutionele en discursieve kaders te houden. In beide gevallen wordt de noodzaak van natuurbescherming erkend, maar wordt de stap naar juridische erkenning van *RoN* in meer of mindere mate begrensd.

De casus van het Los Cedros nevelwoud laat zien hoe issue containment op kan treden ná formele erkenning van *RoN*. Hoewel het Ecuadoriaanse Constitutionele Hof expliciet de rechten van het nevelwoud erkende en de mijnbouwactiviteiten stopzette, werd de reikwijdte van deze erkenning in de praktijk begrensd (Corte Constitucional del Ecuador, 2021; Center for Biological Diversity, 2021; Kauffman & Martin, 2016). Dit gebeurde doordat de uitspraak sterk werd gekoppeld aan procedurele tekortkomingen, zoals het ontbreken van vrije, voorafgaande en geïnformeerde consultatie evenals gebrekkige milieueffectrapportages. Hierdoor werden *RoN* geframed als een casus-specifieke correctie in plaats van als een structureel precedent voor het ecocentrisch recht in Ecuador (en de erkenning van Pacha Mama).

Deze juridische particularisering fungeert als vorm van issue containment. De staat erkent in dit geval de noodzaak van bescherming, maar beperkt de toepassing van *RoN* tot uitzonderlijke omstandigheden. Daarmee wordt voorkomen dat *RoN* bredere gevolgen heeft voor het nationale mijnbouw- en ontwikkelingsbeleid. Issue containment manifesteert zich hier niet als afwijzing van *RoN*, maar als begrenzing van haar transformerende potentie.

De casus van de Waddenzee laat een vergelijkbare en preventieve vorm van issue containment zien. In Nederland wordt de ecologische waarde van de Waddenzee breed erkend en institutioneel beschermd via natuurwetgeving, internationale verdragen en beheerregimes (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2018; 2022; 2014; Van den Berg et al., 2021; Herron et al., 2025). De Waddenzee bezit als UNESCO-werelderfgoed ook een beschermde status. Juist deze relatief sterke en geïnstitutionaliseerde bescherming wordt in dit geval gebruikt om *RoN* als juridisch instrument als overbodig of onwenselijk te framen. Door te benadrukken dat de Waddenzee al 'voldoende' beschermd is, wordt de discussie rondom *RoN* opgenomen in een technocratische beheerdiscussie en daarmee geneutraliseerd (Schouten, 2018; 2019; Schultz van Haegen, 2016; Burgers, 2023a; 2023b; Havermans, 2021). Issue containment werkt in dit geval via substitutie waarbij bestaande instrumenten worden gepresenteerd als functioneel gelijk aan *RoN*, waardoor institutionele innovatie wordt voorkomen.

De casussen laten zien dat issue containment een belangrijke strategie is voor tegenstanders waarbij zij ecologische claims wel erkennen, maar tegelijkertijd de reikwijdte en transformerende potentie begrenzen om zo succesvolle erkenning van *RoN* te voorkomen.

Samenvattend laten de verschillende casussen zien dat erkenning van *RoN* het resultaat is van een dynamische interactie tussen agenda-building, agenda denial en issue containment. Maatschappelijke actoren slagen er regelmatig in *RoN* te agenderen via framing, mobilisatie en juridische strategieën, maar stuiten vrijwel altijd op tegenstrategieën die gericht zijn op blokkering of begrenzing. De mate waarin *RoN* worden erkend, hangt uiteindelijk af van de arena waarin deze strategische confrontatie wordt uitgevochten en van de institutionele openheid van die arena voor normatieve vernieuwing.

4.3 Context

De analyse van de casussen laat zien dat de erkenning van *RoN* in hoge mate wordt bepaald door de institutionele, maatschappelijke en politieke context waarin lobbyactiviteiten plaatsvinden. Deze context fungeert niet alleen als achtergrond, maar bepaalt actief welke strategieën worden gebruikt, welke actoren toegang hebben tot besluitvorming en in hoeverre innovatieve claims als legitiem en uitvoerbaar worden beschouwd.

4.3.1 Burgerparticipatie in besluitvorming

Tabel 9

Codering 'Burgerparticipatie in besluitvorming'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Tamaqua Borough	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Wateren in Florida	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Manoomin wilde rijst	2: Beperkte consultatie – Burgers worden gehoord maar zonder invloed op de uitkomst.
Amazone regenwoud	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Atrato rivier	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Pacha Mama	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.
Los Cedros nevelwoud	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Rechten voor Moeder Aarde	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.
Great Barrier Reef	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.
Rechten voor de Natuur	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.
Rechten voor de Rivieren	2: Beperkte consultatie – Burgers worden gehoord maar zonder invloed op de uitkomst.
Te Urewera bos	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Whanganui rivier	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Ganga en Yamuna rivier	2: Beperkte consultatie – Burgers worden gehoord maar zonder invloed op de uitkomst.
Mar Menor	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
Rechten voor de Maas	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.

De codering (Tabel 9) laat zien dat in alle gevallen sprake is van burgerparticipatie in besluitvorming, al verschilt het per casus hoe substantieel de participatie en haar invloed op beleidskeuzes en juridische formuleringen is. Over het algemeen is er bij de casussen sprake van 'raadpleging met beperkte invloed' of 'substantiële participatie'. De analyse laat zien dat burgerparticipatie in besluitvorming vooral effectief is wanneer zij institutioneel verankerd is en niet beperkt blijft tot consultatie of inspraak.

In succesvolle gevallen is participatie gekoppeld aan formele bevoegdheden waardoor maatschappelijke actoren direct invloed krijgen op juridische, politieke en beleidsuitkomsten. Erkenning van *RoN* treedt vooral op wanneer participatie functioneert als brug tussen publieke en formele agenda's en wordt ondersteund door duidelijke procedures en rechtskracht. Echter blijkt dat wanneer burgerparticipatie uitsluitend adviserend of symbolisch is, de erkenning vaak

blijft steken op de publieke agenda of dat zij wordt geneutraliseerd door hogere bestuurslagen. Zij is dan ook meer vatbaar voor bijvoorbeeld issue containment.

De casussen van de Manoomin wilde rijst en de Mar Menor illustreren hoe burgerparticipatie in besluitvorming een doorslaggevende rol kan spelen in de erkenning van *RoN*. In beide gevallen is participatie niet slechts een aanvullend democratisch instrument, maar wordt zij gebruikt als mechanisme om *RoN*-claims meer institutionele legitimiteit te geven.

De casus van de Manoomin wilde rijst laat een verdeeld beeld zien als het aankomt op burgerparticipatie in besluitvorming. Beschouwd vanuit de staat lijkt de invloed van burgerparticipatie op besluitvorming structureel beperkt. Er is een patroon te zien van minimale en voornamelijk symbolische consultatie, bijvoorbeeld in de participatie rondom de watervergunning voor Line 3 (With, 2021; Surma, 2022; Stack Whitney, 2015; Pete, 2022; Bibau et al., 2021).

Tegelijkertijd is in de casus te zien dat de participatie binnen de inheemse gemeenschappen en het inheemse juridische systeem wel erg effectief was. De betrokkenheid van de inheemse Ojibwe-gemeenschappen bij besluitvorming over waterkwaliteit en landgebruik is diep verankerd in verdragsrechten en traditionele governance structuren (Bibau et al., 2021; Pete, 2022). De erkenning van de rechten voor Manoomin door de White Earth Nation vloeit voort uit een model van inheemse zelfbeschikking. Burgerparticipatie is hier vooral gericht op het creëren van een parallel normatief en juridisch kader (Tibbets, 2019; With, 2021). Het versterkt op die manier de legitimiteit van de rechten voor Manoomin door hen te verbinden aan de culturele identiteit en dagelijkse praktijk van de inheemse gemeenschap.

Toch is deze uitgebreide participatie binnen de inheemse gemeenschap maar beperkt effectief omdat de staat de jurisdictie van de inheemse rechtbank niet erkend.

De casus van de Mar Menor laat een andere vorm van participatie zien. De kern van de participatie lag in dit geval in de *Iniciativa Legislativa Popular* (ILP), waarmee burgers en maatschappelijke organisaties het wettelijke proces rondom *RoN* initieerden door meer dan 600.000 geldige handtekeningen te verzamelen (Den Outer, 2023; Álvarez, 2021; Boletín Oficial Del Estado, 2025). Deze participatie ging verder dan symbolische inspraak of consultatie. De ILP dwong parlementaire behandeling af en beïnvloedde aantoonbaar de beleidsuitkomsten. De participatie fungeerde hier als brug tussen de publieke en formele agenda.

Tegelijkertijd valt op dat na aanneming van Ley 19/2022 (Boletín Oficial Del Estado, 2022) de besluitvorming grotendeels (terug) verschuift naar het parlement en de uitvoerende organen. De burgers hebben geen formele of doorlopende beslissingsbevoegdheid in de uitvoering of interpretatie van de wet. Hieruit blijkt dat de participatie vooral beperkt bleef tot de agenderingsfase en niet of nauwelijks nog aanwezig was in de implementatiefase in tegenstelling tot andere casussen waarin co-governance structuren werden opgezet en verantwoordelijkheid voor implementatie werd gedeeld.

4.3.2 Toegang tot besluitvorming

Tabel 10

Codering 'Toegang tot besluitvorming'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.

Tamaqua Borough	4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.
Wateren in Florida	4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.
Manoomin wilde rijst Amazone regenwoud Atrato rivier	2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed. 2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed. 3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.
Pacha Mama	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.
Los Cedros nevelwoud	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.
Rechten voor Moeder Aarde	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.
Great Barrier Reef	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.
Rechten voor de Natuur	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.
Rechten voor de Rivieren Te Urewera bos	2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed. 4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.
Whanganui rivier	4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.
Ganga en Yamuna rivier Mar Menor	2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed. 4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.
Rechten voor de Maas	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed.

De codering (Tabel 10) laat zien dat er in alle gevallen sprake is van een bepaalde mate van toegang tot besluitvorming, maar dat de omvang daarvan erg kan variëren afhankelijk van de context. De toegang tot besluitvorming loopt in de bestudeerde casussen uiteen van ‘beperkte toegang’ tot ‘structurele toegang’. Over het algemeen valt op dat toegang tot besluitvorming doorslaggevender is dan de mate van maatschappelijke mobilisatie voor de succesvolle erkenning van *RoN*.

Het valt op dat in succesvolle casussen, pro-*RoN*-actoren beschikken over institutioneel erkende toegangspoorten tot bindende besluitvormingsarena’s. Deze toegang maakt het mogelijk om normatieve claims te vertalen naar juridisch afdwingbare besluiten. Daarentegen is te zien dat wanneer toegang ontbreekt of sterk hiërarchisch is georganiseerd, *RoN*-initiatieven afhankelijk blijven van externe steun en zij kwetsbaar zijn voor agenda denial of preëemptie. Opvallend is dat effectieve toegang tot besluitvorming zowel direct als indirect kan zijn. Succesvolle erkenning van *RoN* treedt vooral op wanneer stakeholders erin slagen om bestaande toegangsdrempels te verlagen of alternatieve besluitvormingsroutes te benutten.

De Tamaqua Borough-casus en de Amazone regenwoud-casus laten zien hoe toegang tot besluitvorming een doorslaggevende variabele vormt voor de succesvolle erkenning en implementatie van *RoN*. Beide casussen tonen aan dat de aard van de toegangspoorten tot besluitvorming bepalend zijn voor de uitkomsten van *RoN*-claims.

In Tamaqua Borough was sprake van directe en laagdrempelige toegang tot lokale besluitvorming. Burgers konden via onder andere gemeentelijke procedures (bijv. consultatiebijeenkomsten, informatieavonden en gemeenteraadsvergaderingen), petitie en lokale wetgeving rechtstreeks invloed uitoefenen op beleidsvorming. Daarnaast werd de gemeenschap ondersteunt door CELDF waarmee zij ook directe toegang kregen tot

beleidsmakers. Deze institutionele nabijheid maakte het mogelijk om *RoN*-claims snel en effectief te vertalen naar bindende lokale ordinanties (CELDF, 2015; Ej Atlas, 2022).

Tegelijkertijd is ook hier te zien dat erkenning op lokale schaal niet altijd wordt doorgevoerd op andere schaalniveaus waardoor de erkenning institutioneel kwetsbaarder blijft. De lokale schaal beperkt in deze casus de reikwijdte van de erkenning, maar vergrootte de feitelijke toegankelijkheid van besluitvormingsprocessen. De Tamaqua-casus laat zien dat decentrale governance structuren bij uitstek ruimte kunnen bieden voor juridische innovatie, juist omdat formele barrières vaak lager zijn en besluitvorming sterk responsief is.

De casus van het Amazone regenwoud laat een contrasterend patroon zien. Hier is de toegang tot besluitvorming grotendeels gecentraliseerd en sterk gejuridiseerd. Maatschappelijke actoren, waaronder inheemse gemeenschappen, burgers en NGOs, beschikken hier nauwelijks over directe politieke toegang en zijn daarom aangewezen op strategisch procederen bij constitutionele hoven (Dejusticia, 2018a). Hoewel initiatieven, zoals die van 25 Colombiaanse jongeren en Dejusticia (Dejusticia, 2018 a-c; Dunn, 2018), substantiële toegang kunnen verkrijgen via de rechterlijke arena (formele erkenning van hun procesbevoegdheid), blijft hun toegang tot de beleids- en uitvoeringsarena's beperkt en inconsistent.

Zo bleek de toegang tot besluitvorming in uitvoeringsfase beperkt. Er werden minder mogelijkheden voor participatie en invloed geboden (ondanks de rechterlijke verplichting) en het gezamenlijk opgestelde actieplan is slechts een conceptdocument waarbij eenzijdige aanpassing vanuit de overheid een optie is (ACRiSL, z.d.). Dit wijst in de uitvoering op een meer technocratische benadering zonder daadwerkelijke co-creatie. In deze casus is duidelijk terug te zien dat vergaande juridische toegang niet per se ook vergaande toegang tot besluitvorming oplevert.

4.3.3 Steun van politieke elites

Tabel 11

Codering 'Steun van politieke elites'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Tamaqua Borough	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Wateren in Florida	1: Actieve tegenstand – elites verzetten zich expliciet of blokkeren initiatieven.
Manoomin wilde rijst	1: Actieve tegenstand – elites verzetten zich expliciet of blokkeren initiatieven.
Amazone regenwoud	2: Passieve afwijzing – geen steun, afwezigheid van politieke bereidheid.
Atrato rivier	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Pacha Mama	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Los Cedros nevelwoud	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Rechten voor Moeder Aarde	4: Actieve politieke steun – expliciete steun van sleutelpolitici, leidend tot agendering of beleidsinitiatieven.
Great Barrier Reef	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Rechten voor de Natuur	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Rechten voor de Rivieren	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Te Urewera bos	4: Actieve politieke steun – expliciete steun van sleutelpolitici, leidend tot agendering of beleidsinitiatieven.
Whanganui rivier	4: Actieve politieke steun – expliciete steun van sleutelpolitici, leidend tot agendering of beleidsinitiatieven.
Ganga en Yamuna rivier	2: Passieve afwijzing – geen steun, afwezigheid van politieke bereidheid.

Mar Menor	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Rechten voor de Maas	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	2: Passieve afwijzing – geen steun, afwezigheid van politieke bereidheid.

De codering (Tabel 11) laat zien dat er grote verschillen zijn in de houding van politieke elites ten opzichte van de erkenning van *RoN*. Waar zij in sommige gevallen actieve steun verlenen, verzetten zij zich in andere gevallen openlijk tegen de erkenning of blokkeren zij actief initiatieven. Over het algemeen is te zien dat de steun van politieke elites geen startvoorwaarde is, maar dat zij wel bepalend is voor de duurzaamheid van de erkenning van *RoN*.

Zoals eerder besproken ontstaat de erkenning van *RoN* in veel gevallen bottom-up zonder initiële steun van politieke elites. Zij komen in plaats daarvan tot stand via maatschappelijke mobilisatie en juridische strategieën. Echter blijkt wel dat erkenning fragiel blijft wanneer politieke elites *RoN* actief tegenwerken of institutioneel blokkeren bijvoorbeeld via preëemptie of door een gebrek aan effectieve implementatie. Duurzame erkenning treedt daarentegen op wanneer politieke elites actieve steun verlenen en *RoN* internaliseren en vertalen naar wetgeving, beleid en bestuurlijke structuren.

Opvallend is dat de steun van politieke elites vaak ontstaat nadat legitimiteit, urgentie en maatschappelijke steun zijn opgebouwd evenals wanneer *RoN* kunnen worden ingepast binnen bestaande politieke narratieven. Politieke elites fungeren daarmee als een cruciale schakel tussen erkenning op papier en daadwerkelijke institutionele doorwerking.

De casussen van de Wateren in Florida en het Te Urewera bos laten zien dat het al dan niet aanwezig zijn van de steun van politieke elites en de mate waarin deze voorkomt, een belangrijke rol kan spelen in de erkenning en implementatie van *RoN*. In beide gevallen was er sprake van significante normatieve legitimiteit, maar de steun van politieke elites bepaalde in grote mate de uiteindelijke uitkomst.

In de Florida-casus ontbrak structurele steun van politieke elites ondanks brede maatschappelijke steun en hoge urgentie. Het Rights to Clean Water-amendement werd met een grote meerderheid aangenomen via een lokaal referendum, maar stuitte op actieve tegenwerking vanuit politieke elites op staatsniveau. Zoals eerder beschreven, gebruikte zij wettelijke preëemptie in de vorm van de Clean Waterways Act (Environmental Resource Management, 2020) om *RoN* expliciet uit te sluiten van de bevoegdheden van lokale overheden. De politieke elites fungeerden hiermee als gatekeepers die, gedreven door economische belangen en het behouden van institutionele controle, de erkenning van *RoN* systematisch van de formele beleidsagenda hielden (Powers, 2020; Weisbrod, 2022).

De Te Urewera-casus laat een ander patroon zien. De steun van politieke elites ontwikkelde zich hier geleidelijk. Waar de politieke elite decennialang actief hebben bijgedragen aan de uitsluiting van inheemse gemeenschappen en hun ideeën, vond er een omslag plaats in de Te Urewera-casus die werd ingegeven door onder andere juridische druk, reputatie-overwegingen en een breder streven naar verzoening (Coombes, 2021; Higgins, 2014; Waitangi Tribunal, 2017 a-h; Kauffman, 2020).

Politieke elites speelden een doorslaggevende rol in het proces rondom de Te Urewera Act (Parliamentary Counsel Office, 2014). Zij accepteerden bewust (na intensief onderhandelen) een juridisch innovatieve oplossing die brak met het klassieke eigendoms- en parkregime. Zij

erkenden dat terugkeer naar eigendom van de Kroon onvernegbaar was met de historische claims van de Tūhoe. De politieke elites leken daarbij *RoN* niet te zien als bedreiging, maar als bestuurlijk en symbolisch passend binnen bestaande constitutionele en culturele kaders (Coombes, 2021; Higgins, 2014; Waitangi Tribunal, 2017 a-h; Kauffman, 2020). Hierdoor werd het niet alleen mogelijk om *RoN* wettelijk te verankeren, maar ook om hen institutioneel in te bedden via gezamenlijke governance structuren. De steun van politieke elites fungeerde hier dus niet als belemmerende, maar juist als faciliterende factor.

4.3.4 Maatschappelijke coalitievorming

Tabel 12

Codering ‘Maatschappelijke coalitievorming’

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Tamaqua Borough	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Wateren in Florida	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Manoomin wilde rijst	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Amazone regenwoud	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Atrato rivier	5: Duurzame, invloedrijke coalitie – stabiel, goed gecoördineerd netwerk met nationale én internationale impact op beleid of rechtspraak.
Pacha Mama	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Los Cedros nevelwoud	5: Duurzame, invloedrijke coalitie – stabiel, goed gecoördineerd netwerk met nationale én internationale impact op beleid of rechtspraak.
Rechten voor Moeder Aarde	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Great Barrier Reef	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Rechten voor de Natuur	5: Duurzame, invloedrijke coalitie – stabiel, goed gecoördineerd netwerk met nationale én internationale impact op beleid of rechtspraak.
Rechten voor de Rivieren Te Urewera bos	2: Los netwerk – ad-hoc samenwerking met beperkte afstemming. 3: Regelmatige samenwerking – meerdere actoren werken samen, maar zonder formele structuur.
Whanganui rivier	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Ganga en Yamuna rivier	3: Regelmatige samenwerking – meerdere actoren werken samen, maar zonder formele structuur.
Mar Menor	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Rechten voor de Maas	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.

De codering (Tabel 12) laat zien dat er in alle gevallen sprake is van maatschappelijke coalitievorming, maar dat de mate waarin dit voorkomt sterk varieert. In de meeste casussen is er sprake van een ‘georganiseerde coalitie’. In algemene zin is te zien dat maatschappelijke coalitievorming essentieel is in veel casussen om te compenseren voor de beperkte individuele macht van de stakeholders en om institutionele erkenning te bereiken.

Succesvolle *RoN*-casussen worden gekenmerkt door brede en diverse coalities waarin verschillende actoren zoals lokale gemeenschappen, inheemse groepen, NGOs, juristen, wetenschappers, kunstenaars of religieuze actoren samenwerken. Door middel van deze coalities weten de actoren hun verschillende vormen van legitimiteit, expertise en

mobilisatiecapaciteit te combineren, waardoor de *RoN*-claims geloofwaardiger en politiek relevanter worden.

Uit de analyse blijkt dat coalities vooral succesvol zijn wanneer zij hun boodschap weten te verbinden aan meerdere maatschappelijke domeinen en toegang creëren tot formele besluitvorming. Maatschappelijke coalitievorming fungeert daarmee als hefboom die *RoN* van marginaal naar institutioneel bespreekbaar tilt.

De casussen van het Los Cedros nevelwoud en de Rechten voor de Rivieren in Bangladesh laten zien dat maatschappelijke coalitievorming een belangrijke rol kan spelen in het versterken van *RoN*-claims en het doorbreken van institutionele barrières. In beide contexten helpen coalities om de beperkte individuele macht van stakeholders te compenseren door het bundelen van uiteenlopende vormen van expertise, legitimiteit en toegang.

In de Los Cedros-casus bestond de coalitie uit lokale gemeenschappen, het GAD Municipal van Cotacachi, nationale en internationale NGOs (milieuorganisaties) evenals wetenschappers. Deze actoren combineerden hun lokale ecologische kennis, morele legitimiteit en wetenschappelijke inzichten en werkte systematisch en regelmatig samen om aandacht te vragen voor *RoN*. Er is daardoor sprake van organisatorische continuïteit en gezamenlijke strategieontwikkeling.

Hun gecoördineerde inzet had zichtbare impact. De coalitie droeg bij aan een overwinning bij de rechtbank in Imbabura en speelde een belangrijke rol in het mobiliseren van expertise die door het Constitutioneel Hof werd meegewogen in het oordeel waardoor de mijnbouwactiviteiten werden verboden (Center for Biological Diversity, 2021; Prieto, 2021; Kauffman et al., 2016). De coalitie wist de zaak te positioneren als zowel een ecologisch conflict als een nationale constitutionele kwestie.

In de Bangladesh-casus was de maatschappelijke coalitievorming beperkter van aard. Er was wel sprake van samenwerking tussen enkele maatschappelijke actoren, maar de samenwerking was meer ad hoc van aard en los georganiseerd. De coalitie, bestaande uit een klein netwerk van NGOs, journalisten en juridisch georiënteerde actoren, richtte zich vooral op juridische agendering van *RoN*. Verder werden belangrijke stakeholders met waardevolle sociale en ecologische inzichten niet systematisch bij de samenwerking betrokken en was er geen sprake van een gezamenlijke strategie waarin de verschillende vormen van expertise, toegang en legitimiteit structureel werden gecombineerd. Ook in de implementatie en handhaving bleef de rol en omvang van de coalitie beperkt. De governance van de rivieren werd vooral overgelaten aan staatsinstituties en maatschappelijke actoren kregen geen formele rol (Islam & O'Donnell, 2020; Jolly & Naik, 2022; Margil, 2020; Den Outer, 2023).

Hoewel de coalitie een belangrijke rol speelde in de agendering van de juridische erkenning van *RoN*, miste zij de breedte en duurzaamheid die nodig was om langdurige toegang tot besluitvorming te garanderen en rechten voor de rivieren diep te verankeren.

Samenvattend laten de casussen zien dat institutionele en politieke contexten fungeren als bemiddelende variabelen tussen lobbyactiviteiten en hun uitkomsten. De casussen laten overtuigend zien dat context bepaalt welke *RoN*-claims worden erkend en hoe succesvol hun implementatie blijkt in de praktijk.

4.4 Uitkomsten

De bestudeerde casussen laten een grote variatie in ‘succes’ zien. De analyse laat zien dat juridische erkenning een noodzakelijke, maar niet voldoende volwaarde is voor ecologische impact. De implementatie van de erkende rechten en hoe deze wordt vormgegeven blijkt doorslaggevend voor de ecologische impact van *RoN* en is daarmee ook één van de belangrijkste bepalende factoren van succes. In de uitkomsten komen de effecten van de verschillende eerder besproken variabelen samen.

4.4.1 Niveau van juridische erkenning

Tabel 13

Codering ‘Niveau van juridische erkenning’

Case	Score
Mineral King gletsjervallei Tamaqua Borough	1: Geen juridische erkenning – natuur uitsluitend gezien als object van beheer. 4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.
Wateren in Florida	3: Beleidsmatige of beperkte juridische erkenning – principes opgenomen in beleid of jurisprudentie zonder volledige afdwingbaarheid.
Manoomin wilde rijst	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.
Amazone regenwoud	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.
Atrato rivier	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingsmechanismen.
Pacha Mama	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingsmechanismen.
Los Cedros nevelwoud	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingsmechanismen.
Rechten voor Moeder Aarde	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingsmechanismen.
Great Barrier Reef Rechten voor de Natuur	1: Geen juridische erkenning – natuur uitsluitend gezien als object van beheer. 4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.
Rechten voor de Rivieren	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.
Te Urewera bos	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingsmechanismen.
Whanganui rivier	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingsmechanismen.
Ganga en Yamuna rivier	3: Beleidsmatige of beperkte juridische erkenning – principes opgenomen in beleid of jurisprudentie zonder volledige afdwingbaarheid.
Mar Menor	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.
Rechten voor de Maas Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	2: Symbolische erkenning – morele of beleidsmatige verwijzingen zonder rechtsgevolg. 2: Symbolische erkenning – morele of beleidsmatige verwijzingen zonder rechtsgevolg.

Bij de codering (Tabel 13) valt op dat het niveau van juridische erkenning sterk varieert in de bestudeerde casussen. In sommige gevallen is er sprake van volledige rechtspersoonlijkheid die is toegekend, terwijl er in andere gevallen helemaal geen sprake is van juridische erkenning. Gemiddeld genomen is er in de casussen sprake van in ieder geval ‘juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid’.

Over het algemeen valt op dat hoe hoger het niveau van juridische erkenning in de verschillende casussen, hoe groter de institutionele robuustheid en doorwerking van *RoN*. Lokale of symbolische erkenning vergroot vooral de zichtbaarheid en normatieve legitimiteit van *RoN*, maar de erkenning blijft dan (juridisch) kwetsbaar en eenvoudig terug te draaien, te ontkennen of te begrenzen. Duurzamere erkenning treedt op bij nationale erkenning of constitutionele

verankering, waar de natuur expliciet wordt erkend als rechtssubject en toegang krijgt tot de rechter. Er moet daarbij echter opgemerkt worden dat hogere niveaus van erkenning niet vanzelf leiden tot ecologische verbetering, maar wel noodzakelijke voorwaarden scheppen voor implementatie en handhaving. Het niveau van juridische erkenning fungeert daarmee als structurele randvoorwaarde voor de effectiviteit en duurzaamheid van *RoN*.

De casussen van het Great Barrier Reef en de Whanganui rivier bevestigen dit beeld. Zij laten zien hoe het niveau van juridische erkenning een belangrijke rol speelt in de mate waarin *RoN* institutioneel doorwerken. De juridische status van de natuur helpt bij de positionering van ecologische belangen binnen de besluitvorming.

In de casus van het Great Barrier Reef (GBR) is er geen sprake van juridische erkenning van *RoN*. Het GBR wordt erkend als beschermd natuurgebied van uitzonderlijke waarde en heeft onder andere de status van UNESCO werelderfgoed. Echter wordt zij door haar gebrek aan formele erkenning van *RoN* nog vooral gezien als object van beheer. De bescherming van het rif wordt vormgegeven via sectorale wetgeving en beleidsprogramma's waarin de staat optreedt als beheerder en de afwegingen maakt tussen ecologische, economische en politieke belangen (Australian Government & Queensland Government, 2021; 2023; 2023; Great Barrier Reef Marine Park Authority, 2019, 2021, 2024; 2025).

Hoewel het belang van het rif evenals de ecologische schade en bijbehorende urgentie breed worden erkend (zowel nationaal als internationaal), ontbreekt een juridische constructie die het ecosysteem zelfstandige rechten verleent of toegang tot de rechter biedt. Hierdoor blijven de ecologische belangen en de institutionele verankering daarvan afhankelijk van politieke prioriteiten en technocratische afwegingen. Het lage niveau van erkenning beperkt de mogelijkheid om structurele beleidskeuzes die klimaatverandering tegengaan en het ecosysteem beschermen (en hertstellen) juridisch af te dwingen (Maloney, 2015; 2022).

De Whanganui rivier geniet echter een hoog niveau van juridische erkenning. Met de toekenning van rechtspersoonlijkheid is de rivier expliciet erkend als zelfstandig rechtssubject (Parliamentary Counsel Office, 2017). Zij heeft eigen belangen en rechten. Het is daarbij van belang dat deze erkenning niet alleen symbolisch is, maar dat zij wettelijk is verankerd en is gekoppeld aan institutionele vertegenwoordiging via aangewezen guardians (Te Pou Tupua) die een essentieel onderdeel uitmaken van de co-governance structuur (Ellis, 2022; Collins & Esterling, 2019; Lom, 2024). Door de duidelijk verankerde rechtspersoonlijkheid in de verschillende fasen van de beleidscyclus, worden de belangen van de rivier niet alleen meegewogen, maar moeten zij actief worden behartigd.

Toch moet nogmaals de kritische kanttekening gemaakt worden dat een hoger niveau van juridische erkenning niet altijd gelijk staat aan betere vertegenwoordiging van *RoN* in de verschillende fasen van de beleidscyclus. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de Pacha Mama-casus, waar een hoog niveau van juridische erkenning niet heeft geleid tot vergaande implementatie van erkende rechten of significante ecologische impact.

4.4.2 Implementatie van erkende rechten

Tabel 14

Codering 'Implementatie van erkende Rechten'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.

Tamaqua Borough	3: Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.
Wateren in Florida	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.
Manoomin wilde rijst	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.
Amazone regenwoud	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.
Atrato rivier	3: Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.
Pacha Mama	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.
Los Cedros nevelwoud	4: Substantiële implementatie – duidelijke beleidsintegratie, actief toezicht en significante handhaving.
Rechten voor Moeder Aarde	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.
Great Barrier Reef	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.
Rechten voor de Natuur	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.
Rechten voor de Rivieren	3: Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.
Te Urewera bos	4: Substantiële implementatie – duidelijke beleidsintegratie, actief toezicht en significante handhaving.
Whanganui rivier	4: Substantiële implementatie – duidelijke beleidsintegratie, actief toezicht en significante handhaving.
Ganga en Yamuna rivier	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.
Mar Menor	3: Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.
Rechten voor de Maas	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.

De codering (Tabel 14) laat een somber beeld zien. Over het algemeen valt op dat, zelfs in gevallen met een hoog niveau van juridische erkenning, de implementatie van erkende rechten achterblijft. De casussen scoren gemiddeld een 2 op het gebied van implementatie van erkende rechten. Dit betekent dat de rechten slecht beperkt geïmplementeerd worden. Implementatie blijkt de zwakste schakel in veel casussen. Echter is het ook een cruciale factor voor het succes van *RoN* aangezien het de verbinding vormt tussen de juridische erkenning (en alle factoren die daar wel of niet aan bij hebben gedragen) en de ecologische impact.

In veel casussen blijven de erkende rechten grotendeels symbolisch van aard doordat zij niet worden vertaald naar concrete governance structuren, duidelijk belegde bevoegdheden en effectieve handhavingsmechanismen. Echter zijn dit ook de factoren bijdragen aan de effectiviteit van implementatie. Effectieve implementatie treedt vooral op wanneer erkenning wordt gekoppeld aan institutionele arrangementen, zoals wettelijke voogdijstructuren (aangewezen guardians), duidelijke verantwoordelijkheidsverdeling en structurele beschikbaarheid van middelen. Als deze elementen ontbreken, blijven *RoN* afhankelijk van ad-hoc procedures en politieke goodwill.

Zoals eerder gesteld, valt het op dat zelfs in gevallen met vergaande juridische erkenning, dit weinig betekent als de implementatie achter blijft. Relatief beperkte erkenning mét institutionele verankering kan in de praktijk effectiever blijken dan vergaande erkenning zonder verankering. Implementatie blijkt daarmee geen automatisch gevolg van erkenning, maar een afzonderlijke politieke en bestuurlijke opgave (een nieuwe fase van de beleidscyclus) die bepalend is voor de werking van *RoN* in de praktijk.

De casussen van de Rechten voor Moeder Aarde in Bolivia en de Whanganui rivier bevestigen het beeld dat de implementatie van erkende rechten een cruciale schakels vormt tussen juridische erkenning en feitelijke ecologische impact. Beide casussen kennen vergaande juridische erkenning, maar zij verschillen significant in de mate waarin deze rechten zijn vertaald naar

duidelijk institutioneel verankerd beleid met passende governance structuren en handhavingsmechanismen.

In Bolivia werd met de Ley de Derechos de la Madre Tierra (Estado Plurinacional de Bolivia Asamblea Legislativa Plurinacional, 2010) een vergaand normatief kader gecreëerd waarin Moeder Aarde wordt erkend als collectief rechtssubject. Op papier is dit één van de meest ambitieuze gevallen van de erkenning van *RoN*. De implementatie blijft echter beperkt in de praktijk. De wetgeving is slechts gedeeltelijk uitgewerkt in regelgeving en mist duidelijke institutionele verankering, effectieve handhavingsmechanismen en onafhankelijke vertegenwoordiging (bijv. in de vorm van een voogdijstructuur). Bovendien staat implementatie van de rechten onder druk omdat de Boliviaanse overheid sterk vasthoudt aan een politiek-economisch model dat berust op extractivisme en dat economische belangen structureel verkiest over ecologische belangen (Hill, 2018; New York Times, 2016; Nachmany et al., 2015; Gonzales, 2017). Hierdoor ontstaat een spanningsveld waarin *RoN* op papier worden onderschreven, maar in de praktijk ondergeschikt blijven aan ontwikkelingsdoelen.

De Whanganui rivier laat een duidelijk hoopvoller beeld zien. In de casus is sprake van relatief succesvolle implementatie van de erkende rechten. Dit is mogelijk omdat de juridische erkenning van de rivier direct is gekoppeld aan concrete institutioneel verankerde co-governance structuren waarin wordt gewerkt met twee voogden (guardians) en structurele financiering vanuit de staat (Ellis, 2022; Collins & Esterling, 2019; Lom, 2024). Deze uitgebreide institutionele vertaling maakt het mogelijk om de rechten van de rivier actief te operationaliseren binnen dagelijkse besluitvorming. Implementatie is daardoor niet langer afhankelijk van politieke goodwill (zoals in andere casussen), maar is ingebed in bestuurlijke processen en structuren.

De casussen bevestigen dat implementatie vooral effectief is wanneer juridische erkenning wordt ondersteund door duidelijke governance-structure, afgebakende bevoegdheden en voldoende beschikbare middelen.

4.4.3 Ecologische impact

Tabel 15

Codering 'Ecologische impact'

Case	Score
Mineral King gletsjervallei	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.
Tamaqua Borough	4: Substantiële positieve impact – duidelijke verbeteringen in meerdere ecologische indicatoren; herstel of bescherming aantoonbaar effectief.
Wateren in Florida	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.
Manoomin wilde rijst	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.
Amazone regenwoud	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.
Atrato rivier	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.
Pacha Mama	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.
Los Cedros nevelwoud	4: Substantiële positieve impact – duidelijke verbeteringen in meerdere ecologische indicatoren; herstel of bescherming aantoonbaar effectief.
Rechten voor Moeder Aarde	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.
Great Barrier Reef	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.
Rechten voor de Natuur	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.

Rechten voor de Rivieren	3: Geringe positieve impact – kleinschalige of lokale verbeteringen zichtbaar, maar zonder structurele doorwerking.
Te Urewera bos	3: Geringe positieve impact – kleinschalige of lokale verbeteringen zichtbaar, maar zonder structurele doorwerking.
Whanganui rivier	3: Geringe positieve impact – kleinschalige of lokale verbeteringen zichtbaar, maar zonder structurele doorwerking.
Ganga en Yamuna rivier	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.
Mar Menor	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.
Rechten voor de Maas	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.

De codering (Tabel 15) laat zien dat de ecologische impact van *RoN* in veel casussen (nog) beperkt of afwezig is. In sommige gevallen is er zelfs sprake van negatieve impact. Over het algemeen valt in de casussen op dat de ecologische impact vaak indirect, preventief en contextafhankelijk is. Zij is zelden onmiddellijk of grootschalig. Daarbij dient ook opgemerkt te worden dat in veel gevallen de erkenning vrij recentelijk heeft plaatsgevonden, waardoor de effecten nog niet altijd (volledig) zichtbaar zijn.

Toch valt op dat *RoN* in de meeste gevallen vooral leiden tot het voorkomen of vertragen van verdere ecologische schade (bijvoorbeeld door het stoppen van specifieke projecten) in plaats van tot actief herstel. Positieve ecologische impact is het meest zichtbaar in afgebakende ecosystemen met concrete dreigingen waar juridische uitspraken tot direct ingrijpen leiden. In grootschalige en complexe systemen blijft de impact vaak beperkt door handhavingsproblemen, schaal en conflicterende belangen.

Opvallend is dat juridische erkenning zonder effectieve implementatie nauwelijks ecologische verbetering oplevert. Ecologische impact blijkt daarmee geen automatisch gevolg van erkenning van *RoN*, maar het resultaat van de samenloop van juridische status, institutionele uitvoering en bestuurlijke capaciteit.

Het Amazone regenwoud en het Los Cedros nevelwoud laten zien dat de ecologische impact van *RoN*-casussen sterk kan variëren en afhankelijk is van de schaal waarop de erkenning plaatsvindt en de implementatie van de erkende rechten. In beide casussen worden de *RoN* juridisch erkend, maar de ecologische impact van de erkenning verschilt aanzienlijk.

In de casus van het Amazone regenwoud, leidde de erkenning van het regenwoud als rechtssubject tot belangrijke doorbraken. De rechterlijke uitspraken verplichtten de staat tot het formuleren van beschermings- en herstelplannen en de intergenerationele dimensie van de ecologische schade werd erkend. De ecologische impact van de erkenning blijft echter gefragmenteerd en beperkt door de gebrekkige implementatie van de erkende rechten. Ontbossing, illegale mijnbouw en landbouwexpansie zetten zich grotendeels voort, mede door zwakke handhaving, conflicterende belangen en beperkte bestuurlijke capaciteit (Dejusticia, 2019; Reuters, 2022; United Nations, 2020; 2017).

RoN functioneren hier vooral als normatief kader dat ecologische belangen versterkt in de juridische en politieke debatten. Echter werken zij slechts beperkt door in grootschalig ecologisch herstel. De schaal en complexiteit van het ecosysteem vormen, naast de gebrekkige implementatie van de erkende rechten, een belangrijke beperking voor vergaande directe impact.

De casus van het Los Cedros nevelwoud toont echter dat het ook anders kan. In deze casus werden als gevolg van de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van het nevelwoud, de schadelijke mijnbouwactiviteiten direct stopgezet. Hierdoor werd verdere directe en concrete ecologische schade voorkomen. Tegelijkertijd valt op dat de ecologische impact vooral preventief van aard is. De rechtspersoonlijkheid van het nevelwoud functioneert vooral als een juridisch schild dat verdere degradatie van het ecosysteem blokkeert. Actief herstel blijft echter beperkt en de implementatie blijft kwetsbaar. Toch is het behoud van de biodiversiteit van het ecosysteem aanzienlijk versterkt door de juridische erkenning van *RoN* (Center for Biological Diversity, 2021; Greenfield, 2021; Prieto, 2021; Vandergrift, et al., 2018; Roy et al., 2018).

Deze casus laat ook zien dat de relatief kleine schaal en duidelijke dreiging bijdragen aan het zichtbaarder maken en directer realiseren van ecologische impact.

Samenvattend laten de casussen zien dat juridische erkenning niet voldoende is om positieve ecologische impact te genereren. De implementatie van erkende rechten vormt een cruciale schakel tussen erkenning en ecologisch herstel. Zonder institutionele verankering blijven *RoN* vaak symbolisch ('paper parks') en zonder effectieve ecologische monitoring en duidelijke handhavingsmechanismen blijft implementatie beperkt.

4.5 Synthese

De centrale conclusie van de analyse is dat de erkenning van *RoN* niet het resultaat is van één dominante factor, maar voortkomt uit een dynamische wisselwerking tussen lobbyactiviteiten en de contexten waarin zij plaatsvinden. Het valt daarbij op dat sommige variabelen vooral katalyserend werken, terwijl andere juist begrenzend werken.

4.5.1 Van stakeholders naar strategieën: legitimiteit en urgentie als startmotor

Een eerste patroon dat opvalt in de analyse van de *RoN*-initiatieven, is dat zij vrijwel altijd worden geïnitieerd door een groep maatschappelijke stakeholder met hoge legitimiteit en urgentie, maar beperkte formele macht. Inheemse gemeenschappen, burgers en NGOs beschikken vaak over morele, culturele of relationele legitimiteit die zij ontlene aan onder andere hun langdurige zorgrelaties met de ecosystemen, hun directe ecologische afhankelijkheid evenals hun breed gedeelde normatieve waarden. Daarnaast ervaren zij vaak een acute ecologische dreiging (en de gevolgen daarvan), zoals vervuiling, ontbossing of verlies van bestaanszekerheid, waardoor urgentie een centraal mobiliserend element vormt.

De stakeholdertheorie van Mitchell, Agle en Wood (1997) biedt een bruikbaar analytisch kader om dit patroon te begrijpen. Zij stellen dat actoren die hoog scoren op legitimiteit en urgentie, maar laag op macht, weliswaar worden herkend als moreel relevante actoren, maar dat zij niet beschikken over vanzelfsprekende toegang tot besluitvorming. Dit verklaart waarom er in vrijwel alle casussen sprake is van een outside initiation model van agenda-building, waarin *RoN*-initiatieven bottom-up worden geagendeerd. Legitimiteit en urgentie zijn hierbij noodzakelijk om aandacht te genereren en steun te mobiliseren, maar zijn onvoldoende om zelfstandig beleidsverandering af te dwingen.

De combinatie van hoge legitimiteit en urgentie bepaalt ook de keuze van lobbystrategieën die pro-*RoN*-stakeholders kiezen. Hun gebrek aan formele macht leidt ertoe dat zij gebruik maken van outside initiation agenda-building, strategisch procederen en de issue normatief zullen framen. Verschillende casussen, zoals Tamaqua Borough, het Los Cedros nevelwoud en de Mar

Menor, laten zien dat legitimiteit fungeert als toegangspoort tot het publieke debat, terwijl urgentie zorgt voor maatschappelijke mobilisatie en politieke druk. Wanneer deze eigenschappen worden ondersteund door institutionele steun evenals brede maatschappelijke coalities, kunnen zij worden vertaald naar formele agendering. Daarmee functioneren legitimiteit en urgentie als belangrijke aanjagende krachten die institutionele processen in beweging zetten.

4.5.2 Agenda-building en de rol van context: van publieke- naar formele agenda

Een tweede opvallend patroon dat opvalt in de analyse van de *RoN*-initiatieven is dat succesvolle agenda-building bijna nooit voldoende is voor duurzame erkenning van *RoN*. Hoewel maatschappelijke actoren er in veel casussen in slagen om *RoN* op de publieke agenda te krijgen, blijkt de overgang van de publieke naar de formele agenda sterk contextafhankelijk. De context waarin de stakeholders zich bevinden bepaald of agenda-building wordt omgezet in bindende besluitvorming of dat zij strandt in symbolische erkenning.

In casussen waar sprake is van significante institutionele openheid en meervoudige toegangspoorten tot besluitvorming kunnen *RoN*-claims relatief direct vertaald worden naar juridische erkenning. Dit is (tot op bepaalde hoogte) zichtbaar in de casussen van de Whanganui rivier en het Te Urewera bos. In deze gevallen boden juridische uitspraken, settlementprocessen of co-governance structuren alternatieve routes om invloed uit te oefenen op besluitvorming, waardoor *RoN* niet langer alleen afhankelijk was van politieke steun of institutionele openheid voor innovatie (bijv. in technocratische beleidsarena's).

Daartegenover staan hiërarchische of technocratische contexten waarin besluitvorming minder toegankelijk is voor de maatschappelijke stakeholders. Onder andere in de casussen van de Wateren in Florida, het Great Barrier Reef en de Waddenzee is te zien dat zelfs brede maatschappelijke steun en hoge ecologische urgentie kunnen worden geneutraliseerd of begrensd wanneer formele toegang tot besluitvorming ontbreekt of actief wordt geblokkeerd. In deze contexten blijven *RoN*-claims steken op de publieke agenda of worden zij geabsorbeerd in bestaande beleidskaders.

Context fungeert daarmee als belangrijk selectiemechanisme omdat zij bepaalt welke claims politiek en juridisch worden erkend als toegankelijk tot de formele agenda. Agenda-building (Cobb & Ross, 1967) is dus noodzakelijk om aandacht te genereren, maar het is de context waarin zij plaatsvindt die uiteindelijk bepaalt of deze aandacht wordt omgezet in duurzame erkenning.

4.5.3 Agenda denial en issue containment als structurele tegenkrachten

Een derde patroon dat naar voren komt in de analyse is dat agenda denial en issue containment structurele tegenkrachten vormen in de processen rondom de erkenning van *RoN* en dat zij in alle casussen in een bepaalde mate aanwezig zijn. Deze strategieën treden niet incidenteel op, maar volgen juist vaak op succesvolle of potentievolle agenda-building. Wanneer *RoN*-claims voldoende zichtbaarheid en legitimiteit hebben verworven om bestaande machtsverhoudingen te bedreigen, treden agenda denial en issue containment vaak op. Vanuit de agenda-setting literatuur van Cobb en Ross (1997) kan dit worden gezien als een voorspelbare tegenreactie van de gevestigde spelers die reageren op de normatief disruptieve claims.

De casussen laten zien dat agenda denial zich zowel expliciet als impliciet manifesteert. Expliciete vormen van agenda denial zijn bijvoorbeeld zichtbaar in de casus van de Wateren in Florida. Hier werd wetgevende preëemptie ingezet om lokale *RoN*-initiatieven formeel onmogelijk

te maken. Op die manier werden *RoN* niet inhoudelijk weerlegd, maar procedureel uitgesloten van de formele beleidsagenda. Subtielere vormen van agenda denial kunnen optreden via bijvoorbeeld procedurele vertraging, juridisch-technische drempels of discursieve herframing. In al deze gevallen wordt geprobeerd om *RoN*-claims te reduceren.

Wanneer expliciete agenda denial en daarmee afwijzing van de *RoN*-claims politiek of juridisch onwenselijk is, verschuift de tegenstrategie naar vormen van issue containment. Verschillende casussen laten zien dat *RoN* wel worden besproken of erkend, maar dat zij bewust binnen bestaande juridische en beleidskaders worden gehouden. Zo werden de *RoN* in de Los Cedros-casus erkend, maar werden zij sterk ge causaliseerd (verbonden aan de schadelijke mijnbouwactiviteiten in het gebied), waardoor de precedentwerking werd beperkt. In de casus van de Waddenzee evenals in die van het Great Barrier Reef wordt de noodzaak van bescherming erkend, maar worden *RoN* geframed als overbodig binnen de bestaande technocratische beheerregimes en met de huidige beschermde status die de ecosystemen genieten (UNESCO werelderfgoed).

Dit patroon laat zien dat de erkenning van *RoN* stapsgewijs verloopt en niet lineair (of schaalbaar) is. Zelfs formele juridische erkenning kan in reikwijdte en toepassing worden begrensd. Agenda denial en issue containment functioneren daarmee als effectieve mechanismen voor tegenstanders van *RoN* om de transformerende potentie van de rechten te beperken (soms zelfs zonder openlijke confrontatie). Zij vormen daarmee een continue uitdaging voor de duurzame erkenning van *RoN* wereldwijd.

4.5.4 Van erkenning naar implementatie

Een vierde patroon dat naar voren komt uit de analyse heeft betrekking op de overgang van juridische erkenning naar structurele implementatie. Het valt op dat in succesvolle *RoN*-casussen er een herverdeling van macht plaatsvindt als gevolg van de erkenning. Maatschappelijke actoren hebben vaak aanvankelijk beperkte macht, maar deze wordt gecreëerd door herverdeling als gevolg van de erkenning van de *RoN*-claims. Door de toekenning van rechtspersoonlijkheid, procesbevoegdheid (standing) en formele vertegenwoordiging, krijgt de natuur een zelfstandige positie binnen juridische en bestuurlijke besluitvorming. Macht verschuift daarmee van directe en materiële controle naar procedurele en juridische invloed.

Uit de casussen blijkt echter ook dat deze machtsverschuiving en herverdeling alleen duurzaam is, wanneer juridische erkenning wordt vertaald naar concrete institutionele structuren en processen. Casussen zoals die van de Whanganui rivier en het Te Urewera bos laten zien dat erkenning pas effectief en operationeel wordt wanneer zij gepaard gaat met duidelijke co-governance structuren, aangewezen vertegenwoordigers (guardians), formeel vastgelegde verantwoordelijkheden en structurele beschikbaarheid van middelen. In deze casussen zijn de *RoN* op een duurzame wijze ingebed in besluitvorming, waardoor zij niet afhankelijk zijn van incidentele procedures of politieke goodwill.

Hiertegenover staan casussen als de Rechten voor Moeder Aarde-casus in Bolivia. In deze casus zijn de rechten van Moeder Aarde weliswaar vergaand erkend, maar worden zij nauwelijks geïmplementeerd. Het ontbreken van formeel vastgelegde verantwoordelijkheden, aangewezen vertegenwoordigers (die actief worden betrokken bij besluitvorming), effectieve handhavingsmechanismen en structureel beschikbare middelen, zorgt ervoor dat de erkenning van *RoN* vooral symbolisch blijft. In dit geval zijn de rechten formeel erkend en is de macht daarmee (gedeeltelijk) verschoven, maar blijft zij beperkt inzetbaar door falende implementatie.

Implementatie blijkt daarmee een belangrijke schakel tussen de erkenning van *RoN* en hun ecologische impact. Zonder institutionele vertaling blijft de erkenning van *RoN* een ‘papieren tijger’. Pas als implementatie effectief is ingeregeld is, ontstaat duurzame erkenning van ecologische belangen. De analyse onderstreept de conclusie dat implementatie geen automatisch gevolg is van erkenning, maar een afzonderlijke politieke en bestuurlijke opgave die bepalend is voor het uiteindelijke succes van *RoN*.

4.5.5 Ecologische impact als eindpunt van de keten

Het laatste patroon dat de analyse laat zien is dat hoewel ecologische impact het eindpunt vormt van een lange en voorwaardelijke keten, zij zelden een direct of grootschalig gevolg is van de erkenning van *RoN*. In de meeste casussen lijkt de ecologische impact zich vooral preventief of indirect te manifesteren, bijvoorbeeld door het stoppen, vertragen of voorkomen van schadelijke activiteiten. De casus van het Los Cedros nevelwoud laat dit duidelijk zien. In deze casus werden de schadelijke mijnbouwactiviteiten stilgelegd als gevolg van de erkenning van de rechten van het nevelwoud. Hiermee werd verdere ecologische schade aan het ecosysteem voorkomen, maar dit leidde echter niet tot actief herstel van het nevelwoud.

Het Amazone regenwoud is een ander belangrijk voorbeeld waar de beperkte ecologische impact van de juridische erkenning te zien is. Door verschillende factoren, waaronder de omvang van het gebied, de beperkte implementatie (bijv. zwakke handhavingsmechanismen), conflicterende economische belangen en beperkte bestuurlijke capaciteit, blijft ecologische impact hier afwezig ondanks de vergaande juridische erkenning van *RoN*. Doordat het niveau van implementatie en erkenning niet met elkaar overeenkomen is het zelfs zo dat de ecologische toestand in het Amazone regenwoud blijft verslechteren omdat schadelijke activiteiten (vrijwel) onverminderd door blijven gaan. Dit onderstreept nogmaals het idee dat juridische erkenning een goede eerste stap is, maar dat dit opgevolgd moet worden door duurzame institutionele implementatie om significante ecologische impact te veroorzaken.

4.5.6 Interactie tussen variabelen: een cumulatief en conditioneel proces

Over het algemeen wijst de case survey op een cumulatief en conditioneel verklaringsmodel. Alleen door alle variabelen in ogenschouw te nemen, kunnen de uitkomsten worden begrepen omdat geen enkele individuele variabele op zichzelf doorslaggevend is. Legitimiteit en urgentie fungeren als noodzakelijke startvoorwaarden voor maatschappelijke actoren om agenda-building te initiëren, maar zij hebben pas effect wanneer de context de ruimte biedt om de (vaak normatieve) claims te vertalen naar toegang tot besluitvorming. Context bepaalt daarmee of maatschappelijke druk wordt geïnstitutionaliseerd of juist geneutraliseerd of begrensd.

Maatschappelijke coalitievorming versterkt deze dynamiek door de legitimiteit te verbreden en verdiepen. Brede coalities vergroten de kans dat ecologische claims niet als nichebelang of technocratische issue worden weggezet, maar als maatschappelijk en bestuurlijk relevant worden erkend. Tegelijkertijd blijkt de steun van politieke elites (vooral in latere fasen) cruciaal. Deze fungeert vaak niet als startmotor voor erkenning, maar wel als voorwaarde voor duurzame implementatie en institutionele borging.

Tegenover deze versterkende factoren staan agenda denial en issue containment als constante tegenkrachten. Zij kunnen *RoN* blokkeren, vertragen of in reikwijdte beperken, zelfs na formele juridische erkenning.

Tot slot blijkt dat het succes van *RoN* en de ecologische impact staat of valt met de implementatie van de erkende rechten. Uit de case survey blijkt dat de verschillende fasen van de beleidscyclus belangrijk zijn in het succesvol erkennen van *RoN*. Geslaagde erkenning ontstaat wanneer verschillende condities tegelijk wel of niet aanwezig zijn en het wegvallen van een schakel in de cyclus kan het gehele proces ondermijnen.

4.5.7 Conclusie

Samenvattend laat de case survey zien dat de erkenning van *RoN* het resultaat is van een complex samenspel van verschillende variabelen. De contexten waarin lobbyactiviteiten plaatsvinden bepalen welke strategieën effectief zijn en welk type stakeholders erin slagen om hun belangen succesvol onder de aandacht te brengen ondanks de aanwezigheid van tegenstrategieën. De erkenning van *RoN* is daarmee geen universeel reproduceerbaar en lineair proces, maar juist de contextafhankelijke uitkomst van herhaaldelijke politieke, juridische en maatschappelijke interacties.

5 Implicaties voor Marine Protected Areas

Dit onderzoek naar erkenning van Rechten voor de Natuur (*RoN*) biedt waardevolle inzichten voor de toepassing en versterking van Marine Protected Areas (MPAs). Hoewel MPAs en *RoN* verschillende (juridische) instrumenten van bescherming zijn, laat de case survey zien dat zij met vergelijkbare politieke, institutionele en maatschappelijke uitdagingen te maken hebben (Eijkelboom, 2022). De resultaten van het onderzoek naar de erkenning van *RoN* laat zien dat duurzame bescherming vooral afhankelijk is van verschillende politieke, maatschappelijke en institutionele condities die in een keten met elkaar interacteren. De drie belangrijkste inzichten uit het onderzoek naar de erkenning van *RoN* voor MPAs worden hieronder beschreven.

5.1 Normatief herframen van MPAs

Het herframen van MPAs van louter beheerinstrument naar (juridische erkende) entiteit met intrinsieke waarde door middel van het creëren van een normatief kader heeft de potentie om een fundamentele herpositionering van mariene bescherming binnen het milieurecht en -beleid tot stand te brengen. In hun huidige vorm functioneren MPAs vaak als technocratische beleidsinstrumenten die ecologische doelen proberen te verenigen met economische belangen (Eijkelboom, 2022; EEA, 2015; Laffoley et al., 2008; Chuenpagdee, 2013; Humphreys & Clark, 2020). Deze benadering blijft sterk antropocentrisch van aard. Het valt daarbij op dat economische belangen veelal de boventoon blijven voeren en dat ecologische bescherming mogelijk is, mits deze de bestaande belangen niet (te veel) schaadt. De case survey laat zien dat dit soort antropocentrische benaderingen waarin *RoN* en MPAs worden gezien als ‘means to an end’ kwetsbaar zijn voor politieke afwegingen en belangenafruil waardoor zij vaak aan effectiviteit inboeten. De bescherming blijft daardoor vaak symbolisch en kan relatief eenvoudig worden uitgehold of herzien (Eijkelboom, 2022).

Het zou een significante stap in de juiste richting zijn om MPAs niet langer als antropocentrisch beheerinstrument te zien, maar als (juridische) identiteit met intrinsieke waarde. Hoewel het gezien hun grensoverschrijdende en vaak internationale karakter lastig kan zijn om MPAs rechtspersoonlijkheid te geven, zou het interessant zijn om te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn op dat gebied. Tegelijkertijd zou het hanteren van een meer normatief kader dat uitgaat van een ecocentrisch perspectief al significant kunnen bijdragen. Uit de *RoN*-casussen blijkt dat juridische erkenning robuuster wordt wanneer de natuur niet langer uitsluitend als object van beheer wordt gezien, maar in plaats daarvan wordt gepositioneerd als rechtssubject en moreel relevante identiteit. Deze erkenning brengt een machtsverschuiving teweeg die de legitimiteit van het ecosysteem en haar bescherming vergroot omdat zij niet langer (zo) afhankelijk is van fluctuerende beleidsprioriteiten en belangenuitruil.

Naast het juridisch erkennen van de rechtspersoonlijkheid van MPAs, zou bescherming ook versterkt kunnen worden op andere manieren. Dit kan bijvoorbeeld door expliciet te verwijzen naar de plichten die staten (en samenlevingen) hebben tegenover mariene ecosystemen in plaats van alleen te focussen op beleids- en ontwikkelingsdoelstellingen. Hier kan een voorbeeld genomen worden aan de benadering van veel inheemse gemeenschappen, waar vaak sprake is van langdurige zorgrelaties met ecosystemen en de realisatie dat mens en natuur onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het beschermen van de mariene ecosystemen moet een doel opzich zijn, dat onlosmakelijk is verbonden aan hun inherente waarde, in plaats van dat het een vereiste is waar (symbolisch) aan moet worden voldaan op basis van internationale wet- en regelgeving.

Een normatief herdefiniëring van MPAs kan daarnaast ook bijdragen aan meer consistentie rondom het MPA beleid en de uitvoering daarvan. Zoals eerder gesteld worden MPAs dan niet meer gezien als uitzonderingszones, maar als uitdrukking van een bredere ecocentrische benadering binnen bestuur, wet- en regelgeving. Op die manier ontstaat er een sterke basis voor duurzame implementatie en een meer gelijkwaardige belangenafweging waarin minder ruimte is voor agenda denial, issue containment en beleidsmatige uitholling.

5.2 Stakeholder-salience

De analyse van de *RoN* case survey benadrukt dat de erkenning van rechten voor de natuur in sterke mate wordt bepaald door de manier waarop verschillende belangen als legitiem, urgent en invloedrijk worden beschouwd binnen het besluitvormingsproces en de beleidscyclus. Net als bij de *RoN*-casussen, verschilt de legitimiteit, urgentie en macht van de verschillende betrokken stakeholders ook bij MPAs. In de context van MPAs is de verdeling structureel scheef. Gevestigde spelers zoals visserijen, de energiesector en de scheepvaart hebben duidelijke economische belangen. Zij beschikken vaak over institutionele toegang, hebben een sterke lobby, voldoende (financiële) middelen en langdurige beleidsrelaties waardoor zij doorgaans als machtige stakeholders worden gezien (Eijkelboom, 2022).

Ecologische belangen missen vaak een eigen (directe stem). Zij zijn daarom afhankelijk van andere actoren die hen vertegenwoordigen. Zij worden vaak vertegenwoordigd door verschillende maatschappelijke actoren, waaronder inheemse gemeenschappen, burgers, NGOs en wetenschappers. Hoewel deze actoren vaak beschikken over significante normatieve, culturele en relationele legitimiteit evenals aantoonbare urgentie, ontbreekt het hen vaak in formele macht (Eijkelboom, 2022). Een vergelijkbare verdeling van macht, urgentie en legitimiteit is te zien in de case survey bij de voorstanders van *RoN*.

De case survey laat zien dat deze asymmetrie in salience (als gevolg van verschillen in legitimiteit, macht en urgentie) kan worden doorbroken door de legitimiteit van de maatschappelijke actoren (en daardoor de ecosystemen) te institutionaliseren. In succesvolle *RoN*-casussen wordt de natuur niet langer alleen vertegenwoordigd door maatschappelijke stakeholders, die zich vaak succesvol organiseren in maatschappelijke coalities, maar via institutioneel verankerde co-governance structuren. In de co-governance structuren zijn de rollen expliciet afgebakend en zijn de verantwoordelijkheden duidelijk belegd. Daarnaast zijn de nodige middelen beschikbaar en de relevante stakeholders consequent betrokken. Hierdoor verschuift de positie van de ecosystemen en hun vertegenwoordigers in de stakeholderconfiguratie. Zij versterken niet alleen hun legitimiteit en urgentie, maar verkrijgen ook een vorm van (afgeleide) macht doordat zij structureel toegang krijgen tot juridische en politiek-bestuurlijke arena's.

Voor MPAs betekent dit dat, net als bij *RoN*, bescherming niet alleen beperkt zou moeten blijven tot gebrekkige consultatie, maar dat er vaste participatieve governance structuren moeten worden gecreëerd waarin de vertegenwoordiging van de mariene ecosystemen formeel en duurzaam is verankerd. Het actief erkennen en betrekken van lokale gemeenschappen en inheemse groepen (naast andere experts) als medebeheerders vergroot niet alleen de legitimiteit van MPAs, maar versterkt ook de implementatie. De betrokken actoren zullen zichzelf als mede-eigenaren van de ecologische belangen en beschermingsdoelen beschouwen, wat de handhaving en naleving versterkt.

De institutionele erkenning en verankering van MPAs vermindert tegelijkertijd de ruimte voor agenda denial en issue containment. Door het beheer van MPAs duurzaam te beleggen en gestructureerd in te richten, kunnen ecologische belangen niet zo makkelijk meer worden begrensd, uitgeruild of weggeschreven als secundair of technisch.

5.3 Implementatie en ecologische doorwerking

De analyse van de *RoN* case survey laat zien dat formele juridische erkenning slechts een eerste stap is. Zonder robuuste implementatie leidt erkenning nauwelijks tot daadwerkelijke ecologische verbetering. Dit bevestigt een patroon dat ook geobserveerd wordt bij MPAs. Zowel in *RoN*-casussen als bij MPAs is het fenomeen van ‘paper parks’ (of ‘papieren tijgers’) duidelijk zichtbaar. Bij deze zogenoemde ‘paper parks’ zijn de rechten formeel erkend, maar blijft de effectieve implementatie in de vorm van handhaving, toezicht en ecologisch herstel beperkt. Vergelijkbare gevallen bij MPAs laten zien dat een ecosysteem een beschermde status heeft gekregen, maar dat de implementatie gebrekkig is waardoor ecologisch herstel uitblijft en het ecosysteem soms juist verder beschadigd raakt. Net als bij *RoN*-casussen, ontbreekt het bij de implementatie van MPAs vaak ook aan duidelijk belegde taken en verantwoordelijkheden, effectieve handhavingsmechanismen, voldoende beschikbare middelen en regelmatige monitoring. Hierdoor kunnen schadelijke activiteiten worden voortgezet (Eijkelboom, 2022).

Dit onderstreept de kernconclusie dat juridische erkenning of het aanwijzen van beschermde gebieden pas betekenis krijgt wanneer zij wordt opgevolgd met institutionele mechanismen die naleving afdwingen en ecologische belangen structureel bewaken.

Zoals eerder beschreven, kenmerken *RoN*-casussen met een (relatief) hoge mate van ecologische doorwerking zich door sterke institutionele inbedding van implementatie en verantwoordelijkheden. Dit is duidelijk terug te zien in de casus van de Whanganui rivier in Nieuw-Zeeland. In deze casus is er een co-governance structuur opgezet waarin verschillende wettelijke vertegenwoordigers (Māori en vertegenwoordigers van de Kroon) expliciet belast zijn met het behartigen van de belangen van de rivier. Deze co-governance structuur is cruciaal voor het effectief implementeren van de erkende rechten van de rivier. Door duidelijke verantwoordelijkheden, budgetten en rapportageverplichtingen te koppelen aan de erkende rechten, ontstaat een governance systeem waarin ecologische belangen niet vrijblijvend zijn, maar afdwingbaar en controleerbaar.

Voor MPAs betekent dit dat bescherming niet langer kan volstaan met het simpelweg afbakenen van zones of het opstellen van beheerplannen. Effectieve ecologische doorwerking vereist een geïntegreerd ontwerp waarin beschermde status, implementatie (toezicht en handhaving) en monitoring elkaar versterken. Bescherming moet daarbij gepaard gaan met duidelijke plichten voor de staat en beheerders zoals het voorkomen van achteruitgang en het actief werken aan het herstellen van de ecosystemen. Handhaving moet voldoende middelen en bevoegdheden omvatten om effectief te kunnen handelen en ingrijpen indien nodig. Tegelijkertijd moet ecologische monitoring regelmatig systematische inzichten bieden in de feitelijke toestand van mariene ecosystemen zodat tijdig en gericht gehandeld kan worden.

Daarnaast laat de analyse zien dat participatieve implementatie met gedeelde verantwoordelijkheden een effectief middel kan zijn om naleving te stimuleren. Door lokale en inheemse gemeenschappen te betrekken bij de implementatie van MPAs, worden zij mede-eigenaren van de beschermingsdoelstellingen. Hierdoor wordt niet alleen de legitimiteit van de bescherming vergroot, maar ook de effectiviteit van de implementatie. Op die manier wordt de

ecologische impact van de bescherming minder afhankelijk van incidentele politiek-bestuurlijke wil omdat zij sterker verankerd is in dagelijkse bestuurlijke praktijken.

5.4 Strategische implicaties voor MPAs

Er is een duidelijke noodzaak om MPAs niet langer alleen te benaderen als een ecologisch-technische opgave, maar als een traject met herhaaldelijke politieke, juridische en maatschappelijke interacties dat moet worden vormgegeven om te komen tot zo goed mogelijke ecologische resultaten. De case survey laat zien dat effectieve bescherming kan ontstaan wanneer meerdere condities gelijktijdig aanwezig zijn. Er is sprake van hoge legitimiteit van ecologische claims die institutioneel verankerd zijn, er zijn sterke maatschappelijke coalities waarin actoren elkaar versterken, er is structurele institutionele toegang en er is een context waarin agenda denial en issue containment beperkt blijven. Het ontbreken van één van deze condities heeft gevolgen voor de hele keten richting erkenning van *RoN* of effectieve bescherming van MPAs. Het kan ertoe leiden dat MPAs of *RoN* formeel bestaan, maar inhoudelijk weinig bescherming bieden.

Zoals eerder beschreven betekent dit voor MPAs dat beschermingsstrategieën zich niet uitsluitend moeten richten op ecologische onderbouwing of ruimtelijke zonerings, maar ook actief gebruik moeten maken van lobbyactiviteiten die gericht zijn op agendering, coalitievorming en institutionele verankering. Juridische innovatie (in de vorm van erkende rechten voor MPAs of duidelijke plichten voor staten t.o.v. mariene ecosystemen) evenals het normatief herframen van MPAs (van een antropocentrische- naar een ecocentrische benadering) kunnen hierbij functioneren als katalysatoren. *RoN*-casussen laten zien dat dergelijke innovaties en manieren van herframing ecologische belangen kunnen transformeren van beleidsopties naar normatieve uitgangspunten, waardoor zij minder vatbaar worden voor politieke belangen uitruil.

Verder is strategisch stakeholder-management van belang. Effectieve *RoN*-casussen laten de potentie van stabiele, goed georganiseerde maatschappelijke coalities zien die verder reiken dan de traditionele stakeholders. Voor MPAs liggen er kansen in het verbinden van verschillende relevante (pro-)MPA-stakeholders, waaronder NGOs, lokale- en inheemse gemeenschappen, wetenschappelijke actoren en soms zelfs delen van de economische sector. Door hen samen te brengen in duurzame coalities wordt zowel de legitimiteit van MPAs vergroot als hun politieke slagkracht. Binnen de coalities kunnen de verschillende stakeholders elkaar ondersteunen door hun legitimiteit, urgentie, macht en expertise te combineren. Dit kan de toegang tot besluitvormingsarena's versterken.

Ten slotte onderstreept de analyse van de case survey het belang van anticiperen op agenda denial en issue containment voor MPAs. Dit vraagt om voortdurende monitoring van beleidsprocessen evenals het vermogen om ecologische claims te herframen wanneer zij dreigen te worden geneutraliseerd, begrensd of aan de kant geschoven. MPAs die normatieve herframing, stakeholder-strategieën en institutioneel verankerde governance structuren weten te combineren, vergroten daarmee hun kans om effectieve bescherming en duurzaam ecologisch herstel van de mariene ecosystemen te bewerkstelligen.

5.5 Conclusie

Samenvattend heeft de *RoN*-case survey een aantal relevante inzichten opgeleverd op het gebied van de invloed van lobby en de context waarin lobbyactiviteiten plaatsvinden, die kansen bieden voor het verder ontwikkelen van de beleid- en besluitvormingsprocessen rondom MPAs.

6 Conclusie

Dit onderzoek onderzocht in hoeverre lobbyactiviteiten en de contexten waarin deze activiteiten plaatsvinden de erkenning van *RoN* beïnvloeden en welke lessen hieruit kunnen worden getrokken voor de toepassing op Marine Protected Areas (MPAs). Op basis van een case survey, aangevuld met inzichten uit de agenda-settingtheorie, de stakeholdertheorie en andere public-affairs literatuur, kan worden geconcludeerd dat de erkenning van *RoN* geen lineair of louter juridisch proces is. In plaats daarvan is effectieve erkenning het resultaat van een cumulatieve en contextafhankelijke dynamiek tussen verschillende politieke, maatschappelijke en institutionele factoren die herhaaldelijk in een keten met elkaar interacteren.

Allereerst laat het onderzoek zien dat lobbyactiviteiten een noodzakelijke, maar op zichzelf onvoldoende voorwaarde vormen voor het succesvol erkennen van *RoN*. Een effectieve lobby kenmerkt zich niet primair door intensiteit, maar door strategische aansluiting bij de dominante context en succesvolle toepassing van specifieke eigenschappen en strategieën. De verschillende *RoN*-casussen wereldwijd laten zien dat lobby vooral succesvol is wanneer de relevante stakeholders er in slagen om legitimiteit, urgentie en morele autoriteit te construeren, bijvoorbeeld via inheemse kosmologieën, ecologische crisissen of juridische uitspraken. Dit sluit aan bij de stakeholder-salience benadering van Mitchell, Agle en Wood (1997) waarin macht, legitimiteit en urgentie gezamenlijk bepalen welke actoren hun belangen effectief aandacht weten te bemachtigen in de besluitvormingsarena's en -processen.

Ten tweede blijkt uit het onderzoek dat de institutionele, politieke en maatschappelijke context waarin lobbyactiviteiten plaatsvinden doorslaggevend is voor hun doorwerking. Contexten met open institutionele structuren, juridische innovatiebereidheid en ruimte voor burgerparticipatie bieden meer kansen voor de erkenning van *RoN* dan sterk gesloten systemen of systemen waarin economische ontwikkelingsdoelen de boventoon voeren. Tegelijkertijd functioneren agenda denial en issue containment als structurele tegenkrachten. In meerdere casussen heeft dit geleid tot zogenoemde 'paper parks' waarin er sprake is van (vergaande) formele erkenning zonder effectieve implementatie of ecologische impact waardoor zij symbolisch van aard blijft.

Ten derde onderstreept het onderzoek het belang van implementatie. Het onderzoek laat zien dat ecologische impact zelden het directe gevolg is dan erkenning, maar juist het eindpunt van een lange keten waarin implementatie een cruciale schakel vormt. Implementatie in de vorm van institutionele borging, (co-)governance structuren en effectieve toezicht- en handhavingmechanismen blijkt de effectiviteit van de erkenning van *RoN* significant te verbeteren. Casussen met co-governance structuren en duidelijke vertegenwoordiging door middel van voorgedijstructuren (bijv. de casus van de Whanganui rivier of het Te Urewera bos) tonen meer potentieel voor daadwerkelijke ecologische bescherming dan casussen waarin de implementatie van de rechten meer abstract blijft omdat ze minder kwetsbaar zijn voor issue containment en belangen uitruil.

Voor MPAs volgen hieruit drie belangrijke lessen. Allereerst zijn MPAs er bij gebaat om te herframen van louter een beheerinstrument naar een (juridische erkende) entiteit met intrinsieke waarde door een normatief kader te creëren wat de potentie heeft om een fundamentele herpositionering van mariene bescherming binnen het milieurecht- en beleid teweeg te brengen. Op die manier ontstaat er een sterkere basis voor duurzame implementatie en een meer gelijkwaardige belangenafweging waarin minder ruimte is voor agenda denial, issue containment en beleidsmatige uitholling. Ten tweede kunnen MPAs meer strategisch gebruik maken van

strategisch stakeholder-management. Door de potentie van stabiele, goed georganiseerde maatschappelijke coalities beter te benutten kan de legitimiteit van MPAs evenals hun politieke slagkracht worden vergroot. Daarnaast is het belangrijk om in de implementatie te werken met co-governance structuren waarin lokale en inheemse gemeenschappen actief worden betrokken om op die manier de beschermingsdoelen duurzaam te verankeren en de handhaving en naleving te versterken. Dit sluit aan bij de laatste les, die het belang van implementatie onderstreept. Om te voorkomen dat MPAs louter symbolische ‘paper parks’ zijn, is het belangrijk om de implementatie duurzaam in te bedden. Hiervoor is een geïntegreerd ontwerp nodig waarbij bescherming gepaard gaat met duidelijke verplichtingen voor staten en beheerders. Door middel van voldoende handhaving capaciteit en bevoegdheden, evenals regelmatige systematische monitoring kan de kans op effectieve ecologische doorwerking van MPAs significant worden vergroot.

Samenvattend concludeert dit onderzoek dat de erkenning van *RoN* in hoge mate wordt bepaald door de wisselwerking en herhaaldelijke interactie tussen lobbyactiviteiten en de contexten waarin zij plaatsvinden. Succes ontstaat daarbij wanneer strategische lobby samenvalt met institutionele openheid voor juridische innovatie, effectief gebruik van stakeholder eigenschappen (legitimiteit, urgentie en macht), duidelijk ingerichte en ingebedde implementatie en beperkte strategische tegenkrachten (agenda denial en issue containment). De erkenning van *RoN* laat daarmee zien dat duurzame bescherming van ecosystemen niet primair wordt beslist door juridische of bestuurlijke erkenning, maar door een samenkomst van verschillende factoren in de politie-bestuurlijke arena die samen bepalen of de natuur daadwerkelijk een stem krijgt.

Reflectie op het onderzoek

Dit onderzoek had tot doel om te analyseren in hoeverre lobbyactiviteiten de contexten waarin deze plaatsvinden bijdragen aan of belemmeren dat *RoN* juridisch worden erkend. De gebruikte theoretische kaders, stakeholder theory en agenda-setting theory, waren daarbij uitermate bruikbaar.

De stakeholder theory van Mitchell, Agle en Wood (1997) bood een geschikt theoretisch kader en krachtig analytisch instrument om de positie van verschillende actoren binnen *RoN*-casussen systematisch te analyseren. In het bijzonder bood het stakeholder-salience model een helder kader om de verklaren waarom bepaalde stakeholders structureel meer invloed hebben op besluitvorming dan anderen. De analyse laat duidelijk zien dat maatschappelijke actoren die *RoN* agenderen vaak beschikken over hoge legitimiteit en urgentie, maar over beperkte macht. Daarmee bevestigt het onderzoek een belangrijk idee uit de stakeholder theory dat macht, legitimiteit en urgentie gezamenlijk een belangrijke rol spelen in het bepalen van politiek-bestuurlijke aandacht, maar het nuanceert ook de rol die deze attributen spelen in ecologisch en normatief geladen vraagstukken waarin een niet-menselijke actor (de natuur) centraal staat.

De agenda-setting theory van Cobb en Ross (1997) evenals Cobb, Ross en Ross (1967) bleek daarnaast ook van groot belang om te begrijpen hoe *RoN*-initiatieven zich wel of niet van de publieke- naar de formele beleidsagenda kunnen bewegen. De concepten van agenda-building, agenda denial en issue containment hielpen bij het verklaren van de dynamiek tussen voor- en tegenstanders van *RoN*. De analyse laat zien dat tegenstander van *RoN* zelden hun tegenstand richten op de normatieve kern van natuurrechten, maar vaak vormgeven via technocratische, juridische of economische frames. Daarmee gaf de agenda-setting theory belangrijke inzichten

de dynamiek tussen agenda-building en agenda denial evenals in de mechanismen waarmee *RoN*-initiatieven worden vertraagd of geneutraliseerd.

Gezamenlijk maakten beide theorieën het mogelijk om zowel de actorposities (wie oefent invloed uit?) als de procesdynamieken (hoe krijgt een issue aandacht?) te analyseren. Deze combinatie bleek daarmee erg geschikt voor het bestuderen van *RoN* als politiek-bestuurlijk verschijnsel.

Naast het toetsen van bestaande theorieën heeft dit onderzoek bijgedragen aan een bepaalde mate van conceptuele verrijking van de theorieën. Zo laat de analyse zien dat stakeholder theory vaak uitgaat van menselijke actoren met agency die centraal staan, terwijl *RoN*-casussen juist draaien om vertegenwoordiging van niet-menselijke actoren. De natuur bezit geen eigen formele macht of directe stem. Zij is compleet afhankelijk van menselijke guardians. Dit vraagt om een herinterpretatie van legitimiteit waarin legitimiteit niet wordt gezien als institutionele positie, maar als relationele en morele claim die voortkomt uit zorgrelaties, culturele verbondenheid en ecologische afhankelijkheid.

Daarnaast nuanceert het onderzoek het begrip macht zoals beschreven binnen de stakeholder theory. De analyse laat zien dat macht in de *RoN*-casussen niet zozeer een vooraf aanwezige hulpbron blijkt voor veel maatschappelijke actoren, maar juist een uitkomst van institutionalisering en een herverdeling van invloed. De juridische erkenning van *RoN* fungeert als een macht verschuivend instrument dat nieuwe toegangspoorten tot besluitvorming creëert.

Ook de agenda-setting theory wordt verder verdiept. Het onderzoek laat zien dat in de *RoN*-casussen hoge ecologische urgentie niet automatisch leidt tot agendatoegang. Urgentie kan door beleidsmakers en besluitvormers geabsorbeerd worden in bestaande technocratische kaders. Op die manier proberen zij de issue te herframen door te stellen dat de erkenning van *RoN* geen of beperkte toegevoegde waarde heeft. Dit wijst op een spanningsveld tussen urgentie als katalysator, maar ook de mogelijkheid om het als neutraliserend mechanisme te benutten. Dit is een dynamiek die in de klassieke agenda-setting literatuur minder expliciet wordt benoemd maar hier duidelijk aan het licht komt.

Een belangrijke kracht van dit onderzoek ligt in de systematische vergelijking van een (relatief) groot aantal internationale *RoN*-casussen via de case survey methode. Hierdoor wordt het mogelijk om nieuwe patronen te identificeren die in afzonderlijke casussen mogelijk verborgen zouden blijven. De combinatie van kwantitatieve codering en kwalitatieve duiding zorgt voor analytische diepgang en vergelijkingsmogelijkheden waarbij de 'richness of case material' wordt behouden.

Verder vormt de integratie van public affairs theorie met milieurechtelijke en ecologische vraagstukken een interessante invalshoek. Door lobby activiteiten en de contexten waarin zij plaatsvinden centraal te stellen, verschuift de aandacht van de normatieve wenselijkheid van *RoN* naar de politieke haalbaarheid, zonder hun normatieve waarde uit het oog te verliezen. De toepassing van het onderzoek op MPAs biedt bovendien een andere interessante en relevante dimensie aan het onderzoek.

Tegelijkertijd kent het onderzoek ook duidelijke beperkingen waarvan een aantal al zijn beschreven in de methodologie. Zo brengt de afhankelijkheid van secundaire bronnen risico's met zich mee ten aanzien van datakwaliteit, interpretatie en selectiebias. Daarnaast zijn succesvolle en juridisch innovatieve casussen vaak relatief oververtegenwoordigd in de beschikbare bronnen, terwijl minder zichtbare of mislukte initiatieven minder uitgebreid zijn gedocumenteerd. Hoewel het onderzoek hier, zoals beschreven in de methodologie, wel een

balans in heeft geprobeerd de zoeken door triangulatie van data en een uitgebreide casusselectie waarin aandacht was voor verschillende niveaus van juridische erkenning, locaties, type natuurlijke entiteit en beschikbaarheid van informatie, blijft dit een relevant risico.

Daarnaast brengt de case survey methode onvermijdelijk een zekere reductie van contextuele complexiteit met zich mee. Het coderen van rijke kwalitatieve data naar discrete variabelen vereist interpretatieve keuzes die subjectiviteit niet volledig uit kan sluiten. Hoewel herhaalde codering en een uitgebreid codeboek deze bias proberen te beperken, kan zij niet volledig worden geëlimineerd, zeker gezien de afwezigheid van andere onderzoekers die de casussen konden coderen.

Op basis van deze reflectie en de uitkomsten van het onderzoek zijn er verschillende vervolgonderzoeken denkbaar. Ten eerste zou verdiepend kwalitatief en kwantitatief onderzoek de inzichten uit het onderzoek verder kunnen uitbreiden. Zo zou het interessant zijn om de kwantitatieve data verder te onderzoeken door middel van Qualitative Comparative Analysis om zo de verschillende combinaties van variabelen die leiden tot erkenning van *RoN* beter te begrijpen en ook inzicht te krijgen in hoe die variabelen zich tot elkaar verhouden. Daarnaast zou aanvullend kwalitatief onderzoek zich kunnen richten op interviews met verschillende relevante stakeholders zoals beleidsmakers, maatschappelijke actoren (lokale- en inheemse gemeenschappen) en betrokken juridische actoren, om zo meer inzicht te krijgen in hoe claims daadwerkelijk onder de aandacht worden gebracht, beoordeeld en gefilterd.

Verder zou het interessant zijn om longitudinaal onderzoek naar de erkenning van *RoN* uit te voeren waarin de implementatie en ecologische impact van de erkende rechten over de tijd gevolgd kunnen worden. Dit is vooral relevant omdat het onderzoek laat zien dat juridische erkenning niet automatisch leidt tot ecologische verbetering. De effectiviteit van *RoN* staat of valt met implementatie en de ecologische impact die (mogelijk) daarop volgt heeft tijd nodig.

Tot slot biedt de toepassing van inzichten uit *RoN*-onderzoek op MPAs ruimte voor specifiek vervolgonderzoek op dat gebied. Zo zou het interessant zijn om vergelijkbaar onderzoek uit te voeren naar de invloed van lobbyactiviteiten en de contexten waarin zij plaatsvinden op de aanwijzing en het niveau van bescherming van MPAs. Het zou ook waardevol en interessant zijn om te onderzoeken of *RoN* toegepast kunnen worden op MPAs (gezien hun transboundary en vaak internationale aard) en wat de effecten daarvan zouden zijn op de effectiviteit van bescherming.

Samenvattend laat het onderzoek zien dat de erkenning van *RoN* geen vanzelfsprekend juridisch proces is, maar het resultaat van complexe interacties tussen lobby activiteiten en de contexten waarin zij plaatsvinden. De gebruikte theorieën zijn daarbij niet alleen verklarend, maar blijken ook toe aan een zekere herijking wanneer zij worden toegepast op fundamenteel nieuwe normatieve vraagstukken. Daarmee draagt dit onderzoek bij aan zowel empirische kennis over *RoN* als aan verdere ontwikkeling van de public affairs- en beleidswetenschappelijke literatuur in het Antropoceen.

7 Literatuurlijst

- Boyd, D. R. (2017). *The Rights of Nature: A legal revolution that could save the world*. ECW Press.
- Chuenpagdee, R., Pascual-Fernández, J. J., Szeliánszky, E., Luis Alegret, J., Fraga, J., & Jentoft, S. (2013). Marine protected areas: Re-thinking their inception. *Marine Policy*, 39, 234–240. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2012.10.016>
- Cobb, R., Ross, J., & Ross, M. H. (1976). Agenda Building as a Comparative Political Process. *American Political Science Review*, 70(1), 126–138. <https://doi.org/10.1017/s0003055400264034>
- Cobb, R. W., & Ross, M. H. (Eds.). (1997). *Cultural Strategies of Agenda Denial. Avoidance, Attack, and Redefinition*. University Press of Kansas.
- Corrigan, D. P., & Oksanen, M. (2021). Rights of Nature: Exploring the Territory. In D. P. Corrigan & M. Oksanen (Eds.), *Rights of Nature: A re-examination* (pp. 1–13). Routledge.
- Den Outer, J. (2023). *Rechten voor de Natuur* (2de editie). Lemniscaat.
- Den Outer, J., & Burgers, L. (2021). *Rights of Nature: Case-studies from six continents*. Embassy of the North Sea.
- Eijkelboom, M. J. W. (2022). *Establishing Marine Protected Areas in Europe: A qualitative study into the European Marine Protected Areas policy and policy process* [MA thesis]. Leiden University.
- European Environment Agency. (2015). Marine Protected areas in Europe's seas: An overview and perspectives for the future (No. 3). Publications Office of the European Union. <https://www.eea.europa.eu/publications/marine-protected-areas-in-europes>
- Freeman, R. E. (1983). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
- Gutmann, A. (2021). Pachamama as a Legal Person?: Rights of Nature and Indigenous Thought in Ecuador. In D. P. Corrigan & M. Oksanen (Eds.), *Rights of Nature: A re-examination* (pp. 36–50). Routledge.
- Humphreys, J., & Clark, R. W. (2020). A critical history of marine protected areas. *Marine Protected Areas*, 1–12. <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-102698-4.00001-0>
- Joos, K. (2024). A game of plots: storytelling, narrative competition, and stakeholder characterization in public affairs. In *Edward Elgar Publishing eBooks* (pp. 269–281). <https://doi.org/10.4337/9781803920283.00030>
- Junk, W. M. (2024). Coalitions in public affairs. In *Edward Elgar Publishing eBooks* (pp. 177–191). <https://doi.org/10.4337/9781803920283.00023>
- Laffoley, D., White, A. T., Kilarski, S., Gleason, M., Smith, S., Llewellyn, G., Day, J., Hillary, A., Wedell, V., & Pee, D. (2008). Establishing Resilient Marine Protected Area Networks - Making it happen. IUCN-WCPA National Oceanic and Atmospheric Administration and The Nature Conservancy. https://www.iucn.org/sites/dev/files/import/downloads/mpanetworksmakingithappen_en.pdf
- Lom, P. (Regisseur). (2024, 23 mei). *I Am The River, The River Is Me*. KRO-NCRV & Ten Thousand Images.
- Lucas, W. A. (1973). *The case survey method: Aggregating case experience*. Santa Monica.
- Mitchell, R.K., Agle, B.R. & Wood, D.J. (1997). Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts. *Academy Of Management*, 22(4), 853–886.
- Newig, J., & Fritsch, O. (2009). Environmental Governance: Participatory, Multi-Level - And Effective? *Environmental Policy And Governance*, 19(3), 197–214.

Stone, C. D. (2010). *Should Trees Have Standing?: Law, morality and the environment* (3de editie). Oxford University Press. (Oorspronkelijk gepubliceerd 1972)

Timmermans, A. (2024). The analytical and normative basis of public affairs. In *Edward Elgar Publishing eBooks* (pp. 9–23). <https://doi.org/10.4337/9781803920283.00010>

Timmermans, A., Coops, R., Van Keep, S., De Lange, R., & Van Venetië, E. (2019). *Public affairs in maatschappelijk perspectief: Professional tussen wetenschap en praktijk*. Wolters Kluwer.

Timmermans, A., & Van Venetië, E. (2024). A behavioral perspective on the receiving end in public affairs: a taxonomy of responses. In *Edward Elgar Publishing eBooks* (pp. 359–375). <https://doi.org/10.4337/9781803920283.00037>

United Nations. (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press.

United Nations. (2007). *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (A/RES/61/295)*.

Van Venetië, E., & Timmermans, A. (2024). The rise of challengers in the arenas of lobbying and advocacy. In *Edward Elgar Publishing eBooks* (pp. 116–130). <https://doi.org/10.4337/9781803920283.00018>

Yin, R. K., & Heald, K. A. (1975). Using the Case Survey Method to Analyse Policy Studies. *Administrative Science Quarterly*, 20, 371–381.

Casus: Mineral King gletsjervallei

Cullinan, C. (2008). If Nature had Rights. *Orion Magazine*, January/February. <https://orionmagazine.org/article/if-nature-had-rights/>

Mckeown, M. M. (2019). The Trees Are Still Standing: The Backstory of Sierra Club v. Morton. *Journal Of Supreme Court History*, 189–214.

Nettles, A. R. (1973). Standing for Environmentalists: Sierra Club v. Morton. *Urban Law Journal*, 1973, 379–386.

Sierra Club v. Morton, 405 U.S. 727 (1972)

Stern, S. W. (2018). Standing for Everyone. *Fordham Environmental Law Review*, 30(2), 21–103.

Thiel, J., Grubbauer, M., & Pohl, L. (Eds.). (2018a). California's Regulatory Leadership: Broader implications. In *Contingencies in Urban Future-Making Pitfalls, Potentialities, and Transformative Practices* (pp. 231–244). Transcript Independent Academic Publishing. <https://doi.org/10.23943/9781400889594-009>

Thiel, J., Grubbauer, M., & Pohl, L. (2018b). Protecting the Land. In *Contingencies in Urban Future-Making Pitfalls, Potentialities, and Transformative Practices* (pp. 48–83). Transcript Independent Academic Publishing. <https://doi.org/10.23943/9781400889594-004>

Vicknair, A. K. (2013). *Mindsets, Motivations, Mickey Mouse, and the Mountains: The Social, Political, and Intellectual Foundations of the Mineral King Controversy 1965-1978* [MA Thesis]. California State University.

Villines, C. (2021). *News Media and Mineral King: Framing Californian Development, Environmentalism and Recreation, 1965-1978* [MA Thesis]. The University of Arizona.

Wellock, T. (1992). The Battle for Bodega Bay: The Sierra Club and Nuclear Power, 1958-1964. *California History*, 71(2), 192–211.

Winter Wildlands Alliance. (2021, 27 september). *How NEPA Saved a High Sierra Sanctuary from Becoming a 'Winter Disneyland'*. Geraadpleegd op 13 december 2025, van

<https://winterwildlands.org/how-nepa-saved-a-high-sierra-sanctuary-from-becoming-a-winter-disneyland/>

Casus: Tamaqua Borough

Borough of Tamaqua. Quality of Life Ordinance, Ordinance No. 660. Geraadpleegd op 5 december 2025, van <https://www.tamaquaborough.com/QualityofLifeOrdinance.pdf>

Borough of Tamaqua. (2006). Tamaqua Borough Sewage Sludge Ordinance, Ordinance No. 612. Geraadpleegd op 5 december 2025, <https://ecode360.com/30168507>

Borough of Tamaqua. (2006). Ordinance to protect the health, safety, and general welfare of the citizens and environment of Tamaqua Borough by banning corporations from engaging in the land application of sewage sludge, Ordinance No. 612. Geraadpleegd op 5 december 2025, van <http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload666.pdf>

Commonwealth of Pennsylvania. (1988). Pennsylvania Code, Chapter 273. Municipal Waste Landfills, Article III: Corporate Waste and Local Control. Geraadpleegd op 5 december 2025, van <https://ecode360.com/30184069>

Community Environmental Legal Defense Fund. (2015, 31 augustus). *Tamaqua Borough, Pennsylvania*. CELDF. Geraadpleegd op 5 december 2025, van <https://celdf.org/2015/08/tamaqua-borough/>

Ej Atlas. (2022, 2 mei). *In wake of toxic dumping, Tamaqua Borough passes Rights of Nature ordinance, USA*. Geraadpleegd op 5 december 2025, van <https://ejatlas.org/conflict/tamaqua-borough-passes-ordinance-on-rights-of-nature>

St. Clair Borough. (2007) Property Maintenance Code, Ordinance No. 388. Geraadpleegd op 5 december 2025, van <https://stclairpa.gov/Ordinances/388%20Property%20Maintenance%20Code.pdf>

Casus: Wateren in Florida

Amended complaint in Waters of Orange County v. Beachline South Residential et al., 2021-CA-004420-O (2021). Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Amended-Complaint-Pages-1-to-23.pdf>

Beachline South Residential, LLC's Motion to Dismiss Amended Complaint, 2021-CA-004420-O (2021). Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Motion-to-Dismiss.pdf>

Committee Substitute for Committee Substitute for Senate Bill No. 712, chapter 2020-150. (2020).

Environmental Resource Management (Clear Waterways Act), SB 712. (2020). <https://www.flsenate.gov/Session/Bill/2020/712/BillText/er/PDF>

Florida Department of Environmental Protection Motion to Dismiss Complaint and Incorporated Memorandum of Law, 2021-CA-004420-O (2021). Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/FDEP-Motion-to-Dismiss.pdf>

Florida Rights of Nature Network. (z.d.). *The Right to Clean and Healthy Waters: Statement of Endorsement*. Florida Rights Of Nature Network. Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://fronn.org/the-right-to-clean-water>

Green, A. (2022, 12 juli). Judge strikes down "rights of nature" charter amendment. *WUSF*. <https://www.wusf.org/environment/2022-07-12/judge-strikes-down-rights-of-nature-charter-amendment>

Kaminski, I. (2021, 1 mei). Streams and lakes have rights, a US county decided. Now they're suing Florida. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2021/may/01/florida-rights-of-nature-lawsuit-waterways-housing-development>

Kauffman, C., Haas, C., Putzer, A., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., & Sheehan, L. (z.d.). *Florida (USA) Court Case: Wilde Cypress Branch et al. v. Beachline South Residential et al.* Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/initiatives/waters-of-orange-county-v-beachline-south-residential-et-al/>

Kolbert, E. (2022, 18 april). Testing the Waters. *The New Yorker*.

Orange County Charter Review Commission. (2020). *Orange County 2020 Charter Review Commission: Final Report*. Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://www.ocfelections.com/sites/default/files/SiteSectionFiles/Links%20A/forms/2020%20CRC%20Final%20Report.pdf>

Pitmann, C. (2022, 28 april). Petition drive seeks to give Florida residents a fundamental right to clean water. *Florida Phoenix*. <https://floridaphoenix.com/2022/04/28/petition-drive-seeks-to-give-florida-residents-a-fundamental-right-to-clean-water/>

Powers, S. (2020, 2 juli). *Environmentalists challenge "rights of nature" preemption in SB 712*. Florida Politics. Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://floridapolitics.com/archives/345753-environmentalists-challenge-rights-of-nature-preemption-in-sb-712/>

Smith, W. J. (2021, 23 juli). Granting "rights" to water, nature could hurt Floridians in any number of ways | Opinion. *Treasure Coast*. <https://eu.tcpalm.com/story/opinion/contributors/2021/07/23/granting-rights-water-could-greatly-hurt-floridians-opinion/8023875002/>

Turner, J. (2024, 19 april). Group seeking to make clean water a constitutional right in Florida shifts its focus to 2026. *WUSF*. <https://www.wusf.org/politics-issues/2024-04-19/florida-right-to-clean-water-constitutional-right-ballot-initiative-2026>

Waters of Orange County v. Beachline South Residential et al., 2021-CA-004420-O (2021). Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/US_Waters-of-Orange-County-v.-Beachline-South-Residential-et-al_262.pdf

Weisbrod, K. (2022, 7 juli). Two Lakes, Two Streams and a Marsh Filed a Lawsuit in Florida to Stop a Developer From Filling in Wetlands. A Judge Just Threw it Out of Court. *Inside Climate News*. <https://insideclimatenews.org/news/07072022/two-lakes-two-streams-and-a-marsh-filed-a-lawsuit-in-florida-to-stop-a-developer-from-filling-in-wetlands-a-judge-just-threw-it-out-of-court/>

Casus: Manoomin wilde rijst

Bibeau, F., Margil, M., & Linzey, T. (2021, 7 december). *Online Event: The First Rights of Nature Case Goes to Tribal Court - The Case for Manoomin (Wild Rice)* [Video]. The Center For Democratic And Environmental Rights. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://www.centerforenvironmentalrights.org/rights-of-manoomin>

Bjorhus, J. (2021, 6 augustus). Wild rice is plaintiff, DNR is defendant in new attempt to stymie Line 3. *Star Tribune*.

Douglas, J. (2021, 2 september). <https://www.hcn.org/articles/latest-justice-wild-rice-sues-to-stop-oil-pipeline/>. *High Country News*. <https://www.hcn.org/articles/latest-justice-wild-rice-sues-to-stop-oil-pipeline/>

Farah, N. H. (2022, 1 augustus). Tribal court rejects "rights of nature" pipeline suit. *Energywire*.

Farrah, N. H. (2021, 20 september). Line 3 pipeline "rights of nature" lawsuit put on hold. *Energywire*.

Harrelson, C. (2025, 11 maart). Indigenous-led monitoring protects wild rice in Great Lakes region. *NSF - U.S. National Science Foundation*. <https://www.nsf.gov/science-matters/indigenous-led-monitoring-protects-wild-rice-great-lakes>

Hyatt, K., Hollingsworth, J., & Vondracek, C. (2025, 20 juli). Seed of Contention - Wild Rice in Jeopardy. *Star Tribune*.

Johnson, C. (2025, 27 juli). Saving wild rice from mining runoff. *Star Tribune*.

Johnson, D. (2020, 6 januari). *Who is manoomin? A clash between culture and climate change*. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://sites.northwestern.edu/daniellejohnson/2020/01/06/who-is-manoomin-a-clash-between-culture-and-climate-change/>

Laduke, W. (2015, januari). The pipeline project you've never heard of. *In These Times*.

Malo, S. (2021, 7 augustus). Minnesota hit with novel "natural right" tribal lawsuit over Line 3. *Reuters*. <https://www.reuters.com/legal/litigation/minnesota-hit-with-novel-natural-right-tribal-lawsuit-over-line-3-2021-08-06/>

Minnesota Department of Natural Resources et al. v. Manoomin et al., AP21-0516 (2021). <https://healingmnstories.files.wordpress.com/2022/03/manoomin-opinion-ap21-0516.pdf>

Pete, K. (2022). *Indigenous Environmentalism: The Rights of Manoomin*. Intersectional Environmentalist. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://intersectionalenvironmentalist.com/toolkits/indigenous-environmentalism-the-rights-of-manoomin>

Stack Whitney, K. (2015). Manoomin: The Taming of Wild Rice in the Great Lakes Region. *Arcadia*. <https://www.environmentandsociety.org/arcadia/manoomin-taming-wild-rice-great-lakes-region>

Surma, B. K. (2021, 22 oktober). *To Stop Line 3 Across Minnesota, an Indigenous Tribe Is Asserting the Legal Rights of Wild Rice - Inside Climate News*. Inside Climate News. <https://insideclimatenews.org/news/22102021/line-3-rights-of-nature-minnesota-white-earth-nation/>

The Associated Press. (2021, 20 augustus). Minnesota asks federal court to block Line 3 tribal lawsuit. *MPR News*. <https://www.mprnews.org/story/2021/08/20/minnesota-asks-federal-court-to-block-line-3-tribal-lawsuit>

Tibbets, T. (25 januari 2019). *Letter to State of Minnesota Governor Tim Walz*. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://www.whiteearth.com/media/pages/community/public-documents/31fec80778-1724801077/letter-to-tim-walz-re-rights-of-manoomin.pdf>

With, B. (2021, 15 december). Overview of White Earth's case of Manoomin vs the State of Minnesota DNR court case. *Wisconsin Citizen Media Cooperative*. <https://wcmcoop.org/2021/12/15/overview-of-white-earths-case-of-manoomin-vs-the-state-of-minnesota-dnr-court-case/>

Casus: Amazone regenwoud

Advancing Child Rights in Strategic Litigation. (z.d.). Colombia Supreme Court - Sentencia STC 4360-2018, Radicación No. 11001-22-03-000-2018-00319-01 - Colombia. ACRiSL. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://www.acrisl.org/casenotes/mudzuru-ampamp-another-v-ministry-of-justice-legal-ampamp-parliamentary-affairs-no-ampampothers-const-application-no-7914-cc-12-15-2015-zwcc-12-20-january2016ccz-122015-ghfkj-b44w5-wz5en-mwjha>

Dejusticia. (2018a, januari 29). Eight key points of the first Latin American lawsuit on the rights of future generations and climate change. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://www.dejusticia.org/en/eight-key-points-first-latin-american-lawsuit-rights-future-generations-climate-change/>

Dejusticia. (2018b, april 5). In historic ruling, Colombian Court protects youth suing the national government for failing to curb deforestation. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://www.dejusticia.org/en/en-fallo-historico-corte-suprema-concede-tutela-de-cambio-climatico-y-generaciones-futuras/>

Dejusticia. (2018c, mei 7). 25 Voices Against Deforestation. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://www.dejusticia.org/en/25-voices-against-deforestation/>

Dejusticia. (2019, 5 april). The Colombian government has failed to fulfill the Supreme Court's landmark order to protect the Amazon. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://www.dejusticia.org/en/the-colombian-government-has-failed-to-fulfill-the-supreme-courts-landmark-order-to-protect-the-amazon/>

Dunn, A. (2018, 1 mei). The kids who sued the Colombian government and won. SBS News. <https://www.sbs.com.au/news/article/the-kids-who-sued-the-colombian-government-and-won/14ykd77i>

Hansen, J.E. (16 mei 2018). *Tutela Action: José Daniel Rodríguez Peña, et al. v. Presidency of the Republic of Colombia, et al.* geraadpleegd via: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.dejusticia.org/wp-content/uploads/2018/03/Amicus_Hansen_Eng.pdf#:~:text=Honorable%20Magistrates%2C%20Superior%20Court,Daniel%20Rodr%C3%ADguez%20Pe%C3%B1a%2C%20et%20al.

Joint Declaration of Intent between the Governments of the Republic of Colombia, the Kingdom of Norway, the Federal Republic of Germany and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland on the Cooperation on Reducing Greenhouse Gas Emissions from Deforestation and Forest Degradation (REDD+) and on Promoting Sustainable Development in Colombia (2019)

Reuters. (2022, 8 september). Colombia Amazon deforestation rose in first half of the year. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://www.reuters.com/world/americas/colombia-amazon-deforestation-rose-first-half-year-2022-09-08/>

Rodríguez Garavito, C. (2018, 7 mei). Here is how litigation for the planet won in Colombia. Dejusticia. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://www.dejusticia.org/en/asi-se-gano-en-colombia-un-litigio-por-el-planeta/>

United Nations, *Report of the Secretary General: Harmony with Nature*, A/75/266, (28 juli 2020)

United Nations, *Report of the Secretary General: Harmony with Nature*, A/72/175, (19 juli 2017)

Casus: Atrato rivier

ABColumbia. (2024, 1 oktober). *River Atrato First River in Colombia to be Awarded Rights - ABColumbia*. ABColumbia. <https://www.abcolombia.org.uk/constitutional-court-sets-global-precedent/>

Anima Mundi Law Initiative. (z.d.). *Rights of Nature Case Study Atrato River*. Harmony With Nature UN.

Constitutional Court of Colombia. (2016, 10 november). *Center for Social Justice Studies et al. v. Presidency of the Republic et al. Judgement T-622/16, Constitutional Court of Colombia: the Atrato River case*. Geraadpleegd op 29 november 2025, van <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload838.pdf>

Gonzales, V. (2023, 20 juni). *Colombia: The Atrato River, a landmark for biocultural rights among Afro-descendants*. Minority Rights Group. Geraadpleegd op 29 november 2025, van <https://minorityrights.org/resources/trends2023-water-justice-and-the-struggles-of-minorities-and-indigenous-peoples-for-water-rights-a-planetary-perspective-37/>

González-Serrano, M. X. (2024). The Atrato River as a Bearer and Co-creator of Rights: Unveiling Black People's Legal Mobilization Processes in Colombia. *Law & Social Inquiry*, 49(4), 2493–2522. <https://doi.org/10.1017/lsi.2024.31>

Macpherson, E., & Torres Ventura, J. (2022, 28 juni). *The Tour to Save the World: Colombia wins the Yellow Jersey for the Rights of Nature*. IUCN. Geraadpleegd op 29 november 2025, van <https://iucn.org/news/world-commission-environmental-law/201909/tour-save-world-colombia-wins-yellow-jersey-rights-nature>

Revet, S., & Rogelis, R. (2025, 10 juni). *A European tour to raise awareness on the rights of nature: The guardians of the Atrato River in Colombia*. SciencesPo. Geraadpleegd op 29 november 2025, van <https://www.sciencespo.fr/ceri/en/news/european-tour-raise-awareness-rights-nature-guardians-atrato-river-colombia/>

The Community Environmental Legal Defense Fund. (2017, 4 mei). *Colombia Constitutional Court finds Atrato River possesses rights*. IC Magazine. Geraadpleegd op 29 november 2025, van <https://icmagazine.org/colombia-constitutional-court-finds-atrato-river-possesses-rights-protection-conservation-maintenance-restoration/>

Wesche, P. (2021). Rights of Nature in Practice: A Case Study on the Impacts of the Colombian Atrato River Decision. *Journal Of Environmental Law*, 33(3), 531–555. <https://doi.org/10.1093/jel/eqab021>

Casus: Pacha Mama

Aguirre, J. C., & Cooper, E. S. (2010). Evo Morales, Climate Change, and the Paradoxes of a Social-Movement Presidency. *Latin American Perspectives*, 37(4), 238–244. <https://doi.org/10.1177/0094582x10376362>

Becker, M. (2010). Correa, Indigenous Movements, and the Writing of a New Constitution in Ecuador. *Latin American Perspectives*, 38(1), 47–62. <https://doi.org/10.1177/0094582x10384209>

Becker, M. (2013). The Stormy Relations between Rafael Correa and Social Movements in Ecuador. *Latin American Perspectives*, 40(3), 43–62. <https://doi.org/10.1177/0094582x13479305>

Colón-Ríos, J. I. (2015). On the theory and practice of the rights of nature. In P. Martin, S. Z. Bigdeli, Daya-Winterbottom, W. Du Plessis, & A. Kennedy (Eds.), *The Search for Environmental Justice*. <https://doi.org/10.4337/9781784719425.00014>

Daly, E. (2012). THE ECUADORIAN EXEMPLAR: THE FIRST EVER VINDICATIONS OF CONSTITUTIONAL RIGHTS OF NATURE. *Review Of European Community & International Environmental Law*, 21(1), 63–66. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9388.2012.00744.x>

Greene, N. (2011). *The first successful case of the Rights of Nature implementation in Ecuador*. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.earthlaws.org.au/wp-content/uploads/2016/07/RON_Vilcabamba-Ecuador-Case-complete.pdf

Gudynas, E. (2011). Buen Vivir: Today's tomorrow. *Development*, 54(4), 441–447. <https://doi.org/10.1057/dev.2011.86>

Huddle, N. (2013, season-03). World's First Successful 'Rights of Nature' Lawsuit. *Kosmos Journal For Transformation*. <https://www.kosmosjournal.org/article/worlds-first-successful-rights-of-nature-lawsuit-2/>

Humphreys, D. (2015). Know Your Rights: Earth Jurisprudence and Environmental Politics. *The International Journal Of Sustainability Policy And Practice*, 10(3–4), 1–14.

Kauffman, C. M., & Martin, P. L. (2016). Can Rights of Nature Make Development More Sustainable? Why Some Ecuadorian lawsuits Succeed and Others Fail. *World Development*, 92, 130–142. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.11.017>

Kotzé, L. J., & Calzadilla, P. V. (2017). Somewhere between Rhetoric and Reality: Environmental Constitutionalism and the Rights of Nature in Ecuador. *Transnational Environmental Law*, 6(3), 401–433. <https://doi.org/10.1017/s2047102517000061>

Political Database of the Americas. (2011, 31 januari). *Ecuador: 2008 Constitution in English*. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Ecuador/english08.html>

Rapid Transition Alliance. (2018, 2 december). *Buen Vivir: The Rights of Nature in Bolivia and Ecuador*. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://rapidtransition.org/stories/the-rights-of-nature-in-bolivia-and-ecuador/>

Right to a Healthy Environment. (2024, 2 april). *R.F. Wheeler and E.G. Huddle v. Attorney General of the State of Loja - R2HE*. R2HE. <https://r2he.info/summaries/r-f-wheeler-and-e-g-huddle-v-attorney-general-of-the-state-of-loja/>

Rühs, N., & Jones, A. (2016). The Implementation of Earth Jurisprudence through Substantive Constitutional Rights of Nature. *Sustainability*, 8(2), 174. <https://doi.org/10.3390/su8020174>

Tanasescu, M. (2013). The rights of nature in Ecuador: the making of an idea. *International Journal Of Environmental Studies*, 70(6), 846–861. <https://doi.org/10.1080/00207233.2013.845715>

The Carter Center. (2008). *Report on the Constituent Assembly Of the Republic of Ecuador*. Geraadpleegd op 30 november 2025, van <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2022/07/ecreportconstassembly-cartercenter2008.pdf>

The Green Interview. (2014, januari). *Embedding Pachamama in the Constitution* [Video]. Youtube. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://youtu.be/Z7h71vzplbM?si=7NbpJC_jQgGXxfYQ

Whittenmore, M. E. (2011). The Problem of Enforcing Nature’s Rights under Ecuador’s Constitution: Why the 2008 Environmental Amendments Have No Bite. *Washington International Law Journal*, 20(3), 659–691.

Casus: Los Cedros nevelwoud

Basantes, A. C. (2020, 22 mei). Mining company pressing to enter Ecuador’s Los Cedros Protected Forest. *Mongabay*. <https://news.mongabay.com/2020/05/mining-company-pressing-to-enter-ecuadors-los-cedros-protected-forest/#:~:text=The%20decentralized%20autonomous%20government%20of,court%20ruled%20in%20the%20favor.>

Center for Biological Diversity. (2021, 2 december). Ecuador's Highest Court Enforces Constitutional ‘Rights of Nature’ to Safeguard Los Cedros Protected Forest. *Center For Biological Diversity*. <https://biologicaldiversity.org/w/news/press-releases/ecuadors-highest-court-enforces-constitutional-rights-of-nature-to-safeguard-los-cedros-protected-forest-2021-12-02/>

Center for Democratic and Environmental Rights. (2022, 27 januari). *Press Release: Rights of Nature Victory in Ecuador - Los Cedros Case – Constitutional Court Upholds Rights of Nature — Center for Democratic and Environmental Rights*. Center For Democratic And Environmental Rights. Geraadpleegd op 5 december 2025, van <https://www.centerforenvironmentalrights.org/news/press-release-rights-of-nature-victory-in-ecuador>

Corte Constitucional del Ecuador. (8 september 2021). El pleno de la Corte Constitucional del Ecuador, en ejercicio de sus atribuciones constitucionales y legales expide la siguiente. Sentencia No. 22018-IN/21. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Ecuador_Los-Cedros_CC-ruling_176.pdf

DTE Staff. (2022, 31 maart). Chile poised to grant rights to Nature; could become 2nd such country besides Ecuador. *Down To Earth*. <https://www.downtoearth.org.in/environment/chile-poised-to-grant-rights-to-nature-could-become-2nd-such-country-besides-ecuador-82168>

Greenfield, P. (2021, 6 december). Plans to mine Ecuador forest violate rights of nature, court rules. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2021/dec/02/plan-to-mine-in-ecuador-forest-violate-rights-of-nature-court-rules-aoe>

Kauffman, C., Haas, C., Putzer, A., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., & Sheehan, L. (z.d.). *Ecuador Court Case: mining in the Los Cedros Protected Forest*. Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 5 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/initiatives/los-cedros/>

Kauffman, C. M., & Martin, P. L. (2016). Can Rights of Nature Make Development More Sustainable? Why Some Ecuadorian lawsuits Succeed and Others Fail. *World Development*, 92, 130–142. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.11.017>

Prieto, G. (2021). The Los Cedros Forest has Rights. *Ghent University Academic Bibliography (Ghent University)*. <https://doi.org/10.17176/20211211-064222-0>

República del Ecuador. (2018). Unidad Judicial Multicompetente Con Sede En El Cantón Cotacachi. No. proceso: 10332-2018-00640. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Ecuador_First-Level-Judgement_176.pdf

República del Ecuador. (2018). Sala Multicompetente De La Corte Provincial de Imbabura. No. proceso: 10332-2018-00640. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Ecuador_Appeal_176.pdf

Roy, B. A., Zorrilla, M., Endara, L., Thomas, D. C., Vandegrift, R., Rubenstein, J. M., Policha, T., Ríos-Touma, B., & Read, M. (2018). New Mining Concessions Could Severely Decrease Biodiversity and Ecosystem Services in Ecuador. *Tropical Conservation Science*, 11. <https://doi.org/10.1177/1940082918780427>

Vandegrift, R., Thomas, D.C., Roy, B.A. & Levy, M. (17 januari 2018). The extent of recent mining concessions in Ecuador. *Rainforest Information Center*, Nimbin, New South Wales, Australia.

Casus: Rechten voor Moeder Aarde in Bolivia

Bush, M. B., Hanselman, J. A., & Gosling, W. D. (2010). Nonlinear climate change and Andean feedbacks: an imminent turning point? *Global Change Biology*, 16(12), 3223–3232. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2486.2010.02203.x>

Estado Plurinacional de Bolivia Asamblea Legislativa Plurinacional. (21 december 2010). Ley N° 071 Derechos de La Madre Tierra. Geraadpleegd op 6 december 2025, van <https://www.planificacion.gob.bo/uploads/marco-legal/Ley%20N%C2%B0%20071%20DERECHOS%20DE%20LA%20MADRE%20TIERRA.pdf>

Gaceta Oficial del Estado Plurinacional de Bolivia. (15 oktober 2012). Ley N° 300, del 15 de octubre de 2012, Ley Marco de la Madre Tierra y Desarrollo Integral para Vivir Bien. Geraadpleegd op 6 december 2025, van https://sea.gob.bo/digesto/CompendioII/N/141_L_300.pdf

Glennie, J. (2022, 19 oktober). We should look to Bolivia for inspiration. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2011/apr/19/bolivia-inspiration-development-model-evo-morales>

Gonzalez, M. (2017, 5 juli). Evo Morales's defence of Mother Earth rings hollow in Bolivia. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2011/oct/03/evo-morales-indigenous-people-protest>

Goossensen, M. (2021). *Rights for Mother Earth: The case of Bolivia* [MA Thesis]. Universiteit Leiden.

Hernandez, A. (2016, 1 juni). *Defending Mother Earth in Bolivia*. Cultural Survival. Geraadpleegd op 6 december 2025, van <https://www.culturalsurvival.org/news/defending-mother-earth-bolivia>

Hill, D. (2018, 14 februari). Is Bolivia going to frack "Mother Earth"? *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/andes-to-the-amazon/2015/feb/23/bolivia-frack-mother-earth>

Nachmany, M., Fankhauser, S., Davidová, J., Kingsmill, N., Landesman, T., Roppongi, H., Schleifer, P., Setzer, J., Scharman, A., Stolle Singleton, C., Sundaresan, J., & Townshend, T. (2015). *The 2015 Global Climate Legislation Study: A Review of Climate Change Legislation in 99 Countries Summary for Policy makers*. Geraadpleegd op 6 december 2025, van https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2015/05/Global_climate_legislation_study_20151.pdf

Oikonomakis, L., & Espinoza, F. (2014). Bolivia's MAS and its actual relation with the movements that brought it to state power. In Stahler-Sholk, Becker, & Vanden (Eds.), *Rethinking Latin American Social Movements: Radical Action from Below*. Rowman & Littlefield Publishers.

The New York Times. (2016, 24 januari). A Lake in Bolivia Evaporates, and With It a Way of Life. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2016/01/24/world/americas/a-lake-in-bolivia-evaporates-and-with-it-a-way-of-life.html>

Vidal La Paz, J. (2011, 11 april). Mother Earth earns human rights under new Bolivian law: Deity inspires legal rights for nature with minerals redefined as "blessings". *The Guardian*.

Villalba, U. (2013). Buen Vivir vs Development: a paradigm shift in the Andes? *Third World Quarterly*, 34(8), 1427–1442. <https://doi.org/10.1080/01436597.2013.831594>

Casus: Great Barrier Reef

Australian Government & Queensland Government. (2021). *Reef 2050 Objectives and Goals 2021-2025*. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://www.dcceew.gov.au/sites/default/files/documents/reef-2050-objectives-goals-2021-2025.pdf>

Australian Government & Queensland Government. (2023). *Reef 2050 Long-Term Sustainability Plan 2021–2025*. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://www.dcceew.gov.au/sites/default/files/documents/reef-2050-long-term-sustainability-plan-2021-2025.pdf>

Australian Government & Queensland Government. (2023). *Reef 2050 Plan 2021-2025: 2024 Climate Change Addendum*. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://www.dcceew.gov.au/sites/default/files/documents/2023-climate-change-addendum.pdf>

Brennan, R. (2025, 9 augustus). 'If the reef had a voice, it would sing': could legal personhood help the Great Barrier Reef? *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2025/aug/09/great-barrier-reef-legal-rights-personhood>

Department of Environment and Science. (2022). *Queensland First Nations World Heritage Strategy*. Queensland Government. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://environment.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0020/291602/qld-first-nations-world-heritage-strategy.pdf

Global Alliance for the Rights of Nature Communications. (2014a, januari 14). *Cormac Cullinan judges ruling on Great Barrier Reef Case – Rights of Nature Tribunal*. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://www.garn.org/cormac-cullinan-great-barrier-reef-case/#:~:text=Judge's%20ruling&text=Cormac%20Cullinan%2C%20spokesman%20for%20the,will%20continue%20to%20be%20violated.>

Global Alliance for the Rights of Nature Communications. (2014b, januari 14). *Great Barrier Reef, Australia – International Rights of Nature Tribunal – Quito*. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://www.garn.org/great-barrier-reef-australia/>

Global Alliance for the Rights of Nature Communications. (2015, 14 januari). *Great Barrier Reef Case Verdict – International Rights of Nature Tribunal Lima*. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://www.garn.org/great-barrier-reef-verdict-lima/>

Great Barrier Reef Foundation. (2019). *Reef Trust Partnership: Monitoring and Evaluation Plan*. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <chrome-extension://efaidnbmninnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.barrierreef.org/uploads/Monitoring%20and%20Evaluation%20Plan%20FINAL.pdf>

Great Barrier Reef Marine Park Act 1975, No. 85, 1975. Complication No. 31 (2 juni 2016).

Great Barrier Reef Marine Park Authority. (2019). *Great Barrier Reef: Outlook Report 2019*. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://elibrary.gbrmpa.gov.au/bitstreams/2a66e404-8cc3-484c-8a21-99409fc3ffe0/download>

Great Barrier Reef Marine Park Authority. (2021). *Tourism Management: Action Strategy*. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://elibrary.gbrmpa.gov.au/bitstreams/dd945995-9e43-4eda-9e32-f3471e78d8ce/download>

Great Barrier Reef Marine Park Authority. (2024). *Great Barrier Reef: Outlook Report 2024*. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://elibrary.gbrmpa.gov.au/bitstreams/895ab67a-6a2e-48c8-8717-c6f6e541d6c1/download>

Great Barrier Reef Marine Park Authority. (2025). *Corporate Plan 2025-26*. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <https://elibrary.gbrmpa.gov.au/bitstreams/afdf6e1-b04a-4fef-a169-1b0ce0c51ac7/download>

Maloney, M. (2015). Finally being heard: The Great Barrier Reef and the International Rights of Nature Tribunal. *Griffith Journal Of Law & Human Dignity*, 3(1), 40–55.

Maloney, M. (2022). *The Ethics Tribunal for the Rights of Nature and Mother Earth The Great Barrier Reef, Australia*. Australian Earth Laws Alliance. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.garn.org/wp-content/uploads/2022/01/Tribunal_Great-Barrier-Reef_Michelle-Maloney_Apr_2014.pdf

Pilon-Summons, C., Pratt, S., Brown, P. J., & Baumber, A. (2022). From barriers to boundary objects: Rights of nature in Australia. *Environmental Science & Policy*, 134, 13–22. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2022.03.013>

Rogers, N., & Maloney, M. (2014). The Australian Wild Law Judgment Project. *Alternative Law Journal*, 39(3), 172–175. <https://doi.org/10.1177/1037969x1403900307>

Stuff & Tourism Tropical North Queensland. (2025, 1 mei). Help the Great Barrier Reef make history. *STUFF.CO.NZ*. <https://www.stuff.co.nz/environment/360671023/help-great-barrier-reef-make-history>

The Reef 2050 Traditional Owner Steering Group. (2022). *Traditional Owner Implementation Plan: Reef 2050*. Geraadpleegd op 7 december 2025, van <chrome->

extension://efaidnbmnnnibpccajpcglclefindmkaj/https://reefto.au/wp-content/uploads/2023/09/DES_GBR_TO-Report_WEB.pdf

Casus: Rechten voor de Natuur in Oeganda

Hopewell, M. W. (2019). *The Rights of Nature in Uganda: Exploring the Emergence, Power and Transformative Quality of a 'New Wave' of Environmentalism* [MA Thesis]. University of London.

Judiciary of Uganda. (7 maart 2019). The National Environment Act, 2019. Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://www.nema.go.ug/en/wp-content/uploads/2023/04/National-Environment-Act-No.-5-of-2019.pdf>

Losh, J. (2022, 26 januari). Uganda joins the rights-of-nature movement but won't stop oil drilling. *National Geographic*. <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/uganda-joins-the-rights-of-nature-movement-but-wont-stop-oil-drilling>

Observatoire International des Droits de la Nature. (2022, 13 juni). *The Rights of Nature: An ancient and emerging concept in Africa*. Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://observatoirenature.org/observatorio/2022/06/13/the-rights-of-nature-an-ancient-and-emerging-concept-in-africa/>

Tabaro, D. (2025, 27 januari). Indigenous Biocultures and Rights of Nature in Uganda. *Heinrich Böll Stiftung*. <https://www.boell.de/en/2025/01/27/indigenous-biocultures-and-rights-nature-uganda>

The Gaia Foundation. (z.d.). *Rights of Nature gain ground in Uganda's legal system*. Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://gaiafoundation.org/rights-of-nature-gain-ground-in-ugandas-legal-system/>

The Gaia Foundation, ANARDE, & Africe. (2021, 29 maart). *Uganda recognises Rights of Nature, customary laws, sacred natural sites*. Geraadpleegd op 12 december 2025, van <https://gaiafoundation.org/uganda-recognises-rights-of-nature-customary-laws-sacred-natural-sites/>

Casus: Rechten voor de rivieren in Bangladesh

Anima Mundi Law Initiative. (z.d.). *Rights of Nature Case Study Turag River*. Harmony With Nature UN.

Assistant Registrar Appellate Division Supreme Court of Bangladesh. (2019). Civil Petition for Leave to Appeal No. 3039 of 2019. Geraadpleegd op 13 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Appellate-Division-Judgment.pdf>

Begum, F. (2025). Implications of Conferring Legal Entity to the Turag River of Bangladesh: Recognising the Rights of Nature. *Environmental Protection And The Law: Perspectives From South Asia*, 101–120. <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/5081184.pdf?abstractid=5081184&mirid=1>

Client Earth Communications. (2019, 13 maart). *Legal rights of rivers – an international trend?* Geraadpleegd op 13 december 2025, van <https://www.clientearth.org/projects/access-to-justice-for-a-greener-europe/updates-annual-newsletters/legal-rights-of-rivers-an-international-trend/>

Islam, M. S., & O'Donnell, E. (2020). Legal rights for the Turag: rivers as living entities in Bangladesh. *Asia Pacific Journal Of Environmental Law*, 23(2), 160–177.

Jolly, S., & Naik, G. D. (2022). Rivers as Legal Personalities in India and Bangladesh from an Eco-Centric Perspective: Balancing Developmental Needs and Environmental Protection. *Chinese Journal Of Environmental Law*, 6(2), 253–274. <https://doi.org/10.1163/24686042-12340087>

Margil, M. (2020, 24 augustus). *Bangladesh Supreme Court Upholds Rights of Rivers*. Center For Democratic And Environmental Rights. Geraadpleegd op 13 december 2025, van <https://www.centerforenvironmentalrights.org/news/bangladesh-supreme-court-upholds-rights-of-rivers>

Supreme Court of Bangladesh High Court Division. (2016). Writ Petition No. 13989. Geraadpleegd op 13 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Bangladesh_All-Rivers-in-Bangladesh_English_159.docx

Tamanna, T., & Rashpi, R. (2025). Legal Personhood of Rivers in Bangladesh: Judicial Responses and Legal Implications. *International Journal Of Science And Development*, 2(1), 38–49.

YouthNet Global. (2025, 25 oktober). <https://medium.com/@kishanibd/natures-rights-act-can-bangladesh-take-the-next-step-d54f97a7b913>. *Medium*. <https://medium.com/@kishanibd/natures-rights-act-can-bangladesh-take-the-next-step-d54f97a7b913>

Casus: Te Urewera bos

Constitutional Advisory Panel. (2012). *New Zealand's constitution: the conversation so far*. <https://www.austlii.edu.au/nz/other/NZAHGovDP/2012/1.pdf>

Coombes, B. (2020). Nature's rights as Indigenous rights? Mis/recognition through personhood for Te Urewera. *Espace Populations Sociétés*, 2020/1-2. <https://doi.org/10.4000/eps.9857>

Coombes, B. (2021). Personifying Indigenous Rights in Nature? Treaty Settlement and Co-Management in Te Urewera. In *Helsinki University Press eBooks* (pp. 29–60). <https://doi.org/10.33134/ahead-1-2>

Higgins, R. (2014, oktober). *Tūhoe-Crown settlement – Te Wharehou o Tūhoe: The house that 'we' built*. *Maori Law Review*. <https://maorilawreview.co.nz/2014/10/tuhoe-crown-settlement-te-wharehou-o-tuhoe-the-house-that-we-built/>

Kauffman, C. M. (2020). Managing People for the Benefit of the Land: Practicing Earth Jurisprudence in Te Urewera, New Zealand. *ISLE Interdisciplinary Studies in Literature And Environment*, 27(3), 578–595. <https://doi.org/10.1093/isle/isaa060>

Magallanes, C. J. I. (2015). Nature as an Ancestor: Two Examples of Legal Personality for Nature in New Zealand. *VertigO, Hors-série 22*. <https://doi.org/10.4000/vertigo.16199>

Parliamentary Counsel Office. (2014). Te Urewera Act 2014. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2014/0051/latest/096be8ed81f2e26b.pdf>

Ruru, J. (2014, oktober). *Tūhoe-Crown settlement – Te Urewera Act 2014*. *Maori Law Review*. <https://maorilawreview.co.nz/2014/10/tuhoe-crown-settlement-te-urewera-act-2014/>

Sanders, K. (2017). 'Beyond Human Ownership'? Property, Power and Legal Personality for Nature in Aotearoa New Zealand. *Journal Of Environmental Law*. <https://doi.org/10.1093/jel/eqx029>

Te Urewera Board. (2016). *Te Kawa O Te Urewera: Statement of Priorities 2016*. http://issuu.com/teurutaumatua/docs/te_kawa_o_te_urewera__issuu_6_

Waitangi Tribunal. (2017a). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume I. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134632524/Te%20Urewera%20Vol1WS.pdf

Waitangi Tribunal. (2017b). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume II. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134632773/Te%20Urewera%20Vol2WS.pdf

Waitangi Tribunal. (2017c). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume III. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134649341/Te%20Urewera%20Vol3WS.pdf

Waitangi Tribunal. (2017d). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume IV. (WAI 894).
https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134695707/Te%20Urewera%20Vol4WS.pdf

Waitangi Tribunal. (2017e). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume V. (WAI 894).
https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134706971/Te%20Urewera%20Vol5WS.pdf

Waitangi Tribunal. (2017f). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume VI. (WAI 894).
https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134707330/Te%20Urewera%20Vol6WS.pdf

Waitangi Tribunal. (2017g). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume VII. (WAI 894).
https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134707622/Te%20Urewera%20Vol7WS.pdf

Waitangi Tribunal. (2017h). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume VIII. (WAI 894).
https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134707948/Te%20Urewera%20Vol8WS.pdf

Casus: Whanganui rivier

Collins, T., & Esterling, S. (2019). Fluid Personality: Indigenous rights and the Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017 in Aotearoa New Zealand. *Melbourne Journal Of International Law*, 20, 197–220.

De Vries-Stotijn, A., Van Ham, I., & Bastmeijer, K. (2019). Protection through property: from private to river-held rights. *Water International*, 44(6–7), 736–751. <https://doi.org/10.1080/02508060.2019.1641882>

Ellis, M. (2022, 11 april). Gerrard Albert: Why Whanganui River tribes have moved beyond co-governance to a new model for better democracy. *NZ Herald*. <https://www.nzherald.co.nz/whanganui-chronicle/news/gerrard-albert-why-whanganui-river-tribes-have-moved-beyond-co-governance-to-a-new-model-for-better-democracy/US3PVHBYW2FTKUGMO7ABP5ZW4E/>

Genesis Power Limited v. Manawatu-Wanganui Regional Council, Decision No. CIV-2004-485-1139. (2006). Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/03/Ngati-Rangi_2006-decision.pdf

Hsiao, E. C. (2011). Whanganui river agreement indigenous rights and rights of nature. *Environmental Policy And Law*, 42(6), 371–375.

Hutchison, A. (2014). The Whanganui River as a Legal Person. *Alternative Law Journal*, 39(3), 179–182. <https://doi.org/10.1177/1037969x1403900309>

Iorns Magallanes, C. J. (2016). *Maori Cultural Rights in Aotearoa New Zealand: Protecting the cosmology that protects the environment* (J. Prebble & H. Van Oeveren, Reds.; 6 VUWLRP 6/2016). Victoria University of Wellington Legal Research Papers. <http://ssrn.com/abstract=2677396>

Morris, J. D. K., & Ruru, J. (2009). Giving voice to rivers: legal personality as a vehicle for recognising indigenous peoples' relationships to water? *Australian Law Review*, 14(2), 49–62. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26423181>

Ngati Rangi Trust & Ors v. Manawatu-Wanganui Regional Council, Decision No. A 067/2004. (2004) Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/03/Original-Ngati-Rangi-Trust-v-Manawatu-Wanganui-Regional-Council-2004.pdf>

Ngati Rangi Trust & Ors v. Manawatu-Wanganui Regional Council, Decision No. [2011] NZEnvC 152. (2011). Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/03/Ngati-Rangi_2011_NZEnvC_152.pdf

Parliamentary Counsel Office. (2017). Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2017/0007/latest/096be8ed81f94a5e.pdf>

Strack, M. (2017). Land and rivers can own themselves. *International Journal Of Law in The Built Environment*, 9(1), 4–17. <https://doi.org/10.1108/ijlbe-10-2016-0016>

Waitangi Tribunal. (1999). *The Wanganui River Report: Waitangi Tribunal Report 1999* (WAI 167). <https://www.qmul.ac.uk/decentering-human/media/law/docs/research/Whanganui-River-Report-1999.pdf>

Casus: Ganga en Yamuna rivieren

Bajpai, S. (2020, 23 juni). [Commentary] ‘Righting’ the wrong: Rights of rivers in India. Mongabay-India. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://india.mongabay.com/2020/06/commentary-righting-the-wrong-rights-of-rivers-in-india/>

Bajpai, S. (2025, 30 januari). *Rivers and Rights: Rights of Nature and Systemic Transformations in India*. Heinrich Böll Stiftung. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://www.boell.de/en/2025/01/30/rivers-and-rights-rights-nature-and-systemic-transformations-india>

Butler, S. (2024, 3 september). *The Ganges: river of life, religion and pollution*. Geographical. <https://geographical.co.uk/culture/the-ganges-river-of-life-religion-and-pollution>

Community Environmental Legal Defense Fund. (2025, 27 augustus). *Blog: Ganga’s Rights are Our Rights*. CELDF - Community Rights Pioneers - Protecting Nature And Communities. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://celdf.org/2016/09/blog-gangas-rights-rights/>

Das, P. (2017, 21 april). *Rights of Nature and the River Ganga: Emerging judicial and civil society convergence in India*. Harmony with Nature UN. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload98.pdf>

Earth Law Center & International Rivers (2017). *Universal Declaration of the Rights of Rivers*. Geraadpleegd op 19 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/International_Universal-Declaration-of-River-Rights_252.pdf

Ganga Action Parivar. (2016). *National Ganga River Rights Act (Proposed), 2016: A summary and draft act*. Geraadpleegd op 19 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/India_Proposed-National-Ganga-River-Rights-Act_116.pdf

Global Alliance for the Rights of Nature. (2013, 3 april). *Ganga’s Rights are our Rights! GARN*. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://www.garn.org/gangas-rights-are-our-rights/>

Kahui, V., Armstrong, C. W., & Aanesen, M. (2024). Comparative analysis of Rights of Nature (RoN) case studies worldwide: Features of emergence and design. *Ecological Economics*, 221, 108193. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108193>

Kauffman, C., Haas, C., Putzer, A., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., & Sheehan, L. (2025). *India Court Case: Salim v. State of Uttarakhand (legal personhood of the Ganga and*

Yamuna Rivers). Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/initiatives/salim-v-state-of-uttarakhand/>

National Geographic Society. (2025, 1 juli). *Ganges River Basin*. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://education.nationalgeographic.org/resource/ganges-river-basin/>

Outlook Web Bureau. (2024, 25 januari). Supreme Court stays Uttarakhand HC order declaring Ganga, Yamuna a “Living entity”. *Outlook India*. <https://www.outlookindia.com/society/supreme-court-stays-uttarakhand-hc-order-declaring-ganga-yamuna-a-living-entity-news-299507>

Plummer, L. (2017, 1 juni). *From Rights to Legal Protection: Can the Ganga Act 2017 Finally Save the River?* The Better India. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://thebetterindia.com/103101/ganga-act-2017-river-conservation-india-environment/>

Press Trust of India. (2016, 2 september). *Religious leaders submit proposal to govt to protect Ganga*. Business Standard. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://www.business-standard.com/article/pti-stories/religious-leaders-submit-proposal-to-govt-to-protect-ganga-116090200871_1.html

Press Trust of India. (2017, 20 maart). Uttarakhand High Court accords status of “living entities” to Ganga, Yamuna. *The Times Of India*. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/uttarakhand-high-court-accords-status-of-living-entities-to-ganga-yamuna/articleshow/57738570.cms>

Salim v. State of Uttarakhand, Writ Petition (PIL) No.126 of 2014 (December 5, 2016 and March 20, 2017). Geraadpleegd op 19 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ercs.scot/wp/wp-content/uploads/2020/12/Uttarakhand_High_Court_judgement_2014_GangesYamuna.pdf

Sharma, S. (z.d.). *Ganga And Yamuna As A Living Entity: What Does This Mean To The Rivers?* Legal Service India. Geraadpleegd op 19 december 2025, van <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-8146-ganga-and-yamuna-as-a-living-entity-what-does-this-mean-to-the-rivers-.html>

Surma, B. K. (2022, 4 mei). *Indian Court Rules That Nature Has Legal Status on Par With Humans—and That Humans Are Required to Protect It - Inside Climate News*. Inside Climate News. <https://insideclimatenews.org/news/04052022/india-rights-of-nature/>

Willems, M., Lambooy, T., & Begum, S. (2021). New Governance Ways Aimed at Protecting Nature for Future Generations: The Cases of Bangladesh, India and New Zealand: Granting Legal Personhood to Rivers. *IOP Conference Series Earth And Environmental Science*, 690(1), 012059. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/690/1/012059>

Casus: Mar Menor

Álvarez, C. (2021, 4 augustus). The race to make Spain’s Mar Menor a legal person. *El País*. <https://english.elpais.com/society/2021-08-04/the-race-to-make-spains-mar-menor-a-legal-person.html>

Ángel Ruiz, M. (2017, 20 december). El caballito del Mar Menor, casi desaparecido. *La Verdad*. <https://www.laverdad.es/lospiesenlatierra/noticias/caballito-menor-desaparecido-20171220122454-nt.html>

Boletín Oficial Del Estado. (3 oktober 2022). *Ley 19/2022, de 30 de septiembre, para el reconocimiento de personalidad jurídica a la laguna del Mar Menor y su cuenca*. No. 237, sec. I, pág 135131. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Spain-Rights-of-Mar-Menor-Law.pdf>

Boletín Oficial Del Estado. (12 februari 2025). *Real Decreto 90/2025, de 11 de febrero, por el que se regula el régimen de constitución, composición y funcionamiento de los órganos de representación y*

gobernanza de la laguna del Mar Menor y su cuenca. No. 37, sec. I, pág. 18884. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Mar-Menor-Reglamento-2577-Feb-2025.pdf>

El País. (2021, 30 augustus). Some 70,000 people form human chain to protest environmental crisis at Mar Menor. *El País*. <https://english.elpais.com/society/2021-08-30/some-70000-people-form-human-chain-to-protest-environmental-crisis-at-mar-menor.html>

French Press Agency. (2021, 30 augustus). *Thousands protest as Spain's Mar Menor hit with marine disaster*. Daily Sabah. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://www.dailysabah.com/life/environment/thousands-protest-as-spains-mar-menor-hit-with-marine-disaster>

Heezen, J., & Fernández López, L. (2022). *PETI Fact-finding visit to Mar Menor, Spain: 23-25 February 2022* (PE 729.054). European Parliament. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/245205/BRIEFING.pdf>

Kauffman, C., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., Putzer, A., & Sheehan, L. (z.d.). *España Ley 19/2022: derechos de la laguna del Mar Menor*. Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/es/iniciativas/propuesta-de-ley-para-el-reconocimiento-de-la-personalidad-juridica-de-laguna-del-mar-menor-y-su-cuenca/>

Rehnstrom, S. (2025). Rights of Nature in Europe: the Mar Menor and the Future of Ecocentric Environmental Protection. *Journal For European Environmental & Planning Law*, 22(3), 346–363. <https://doi.org/10.1163/18760104-22030006>

Salazar Ortuño, E. (2022, 26 september). *La ley que reconoce derechos al Mar Menor y su cuenca: un nuevo paradigma para la defensa jurídica de la naturaleza*. Abogacía Española Consejo General. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://www.abogacia.es/publicaciones/blogs/blog-derecho-ambiental/la-ley-que-reconoce-derechos-al-mar-menor-y-su-cuenca-un-nuevo-paradigma-para-la-defensa-juridica-de-la-naturaleza/>

Sánchez, E. (2021, 18 augustus). Some 250 kilos of dead fish wash up in Murcia's Mar Menor. *El País*. <https://english.elpais.com/society/2021-08-18/some-250-kilos-of-dead-fish-wash-up-in-murcias-mar-menor.html>

Terwindt, C., & Den Outer, J. (2022, 17 juli). *Legal Personality for the Mar Menor Lagoon in Spain - Embassy of the North Sea*. Embassy Of The North Sea. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://www.embassyofthenorthsea.com/legal-personality-for-the-mar-menor-lagoon-in-spain/>

Tribunal Constitucional. (2024). *Sentencia del Tribunal Constitucional sobre la Ley del Mar Menor de 2022*. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Mar-Menor-Case-Dec-2024.pdf>

Casus: Rechten voor de Maas

Advocatie Redactie. (2023, 16 november). *Primeur in Nederland: natuur krijgt rechtspersoonlijkheid in Limburg - Advocatie*. Advocatie. <https://www.advocatie.nl/nieuws/primeur-in-nederland-natuur-krijgt-rechtspersoonlijkheid-in-limburg/>

Cruisen, B., & Aardening, C. (2022, 11 mei). *Going against the stream: Rights of Nature and the river Meuse*. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.maastrichtuniversity.nl/sites/default/files/2023-03/law_blog_-_bram_cruisen_and_camille_aardening_final_version.pdf

Den Outer, J. (2021a, april 16). A Plea to Recognize the Legal Rights of the Maas River. *Earth Island Journal*. <https://www.earthisland.org/journal/index.php/articles/entry/a-plea-to-recognize-the-legal-rights-of-the-maas-river/>

Den Outer, J. (2021b, mei 3). Onze planeet leefbaar houden? Geef bossen en rivieren rechten. *De Correspondent*. <https://decorrespondent.nl/12290/onze-planeet-leefbaar-houden-geef-bossen-en-rivieren-rechten/5257f333-788d-0a02-0f5f-076a23004b90>

I&O Research. (2021). Natuuropvattingen in Nederland. In *Raad Voor de Leefomgeving en Infrastructuur*. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.rli.nl/sites/default/files/io_research_rapport_natuuropvattingen_in_nederland_-_juli_2021.pdf

Kauffman, C., Haas, C., Putzer, A., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., & Sheehan, L. (z.d.). *Netherlands Civil Society Declaration: rights of the Maas/Meuse River*. Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://ecojurisprudence.org/initiatives/netherlands-petition-to-recognize-rights-of-maas-river-2/>

Maas Cleanup. (z.d.). *Petitie: De Maas in de Wet*. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://maascleanup.nl/actie/petitie/>

Nyenrode Business University. (2023, 30 november). *De natuur krijgt steeds vaker juridische rechten: 'Zo kunnen we de natuur écht redden'*. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://www.nyenrode.nl/nieuws/n/de-natuur-krijgt-steeds-vaker-juridische-rechten---zo-kunnen-we-de-natuur-%C3%A9cht-redden>

Schreurs, L. (2023). *Rights for nature: implementation of the rights of the river Maas in the Netherlands* [MA thesis]. University of Eastern Finland.

Soudagar, R. (2021, 1 juli). *Deze Limburgers willen dat de Maas rechten krijgt - OneWorld*. OneWorld. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://www.oneworld.nl/klimaat/deze-limburgers-willen-dat-de-maas-rechten-krijgt/>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2014). Regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming): nota naar aanleiding van het verslag, Kamerstuk 33 348 nr. 9. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33348-4.odt>

Universiteit Utrecht. (2021, 27 september). *River the "Maas": a legal entity that can defend its own health, welfare and interests?* Utrecht University. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://www.uu.nl/en/news/river-the-maas-a-legal-entity-that-can-defend-its-own-health-welfare-and-interests>

Van Den Broek, J. (2023, 19 oktober). Betere bescherming voor Maas komt eraan. *L1 Nieuws*. <https://www.l1nieuws.nl/nieuws/2307191/betere-bescherming-voor-maas-komt-eraan>

Van Oeffelt, J. E. (2023). *Rights for the River Maas - Stakeholder views on river rights and the pathway to get there* [MSc Thesis]. Wageningen University & Research Environmental Systems Analysis Group.

Wet natuurbescherming. (2020). Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01>

Casus: Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee

Burgers, L. (2023a, januari 31). De Waddenzee rechten geven? Ja, dat kan en het helpt echt. *Nederlands Dagblad*.

Burgers, L. (2023b, juli 18). Rechten voor de Waddenzee hebben wel degelijk een positieve werking, minister. *De Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-rechten-voor-de-waddenzee-hebben-wel-degelijk-een-positieve-impact-minister~b344f94d/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

De Groot, T. (2023, 3 maart). *Red de natuur, geef de Waddenzee een stem*. D66. Geraadpleegd op 21 december 2025, van <https://d66.nl/nieuws/geef-de-waddenzee-een-stem/>

Gemeentebelangen Noardeast-Fryslân & SIN. (2019). Motie Art. 49 RVO: Bijzonder rechten UNESCO Werelderfgoed Waddenzee, 2019/Z235986. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload974.pdf>

Havermans, O. (2021, 19 april). De Nederlandse natuur wordt kapotbeheerd. ‘Het is een wonder dat er nog zoveel over is’. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-economie/de-nederlandse-natuur-wordt-kapotbeheerd-het-is-een-wonder-dat-er-nog-zoveel-over-is~bc016334/>

Havermans, O. (2025, 17 december). Eijsden-Margraten kan rechten voor de natuur niet in wet verankeren. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-economie/eijsden-margraten-kan-rechten-voor-de-natuur-niet-in-wet-verankeren~b5cab339/>

Herron, S. F., Busch, J. A., Day, J. C., Engels, B., Luna, S., & Marencic, H. (2025). *Application of the Climate Vulnerability Index (CVI) for the Wadden Sea World Heritage property*. Common Wadden Sea Secretariat. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15395467>

Lab Toekomstige Generaties. (z.d.). *Kwestie: Waddenzee*. Geraadpleegd op 21 december 2025, van <https://labtoekomstigegeneraties.nl/kwestie-waddenzee/>

Lab Toekomstige Generaties. (2020). Uitspraak in de kwestie het Waddengebied. In *Lab Toekomstige Generaties*. <https://drive.google.com/file/d/1x9-EBW02DPU-w9447JiptenUFtUEBY7/view?usp=sharing>

Lambooy, T., Van Soest, T., & Breemer, I. (2022). *Granting Rights of Nature to the Wadden Sea?: An exploratory study*. Waddenacademie.

Schouten, C. (2018, 22 januari). Beheerautoriteit Waddenzee [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://www.waddenzee.nl/publish/pages/572/kamerbrief_beheerautoriteit-waddenzee.pdf

Schouten, C. (2019, 20 juni). Verzamelbrief Wadden [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2019D26540>

Schultz van Haegen, M.H. (2016, 8 juni). Waterbeleid [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://waddenzee.nl/publish/library/16/kamerbr_waterbeleid_jun2016.pdf

Speerstra, R. J. (2023, 19 januari). Toch nog kans op rechten voor de Waddenzee: “De natuur heeft een stem, ja, maar Shell heeft een advocaat”. *Dagblad van het Noorden*. <https://dvhn.nl/economie/Toch-kansje-op-rechten-voor-het-Wad-43234198.html>

Stichting Rechten voor de Natuur. (z.d.). *Rechten van de Waddenzee*. Geraadpleegd op 21 december 2025, van <https://www.rechtenvandenatuur.org/initiatieven/rechten-van-de-waddenzee>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2018). Waddenzeebeleid: Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Kamerstuk 29 684 nr. 159. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29684-159.pdf>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2022). Waddenzeebeleid: Brief van voor Natuur en Stikstof, Kamerstuk 29 684 nr. 232. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29684-232.pdf>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2014). Regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming): nota naar aanleiding van het verslag, Kamerstuk 33 348 nr. 9. Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33348-4.odt>

Van der Wal-Zeggelink, C. (2022). Beleidskader natuur Waddenzee [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-4a87ddc36f0f5addf93f69b853ddfa97c6b0e001/pdf>

Van de Venis, J., Lambooy, T., & Berkhuisen, A. (2018a, januari 20). De Waddenzee heeft ook rechten en die horen in de Grondwet te staan. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/de-waddenzee-heeft-ook-rechten-en-die-horen-in-de-grondwet-te-staan~b874d8b0/>

Van de Venis, J., Lambooy, T., & Berkhuisen, A. (2018b, januari 20). Geef de Waddenzee haar rechten. *Trouw*.

Van Den Berg, A., Leensma, F., & Lenderink, T. (2021). *Natuuropvattingen in Nederland* (Nr. 2021/98). I&O Research.

Wet natuurbescherming. (2020). Geraadpleegd op 20 december 2025, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01>

Bijlage 1 – Relevante bronnen voor case survey per casus: Rechten voor de Natuur

Tabel 2.

Relevante bronnen per casus

Case	Bronnen
1 Mineral King gletsjervallei	<ol style="list-style-type: none"> Cullinan, C. (2008). If Nature had Rights. Orion Magazine, January/February. https://orionmagazine.org/article/if-nature-had-rights/ Mckeown, M. M. (2019). The Trees Are Still Standing: The Backstory of Sierra Club v. Morton. Journal Of Supreme Court History, 189–214. Nettles, A. R. (1973). Standing for Environmentalists: Sierra Club v. Morton. Urban Law Journal, 1973, 379–386. Sierra Club v. Morton, 405 U.S. 727 (1972) Stern, S. W. (2018). Standing for Everyone. Fordham Environmental Law Review, 30(2), 21–103. Thiel, J., Grubbauer, M., & Pohl, L. (Reds.). (2018a). California's Regulatory Leadership: Broader implications. In Contingencies in Urban Future-Making Pitfalls, Potentialities, and Transformative Practices (pp. 231–244). Transcript Independent Academic Publishing. https://doi.org/10.23943/9781400889594-009 Thiel, J., Grubbauer, M., & Pohl, L. (2018b). Protecting the Land. In Contingencies in Urban Future-Making Pitfalls, Potentialities, and Transformative Practices (pp. 48–83). Transcript Independent Academic Publishing. https://doi.org/10.23943/9781400889594-004 Vicknair, A. K. (2013). Mindsets, Motivations, Mickey Mouse, and the Mountains: The Social, Political, and Intellectual Foundations of the Mineral King Controversy 1965-1978 [MA Thesis]. California State University. Villines, C. (2021). News Media and Mineral King: Framing Californian Development, Environmentalism and Recreation, 1965-1978 [MA Thesis]. The University of Arizona. Wellock, T. (1992). The Battle for Bodega Bay: The Sierra Club and Nuclear Power, 1958-1964. California History, 71(2), 192–211. Winter Wildlands Alliance. (2021, 27 september). How NEPA Saved a High Sierra Sanctuary from Becoming a 'Winter Disneyland'. Geraadpleegd op 13 december 2025, van https://winterwildlands.org/how-nepa-saved-a-high-sierra-sanctuary-from-becoming-a-winter-disneyland/
2 Tamaqua Borough	<ol style="list-style-type: none"> Borough of Tamaqua. Quality of Life Ordinance, Ordinance No. 660. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://www.tamaquaborough.com/QualityofLifeOrdinance.pdf Borough of Tamaqua. (2006). Tamaqua Borough Sewage Sludge Ordinance, Ordinance No. 612. Geraadpleegd op 5 december 2025, https://ecode360.com/30168507 Borough of Tamaqua. (2006). Ordinance to protect the health, safety, and general welfare of the citizens and environment of Tamaqua Borough by banning corporations from engaging in the land application of sewage sludge, Ordinance No. 612. Geraadpleegd op 5 december 2025, van http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload666.pdf Commonwealth of Pennsylvania. (1988). Pennsylvania Code, Chapter 273. Municipal Waste Landfills, Article III: Corporate Waste and Local Control. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ecode360.com/30184069 Community Environmental Legal Defense Fund. (2015, 31 augustus). Tamaqua Borough, Pennsylvania. CELDF. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://celdf.org/2015/08/tamaqua-borough/ Ej Atlas. (2022, 2 mei). In wake of toxic dumping, Tamaqua Borough passes Rights of Nature ordinance, USA. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ejatlas.org/conflict/tamaqua-borough-passes-ordinance-on-rights-of-nature St. Clair Borough. (2007) Property Maintenance Code, Ordinance No. 388. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://stclairpa.gov/Ordinances/388%20Property%20Maintenance%20Code.pdf
3 Wateren in Florida	<ol style="list-style-type: none"> Amended complaint in Waters of Orange County v. Beachline South Residential et al., 2021-CA-004420-O (2021). Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Amended-Complaint-Pages-1-to-23.pdf Beachline South Residential, LLC's Motion to Dismiss Amended Complaint, 2021-CA-004420-O (2021). Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Motion-to-Dismiss.pdf Committee Substitute for Committee Substitute for Senate Bill No. 712, chapter 2020-150. (2020). Environmental Resource Management (Clear Waterways Act), SB 712. (2020). https://www.flsenate.gov/Session/Bil/2020/712/BillText/er/PDF Florida Department of Environmental Protection Motion to Dismiss Complaint and Incorporated Memorandum of Law, 2021-CA-004420-O (2021). Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/FDEP-Motion-to-Dismiss.pdf Florida Rights of Nature Network. (z.d.). The Right to Clean and Healthy Waters: Statement of Endorsement. Florida Rights Of Nature Network. Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://fronn.org/the-right-to-clean-water Green, A. (2022, 12 juli). Judge strikes down "rights of nature" charter amendment. WUSF. https://www.wusf.org/environment/2022-07-12/judge-strikes-down-rights-of-nature-charter-amendment Kaminski, I. (2021, 1 mei). Streams and lakes have rights, a US county decided. Now they're suing Florida. The Guardian. https://www.theguardian.com/environment/2021/may/01/florida-rights-of-nature-lawsuit-waterways-housing-development Kauffman, C., Haas, C., Putzer, A., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., & Sheehan, L. (z.d.). Florida (USA) Court Case: Wilde Cypress Branch et al. v. Beachline South Residential et al. Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/initiatives/waters-of-orange-county-v-beachline-south-residential-et-al/ Kolbert, E. (2022, 18 april). Testing the Waters. The New Yorker. Orange County Charter Review Commission. (2020). Orange County 2020 Charter Review Commission: Final Report. Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://www.oc elections.com/sites/default/files/SiteSectionFiles/Links%20A/forms/2020%20CRC%20Final%20Report.pdf Pitmann, C. (2022, 28 april). Petition drive seeks to give Florida residents a fundamental right to clean water. Florida Phoenix. https://floridaphoenix.com/2022/04/28/petition-drive-seeks-to-give-florida-residents-a-fundamental-right-to-clean-water/ Powers, S. (2020, 2 juli). Environmentalists challenge "rights of nature" preemption in SB 712. Florida Politics. Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://floridapolitics.com/archives/345753-environmentalists-challenge-rights-of-nature-preemption-in-sb-712/ Smith, W. J. (2021, 23 juli). Granting "rights" to water, nature could hurt Floridians in any number of ways Opinion. Treasure Coast. https://eu.tcpalm.com/story/opinion/contributors/2021/07/23/granting-rights-water-could-greatly-hurt-floridians-opinion/8023875002/ Turner, J. (2024, 19 april). Group seeking to make clean water a constitutional right in Florida shifts its focus to 2026. WUSF. https://www.wusf.org/politics-issues/2024-04-19/florida-right-to-clean-water-constitutional-right-ballot-initiative-2026 Waters of Orange County v. Beachline South Residential et al., 2021-CA-004420-O (2021). Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/US_Waters-of-Orange-County-v.-Beachline-South-Residential-et-al_262.pdf

		<p>17. Weisbrod, K. (2022, 7 juli). Two Lakes, Two Streams and a Marsh Filed a Lawsuit in Florida to Stop a Developer From Filling in Wetlands. A Judge Just Threw it Out of Court. Inside Climate News. https://insideclimatenews.org/news/07072022/two-lakes-two-streams-and-a-marsh-filed-a-lawsuit-in-florida-to-stop-a-developer-from-filling-in-wetlands-a-judge-just-threw-it-out-of-court/</p>
4	Manoomin wilde rijst	<p>1. Bibeau, F., Margil, M., & Linzey, T. (2021, 7 december). Online Event: The First Rights of Nature Case Goes to Tribal Court - The Case for Manoomin (Wild Rice) [Video]. The Center For Democratic And Environmental Rights. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.centerforenvironmentalrights.org/rights-of-manoomin</p> <p>2. Bjorhus, J. (2021, 6 augustus). Wild rice is plaintiff, DNR is defendant in new attempt to stymie Line 3. Star Tribune.</p> <p>3. Douglas, J. (2021, 2 september). https://www.hcn.org/articles/latest-justice-wild-rice-sues-to-stop-oil-pipeline/. High Country News. https://www.hcn.org/articles/latest-justice-wild-rice-sues-to-stop-oil-pipeline/</p> <p>4. Farah, N. H. (2022, 1 augustus). Tribal court rejects "rights of nature" pipeline suit. Energywire.</p> <p>5. Farrah, N. H. (2021, 20 september). Line 3 pipeline "rights of nature" lawsuit put on hold. Energywire.</p> <p>6. Harrelson, C. (2025, 11 maart). Indigenous-led monitoring protects wild rice in Great Lakes region. NSF - U.S. National Science Foundation. https://www.nsf.gov/science-matters/indigenous-led-monitoring-protects-wild-rice-great-lakes</p> <p>7. Hyatt, K., Hollingsworth, J., & Vondracek, C. (2025, 20 juli). Seed of Contention - Wild Rice in Jeopardy. Star Tribune.</p> <p>8. Johnson, C. (2025, 27 juli). Saving wild rice from mining runoff. Star Tribune.</p> <p>9. Johnson, D. (2020, 6 januari). Who is manoomin? A clash between culture and climate change. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://sites.northwestern.edu/daniellejohnson/2020/01/06/who-is-manoomin-a-clash-between-culture-and-climate-change/</p> <p>10. Laduke, W. (2015, januari). The pipeline project you've never heard of. In These Times.</p> <p>11. Malo, S. (2021, 7 augustus). Minnesota hit with novel "natural right" tribal lawsuit over Line 3. Reuters. https://www.reuters.com/legal/litigation/minnesota-hit-with-novel-natural-right-tribal-lawsuit-over-line-3-2021-08-06/</p> <p>12. Minnesota Department of Natural Resources et al. v. Manoomin et al., AP21-0516 (2021). https://healingmystories.files.wordpress.com/2022/03/manoomin-opinion-ap21-0516.pdf</p> <p>13. Pete, K. (2022). Indigenous Environmentalism: The Rights of Manoomin. Intersectional Environmentalist. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://intersectionalenvironmentalist.com/toolkits/indigenous-environmentalism-the-rights-of-manoomin</p> <p>14. Stack Whitney, K. (2015). Manoomin: The Taming of Wild Rice in the Great Lakes Region. Arcadia. https://www.environmentandsociety.org/arcadia/manoomin-taming-wild-rice-great-lakes-region</p> <p>15. Surma, B. K. (2021, 22 oktober). To Stop Line 3 Across Minnesota, an Indigenous Tribe Is Asserting the Legal Rights of Wild Rice - Inside Climate News. Inside Climate News. https://insideclimatenews.org/news/22102021/line-3-rights-of-nature-minnesota-white-earth-nation/</p> <p>16. The Associated Press. (2021, 20 augustus). Minnesota asks federal court to block Line 3 tribal lawsuit. MPR News. https://www.mprnews.org/story/2021/08/20/minnesota-asks-federal-court-to-block-line-3-tribal-lawsuit</p> <p>17. Tibbets, T. (25 januari 2019). Letter to State of Minnesota Governor Tim Walz. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.whiteearth.com/media/pages/community/public-documents/31fec80778-1724801077/letter-to-tim-walz-re-rights-of-manoomin.pdf</p> <p>18. With, B. (2021, 15 december). Overview of White Earth's case of Manoomin vs the State of Minnesota DNR court case. Wisconsin Citizen Media Cooperative. https://wcmcoop.org/2021/12/15/overview-of-white-earths-case-of-manoomin-vs-the-state-of-minnesota-dnr-court-case/</p>
5	Amazone regenwoud	<p>1. Advancing Child Rights in Strategic Litigation. (z.d.). Colombia Supreme Court - Sentencia STC 4360-2018, Radicación No. 11001-22-03-000-2018-00319-01 - Colombia. ACRISL. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.acrisl.org/casenotes/muduru-ampamp-another-v-ministry-of-justice-legal-ampamp-parliamentary-affairs-no-ampampothers-const-application-no-7914-cc-12-15-2015-zwcc-12-20-january2016ccz-122015-ghfkj-b44w5-wz5en-mwjha</p> <p>2. Dejusticia. (2018a, januari 29). Eight key points of the first Latin American lawsuit on the rights of future generations and climate change. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.dejusticia.org/en/eight-key-points-first-latin-american-lawsuit-rights-future-generations-climate-change/</p> <p>3. Dejusticia. (2018b, april 5). In historic ruling, Colombian Court protects youth suing the national government for failing to curb deforestation. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.dejusticia.org/en/en-fallo-historico-corte-suprema-concede-tutela-de-cambio-climatico-y-generaciones-futuras/</p> <p>4. Dejusticia. (2018c, mei 7). 25 Voices Against Deforestation. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.dejusticia.org/en/25-voices-against-deforestation/</p> <p>5. Dejusticia. (2019, 5 april). The Colombian government has failed to fulfill the Supreme Court's landmark order to protect the Amazon. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.dejusticia.org/en/the-colombian-government-has-failed-to-fulfill-the-supreme-courts-landmark-order-to-protect-the-amazon/</p> <p>6. Dunn, A. (2018, 1 mei). The kids who sued the Colombian government and won. SBS News. https://www.sbs.com.au/news/article/the-kids-who-sued-the-colombian-government-and-won/14ykd771</p> <p>7. Hansen, J.E. (16 mei 2018). Tutela Action: José Daniel Rodríguez Peña, et al. v. Presidency of the Republic of Colombia, et al. geraadpleegd via: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.dejusticia.org/wp-content/uploads/2018/03/Amicus_Hansen_Eng.pdf#:~:text=Honorable%20Magistrates%2C%20Superior%20Court,Daniel%20Rodr%C3%ADguez%20Pe%C3%B1a%2C%20et%20al.</p> <p>8. Joint Declaration of Intent between the Governments of the Republic of Colombia, the Kingdom of Norway, the Federal Republic of Germany and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland on the Cooperation on Reducing Greenhouse Gas Emissions from Deforestation and Forest Degradation (REDD+) and on Promoting Sustainable Development in Colombia (2019)</p> <p>9. Reuters. (2022, 8 september). Colombia Amazon deforestation rose in first half of the year. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.reuters.com/world/americas/colombia-amazon-deforestation-rose-first-half-year-2022-09-08/</p> <p>10. Rodríguez Garavito, C. (2018, 7 mei). Here is how litigation for the planet won in Colombia. Dejusticia. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.dejusticia.org/en/asi-se-gano-en-colombia-un-litigio-por-el-planeta/</p> <p>11. United Nations, Report of the Secretary General: Harmony with Nature, A/75/266, (28 juli 2020)</p> <p>12. United Nations, Report of the Secretary General: Harmony with Nature, A/72/175, (19 juli 2017)</p>
6	Atrato rivier	<p>1. ABColombia. (2024, 1 oktober). River Atrato First River in Colombia to be Awarded Rights - ABColombia. ABColombia. https://www.abcolombia.org.uk/constitutional-court-sets-global-precedent/</p> <p>2. Anima Mundi Law Initiative. (z.d.). Rights of Nature Case Study Atrato River. Harmony With Nature UN.</p> <p>3. Constitutional Court of Colombia. (2016, 10 november). Center for Social Justice Studies et al. v. Presidency of the Republic et al. Judgement T-622/16, Constitutional Court of Colombia: the Atrato River case. Geraadpleegd op 29 november 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload838.pdf</p> <p>4. Gonzales, V. (2023, 20 juni). Colombia: The Atrato River, a landmark for biocultural rights among Afro-descendants. Minority Rights Group. Geraadpleegd op 29 november 2025, van https://minorityrights.org/resources/trends2023-water-justice-and-the-struggles-of-minorities-and-indigenous-peoples-for-water-rights-a-planetary-perspective-37/</p> <p>5. González-Serrano, M. X. (2024). The Atrato River as a Bearer and Co-creator of Rights: Unveiling Black People's Legal Mobilization Processes in Colombia. Law & Social Inquiry, 49(4), 2493–2522. https://doi.org/10.1017/lsi.2024.31</p> <p>6. Macpherson, E., & Torres Ventura, J. (2022, 28 juni). The Tour to Save the World: Colombia wins the Yellow Jersey for the Rights of Nature. IUCN. Geraadpleegd op 29 november 2025, van https://iucn.org/news/world-commission-environmental-law/201909/tour-save-world-colombia-wins-yellow-jersey-rights-nature</p> <p>7. Revet, S., & Rogelis, R. (2025, 10 juni). A European tour to raise awareness on the rights of nature: The guardians of the Atrato River in Colombia. SciencesPo. Geraadpleegd op 29 november 2025, van https://www.sciencespo.fr/cei/en/news/european-tour-raise-awareness-rights-nature-guardians-atrato-river-colombia/</p> <p>8. The Community Environmental Legal Defense Fund. (2017, 4 mei). Colombia Constitutional Court finds Atrato River possesses rights. IC Magazine. Geraadpleegd op 29 november 2025, van https://icmagazine.org/colombia-constitutional-court-finds-atrato-river-possesses-rights-protection-conservation-maintenance-restoration/</p> <p>9. Wesche, P. (2021). Rights of Nature in Practice: A Case Study on the Impacts of the Colombian Atrato River Decision. Journal Of Environmental Law, 33(3), 531–555. https://doi.org/10.1093/jel/eqab021</p>
7	Pacha mama	<p>1. Aguirre, J. C., & Cooper, E. S. (2010). Evo Morales, Climate Change, and the Paradoxes of a Social-Movement Presidency. Latin American Perspectives, 37(4), 238–244. https://doi.org/10.1177/0094582x10376362</p> <p>2. Becker, M. (2010). Correa, Indigenous Movements, and the Writing of a New Constitution in Ecuador. Latin American Perspectives, 38(1), 47–62. https://doi.org/10.1177/0094582x10384209</p>

		<ol style="list-style-type: none"> 3. Becker, M. (2013). The Stormy Relations between Rafael Correa and Social Movements in Ecuador. <i>Latin American Perspectives</i>, 40(3), 43–62. https://doi.org/10.1177/0094582x13479305 4. Colón-Ríos, J. I. (2015). On the theory and practice of the rights of nature. In P. Martin, S. Z. Bigdeli, Daya-Winterbottom, W. Du Plessis, & A. Kennedy (Eds.), <i>The Search for Environmental Justice</i>. https://doi.org/10.4337/9781784719425.00014 5. Daly, E. (2012). THE ECUADORIAN EXEMPLAR: THE FIRST EVER VINDICATIONS OF CONSTITUTIONAL RIGHTS OF NATURE. <i>Review Of European Community & International Environmental Law</i>, 21(1), 63–66. https://doi.org/10.1111/j.1467-9388.2012.00744.x 6. Greene, N. (2011). The first successful case of the Rights of Nature implementation in Ecuador. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://www.earthlaws.org.au/wp-content/uploads/2016/07/RON_Vilcabamba-Ecuador-Case-complete.pdf 7. Gudynas, E. (2011). Buen Vivir: Today's tomorrow. <i>Development</i>, 54(4), 441–447. https://doi.org/10.1057/dev.2011.86 8. Huddle, N. (2013, season-03). World's First Successful 'Rights of Nature' Lawsuit. <i>Kosmos Journal For Transformation</i>. https://www.kosmosjournal.org/article/worlds-first-successful-rights-of-nature-lawsuit-2/ 9. Humphreys, D. (2015). Know Your Rights: Earth Jurisprudence and Environmental Politics. <i>The International Journal Of Sustainability Policy And Practice</i>, 10(3–4), 1–14. 10. Kauffman, C. M., & Martin, P. L. (2016). Can Rights of Nature Make Development More Sustainable? Why Some Ecuadorian lawsuits Succeed and Others Fail. <i>World Development</i>, 92, 130–142. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.11.017 11. Kotzé, L. J., & Calzadilla, P. V. (2017). Somewhere between Rhetoric and Reality: Environmental Constitutionalism and the Rights of Nature in Ecuador. <i>Transnational Environmental Law</i>, 6(3), 401–433. https://doi.org/10.1017/s2047102517000061 12. Political Database of the Americas. (2011, 31 januari). Ecuador: 2008 Constitution in English. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Ecuador/english08.html 13. Rapid Transition Alliance. (2018, 2 december). Buen Vivir: The Rights of Nature in Bolivia and Ecuador. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://rapidtransition.org/stories/the-rights-of-nature-in-bolivia-and-ecuador/ 14. Right to a Healthy Environment. (2024, 2 april). R.F. Wheeler and E.G. Huddle v. Attorney General of the State of Loja - R2HE. R2HE. https://r2he.info/summaries/r-f-wheeler-and-e-g-huddle-v-attorney-general-of-the-state-of-loja/ 15. Rüks, N., & Jones, A. (2016). The Implementation of Earth Jurisprudence through Substantive Constitutional Rights of Nature. <i>Sustainability</i>, 8(2), 174. https://doi.org/10.3390/su8020174 16. Tanasescu, M. (2013). The rights of nature in Ecuador: the making of an idea. <i>International Journal Of Environmental Studies</i>, 70(6), 846–861. https://doi.org/10.1080/00207233.2013.845715 17. The Carter Center. (2008). Report on the Constituent Assembly Of the Republic of Ecuador. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2022/07/creportconstassemblies-cartercenter2008.pdf 18. The Green Interview. (2014, januari). Embedding Pachamama in the Constitution [Video]. Youtube. Geraadpleegd op 30 november 2025, van https://youtu.be/Z7h71vzplbM?si=7NbpJC_JQgGXfYQ 19. Whittenmore, M. E. (2011). The Problem of Enforcing Nature's Rights under Ecuador's Constitution: Why the 2008 Environmental Amendments Have No Bite. <i>Washington International Law Journal</i>, 20(3), 659–691.
8	Los Cedros nevelwoud	<ol style="list-style-type: none"> 1. Basantes, A. C. (2020, 22 mei). Mining company pressing to enter Ecuador's Los Cedros Protected Forest. <i>Mongabay</i>. https://news.mongabay.com/2020/05/mining-company-pressing-to-enter-ecuadors-los-cedros-protected-forest/#:~:text=The%20decentralized%20autonomous%20government%20of,court%20ruling%20in%20their%20favor. 2. Center for Biological Diversity. (2021, 2 december). Ecuador's Highest Court Enforces Constitutional 'Rights of Nature' to Safeguard Los Cedros Protected Forest. <i>Center For Biological Diversity</i>. https://biologicaldiversity.org/w/news/press-releases/ecuadors-highest-court-enforces-constitutional-rights-of-nature-to-safeguard-los-cedros-protected-forest-2021-12-02/ 3. Center for Democratic and Environmental Rights. (2022, 27 januari). Press Release: Rights of Nature Victory in Ecuador - Los Cedros Case – Constitutional Court Upholds Rights of Nature — Center for Democratic and Environmental Rights. <i>Center For Democratic And Environmental Rights</i>. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://www.centerforenvironmentalrights.org/news/press-release-rights-of-nature-victory-in-ecuador 4. Corte Constitucional del Ecuador. (8 september 2021). El pleno de la Corte Constitucional del Ecuador, en ejercicio de sus atribuciones constitucionales y legales expide la siguiente. Sentencia No. 22018-IN/21. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Ecuador_Los-Cedros_CC-ruling_176.pdf 5. DTE Staff. (2022, 31 maart). Chile poised to grant rights to Nature; could become 2nd such country besides Ecuador. <i>Down To Earth</i>. https://www.downtoearth.org.in/environment/chile-poised-to-grant-rights-to-nature-could-become-2nd-such-country-besides-ecuador-82168 6. Greenfield, P. (2021, 6 december). Plans to mine Ecuador forest violate rights of nature, court rules. <i>The Guardian</i>. https://www.theguardian.com/environment/2021/dec/02/plan-to-mine-in-ecuador-forest-violate-rights-of-nature-court-rules-aoe 7. Kauffman, C., Haas, C., Putzer, A., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., & Sheehan, L. (z.d.). Ecuador Court Case: mining in the Los Cedros Protected Forest. <i>Eco Jurisprudence Monitor</i>. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/initiatives/los-cedros/ 8. Kauffman, C. M., & Martin, P. L. (2016). Can Rights of Nature Make Development More Sustainable? Why Some Ecuadorian lawsuits Succeed and Others Fail. <i>World Development</i>, 92, 130–142. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.11.017 9. Prieto, G. (2021). The Los Cedros Forest has Rights. <i>Ghent University Academic Bibliography (Ghent University)</i>. https://doi.org/10.17176/20211211-064222-0 10. República del Ecuador. (2018). Unidad Judicial Multicompetente Con Sede En El Cantón Cotacachi. No. proceso: 10332-2018-00640. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Ecuador_First-Level-Judgement_176.pdf 11. República del Ecuador. (2018). Sala Multicompetente De La Corte Provincial de Imbabura. No. proceso: 10332-2018-00640. Geraadpleegd op 5 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Ecuador_Appeal_176.pdf 12. Roy, B. A., Zorrilla, M., Endara, L., Thomas, D. C., Vandegrift, R., Rubenstein, J. M., Policha, T., Ríos-Touma, B., & Read, M. (2018). New Mining Concessions Could Severely Decrease Biodiversity and Ecosystem Services in Ecuador. <i>Tropical Conservation Science</i>, 11. https://doi.org/10.1177/1940082918780427 13. Vandegrift, R., Thomas, D.C., Roy, B.A. & Levy, M. (17 januari 2018). The extent of recent mining concessions in Ecuador. <i>Rainforest Information Center</i>. Nimbin, New South Wales, Australia.
9	Rechten voor Moeder Aarde	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bush, M. B., Hanselman, J. A., & Gostling, W. D. (2010). Nonlinear climate change and Andean feedbacks: an imminent turning point? <i>Global Change Biology</i>, 16(12), 3223–3232. https://doi.org/10.1111/j.1365-2486.2010.02203.x 2. Estado Plurinacional de Bolivia Asamblea Legislativa Plurinacional. (21 december 2010). Ley N° 071 Derechos de La Madre Tierra. Geraadpleegd op 6 december 2025, van https://www.planificacion.gob.bo/uploads/marco-legal/Ley%20N%C2%B0%20071%20DERECHOS%20DE%20LA%20MADRE%20TIERRA.pdf 3. Gaceta Oficial del Estado Plurinacional de Bolivia. (15 oktober 2012). Ley N° 300, del 15 de octubre de 2012, Ley Marco de la Madre Tierra y Desarrollo Integral para Vivir Bien. Geraadpleegd op 6 december 2025, van https://sea.gob.bo/digesto/CompendioII/N/141_L_300.pdf 4. Glennie, J. (2022, 19 oktober). We should look to Bolivia for inspiration. <i>The Guardian</i>. https://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2011/apr/19/bolivia-inspiration-development-model-evo-morales 5. Gonzalez, M. (2017, 5 juli). Evo Morales's defence of Mother Earth rings hollow in Bolivia. <i>The Guardian</i>. https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2011/oct/03/evo-morales-indigenous-people-protest 6. Goossens, M. (2021). Rights for Mother Earth: The case of Bolivia [MA Thesis]. <i>Universiteit Leiden</i>. 7. Hernandez, A. (2016, 1 juni). Defending Mother Earth in Bolivia. <i>Cultural Survival</i>. Geraadpleegd op 6 december 2025, van https://www.culturalsurvival.org/news/defending-mother-earth-bolivia 8. Hill, D. (2018, 14 februari). Is Bolivia going to frack "Mother Earth"? <i>The Guardian</i>. https://www.theguardian.com/environment/andes-to-the-amazon/2015/feb/23/bolivia-frack-mother-earth 9. Nachmany, M., Fankhauser, S., Davidová, J., Kingsmill, N., Landesman, T., Roppongi, H., Schleifer, P., Setzer, J., Scharman, A., Stolle Singleton, C., Sundaresan, J., & Townshend, T. (2015). The 2015 Global Climate Legislation Study: A Review of Climate Change Legislation in 99 Countries Summary for Policy makers. Geraadpleegd op 6 december 2025, van https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2015/05/Global_climate_legislation_study_20151.pdf 10. Oikonomakis, L., & Espinoza, F. (2014). Bolivia's MAS and its actual relation with the movements that brought it to state power. In <i>Stahler-Sholk, Becker, & Vanden (Eds.), Rethinking Latin American Social Movements: Radical Action from Below</i>. Rowman & Littlefield Publishers. 11. The New York Times. (2016, 24 januari). A Lake in Bolivia Evaporates, and With It a Way of Life. <i>The New York Times</i>. https://www.nytimes.com/2016/01/24/world/americas/a-lake-in-bolivia-evaporates-and-with-it-a-way-of-life.html 12. Vidal La Paz, J. (2011, 11 april). Mother Earth earns human rights under new Bolivian law: Deity inspires legal rights for nature with minerals redefined as "blessings". <i>The Guardian</i>. 13. Villalba, U. (2013). Buen Vivir's Development: a paradigm shift in the Andes? <i>Third World Quarterly</i>, 34(8), 1427–1442. https://doi.org/10.1080/01436597.2013.831594

10	Great Barrier Reef	<ol style="list-style-type: none"> Australian Government & Queensland Government. (2021). Reef 2050 Objectives and Goals 2021-2025. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.dccew.gov.au/sites/default/files/documents/reef-2050-objectives-goals-2021-2025.pdf Australian Government & Queensland Government. (2023). Reef 2050 Long-Term Sustainability Plan 2021-2025. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.dccew.gov.au/sites/default/files/documents/reef-2050-long-term-sustainability-plan-2021-2025.pdf Australian Government & Queensland Government. (2023). Reef 2050 Plan 2021-2025: 2024 Climate Change Addendum. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.dccew.gov.au/sites/default/files/documents/2023-climate-change-addendum.pdf Brennan, R. (2025, 9 augustus). 'If the reef had a voice, it would sing': could legal personhood help the Great Barrier Reef? The Guardian. https://www.theguardian.com/environment/2025/aug/09/great-barrier-reef-legal-rights-personhood Department of Environment and Science. (2022). Queensland First Nations World Heritage Strategy. Queensland Government. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://environment.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0020/291602/qld-first-nations-world-heritage-strategy.pdf Global Alliance for the Rights of Nature Communications. (2014a, januari 14). Cormac Cullinan judges ruling on Great Barrier Reef Case – Rights of Nature Tribunal. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.garn.org/cormac-cullinan-great-barrier-reef-case/#:~:text=Judge's%20ruling&text=Cormac%20Cullinan%2C%20spokesman%20for%20the,will%20continue%20to%20be%20violated. Global Alliance for the Rights of Nature Communications. (2014b, januari 14). Great Barrier Reef, Australia – International Rights of Nature Tribunal – Quito. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.garn.org/great-barrier-reef-australia/ Global Alliance for the Rights of Nature Communications. (2015, 14 januari). Great Barrier Reef Case Verdict – International Rights of Nature Tribunal Lima. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.garn.org/great-barrier-reef-verdict-lima/ Great Barrier Reef Foundation. (2019). Reef Trust Partnership: Monitoring and Evaluation Plan. Geraadpleegd op 7 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.barrierreef.org/uploads/Monitoring%20and%20Evaluation%20Plan%20FINAL.pdf Great Barrier Reef Marine Park Act 1975, No. 85, 1975. Complication No. 31 (2 juni 2016). Great Barrier Reef Marine Park Authority. (2019). Great Barrier Reef: Outlook Report 2019. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://elibrary.gbrmpa.gov.au/bitstreams/2a66e404-8cc3-484c-8a21-99409fc3ffe0/download Great Barrier Reef Marine Park Authority. (2021). Tourism Management: Action Strategy. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://elibrary.gbrmpa.gov.au/bitstreams/dd945995-9e43-4eda-9e32-f3471e78d8ce/download Great Barrier Reef Marine Park Authority. (2024). Great Barrier Reef: Outlook Report 2024. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://elibrary.gbrmpa.gov.au/bitstreams/895ab67a-6a2e-48c8-8717-c6f6e541d6c1/download Great Barrier Reef Marine Park Authority. (2025). Corporate Plan 2025-26. Commonwealth of Australia. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://elibrary.gbrmpa.gov.au/bitstreams/afdf6e1-b04a-4fef-a169-1b0ce0c51ac7/download Maloney, M. (2015). Finally being heard: The Great Barrier Reef and the International Rights of Nature Tribunal. Griffith Journal Of Law & Human Dignity, 3(1), 40-55. Maloney, M. (2022). The Ethics Tribunal for the Rights of Nature and Mother Earth The Great Barrier Reef, Australia. Australian Earth Laws Alliance. Geraadpleegd op 7 december 2025, van https://www.garn.org/wp-content/uploads/2022/01/Tribunal_Great-Barrier-Reef_Michelle-Maloney_Apr_2014.pdf Pilon-Summons, C., Pratt, S., Brown, P. J., & Baumber, A. (2022). From barriers to boundary objects: Rights of nature in Australia. Environmental Science & Policy, 134, 13-22. https://doi.org/10.1016/j.envsci.2022.03.013 Rogers, N., & Maloney, M. (2014). The Australian Wild Law Judgment Project. Alternative Law Journal, 39(3), 172-175. https://doi.org/10.1177/1037969x1403900307 Stuff & Tourism Tropical North Queensland. (2025, 1 mei). Help the Great Barrier Reef make history. STUFF.CO.NZ. https://www.stuff.co.nz/environment/360671023/help-great-barrier-reef-make-history The Reef 2050 Traditional Owner Steering Group. (2022). Traditional Owner Implementation Plan: Reef 2050. Geraadpleegd op 7 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://reefto.au/wp-content/uploads/2023/09/DES_GBR_TO-Report_WEB.pdf
11	Rechten voor de natuur	<ol style="list-style-type: none"> Hopewell, M. W. (2019). The Rights of Nature in Uganda: Exploring the Emergence, Power and Transformative Quality of a 'New Wave' of Environmentalism [MA Thesis]. University of London. Judiciary of Uganda. (7 maart 2019). The National Environment Act, 2019. Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://www.nema.go.ug/en/wp-content/uploads/2023/04/National-Environment-Act-No.-5-of-2019.pdf Losh, J. (2022, 26 januari). Uganda joins the rights-of-nature movement but won't stop oil drilling. National Geographic. https://www.nationalgeographic.com/environment/article/uganda-joins-the-rights-of-nature-movement-but-wont-stop-oil-drilling Observatoire International des Droits de la Nature. (2022, 13 juni). The Rights of Nature: An ancient and emerging concept in Africa. Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://observatoirenature.org/observatorio/2022/06/13/the-rights-of-nature-an-ancient-and-emerging-concept-in-africa/ Tabaro, D. (2025, 27 januari). Indigenous Biocultures and Rights of Nature in Uganda. Heinrich Böll Stiftung. https://www.boell.de/en/2025/01/27/indigenous-biocultures-and-rights-nature-uganda The Gaia Foundation. (z.d.). Rights of Nature gain ground in Uganda's legal system. Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://gaiafoundation.org/rights-of-nature-gain-ground-in-ugandas-legal-system/ The Gaia Foundation, ANARDE, & Africe. (2021, 29 maart). Uganda recognises Rights of Nature, customary laws, sacred natural sites. Geraadpleegd op 12 december 2025, van https://gaiafoundation.org/uganda-recognises-rights-of-nature-customary-laws-sacred-natural-sites/
12	Rechten voor de rivieren	<ol style="list-style-type: none"> Anima Mundi Law Initiative. (z.d.). Rights of Nature Case Study Turag River. Harmony With Nature UN. Assistant Registrar Appellate Division Supreme Court of Bangladesh. (2019). Civil Petition for Leave to Appeal No. 3039 of 2019. Geraadpleegd op 13 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Appellate-Division-Judgment.pdf Begum, F. (2025). Implications of Conferring Legal Entity to the Turag River of Bangladesh: Recognising the Rights of Nature. Environmental Protection And The Law: Perspectives From South Asia, 101-120. https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/5081184.pdf?abstractid=5081184&mirid=1 Client Earth Communications. (2019, 13 maart). Legal rights of rivers – an international trend? Geraadpleegd op 13 december 2025, van https://www.clientearth.org/projects/access-to-justice-for-a-greener-europe/updates-annual-newsletters/legal-rights-of-rivers-an-international-trend/ Islam, M. S., & O'Donnell, E. (2020). Legal rights for the Turag: rivers as living entities in Bangladesh. Asia Pacific Journal Of Environmental Law, 23(2), 160-177. Jolly, S., & Naik, G. D. (2022). Rivers as Legal Personalities in India and Bangladesh from an Eco-Centric Perspective: Balancing Developmental Needs and Environmental Protection. Chinese Journal Of Environmental Law, 6(2), 253-274. https://doi.org/10.1163/24686042-12340087 Margil, M. (2020, 24 augustus). Bangladesh Supreme Court Upholds Rights of Rivers. Center For Democratic And Environmental Rights. Geraadpleegd op 13 december 2025, van https://www.centerforenvironmentalrights.org/news/bangladesh-supreme-court-upholds-rights-of-rivers Supreme Court of Bangladesh High Court Division. (2016). Writ Petition No. 13989. Geraadpleegd op 13 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Bangladesh_All-Rivers-in-Bangladesh_English_159.docx Tamanna, T., & Rashpi, R. (2025). Legal Personhood of Rivers in Bangladesh: Judicial Responses and Legal Implications. International Journal Of Science And Development, 2(1), 38-49. YouthNet Global. (2025, 25 oktober). https://medium.com/@kishanibd/natures-rights-act-can-bangladesh-take-the-next-step-d54f97a7b913. Medium. https://medium.com/@kishanibd/natures-rights-act-can-bangladesh-take-the-next-step-d54f97a7b913
13	Te Urewera bos	<ol style="list-style-type: none"> Constitutional Advisory Panel. (2012). New Zealand's constitution: the conversation so far. https://www.austlii.edu.au/nz/other/NZAHGovDP/2012/1.pdf Coombes, B. (2020). Nature's rights as Indigenous rights? Mis/recognition through personhood for Te Urewera. Espace Populations Sociétés, 2020/1-2. https://doi.org/10.4000/eps.9857

		<ol style="list-style-type: none"> 3. Coombes, B. (2021). Personifying Indigenous Rights in Nature? Treaty Settlement and Co-Management in Te Urewera. In Helsinki University Press eBooks (pp. 29–60). https://doi.org/10.33134/ahed-1-2 4. Higgins, R. (2014, oktober). Tūhoe-Crown settlement – Te Wharehou o Tūhoe: The house that 'we' built. Maori Law Review. https://maorilawreview.co.nz/2014/10/tuhoe-crown-settlement-te-wharehou-o-tuhoe-the-house-that-we-built/ 5. Kauffman, C. M. (2020). Managing People for the Benefit of the Land: Practicing Earth Jurisprudence in Te Urewera, New Zealand. ISLE Interdisciplinary Studies in Literature And Environment, 27(3), 578–595. https://doi.org/10.1093/isle/isa060 6. Magallanes, C. J. I. (2015). Nature as an Ancestor: Two Examples of Legal Personality for Nature in New Zealand. Vertigo, Hors-série 22. https://doi.org/10.4000/vertigo.16199 7. Parliamentary Counsel Office. (2014). Te Urewera Act 2014. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://www.legislation.govt.nz/act/public/2014/0051/latest/096be8ed81f2e26b.pdf 8. Ruru, J. (2014, oktober). Tūhoe-Crown settlement – Te Urewera Act 2014. Maori Law Review. https://maorilawreview.co.nz/2014/10/tuhoe-crown-settlement-te-urewera-act-2014/ 9. Sanders, K. (2017). 'Beyond Human Ownership'? Property, Power and Legal Personality for Nature in Aotearoa New Zealand. Journal Of Environmental Law. https://doi.org/10.1093/jel/eqx029 10. Te Urewera Board. (2016). Te Kawa O Te Urewera: Statement of Priorities 2016. http://issuu.com/teurutaumatua/docs/te_kawa_o_te_urewera_issuu_6_ 11. Waitangi Tribunal. (2017a). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume I. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134632524/Te%20Urewera%20Vol1WS.pdf 12. Waitangi Tribunal. (2017b). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume II. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134632773/Te%20Urewera%20Vol2WS.pdf 13. Waitangi Tribunal. (2017c). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume III. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134649341/Te%20Urewera%20Vol3WS.pdf 14. Waitangi Tribunal. (2017d). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume IV. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134695707/Te%20Urewera%20Vol4WS.pdf 15. Waitangi Tribunal. (2017e). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume V. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134706971/Te%20Urewera%20Vol5WS.pdf 16. Waitangi Tribunal. (2017f). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume VI. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134707330/Te%20Urewera%20Vol6WS.pdf 17. Waitangi Tribunal. (2017g). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume VII. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134707622/Te%20Urewera%20Vol7WS.pdf 18. Waitangi Tribunal. (2017h). Te Urewera: Waitangi Tribunal Report 2017 - Volume VIII. (WAI 894). https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/WT/wt_DOC_134707948/Te%20Urewera%20Vol8WS.pdf
14	Whanganui rivier	<ol style="list-style-type: none"> 1. Collins, T., & Esterling, S. (2019). Fluid Personality: Indigenous rights and the Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017 in Aotearoa New Zealand. Melbourne Journal Of International Law, 20, 197–220. 2. De Vries-Stottijn, A., Van Ham, I., & Bastmeijer, K. (2019). Protection through property: from private to river-held rights. Water International, 44(6–7), 736–751. https://doi.org/10.1080/02508060.2019.1641882 3. Ellis, M. (2022, 11 april). Gerrard Albert: Why Whanganui River tribes have moved beyond co-governance to a new model for better democracy. NZ Herald. https://www.nzherald.co.nz/whanganui-chronicle/news/gerrard-albert-why-whanganui-river-tribes-have-moved-beyond-co-governance-to-a-new-model-for-better-democracy/US3PVHBYW2FTKUGMO7ABP5ZW4E/ 4. Genesis Power Limited v. Manawatu-Wanganui Regional Council, Decision No. CIV-2004-485-1139. (2006). Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/03/Ngati-Rangi_2006-decision.pdf 5. Hsiao, E. C. (2011). Whanganui river agreement indigenous rights and rights of nature. Environmental Policy And Law, 42(6), 371–375. 6. Hutchison, A. (2014). The Whanganui River as a Legal Person. Alternative Law Journal, 39(3), 179–182. https://doi.org/10.1177/1037969x1403900309 7. Iorns Magallanes, C. J. (2016). Maori Cultural Rights in Aotearoa New Zealand: Protecting the cosmology that protects the environment (J. Prebble & H. Van Oeveren, Redcs.; 6 VUWLRP 6/2016). Victoria University of Wellington Legal Research Papers. http://ssrn.com/abstract=2677396 8. Morris, J. D. K., & Ruru, J. (2009). Giving voice to rivers: legal personality as a vehicle for recognising indigenous peoples' relationships to water? Australian Law Review, 14(2), 49–62. https://www.jstor.org/stable/10.2307/26423181 9. Ngati Rangi Trust & Ors v. Manawatu-Wanganui Regional Council, Decision No. A 067/2004. (2004) Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/03/Original-Ngati-Rangi-Trust-v-Manawatu-Wanganui-Regional-Council-2004.pdf 10. Ngati Rangi Trust & Ors v. Manawatu-Wanganui Regional Council, Decision No. [2011] NZEnvC 152. (2011). Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/03/Ngati-Rangi_2011_NZEnvC_152.pdf 11. Parliamentary Counsel Office. (2017). Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://www.legislation.govt.nz/act/public/2017/0007/latest/096be8ed81f94a5e.pdf 12. Strack, M. (2017). Land and rivers can own themselves. International Journal Of Law In The Built Environment, 9(1), 4–17. https://doi.org/10.1108/ijlbe-10-2016-0016 13. Waitangi Tribunal. (1999). The Wanganui River Report: Waitangi Tribunal Report 1999 (WAI 167). https://www.qmut.ac.uk/decentering-human/media/law/docs/research/Whanganui-River-Report-1999.pdf
15	Ganga en Yamuna rivier	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bajpai, S. (2020, 23 juni). [Commentary] 'Righting' the wrong: Rights of rivers in India. Mongabay-India. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://india.mongabay.com/2020/06/commentary-righting-the-wrong-rights-of-rivers-in-india/ 2. Bajpai, S. (2025, 30 januari). Rivers and Rights: Rights of Nature and Systemic Transformations in India. Heinrich Böll Stiftung. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://www.boell.de/en/2025/01/30/rivers-and-rights-rights-nature-and-systemic-transformations-india 3. Butler, S. (2024, 3 september). The Ganges: river of life, religion and pollution. Geographical. https://geographical.co.uk/culture/the-ganges-river-of-life-religion-and-pollution 4. Community Environmental Legal Defense Fund. (2025, 27 augustus). Blog: Ganga's Rights are Our Rights. CELDF - Community Rights Pioneers - Protecting Nature And Communities. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://celdf.org/2016/09/blog-gangas-rights-rights/ 5. Das, P. (2017, 21 april). Rights of Nature and the River Ganga: Emerging judicial and civil society convergence in India. Harmony with Nature UN. Geraadpleegd op 19 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload498.pdf 6. Earth Law Center & International Rivers (2017). Universal Declaration of the Rights of Rivers. Geraadpleegd op 19 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/International_Universal-Declaration-of-River-Rights_252.pdf 7. Ganga Action Parivar. (2016). National Ganga River Rights Act (Proposed), 2016: A summary and draft act. Geraadpleegd op 19 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/India_Proposed-National-Ganga-River-Rights-Act_116.pdf 8. Global Alliance for the Rights of Nature. (2013, 3 april). Ganga's Rights are our Rights! GARN. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://www.garn.org/gangas-rights-are-our-rights/ 9. Kahui, V., Armstrong, C. W., & Aanesen, M. (2024). Comparative analysis of Rights of Nature (RoN) case studies worldwide: Features of emergence and design. Ecological Economics, 221, 108193. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108193 10. Kauffman, C., Haas, C., Putzer, A., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., & Sheehan, L. (2025). India Court Case: Salim v. State of Uttarakhand (legal personhood of the Ganga and Yamuna Rivers). Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/initiatives/salim-v-state-of-uttarakhand/ 11. National Geographic Society. (2025, 1 juli). Ganges River Basin. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://education.nationalgeographic.org/resource/ganges-river-basin/ 12. Outlook Web Bureau. (2024, 25 januari). Supreme Court stays Uttarakhand HC order declaring Ganga, Yamuna a "Living entity". Outlook India. https://www.outlookindia.com/society/supreme-court-stays-uttarakhand-hc-order-declaring-ganga-yamuna-a-living-entity-news-299507 13. Plummer, L. (2017, 1 juni). From Rights to Legal Protection: Can the Ganga Act 2017 Finally Save the River? The Better India. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://thebetterindia.com/103101/ganga-act-2017-river-conservation-india-environment/ 14. Press Trust of India. (2016, 2 september). Religious leaders submit proposal to govt to protect Ganga. Business Standard. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://www.business-standard.com/article/pti-stories/religious-leaders-submit-proposal-to-govt-to-protect-ganga-116090200871_1.html 15. Press Trust of India. (2017, 20 maart). Uttarakhand High Court accords status of "living entities" to Ganga, Yamuna. The Times Of India. https://timesofindia.indiatimes.com/india/uttarakhand-high-court-accords-status-of-living-entities-to-ganga-yamuna/articleshow/57738570.cms 16. Salim v. State of Uttarakhand, Writ Petition (PIL) No.126 of 2014 (December 5, 2016 and March 20, 2017). Geraadpleegd op 19 december 2025, van chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ercs.scot/wp/wp-content/uploads/2020/12/Uttarakhand_High_Court_judgement_2014_GangesYamuna.pdf

		<p>17. Sharma, S. (z.d.). Ganga And Yamuna As A Living Entity: What Does This Mean To The Rivers? Legal Service India. Geraadpleegd op 19 december 2025, van https://www.legalserviceindia.com/legal/article-8146-ganga-and-yamuna-as-a-living-entity-what-does-this-mean-to-the-rivers-.html</p> <p>18. Surma, B. K. (2022, 4 mei). Indian Court Rules That Nature Has Legal Status on Par With Humans—and That Humans Are Required to Protect It - Inside Climate News. Inside Climate News. https://insideclimatenews.org/news/04052022/india-rights-of-nature/</p> <p>19. Willems, M., Lambooy, T., & Begum, S. (2021). New Governance Ways Aimed at Protecting Nature for Future Generations: The Cases of Bangladesh, India and New Zealand: Granting Legal Personhood to Rivers. IOP Conference Series Earth And Environmental Science, 690(1), 012059. https://doi.org/10.1088/1755-1315/690/1/012059</p>
16	Mar Menor	<p>1. Álvarez, C. (2021, 4 augustus). The race to make Spain's Mar Menor a legal person. El País. https://english.elpais.com/society/2021-08-04/the-race-to-make-spains-mar-menor-a-legal-person.html</p> <p>2. Ángel Ruiz, M. (2017, 20 december). El caballo del Mar Menor, casi desaparecido. La Verdad. https://www.laverdad.es/lospiesenlatierra/noticias/caballito-menor-desaparecido-20171220122454-nt.html</p> <p>3. Boletín Oficial Del Estado. (3 oktober 2022). Ley 19/2022, de 30 de septiembre, para el reconocimiento de personalidad jurídica a la laguna del Mar Menor y su cuenca. No. 237, sec. I, pág 135131. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Spain-Rights-of-Mar-Menor-Law.pdf</p> <p>4. Boletín Oficial Del Estado. (12 februari 2025). Real Decreto 90/2025, de 11 de febrero, por el que se regula el régimen de constitución, composición y funcionamiento de los órganos de representación y gobernanza de la laguna del Mar Menor y su cuenca. No. 37, sec. I, pág. 18884. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Mar-Menor-Reglamento-2577-Feb-2025.pdf</p> <p>5. El País. (2021, 30 augustus). Some 70,000 people form human chain to protest environmental crisis at Mar Menor. El País. https://english.elpais.com/society/2021-08-30/some-70000-people-form-human-chain-to-protest-environmental-crisis-at-mar-menor.html</p> <p>6. French Press Agency. (2021, 30 augustus). Thousands protest as Spain's Mar Menor hit with marine disaster. Daily Sabah. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.dailysabah.com/life/environment/thousands-protest-as-spains-mar-menor-hit-with-marine-disaster</p> <p>7. Heezen, J., & Fernández López, L. (2022). PETI Fact-finding visit to Mar Menor, Spain: 23-25 February 2022 (PE 729.054). European Parliament. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/245205/BRIEFING.pdf</p> <p>8. Kauffman, C., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., Putzer, A., & Sheehan, L. (z.d.). España Ley 19/2022: derechos de la laguna del Mar Menor. Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/es/iniciativas/propuesta-de-ley-para-el-reconocimiento-de-la-personalidad-juridica-de-laguna-del-mar-menor-y-su-cuenca/</p> <p>9. Rehnstrom, S. (2025). Rights of Nature in Europe: the Mar Menor and the Future of Ecocentric Environmental Protection. Journal For European Environmental & Planning Law, 22(3), 346–363. https://doi.org/10.1163/18760104-22030006</p> <p>10. Salazar Ortuño, E. (2022, 26 september). La ley que reconoce derechos al Mar Menor y su cuenca: un nuevo paradigma para la defensa jurídica de la naturaleza. Abogacía Española Consejo General. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.abogacia.es/publicaciones/blogs/blog-derecho-ambiental/la-ley-que-reconoce-derechos-al-mar-menor-y-su-cuenca-un-nuevo-paradigma-para-la-defensa-juridica-de-la-naturaleza/</p> <p>11. Sánchez, E. (2021, 18 augustus). Some 250 kilos of dead fish wash up in Murcia's Mar Menor. El País. https://english.elpais.com/society/2021-08-18/some-250-kilos-of-dead-fish-wash-up-in-murcias-mar-menor.html</p> <p>12. Terwindt, C., & Den Outer, J. (2022, 17 juli). Legal Personality for the Mar Menor Lagoon in Spain - Embassy of the North Sea. Embassy Of The North Sea. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.embassyofthenorthsea.com/legal-personality-for-the-mar-menor-lagoon-in-spain/</p> <p>13. Tribunal Constitucional. (2024). Sentencia del Tribunal Constitucional sobre la Ley del Mar Menor de 2022. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/wp-content/uploads/2022/02/Mar-Menor-Case-Dec-2024.pdf</p>
17	Rechten voor de Maas	<p>1. Advocatie Redactie. (2023, 16 november). Primeur in Nederland: natuur krijgt rechtspersoonlijkheid in Limburg - Advocatie. Advocatie. https://www.advocatie.nl/nieuws/primeur-in-nederland-natuur-krijgt-rechtspersoonlijkheid-in-limburg/</p> <p>2. Cruisjen, B., & Aardening, C. (2022, 11 mei). Going against the stream: Rights of Nature and the river Meuse. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.maastrichtuniversity.nl/sites/default/files/2023-03/law_blog_-_bram_cruisjen_and_camille_aardening_final_version.pdf</p> <p>3. Den Outer, J. (2021a, april 16). A Plea to Recognize the Legal Rights of the Maas River. Earth Island Journal. https://www.earthisland.org/journal/index.php/articles/entry/a-plea-to-recognize-the-legal-rights-of-the-maas-river/</p> <p>4. Den Outer, J. (2021b, mei 3). Onze planeet leefbaar houden? Geef bossen en rivieren rechten. De Correspondent. https://decorrespondent.nl/12290/onze-planeet-leefbaar-houden-geef-bossen-en-rivieren-rechten/5257f333-788d-0a02-0f5f-076a23004b90</p> <p>5. I&O Research. (2021). Natuuropvattingen in Nederland. In Raad Voor de Leefomgeving en Infrastructuur. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.rii.nl/sites/default/files/rio_research_rapport_natuuropvattingen_in_nederland_-_juli_2021.pdf</p> <p>6. Kauffman, C., Haas, C., Putzer, A., Bajpai, S., Leonard, K., Macpherson, E., Martin, P., Pelizzon, A., & Sheehan, L. (z.d.). Netherlands Civil Society Declaration: rights of the Maas/Meuse River. Eco Jurisprudence Monitor. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://ecojurisprudence.org/initiatives/netherlands-petition-to-recognize-rights-of-maas-river-2/</p> <p>7. Maas Cleanup. (z.d.). Petitie: De Maas in de Wet. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://maascleanup.nl/actie/petitie/</p> <p>8. Nyenrode Business University. (2023, 30 november). De natuur krijgt steeds vaker juridische rechten: 'Zo kunnen we de natuur écht redden'. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.nyenrode.nl/nieuws/n/de-natuur-krijgt-steds-vaker-juridische-rechten---zo-kunnen-we-de-natuur-%C3%A9cht-redden</p> <p>9. Schreurs, L. (2023). Rights for nature: implementation of the rights of the river Maas in the Netherlands [MA thesis]. University of Eastern Finland.</p> <p>10. Soudagar, R. (2021, 1 juli). Deze Limburgers willen dat de Maas rechten krijgt - OneWorld. OneWorld. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.oneworld.nl/klimaat/deze-limburgers-willen-dat-de-maas-rechten-krijgt/</p> <p>11. Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2014). Regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming): nota naar aanleiding van het verslag, Kamerstuk 33 348 nr. 9. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33348-4.odt</p> <p>12. Universiteit Utrecht. (2021, 27 september). River the "Maas": a legal entity that can defend its own health, welfare and interests? Utrecht University. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://www.uu.nl/en/news/river-the-maas-a-legal-entity-that-can-defend-its-own-health-welfare-and-interests</p> <p>13. Van Den Broek, J. (2023, 19 oktober). Betere bescherming voor Maas komt eraan. L1 Nieuws. https://www.l1nieuws.nl/nieuws/2307191/betere-bescherming-voor-maas-komt-eraan</p> <p>14. Van Oeffelt, J. E. (2023). Rights for the River Maas - Stakeholder views on river rights and the pathway to get there [MSc Thesis]. Wageningen University & Research Environmental Systems Analysis Group.</p> <p>15. Wet natuurbescherming. (2020). Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01</p>
18	Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	<p>1. Burgers, L. (2023a, januari 31). De Waddenzee rechten geven? Ja, dat kan en het helpt echt. Nederlands Dagblad.</p> <p>2. Burgers, L. (2023b, juli 18). Rechten voor de Waddenzee hebben wel degelijk een positieve werking, minister. De Volkskrant. https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-rechten-voor-de-waddenzee-hebben-wel-degelijk-een-positieve-impact-minister~b34f94d/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F</p> <p>3. De Groot, T. (2023, 3 maart). Red de natuur, geef de Waddenzee een stem. D66. Geraadpleegd op 21 december 2025, van https://d66.nl/nieuws/geef-de-waddenzee-een-stem/</p> <p>4. Gemeentebelangen Noardeast-Fryslân & S.N. (2019). Motie Art. 49 RVO: Bijzonder rechten UNESCO Werelderfgoed Waddenzee, 2019/Z235986. Geraadpleegd op 20 december 2025, van http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload974.pdf</p> <p>5. Havermans, O. (2021, 19 april). De Nederlandse natuur wordt kapotbeheerd. 'Het is een wonder dat er nog zoveel over is'. Trouw. https://www.trouw.nl/duurzaamheid-economie/de-nederlandse-natuur-wordt-kapotbeheerd-het-is-een-wonder-dat-er-nog-zoveel-over-is~bc016334/</p> <p>6. Havermans, O. (2025, 17 december). Eijsden-Margraten kan rechten voor de natuur niet in wet verankeren. Trouw. https://www.trouw.nl/duurzaamheid-economie/eijsden-margraten-kan-rechten-voor-de-natuur-niet-in-wet-verankeren~b5cab339/</p> <p>7. Herron, S. F., Busch, J. A., Day, J. C., Engels, B., Luna, S., & Marencic, H. (2025). Application of the Climate Vulnerability Index (CVI) for the Wadden Sea World Heritage property. Common Wadden Sea Secretariat. https://doi.org/10.5281/zenodo.15395467</p>

		<ol style="list-style-type: none"> 8. Lab Toekomstige Generaties. (z.d.). Kwestie: Waddenzee. Geraadpleegd op 21 december 2025, van https://labtoekomstigegeneraties.nl/kwestie-waddenzee/ 9. Lab Toekomstige Generaties. (2020). Uitspraak in de kwestie het Waddengebied. In Lab Toekomstige Generaties. https://drive.google.com/file/d/1x9-EBW02DPU-w9447jipenpUFtUEBY7/view?usp=sharing 10. Lambooy, T., Van Soest, T., & Breemer, I. (2022). Granting Rights of Nature to the Wadden Sea?: An exploratory study. Waddenacademie. 11. Schouten, C. (2018, 22 januari). Beheerautoriteit Waddenzee [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://www.waddenzee.nl/publish/pages/572/kamerbrief_beheerautoriteit-waddenzee.pdf 12. Schouten, C. (2019, 20 juni). Verzamelbrief Wadden [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2019D26540 13. Schultz van Haegen, M.H. (2016, 8 juni). Waterbeleid [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://waddenzee.nl/publish/library/16/kamerbr_waterbeleid_jun2016.pdf 14. Speerstra, R. J. (2023, 19 januari). Toch nog kans op rechten voor de Waddenzee: "De natuur heeft een stem, ja, maar Shell heeft een advocaat". Dagblad van het Noorden. https://dvhn.nl/economie/Toch-kansje-op-rechten-voor-het-Wad-43234198.html 15. Stichting Rechten voor de Natuur. (z.d.). Rechten van de Waddenzee. Geraadpleegd op 21 december 2025, van https://www.rechtenvandenatuur.org/initiatieven/rechten-van-de-waddenzee 16. Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2018). Waddenzebeleid: Brief van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Kamerstuk 29 684 nr. 159. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29684-159.pdf 17. Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2022). Waddenzebeleid: Brief van voor Natuur en Stikstof, Kamerstuk 29 684 nr. 232. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29684-232.pdf 18. Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2014). Regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming): nota naar aanleiding van het verslag, Kamerstuk 33 348 nr. 9. Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33348-4.odt 19. Van der Wal-Zeggelink, C. (2022). Beleidskader natuur Waddenzee [Kamerbrief]. Geraadpleegd van https://open.overheid.nl/documenten/ronl-4a87ddc36f0f5addf93f69b853ddfa97c6b0e001/pdf 20. Van de Venis, J., Lambooy, T., & Berkhuisen, A. (2018a, januari 20). De Waddenzee heeft ook rechten en die horen in de Grondwet te staan. Trouw. https://www.trouw.nl/nieuws/de-waddenzee-heeft-ook-rechten-en-die-horen-in-de-grondwet-te-staan~b874d8b0/ 21. Van de Venis, J., Lambooy, T., & Berkhuisen, A. (2018b, januari 20). Geef de Waddenzee haar rechten. Trouw. 22. Van Den Berg, A., Leensma, F., & Lenderink, T. (2021). Natuuroppvattingen in Nederland (Nr. 2021/98). I&O Research. 23. Wet natuurbescherming. (2020). Geraadpleegd op 20 december 2025, van https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01
--	--	---

Bijlage 2 – Codeboek voor case survey: Rechten voor de Natuur

B1 Burgerparticipatie in besluitvorming

Conceptuele definitie

'*Burgerparticipatie in besluitvorming*' verwijst naar de mate waarin burgers, maatschappelijke organisaties, lokale gemeenschappen en inheemse groepen in staat zijn om actief deel te nemen aan politieke, bestuurlijke of juridische processen die leiden tot beleidsvorming of wetgeving. Het concept omvat zowel formele mechanismen, zoals consultaties, participatieraden, referenda en co-creatieprocessen, als informele mechanismen zoals sociale mobilisatie en advocacy. Burgerparticipatie wordt in de literatuur gezien als een essentiële voorwaarde voor democratische legitimiteit, omdat het burgers in staat stelt hun belangen, waarden en kennis rechtstreeks in te brengen in besluitvorming.

Binnen het kader van *RoN* heeft dit concept een bijzondere betekenis. Aangezien natuur entiteiten zelf geen stem hebben binnen menselijke instituties, fungeren burgers en gemeenschappen vaak als vertegenwoordigers of 'voogden' (guardians) die namens ecosystemen spreken. Participatie vormt daarmee een cruciale schakel tussen ecologische belangen en menselijke besluitvorming. In participatieve governance-theorieën wordt benadrukt dat effectieve betrokkenheid niet alleen betrekking heeft op toegang tot besluitvorming, maar vooral op de feitelijke invloed die burgers kunnen uitoefenen op beleidsuitkomsten.

Het concept omvat verschillende dimensies: (1) toegankelijkheid waarbij het gaat om de openheid van besluitvormingsprocessen voor maatschappelijke inbreng; (2) invloed waarbij het gaat om de feitelijke impact van participatie op beleidsuitkomsten; en (3) institutionalisering waarbij het gaat om de mate waarin participatie structureel is ingebed in wetgeving of bestuurspraktijk. In *Rechten voor de Natuur* casussen varieert participatie van symbolische consultatie tot daadwerkelijke gedeelde besluitvorming met lokale of inheemse gemeenschappen. Het concept benadrukt zo niet alleen de democratische kwaliteit van beleid, maar ook de mate waarin burgers bijdragen aan een meer inclusieve en ecocentrische bestuurscultuur.

Operationele definitie

De variabele '*burgerparticipatie in besluitvorming*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin burgers, maatschappelijke organisaties, lokale gemeenschappen en inheemse groepen feitelijk betrokken zijn bij politieke, bestuurlijke of juridische besluitvormingsprocessen binnen een *RoN*-casus. De variabele meet zowel de aanwezigheid van participatiemechanismen als de reële invloed van burgers op de uiteindelijke beleids- of juridische uitkomst. Participatie omvat alle vormen van inspraak en betrokkenheid, variërend van informatievoorziening en consultatie tot structurele co-creatie en gedeelde besluitvorming.

De variabele '*burgerparticipatie in besluitvorming*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin burgers, maatschappelijke organisaties, lokale gemeenschappen en inheemse groepen feitelijk en formeel betrokken zijn bij de totstandkoming van beleid, wetgeving of rechterlijke uitspraken met betrekking tot *Rechten voor de Natuur*. Deze betrokkenheid wordt gemeten aan de hand van concrete participatiemechanismen (zoals openbare consultaties,

burgerinitiatieven, co-creatieprocessen, referenda of vertegenwoordiging in adviesraden) en de reële invloed die deze actoren hebben gehad op de uiteindelijke beleidsuitkomst.

De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5, waarbij elk niveau de intensiteit en effectiviteit van participatie weergeeft:

Tabel 1. *Burgerparticipatie in besluitvorming*

Score	Duiding
1	Geen participatie – volledig top-down besluitvorming.
2	Beperkte consultatie – burgers worden gehoord maar zonder invloed op de uitkomst.
3	Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.
4	Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.
5	Gedeelde besluitvorming/co-creatie – burgers of gemeenschappen participeren structureel in besluitvorming of hebben medebeslissingsrecht.

Een hogere score duidt op een hogere mate van participatie en invloed vanuit burgers binnen het beleid- en besluitvormingsproces.

B2 Maatschappelijke coalitievorming

Conceptuele definitie

‘*Maatschappelijke coalitievorming*’ verwijst naar het proces waarin verschillende maatschappelijke actoren, zoals NGOs, burgerbewegingen, academici, lokale gemeenschappen en inheemse groepen, zich verenigen rond een gemeenschappelijk doel om politieke of juridische verandering te bewerkstelligen. Binnen het kader van *Rechten voor de Natuur* betreft dit de samenwerking tussen diverse belanghebbenden die zich inzetten voor de erkenning, bescherming en implementatie van natuurrechten op lokaal, nationaal of internationaal niveau.

Coalities ontstaan vaak wanneer individuele actoren, die elk over beperkte middelen of invloed beschikken, hun krachten bundelen om collectieve slagkracht te vergroten. Het concept omvat zowel formele netwerken (zoals geregistreerde samenwerkingsverbanden of allianties) als informele samenwerkingsstructuren (zoals tijdelijke campagnes of actienetwerken). De sterkte van een maatschappelijke coalitie wordt bepaald door factoren als onderlinge coördinatie, gedeelde doelstellingen, resource-mobilisatie, institutionele duurzaamheid en publieke zichtbaarheid.

In de context van *RoN* speelt maatschappelijke coalitievorming een bijzondere rol. Ecocentrische juridische innovaties vereisen vaak langdurige mobilisatie, intersectorale samenwerking en betrokkenheid van gemeenschappen die direct verbonden zijn met ecosystemen. Coalities fungeren dan als institutionele brug tussen grassroots mobilisatie en formele besluitvorming. Zij opereren als policy entrepreneurs die maatschappelijke druk kunnen omzetten in politieke of juridische erkenning van natuur als rechtssubject. Ze zijn vaak cruciaal voor agendavorming, framing van het publieke debat en de representatie van niet-menselijke entiteiten in besluitvormingsprocessen.

Het concept weerspiegelt daarmee niet alleen de mate van maatschappelijke betrokkenheid, maar ook het vermogen van een samenleving om via collectieve actie structurele transitie naar ecocentrisch denken en recht te bevorderen.

Operationele definitie

De variabele '*maatschappelijke coalitievorming*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin maatschappelijke actoren (zoals NGOs, burgerbewegingen, inheemse organisaties, etc.) samenwerken in een georganiseerd verband om de erkenning, bescherming of implementatie van *RoN* te bevorderen. De variabele meet zowel de structuur als de effectiviteit van deze samenwerkingsverbanden, op basis van drie dimensies: (1) de organisatorische vorm van de coalitie, (2) de intensiteit van onderlinge coördinatie en (3) de zichtbare invloed op beleids-, bestuurs- of juridische processen.

De codering gebeurt op basis van primaire en secundaire bronnen. Hierbij wordt gekeken naar: institutionalisering, duur en continuïteit evenals bereik en invloed. De variabele wordt gecodeerde op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 2. *Maatschappelijke coalitievorming*

Score	Duiding
1	Geen georganiseerde samenwerking – losse of geïsoleerde acties zonder coördinatie.
2	Los netwerk – ad-hoc samenwerking met beperkte afstemming.
3	Regelmatige samenwerking – meerdere actoren werken samen, maar zonder formele structuur.
4	Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.
5	Duurzame, invloedrijke coalitie – stabiel, goed gecoördineerd netwerk met nationale én internationale impact op beleid of rechtspraak.

Een hogere score duidt op sterkere collectieve capaciteit en grotere beleidsrelevantie van de maatschappelijke coalities.

B3 Steun van politieke elites

Conceptuele definitie

'*Steun van politieke elites*' verwijst naar de mate waarin invloedrijke politieke actoren actief bijdragen aan of institutioneel faciliteren dat *RoN* worden erkend en geïmplementeerd. In de literatuur over agenda-setting en beleidsverandering wordt politieke elitesteun gezien als een cruciale bepalende factor voor het succes van normatieve of innovatieve beleidsvoorstellen. Cobb en Ross (1997) benadrukken dat beleidsinnovaties zelden doorbreken zonder steun van sleutelposities binnen het politieke systeem, omdat elites beschikken over institutionele toegang, agenderingsmacht en legitimiteit om nieuwe issues op de formele agenda te plaatsen of te blokkeren.

Beleidsvernieuwing vereist niet alleen maatschappelijke druk van onderaf maar ook top-down legitimatie door elites die de macht hebben om formele besluiten te nemen. In dit opzicht fungeert elitesteun als een brug tussen maatschappelijke coalities en het institutionele systeem.

In het inside initiation model zijn elites zelf de primaire aandragers van nieuwe beleidsvraagstukken, terwijl zij in andere modellen fungeren als noodzakelijke bondgenoten die maatschappelijke druk omzetten in formele beleidsacties. Steun van elites verhoogt de kans dat een issue politiek prioriteit krijgt, dat weerstand binnen het institutionele apparaat wordt verminderd en dat juridische erkenning duurzaam wordt verankerd.

Binnen de context van *Rechten voor de Natuur* is steun van politieke elites bovendien een indicator van de politieke bereidheid om ecocentrische waarden te integreren in bestaande wet-

en regelgeving. Deze steun is niet louter instrumenteel, maar ook symbolisch: zij legitimeert het idee dat de natuur een rechtssubject kan zijn binnen een antropocentrisch systeem. Het concept weerspiegelt dus zowel de mate van politieke betrokkenheid als de normatieve verschuiving binnen machtsstructuren richting een meer inclusieve ecologische rechtsorde.

Het concept omvat drie dimensies: (1) politieke intentie, (2) institutionele inzet en (3) publieke legitimering. Bij politieke intentie gaat het om de mate waarin elites zich inhoudelijk achter natuurrechten schaken. Bij institutionele inzet wordt gekeken naar de bereidheid om middelen, wetgeving of procedures ter beschikking te stellen. Tot slot wordt bij publieke legitimering gekeken naar de mate waarin elites natuurrechten uitdragen in het publieke debat. Deze variabele geeft daarmee inzicht in de structurele politieke draagkracht voor *RoN* binnen een gegeven casus.

Operationele definitie

De variabele ‘*steun van politieke elites*’ wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin invloedrijke politieke actoren actief of publiekelijk steun verlenen aan initiatieven voor de erkenning en implementatie van *RoN*. De variabele meet zowel expliciete vormen van steun als impliciete vormen.

De codering gebeurt op basis van primaire bronnen en secundaire bronnen. Bij het vaststellen van de score worden drie dimensies beoordeeld:

1. Intensiteit van steun waarbij wordt gekeken naar de mate waarin elites zich expliciet of impliciet uitspreken voor *RoN*.
2. Institutionele impact waarbij wordt gekeken naar de mate waarin hun steun resulteert in beleids- of wetswijzigingen.
3. Duur en consistentie waarbij wordt gekeken naar de continuïteit waarin hun steun resulteert in beleids- of wetswijzigingen.

De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 3. *Steun van politieke elites*

Score	Duiding
1	Actieve tegenstand – elites verzetten zich expliciet of blokkeren initiatieven.
2	Passieve afwijzing – geen steun, afwezigheid van politieke bereidheid.
3	Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.
4	Actieve politieke steun – expliciete steun van sleutelpolitici, leidend tot agendering of beleidsinitiatieven.
5	Structurele verankering vanuit regering of parlement, resulterend in wettelijke of constitutionele integratie.

Een hogere score duidt op sterkere steun van politieke elites en institutionele verankering van *RoN*.

B4 Toegang tot besluitvorming

Conceptuele definitie

‘*Toegang tot besluitvorming*’ verwijst naar de mate waarin maatschappelijke actoren in staat zijn om formeel of informeel invloed uit te oefenen op politieke, administratieve of juridische processen waarin beslissingen worden genomen. Het concept omvat zowel institutionele openingen (o.a. consultaties, adviesraden, parlementaire commissies, etc.) als informele

kanalen (o.a. netwerken, lobbyrelaties, strategische interacties tussen actoren en politieke elites, etc.).

In de literatuur over agenda-setting wordt benadrukt dat toegang geen neutrale structuur is, maar een macht gedreven filter dat bepaalt welke belangen zichtbaar worden in beleidsprocessen. Cobb en Ross (1997) beschrijven hoe alleen actoren met voldoende toegang kunnen bijdragen aan de agendering en definitie van problemen. Beperkte toegang leidt tot uitsluiting en vermindert de kans dat maatschappelijke of ecologische belangen worden meegenomen in beleidsvorming.

Binnen participatieve governance-theorieën wordt toegang gezien als een essentiële voorwaarde voor democratische legitimiteit. Besluitvorming wordt inclusiever wanneer diverse groepen hun waarden, kennis en belangen kunnen inbrengen. In de context van *RoN* heeft dit concept een bijzondere betekenis. Omdat de natuur zelf geen directe stem heeft, is toegang van vertegenwoordigers cruciaal om ecologische belangen te laten meewegen in politieke en juridische afwegingen.

Het concept omvat drie dimensies:

1. Formele toegankelijkheid waarbij het gaat over de aanwezigheid van wettelijke of procedurele participatierechten;
2. Feitelijke toegankelijkheid waarbij wordt gekeken naar de praktische mogelijkheid om deel te nemen;
3. Invloed waarbij het gaat over de mate waarin toegang daadwerkelijk beleidsuitkomsten kan vormen.

Toegang tot besluitvorming heeft inzicht in de inclusiviteit, transparantie en machtsverdeling binnen besluitvormingsprocessen rondom *RoN*.

Operationele definitie

De variabele '*toegang tot besluitvorming*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin maatschappelijke actoren feitelijke en structurele mogelijkheden hebben om deel te nemen aan of invloed uit te oefenen op politieke, administratieve of juridische besluitvormingsprocessen die relevant zijn voor *RoN*. De variabele meet zowel formele (juridisch vastgelegde) als informele (praktijk gebaseerde) toegang.

De codering gebeurt op basis van primaire bronnen aangevuld met secundaire bronnen. Drie dimensies worden beoordeeld: (1) institutionele openheid, (2) praktische toegankelijkheid en (3) invloed op uitkomsten. De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 4. *Toegang tot besluitvorming*

Score	Duiding
1	Geen toegang – besluitvorming volledig gesloten; externen uitgesloten.
2	Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed.
3	Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.
4	Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.
5	Volwaardige participatie/medebeslissing – actoren beschikken over formele rollen in besluitvorming, inclusief co-governance of gedeelde bevoegdheden.

Een hogere score duidt op meer toegang tot het besluitvormingsproces binnen *RoN*-casussen.

B5 Legitimiteit

Conceptuele definitie

'*Legitimiteit*' verwijst naar de mate waarin de claims, handelingen of positie van een actor worden gezien als gepast, wenselijk of maatschappelijk aanvaard binnen een bredere sociale, culturele, juridische of institutionele context. Mitchell, Agle en Wood (1997) definiëren legitimiteit als een centraal attribuut van stakeholders dat de mate bepaalt waarin hun belangen door besluitvormers als valide en gezaghebbend worden erkend. Het concept omvat zowel morele legitimiteit (de normatieve juistheid van een claim), juridische legitimiteit (de institutionele basis waarop een actor of entiteit recht van spreken heeft) als sociaal-politieke legitimiteit (maatschappelijke acceptatie en publieke geloofwaardigheid) (Mitchell et al., 1997).

Binnen de agenda-setting literatuur fungeert legitimiteit als een mechanisme dat bepaalt welke actoren toegang krijgen tot beleidsprocessen en welke onderwerpen als legitieme beleidsproblemen worden beschouwd. Acteurs met hoge legitimiteit worden sneller gezien als betrouwbare vertegenwoordigers van publieke of ecologische belangen, waardoor hun framing en probleemdefinities eerder worden overgenomen door beleidsmakers.

In de context van *RoN* heeft legitimiteit een specifieke dimensie: het betreft niet alleen de acceptatie van maatschappelijke actoren die natuur vertegenwoordigen, maar ook de normatieve en juridische erkenning van natuur als entiteit met een legitieme stem binnen menselijke besluitvorming. Hoge legitimiteit versterkt de positie van voogden, inheemse groepen of maatschappelijke coalities die opkomen voor *RoN*.

Het concept omvat drie kernconcepten: (1) normatieve legitimiteit (de morele rechtvaardiging van een claim), (2) institutionele legitimiteit (verankering in recht en beleid) en (3) maatschappelijke legitimiteit (publieke erkenning).

Legitimiteit bepaalt daarmee in belangrijke mate de invloed en geloofwaardigheid van actoren binnen processen rond *RoN*.

Operationele definitie

De variabele '*legitimiteit*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin de positie, claims of vertegenwoordiging van een actor binnen een *RoN*-casus als maatschappelijk, institutioneel en normatief gerechtvaardigd worden beschouwd door relevante beleidsmakers, juridische instituties en het bredere publiek. Deze variabele meet zowel de bron van legitimiteit (juridisch, sociaal, moreel) als de mate waarin deze legitimiteit wordt erkend en effectief wordt ingezet binnen besluitvormingsprocessen (Mitchell et al., 1997).

De beoordeling gebeurt op basis van primaire- en secundaire bronnen. Drie dimensies worden in de codering meegenomen:

1. Institutionele legitimiteit waarbij wordt gekeken naar de aanwezigheid van formele erkenning zoals wettelijke mandaten, benoemde vertegenwoordigers (guardians) of institutionele bevoegdheden;
2. Morele legitimiteit waarbij het gaat om de mate waarin actoren worden gezien als moreel gezaghebbend of als beschermers van publieke of ecologische waarden;
3. Maatschappelijke legitimiteit waarbij wordt gekeken naar publieke steun, vertrouwen en sociale acceptatie van de actor of coalitie.

De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 5. *Legitimiteit*

Score	Duiding
1	Zeer lage legitimiteit – actoren worden niet erkend en/of hun claims worden actief betwist.
2	Lage legitimiteit – beperkte maatschappelijke of institutionele acceptatie; claims zijn marginaal.
3	Gemiddelde legitimiteit – actoren worden erkend maar hebben beperkte gezaghebbende status.
4	Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.
5	Zeer hoge legitimiteit – brede, stabiele en structurele erkenning; actoren functioneren als gezaghebbende vertegenwoordigers binnen juridische en beleidsprocessen.

Een hogere score duidt op sterkere invloed en grotere geloofwaardigheid van actoren binnen de *RoN*-casussen.

B6 Urgentie

Conceptuele definitie

'*Urgentie*' verwijst naar de mate waarin de claims of belangen van een actor als tijd kritisch of onmiddellijk handeling vereisend worden beschouwd door beleidsmakers en relevante institutionele actoren. In het stakeholder-salience model van Mitchell en collega's (1997) vormt urgentie, naast macht en legitimiteit, één van de drie kernattributen die bepalen in welke mate een stakeholder prioriteit krijgt binnen besluitvormingsprocessen. Urgentie omvat twee dimensies: tijdgevoeligheid (de mate waarin uitstel nadelige gevolgen veroorzaakt) en criticiteit (de ernst of impact van het probleem voor het betrokken belang).

In de agenda-setting literatuur wordt urgentie gezien als een doorslaggevende factor voor issue elevation. Kwesties met hoge urgentie krijgen sneller toegang tot de beleidsagenda omdat zij door beleidsmakers worden geïnterpreteerd als risico's, crises of noodzakelijke interventies. Urgentie kan ontstaan door acute ecologische dreigingen (zoals biodiversiteitsverlies, vervuiling of bedreiging van ecosystemen), juridische druk (bijvoorbeeld lopende rechtszaken), internationale druk, of maatschappelijke mobilisatie die een gevoel van onmiddellijke actie creëert.

Binnen de context van *RoN* heeft urgentie een bijzondere lading. Omdat ecologische schade vaak onomkeerbaar is, wordt urgentie niet enkel bepaald door menselijke belangen, maar ook door de existentiële kwetsbaarheid van ecosystemen zelf. Stakeholders die namens de natuur spreken (zoals inheemse gemeenschappen, guardians of milieubewegingen) kunnen de urgentie van ecologische bescherming articuleren door de noodzaak tot onmiddellijke juridische of bestuurlijke interventie te benadrukken.

Urgentie bepaalt daarmee in belangrijke mate welke issues prioriteit krijgen en hoe snel beleidsmakers overgaan tot erkenning, bescherming of handhaving van natuurrechten. Het concept laat zien dat tijd en ernst niet alleen beleidsfactoren zijn, maar ook strategische middelen voor beleidsbeïnvloeding binnen *RoN*.

Operationele definitie

De variabele '*urgentie*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin de claims of belangen van een stakeholder binnen *RoN*-casus worden gekarakteriseerd door tijdskritiek en noodzaak tot onmiddellijke actie zoals waargenomen door beleidsmakers, instellingen en andere relevante

actoren. Deze variabele meet zowel de objectieve als de gepercipieerde urgentie van een issue, in lijn met Mitchell en collega's (1997) die urgentie conceptualiseren als een combinatie van tijdgevoeligheid en criticiteit.

De beoordeling wordt gebaseerd op primaire- en secundaire bronnen. Er wordt gecodeerd op basis van drie dimensies:

1. Tijdgevoeligheid waarbij het gaat om de mate waarin uitstel van handelen leidt tot verslechtering van ecologische of juridische situaties (bijv. risico op onomkeerbare schade);
2. Criticiteit waarbij wordt gekeken naar de ernst van het probleem voor ecosystemen, gemeenschappen of juridische continuïteit;
3. Perceptie van urgentie waarbij het gaat om de aanwezigheid van publieke, politieke of juridische signalen die aangeven dat onmiddellijke actie noodzakelijk wordt geacht.

De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 6. *Urgentie*

Score	Duiding
1	Zeer lage urgentie – geen tijdsdruk; issue wordt als niet-kritiek gezien.
2	Lage urgentie – beperkte tijdgevoeligheid; alleen symbolische aandacht.
3	Matige urgentie – tijdsdruk aanwezig, maar beperkte beleidsreactie.
4	Hoge urgentie – duidelijke tijdgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.
5	Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.

In de codering duidt een hogere score op sterkere prioritering van het issue en grotere beleidsbereidheid binnen *RoN*-casussen.

B7 Macht

Conceptuele definitie

'Macht' verwijst naar de capaciteit van een actor om de gedragingen, beslissingen of uitkomsten binnen politieke, administratieve of juridische processen te beïnvloeden. Binnen het stakeholder-salience model van Mitchell, Agle en Wood (1997) wordt macht beschouwd als één van de drie kernattributen (naast legitimiteit en urgentie) die bepalen in welke mate stakeholders prioriteit krijgen in besluitvorming. Macht wordt daar gedefinieerd als de mogelijkheid om middelen te mobiliseren of druk uit te oefenen om anderen ertoe te bewegen een bepaalde koers te volgen. Deze middelen kunnen economisch (financiën, investeringen), politiek (institutionele positie, formele bevoegdheden), sociaal (publieke steun, netwerkrelaties), symbolisch (discursieve autoriteit) of juridisch (procesvoering, handhavingscapaciteit) zijn (Mitchell et al., 1997).

In de agenda-setting literatuur fungeert macht als bepalende factor voor toegang tot de beleidsagenda. Actors met substantiële machtsbronnen kunnen niet alleen issues naar voren schuiven, maar ook ongewenste issues blokkeren of neutraliseren. Machtsuitoefening is daarbij zowel zichtbaar als onzichtbaar.

Binnen de context van *RoN* krijgt macht een specifieke betekenis: actoren die namens de natuur handelen (zoals inheemse gemeenschappen, voogden of NGOs) beschikken vaak over beperkte traditionele machtsbronnen, waardoor machtsmobilisatie afhankelijk wordt van

coalitievorming, juridische strategieën en normatieve overtuigingskracht. Tegelijkertijd kunnen gevestigde economische of overheidsactoren beschikken over disproportionele machtsposities die invloed uitoefenen op de erkenning, implementatie en handhaving van natuurrechten.

Macht omvat drie onderliggende dimensies: (1) resource power waarbij het gaat om toegang tot middelen, (2) institutional power waarbij wordt gekeken naar de positie binnen besluitvormingsprocessen en (3) discursive power waarbij het gaat om het vermogen om dominante probleemdefinities en narratieven te bepalen.

Macht bepaalt daarmee in belangrijke mate de strategische verhoudingen binnen *RoN*-casussen.

Operationele definitie

De variabele '*macht*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin een actor (bijv. de overheid, NGOs, inheemse gemeenschappen, bedrijven, etc.) kan beschikken over en effectief gebruikmaakt van middelen en posities die invloed uitoefenen op besluitvorming binnen een *RoN*-casus. In lijn met Mitchell en collega's (1997) wordt macht gemeten als de capaciteit om gedragingen of uitkomsten te sturen via economische, institutionele, juridische, sociale of discursieve middelen.

De beoordeling gebeurt op basis van primaire- en secundaire bronnen en analyses. De codering vindt plaats op basis van drie dimensies:

1. Resource-based power waarbij wordt gekeken naar toegang tot materiële, financiële, organisatorische of technische middelen waarmee invloed kan worden uitgeoefend;
2. Institutional power waarbij het gaat om de formele en informele posities binnen besluitvormingsprocessen;
3. Discursive power waarbij wordt gekeken naar het vermogen om dominante narratieven, probleemdefinities of beleidsframes te bepalen.

Deze variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 7. *Macht*

Score	Duiding
1	Zeer beperkte macht – minimale middelen; geen institutionele positie; afhankelijk van externe steun.
2	Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.
3	Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.
4	Uitgebreide macht – substantiële middelen en stabiele institutionele toegang; duidelijke invloed op beleidsvorming.
5	Zeer uitgebreide macht – dominante actor met structurele controle over middelen, processen en narratieven.

Een hogere score in de codering duidt op een sterkere capaciteit om richting te geven aan beleids- en juridische uitkomsten binnen de *RoN*-casussen.

B8 Agenda denial

Conceptuele definitie

'*Agenda denial*' verwijst naar het geheel aan strategieën, mechanismen en machtspraktijken waarmee invloedrijke actoren proberen te voorkomen dat een kwestie toegang krijgt tot de formele beleidsagenda. Volgens Cobb en Ross (1997) is agenda denial de tegenhanger van

agenda-building. Terwijl sommige actoren proberen onderwerpen of issues zichtbaar te maken en beleidsaandacht te genereren, zetten tegenstanders juist middelen in om diezelfde kwesties buiten de politieke arena te houden. Deze strategieën zijn erop gericht om de aandacht van besluitvormers te beperken, publieke mobilisatie af te remmen of de probleemdefinitie zodanig te beïnvloeden dat het issue niet als beleidsrelevant wordt beschouwd (Cobb & Ross, 1997).

Agenda denial kan verschillende vormen aannemen. Actoren kunnen de legitimiteit van initiatiefnemers ondermijnen, de urgentie van het probleem betwisten of alternatieve frames gebruiken om het issue te depolitiseren. Daarnaast kunnen institutionele middelen worden ingezet om procedures te vertragen, formele toegang te beperken of besluitvorming te omzeilen. Cobb en Ross (1997) benadrukken dat agenda denial niet enkel een machtsstrijd is, maar ook een cultureel-symbolisch proces waarin betekenisgeving, storytelling en interpretatie centraal staan. Tegenstanders proberen issues te koppelen aan waarden of angsten die verhinderen dat het onderwerp breed gedragen wordt.

Binnen de context van *RoN* is agenda denial bijzonder relevant omdat ecocentrische juridische innovaties vaak weerstand oproepen van actoren met gevestigde economische of politieke belangen. De mate waarin agenda denial voorkomt, bepaalt in sterke mate of natuurrechten de stap maken van maatschappelijke discussie naar formele erkenning.

Agenda denial weerspiegelt daarmee de defensieve machtsdynamiek die bepaalt welke issues niet op de beleidsagenda verschijnen.

Operationele definitie

De variabele '*agenda denial*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin invloedrijke actoren (zoals overheden, politieke elites, bedrijven of andere economische belangengroepen) actieve of passieve strategieën inzetten om te voorkomen dat een *RoN*-gerelateerd issue toegang krijgt tot de formele beleidsagenda. Deze variabele meet zowel de aanwezigheid als de intensiteit van blokkades die worden toegepast om publieke, politieke of juridische aandacht te beperken.

De beoordeling gebeurt op basis van primaire bronnen evenals secundaire bronnen en analyses. Bij de codering wordt gekeken naar drie dimensies:

1. Procedurele blokkades waarbij het gaat om institutionele of administratieve praktijken die participatie, consultatie of agendering verhinderen (bijv. vertraagde besluitvorming of gesloten consultatieprocessen);
2. Discursieve delegitimatie waarbij wordt gekeken naar pogingen om een issue of de betrokken actoren te framen als onbelangrijk, niet-legitiem, extreem, onvoldoende urgent of economisch- en maatschappelijk bedreigend.
3. Machtsinstrumenten waarbij het gaat om directe of indirecte inzet van politieke, economische of organisatorische middelen om issue-expansie te beperken.

De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 8. *Agenda denial*

Score	Duiding
1	Geen agenda denial – open agendering zonder tegenwerking.
2	Beperkte weerstand – incidentele pogingen tot vertraging of marginalisering.
3	Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.
4	Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.
5	Zeer uitgebreide agenda denial – systematische, effectieve uitsluiting waardoor agendering vrijwel onmogelijk wordt.

Een hogere score duidt op sterkere institutionele en discursieve weerstand tegen het opnemen van *RoN* op de beleidsagenda.

B9 Issue containment

Conceptuele definitie

‘*Issue containment*’ verwijst naar de strategieën en mechanismen waarmee invloedrijke actoren proberen te voorkomen dat een beleidskwestie uitgroeit tot een breed publiek of politiek conflict. Volgens Cobb en Ross (1997) vormt *issue containment* een kerninstrument binnen agenda denial, waarbij tegenstanders van een nieuw issue proberen de reikwijdte, zichtbaarheid en urgentie van een probleem te beperken om te voorkomen dat het onderwerp toegang krijgt tot de formele beleidsagenda. Terwijl agenda denial gericht is op het volledig blokkeren van agendering, richt *issue containment* zich op het beheersen van het issue. Het is gericht op het klein, technisch, lokaal of apolitek houden van een kwestie zodat zij geen aanleiding vormt voor brede maatschappelijke mobilisatie (Cobb & Ross, 1997).

Issue containment kan verschillende vormen aannemen. Actoren kunnen het probleem framen als een interne of bureaucratische aangelegenheid, als technisch-specialistisch of als reeds onder controle. Ook kunnen zij de betrokkenheid van het publiek beperken door informatie te fragmenteren, consultaties te minimaliseren of het debat bewust te depolitiseren. Door het conflictveld klein te houden, voorkomen tegenstanders dat nieuwe groepen toetreden of dat het issue geherdefinieerd op manieren die beleidsinterventie vereisen.

Binnen *RoN* is *issue containment* een belangrijk verklarende factor voor trage of uitblijvende erkenning van natuurrechten. Economische of politieke actoren kunnen pogingen tot erkenning reduceren tot managementkwesties, lokale bestuurszaken of technische milieuprocedures, waardoor de ecocentrische en normatieve dimensies van natuurrechten onderbelicht blijven.

Het concept omvat drie kerncomponenten: (1) beperking van conflictomvang, (2) beperking van publieke zichtbaarheid en (3) beperking van interpretatieve ruimte voor alternatieve probleemdefinities.

Issue containment beschrijft daarmee hoe machtsacties subtiel, maar effectief beleidsverandering kunnen afremmen door issues gecontroleerd klein te houden.

Operationele definitie

De variabele ‘*issue containment*’ wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin invloedrijke actoren (zoals overheden, bedrijven, bureaucratische instellingen of politieke elites) strategieën toepassen om de omvang, zichtbaarheid en interpretatie van een *RoN*-gerelateerd issue bewust te beperken. Deze variabelen meet zowel de aanwezigheid als de intensiteit van acties die het

publieke en politieke conflictveld klein houden om zo te voorkomen dat het issue escaleert of de formele beleidsagenda bereikt (Cobb & Ross, 1997).

De beoordeling gebeurt op basis van primaire- en secundaire bronnen evenals juridische- en filosofische analyses. De variabele wordt gecodeerd op basis van drie dimensies:

1. Beperking van conflictomvang waarbij wordt gekeken naar acties gericht op het reduceren van het aantal betrokken actoren of belangen zoals het herdefiniëren van het issue als lokaal, technisch of managementgericht;
2. Beperking van publieke zichtbaarheid waarbij het gaat om maatregelen die publieke participatie, media-aandacht of transparantie minimaliseren, bijvoorbeeld door informatievoorziening te beperken, procedures te sluiten of publieke consultaties te vermijden;
3. Beperking van alternatieve probleemdefinities waarbij wordt gekeken naar pogingen om frames of narratieven die pleiten voor de erkenning van natuurrechten te neutraliseren. Dit gebeurt bijvoorbeeld door nadruk te leggen op economische prioriteiten of door ecologische claims te depolitiseren.

De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 9. *Issue containment*

Score	Duiding
1	Geen issue containment – open discussie, geen poging tot beperking.
2	Beperkte containment – incidentele pogingen tot verkleining van conflict of zichtbaarheid.
3	Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.
4	Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.
5	Zeer uitgebreide containment – systematische beperking van conflict, informatie en frames, waardoor issue-expansie vrijwel onmogelijk is.

Een hogere score op de variabele duidt op een substantieel sterkere beheersing vna het issue door dominante actoren.

B10 Agenda-building model

Conceptuele definitie

Het begrip '*agenda-building model*' verwijst naar de theoretische kaders die beschrijven hoe maatschappelijke, politieke en institutionele actoren nieuwe issues op de beleidsagenda proberen te plaatsen. In de invloedrijke agenda-setting benadering van Cobb en Ross (1997) worden drie fundamentele modellen onderscheiden: het outside initiation model, het inside initiation model en het mobilisation model. Deze modellen beschrijven verschillende paden waarlangs issues publieke zichtbaarheid verkrijgen, politieke aandacht mobiliseren en uiteindelijk de formele beleidsagenda kunnen bereiken (Cobb & Ross, 1997).

In het outside initiation model wordt een issue primair aangedreven door maatschappelijke actoren zoals NGOs, inheemse gemeenschappen of burgerbewegingen. Zij proberen publieke druk te genereren en de scope of conflict te vergroten om beleidsmakers tot actie te dwingen. Het inside initiation model daarentegen kenmerkt zich door initiatieven die afkomstig zijn uit de bestuurlijke of politieke elite zelf. Maatschappelijke betrokkenheid blijft hierbij beperkt en issue-ontwikkeling vindt grotendeels binnen gesloten institutionele arena's plaats. Het mobilisation

model beschrijft situaties waarin beleidsmakers een issue zelf agenderen maar vervolgens actief steun in de samenleving zoeken om beleidsverandering te legitimeren.

Deze modellen bieden inzicht in de dynamiek van agendavorming door te laten zien wie initiatief neemt, waar het conflict plaatsvindt en hoe een issue zich ontwikkelt in de richting van beleidsbeslissingen. In de context van *RoN* zijn deze modellen bijzonder relevant omdat erkenning van natuurrechten afhankelijk is van interacties tussen grassroots mobilisatie, politieke bereidheid en institutionele strategieën.

Het agenda-building model maakt het mogelijk om systematisch te analyseren welke actoren verantwoordelijk zijn voor issue-initiatie en via welke mechanismen *RoN* op politieke agenda's terechtkomen.

Operationele definitie

De variabele '*agenda-building model*' wordt operationeel gedefinieerd als de wijze waarop een issue binnen een *RoN*-casus is geïnitieerd, ontwikkeld en naar de beleidsagenda geleid. Deze variabele identificeert welk van de drie klassieke agenda-buildingmodellen (Cobb & Ross, 1997) het dominante traject vormt waarlangs het issue wordt ingebracht. De variabele meet zowel de herkomst van het initiatief als de interactie tussen maatschappelijke en politieke actoren tijdens het agenderingsproces.

De codering gebeurt op basis van primaire- en secundaire bronnen. Drie vragen staan daarbij centraal:

1. Wie initieerde het issue?
2. Waar vond de eerste betekenisvolle issue-articulatie plaats?
3. Hoe werd steun verzameld?

De variabele wordt normatief gecodeerd waarbij de casussen binnen één van de volgende drie categorische waarden vallen:

1. Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren en publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen;
2. Inside initiation model – beleidsmakers of administratieve elites initiëren het issue en publieke betrokkenheid blijft beperkt;
3. Mobilisation model – beleidsmakers initiëren het issue maar zoeken actief publieke steun om beleidsverandering te legitimeren.

De drie categorieën worden in tabel 10 weergegeven als normatieve scores:

Tabel 10. *Agenda-building model*

Score	Duiding
1	Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.
2	Inside initiation model – beleidsmakers of administratieve elites initiëren het issue; publieke betrokkenheid blijft beperkt.
3	Mobilisation model – beleidsmakers initiëren het issue maar zoeken actief publieke steun om beleidsverandering te legitimeren.

De normatieve score weerspiegelt welk model het beste aansluit bij het empirisch geobserveerde agenderingsproces. Hierdoor wordt zichtbaar welke dynamiek centraal stond in de totstandkoming van *RoN* binnen de verschillende casussen.

B11 Niveau van juridische erkenning

Conceptuele definitie

Het '*niveau van juridische erkenning*' verwijst naar de mate waarin de natuur binnen een rechtsorde formeel wordt erkend als rechtssubject, inclusief de aard, reikwijdte en afdwingbaarheid van de daaraan verbonden rechten. Het concept omvat zowel de juridische vorm (o.a. grondwettelijk, lokale/regionale wetgeving, beleidsmatig) als de inhoudelijke diepgang van de erkenning. Bij de inhoudelijke diepgang wordt gekeken of de natuur slechts symbolisch wordt beschermd of daadwerkelijk beschikt over zelfstandige rechten die kunnen worden afgedwongen door vertegenwoordigers of (institutionele en inheemse) voogden.

In het internationale debat over *RoN* is juridische erkenning een cruciale indicator voor de transitie van een antropocentrisch naar een ecocentrisch juridisch paradigma. Het *Rights of Nature Compendium* (Burgers & Den Outer, 2021) laat zien dat erkenning uiteenloopt van declaratieve beleidsuitspraken tot constitutionele bepalingen die ecosystemen volledige rechtspersoonlijkheid toekennen. Deze variatie weerspiegelt de mate waarin een rechtsorde bereid is ecologische integriteit en intrinsieke waarde van natuur juridisch te verankeren.

De variabele kent drie kerncomponenten:

1. Formele status waarbij het gaat om het niveau van institutionele verankering binnen het hiërarchische rechtstelsel;
2. Rechtskracht en afdwingbaarheid waarbij wordt gekeken naar de mogelijkheid om rechten van de natuur juridisch te handhaven via rechtszaken, vertegenwoordiging of toezichtmechanismen;
3. Institutionele borging waarbij het gaat om de aanwezigheid van structuren die verantwoordelijk zijn voor vertegenwoordiging, interpretatie en handhaving van natuurrechten.

De variabele niveau van juridische erkenning geeft daarmee inzicht in de diepte, stabiliteit en institutionele betekenis van natuurrechten binnen een specifieke jurisdictie.

Operationele definitie

De variabele '*niveau van juridische erkenning*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin *RoN* formeel en juridisch zijn vastgelegd binnen het rechtstelsel van een land, regio of jurisdictie. Deze variabele meet zowel het juridische niveau waarop erkenning plaatsvindt als de bindende kracht en afdwingbaarheid van deze erkenning.

De codering gebeurt op basis van primaire juridische documenten evenals secundaire analyses. De variabele wordt beoordeeld op drie dimensies:

1. Formele status waarbij wordt gekeken naar het niveau van juridische verankering, variërend van beleidsmatige of symbolische erkenning tot formele rechtspersoonlijkheid;
2. Rechtskracht en afdwingbaarheid kijkt naar de mate waarin natuurrechten kunnen worden ingeroepen in juridische procedures, inclusief toegang tot rechtsmiddelen en mogelijkheden voor handhaving;
3. Institutionele borging waarbij het gaat om de aanwezigheid van vertegenwoordigers (guardians), toezichthoudende organen en institutionele structuren die verantwoordelijk zijn voor uitvoering en interpretatie.

De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 11. *Niveau van juridische erkenning*

Score	Duiding
1	Geen juridische erkenning – natuur uitsluitend gezien als object van beheer.
2	Symbolische erkenning – morele of beleidsmatige verwijzingen zonder rechtsgevolg.
3	Beleidsmatige of beperkte juridische erkenning – principes opgenomen in beleid of jurisprudentie zonder volledige afdwingbaarheid.
4	Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.
5	Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingsmechanismen.

In de codering duidt een hogere score op sterkere institutionele en juridische verankering van *RoN*.

B12 Implementatie van erkende rechten

Conceptuele definitie

‘*Implementatie van erkende rechten*’ verwijst naar de mate waarin formeel vastgelegde *RoN* daadwerkelijk worden omgezet in de bestuurlijke, juridische en maatschappelijke praktijk. Waar juridische erkenning de normatieve en formele stap markeert in de verschuiving naar een ecocentrisch rechtskader, richt implementatie zich op de feitelijke operationalisering van deze rechten binnen bestuursstructuren, besluitvormingsprocessen en toezicht mechanismen.

In de literatuur (o.a. het werk van Burgers & Den Outer, 2021; Corrigan & Oksanen, 2021; evenals Boyd, 2017) wordt benadrukt dat implementatie sterk varieert tussen jurisdicties. Sommige landen beschikken over robuuste institutionele arrangementen zoals wettelijke voogden, onafhankelijke toezicht instanties en rechtsmiddelen, terwijl de erkenning van *RoN* in andere landen wordt gekenmerkt door beperkte capaciteit, politieke weerstand of conflicten met economische belangen. Effectieve implementatie vereist dat natuurrechten niet alleen op papier bestaan, maar ook afdwingbaar, geïntegreerd en praktisch toepasbaar zijn in beleid en rechtspraak (Burgers & Den Outer, 2021; Boyd, 2017; Corrigan & Oksanen, 2021).

Het concept omvat drie kernelementen:

1. Institutionele uitvoering waarbij het gaat om de aanwezigheid en werking van organisaties, voogden (guardians) of bestuursorganen die verantwoordelijk zijn voor de vertegenwoordiging en bescherming van natuurrechten;
2. Beleidsmatige integratie waarbij het gaat om de mate waarin *RoN* zijn opgenomen in beleidsplannen, administratieve procedures, milieubeheer en besluitvorming;
3. Handhaving en naleving waarbij het gaat om de daadwerkelijke inzet van juridische middelen, monitoring en sancties om *RoN* te beschermen of te herstellen.

De implementatiegraad weerspiegelt daarmee de overgang van juridische erkenning naar een ecologische en maatschappelijke realiteit. Het concept laat zien in hoeverre *RoN* functioneren als een effectief, duurzaam en institutioneel verankerd instrument voor ecologische bescherming.

Operationele definitie

De variabele ‘*implementatie van erkende rechten*’ wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin formeel vastgelegde *RoN* daadwerkelijk worden uitgevoerd, gehandhaafd en geïntegreerd in bestuurlijke, juridische en maatschappelijke praktijken. Deze variabele meet niet alleen de aanwezigheid van uitvoeringsmechanismen, maar vooral de feitelijke werking daarvan binnen de casus (Burgers & Den Outer, 2021).

De beoordeling gebeurt op basis van primaire juridische en beleidsbronnen evenals secundaire analyses. Drie dimensies staan centraal bij de codering van de variabele:

1. Institutionele uitvoering waarbij wordt gekeken naar het bestaan en functioneren van organen, voogden of instituties die verantwoordelijk zijn voor de vertegenwoordiging, bescherming of monitoring van natuurrechten (o.a. councils en guardians);
2. Beleidsintegratie waarbij het gaat om de mate waarin natuurrechten structureel zijn ingebed in beleidsprocessen, milieubeheer, vergunningverlening of ruimtelijke ordening;
3. Handhaving en naleving waarbij wordt gekeken naar de aanwezigheid en het gebruik van juridische instrumenten (o.a. rechtszaken, sancties en herstelmaatregelen) die effectief bijdragen aan de bescherming of het herstel van natuurgebieden.

De variabele wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 12. *Implementatie van erkende rechten*

Score	Duiding
1	Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.
2	Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.
3	Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.
4	Substantiële implementatie – duidelijke beleidsintegratie, actief toezicht en significante handhaving.
5	Volledige institutionele implementatie – robuuste en duurzame uitvoeringsstructuren, effectieve handhaving en consistente toepassing in beleid en rechtspraak.

Bij de codering duidt een hogere score op een meer effectieve en geïstitutionaliseerde toepassing van *RoN*.

B13 Ecologische impact

Conceptuele definitie

‘*Ecologische impact*’ verwijst naar de mate waarin menselijke activiteiten, beleidsmaatregelen of juridische interventies leiden tot meetbare veranderingen in de toestand, integriteit en veerkracht van ecosystemen. Het concept beschrijft zowel positieve effecten (zoals het herstel van ecosystemen, biodiversiteitstoename en verbetering van milieukwaliteit) als negatieve effecten (zoals vervuiling, habitatverlies en ecologische degradatie). In de context van *RoN* vormt ecologische impact een essentiële indicator voor de daadwerkelijke effectiviteit van juridische erkenning en beleidsimplementatie. De ecologische impact laat zien of natuurrechten resulteren in tastbare ecologische verbeteringen.

Zoals eerder gesteld, benadrukt de literatuur dat juridische erkenning van natuurrechten slechts betekenisvol is wanneer deze leidt tot veranderingen in ecologisch beheer, naleving en bescherming, waardoor ecosystemen duurzaam worden hersteld of behouden. Ecologische impact wordt daarbij begrepen als een systemisch fenomeen dat zowel biotische- (o.a. flora,

fauna en biodiversiteit) als abiotische componenten (o.a. waterkwaliteit, bodemgezondheid en luchtkwaliteit) omvat.

Het concept van ecologische impact kent drie centrale componenten:

1. Ecologische effectiviteit waarbij wordt gekeken naar de mate waarin interventies daadwerkelijk bijdragen aan verbetering of herstel van ecosystemen;
2. Duurzaamheid waarbij het gaat om de bestendigheid van deze verbeteringen op de lange termijn en rekening wordt gehouden met ecosystemische veerkracht en stressfactoren;
3. Systeeminteractie waarbij wordt gekeken naar de wijze waarop ecologische veranderingen samenhangen met bredere sociaalecologische systemen, waaronder menselijke activiteiten, beleidsregimes en lokale gemeenschappen.

De variabele ecologische impact vormt daarmee de brug tussen juridische erkenning en de natuurlijke (ecologische) realiteit. Het concept maakt zichtbaar in hoeverre *RoN* bijdragen aan daadwerkelijke ecologische bescherming, herstel en duurzame governance.

Operationele definitie

De variabele '*ecologische impact*' wordt operationeel gedefinieerd als de mate waarin de implementatie van *RoN* leidt tot meetbare veranderingen in ecologische omstandigheden binnen een specifiek gebied, ecosysteem of natuurlijke entiteit. Deze variabele meet zowel de richting (positief, neutraal of negatief) als de intensiteit van ecologische veranderingen die kunnen worden toegeschreven aan juridische erkenning en daaropvolgende beleidsmaatregelen.

De beoordeling gebeurt op basis van verschillende secundaire bronnen en analyses, waaronder milieubeoordelingen, wetenschappelijke studies en overheidsrapporten. De variabele wordt gecodeerd op basis van drie dimensies:

1. Milieukwaliteit waarbij wordt gekeken naar veranderingen in lucht-, water- en bodemkwaliteit, vervuilingsniveaus en chemische of fysische parameters die de ecologische gezondheid beïnvloeden;
2. Biodiversiteit en ecosysteemgezondheid waarbij wordt gekeken naar ontwikkelingen in soortenrijkdom, populatiedynamiek, habitatkwaliteit, ecosysteemfuncties en veerkracht;
3. Beheer- en herstelmaatregelen waarbij wordt gekeken naar de uitvoering en effectiviteit van herstelprojecten, beschermingsprogramma's of duurzaam beheer die direct voortvloeien uit de erkenning van natuurrechten.

De variabele ecologische impact wordt gecodeerd op een ordinale schaal van 1 tot 5:

Tabel 13. *Ecologische impact*

Score	Duiding
1	Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.
2	Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.
3	Geringe positieve impact – kleinschalige of lokale verbeteringen zichtbaar, maar zonder structurele doorwerking.
4	Substantiële positieve impact – duidelijke verbeteringen in meerdere ecologische indicatoren; herstel of bescherming aantoonbaar effectief.
5	Structurele ecologische verbetering – duurzaam herstel, versterkte ecosysteemfuncties en langdurige borging binnen beleid en beheer.

In de codering staat een hogere score voor een sterker ecologisch effect van *RoN* en een grotere mate van vertaalslag van juridische erkenning naar ecologische of natuurlijke realiteit.

Bijlage 3 – Codering variabelen per casus

Case	Variabele	Score	Toelichting
Mineral King gletsjervallei	Burgerparticipatie in besluitvorming	4: substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.	De burgerparticipatie in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 4: substantiële participatie, mits kritisch geduid. Formele medebeslissingsmacht ontbrak, maar burgers en NGOs oefenden via mobilisatie en rechtszaken aantoonbare invloed uit. De besluitvorming was aanvankelijk top-down en technocratisch, maar werd doorbroken door maatschappelijke contestatie, met Sierra Club v. Morton als cruciale participatievorm. Hoewel standing-eisen de toegang beperkten, leidde de opgebouwde politieke druk en de invoering van NEPA tot consultaties en heroverweging van het project. De participatie was dus indirect, juridisch gemedieerd en effectief ondanks institutionele barrières.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De maatschappelijke coalitievorming in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 4: een georganiseerde coalitie. De Sierra Club fungeerde als centrale actor met aanzienlijke middelen, juridische expertise en nationale zichtbaarheid, ondersteund door andere milieuorganisaties en experts. De rechtszaak Sierra Club v. Morton maakte de coalitie nationaal zichtbaar en discursief sterk. Tegelijkertijd kende de coalitie beperkingen: zij was sterk afhankelijk van één dominante organisaties en miste structurele inbedding bij lokale en inheemse gemeenschappen. Ondanks deze beperkingen rechtvaardigen coördinatie en impact een score 4.
	Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.	De steun van politieke elites in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 3: ambivalente of beperkte steun. Federale elites faciliteerden aanvankelijk het Disney-project vanuit een ontwikkelingsgerichte beleidslogica, zonder publieke consultatie. Tegelijkertijd bestond interne verdeeldheid, zichtbaar in juridische debatten en Justice Douglas' ecocentrische dissent. Met NEPA nam de institutionele aandacht voor milieubelangen toe, maar steun bleef reactief en beperkt. Pas onder maatschappelijke en juridische druk heroverwogen elites het project. De steun voor natuurbescherming was dus verdeeld en niet structureel.
	Toegang tot besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.	De toegang tot besluitvorming in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 3: raadpleging met beperkte invloed. Besluitvorming verliep aanvankelijk top-down en technocratisch, zonder publieke consultatie. Maatschappelijke actoren kregen pas indirect toegang via juridische procedures zoals Sierra Club v. Morton, maar deze werd beperkt door standing-eisen. NEPA introduceerde formele consultatie en informatieverplichtingen, maar zonder medebeslissingsrecht. De toegang was dus reëel, maar sterk begrensd en vooral afhankelijk van juridische strijd en maatschappelijke druk.
	Legitimiteit	3: Gemiddelde legitimiteit – actoren worden erkend maar hebben beperkte gezaghebbende status.	De legitimiteit in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 3: gemiddelde legitimiteit. De Sierra Club genoot maatschappelijke en morele erkenning als natuurbeschermingsorganisatie en wist ecologische waarden overtuigend te articuleren. Institutioneel bleef deze legitimiteit echter beperkt: in Sierra Club v. Morton werd de Club afgewezen wegen het ontbreken van 'injury in fact', waardoor zij niet namens het ecosysteem kon optreden. Justice Douglas' dissent erkende normatief deze rol, maar had geen rechtskracht. Er was dus wel erkenning, maar geen structurele institutionele verankering.
	Urgentie	3: Matige urgentie – tijdsdruk aanwezig, maar beperkte beleidsreactie.	De urgentie in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 3: matige urgentie. Milieuorganisaties zagen het Disney-project als een onmiddellijke en onomkeerbare ecologische dreiging, maar beleidsmakers en rechters behandelden het dossiers vooral als een technisch en procedureel vraagstuk. Juridische claims over spoedeisendheid werden afgewezen wegen het ontbreken van 'irreparable injury'. Pas met NEPA ontstond

			procedurele tijdsdruk zonder erkenning van een acute ecologische crisis. De urgentie was daarmee sterk maatschappelijk beleefd, maar institutioneel slechts beperkt erkend.
Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.		De machtspositie in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 3: gemiddelde macht. Maatschappelijke actoren zoals de Sierra Club beschikten over aanzienlijke organisatorische middelen en discursieve invloed, waardoor zij nationale aandacht en juridische procedures konden mobiliseren. Tegelijkertijd ontbrak directe institutionele macht: besluitvorming bleef in handen van de overheid en Disney en standing-drempels beperkten toegang tot de rechter. De combinatie van invloedrijke maar niet-dominante resource-, institutionele en discursieve macht rechtvaardigt een midden categorie.
Agenda denial	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.		De agenda denial in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 4: uitgebreide agenda denial. Institutionele actoren gebruikten procedurele, discursieve en administratieve mechanismen om ecologische claims buiten de beleidsagenda te houden. Standing-restricties in Sierra Club v. Morton sloten natuurbelangen juridisch uit, terwijl het project discursief werd geframed als technisch en economisch. Besluitvorming vond plaats zonder publieke consultatie. Pas na langdurige juridische strijd en maatschappelijke druk werd dit patroon doorbroken, wat wijst op systematische en effectieve agenda denial.
Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.		De issue containment in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 4: uitgebreide containment. Overheidsinstanties en het federale rechtssysteem hielden het conflict lange tijd klein door het project als een technisch en economisch dossier te framen. Publieke zichtbaarheid en participatie waren beperkt, vooral vóór NEPA en alternatieve ecocentrische probleemdefinities werden juridisch geneutraliseerd via het 'injury in fact'-criterium in Sierra Club v. Morton. Deze strategieën beperkten brede mobilisatie, wat wijst op structurele en gecoördineerde containment.
Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.		Het agenda-building model voor de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 1: outside initiation model. Niet beleidselites maar maatschappelijke actoren, met name de Sierra Club, brachten het beschermingsissue op de nationale agenda. De overheid initieerde juist het ontwikkelingsproject, waarna maatschappelijke tegenmobilisatie via campagnes en de rechtszaak Sierra Club v. Morton publieke en politieke aandacht afdwong. Beleidselites reageerden pas onder druk van juridische procedures en NEPA-verplichtingen. De agendering verliep daarmee primaire bottom-up, kenmerkend voor outside initiation.
Niveau van juridische erkenning	1: Geen juridische erkenning – natuur uitsluitend gezien als object van beheer.		Het niveau van juridische erkenning in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 1: geen juridische erkenning. De vallei werd nooit erkend als rechtssubject, noch in wetgeving noch in jurisprudentie. In Sierra Club v. Morton oordeelde de Supreme Court dat alleen partijen met 'injury in fact' toegang hebben tot de rechter, waardoor intrinsieke natuurrechten werden uitgesloten. Institutionele vertegenwoordiging ontbrak volledig; Justice Douglas' pleidooi bleef een niet-bindende dissent. De latere bescherming via parkstatus betrof klassieke natuurbescherming, geen erkenning van natuurrechten.
Implementatie van erkende rechten	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.		De implementatie van erkende rechten in de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 1: geen implementatie, omdat er geen RoN werden erkend. Zonder juridische erkenning bestonden er geen rechten om te operationaliseren en ontbraken implementatiemechanismen zoals guardians, institutionele borging of handhaving. In Sierra Club v. Morton werd de vallei niet erkend als rechtssubject; Justice Douglas' pleidooi bleef een niet-bindende dissent. De uiteindelijke bescherming via opname in Sequoia National Park betrof klassieke natuurbescherming, geen uitvoering van natuurrechten.
Ecologische impact	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering;		De ecologische impact van de Mineral King-casus wordt gecodeerd als score 2: geen merkbare impact vanuit een RoN-perspectief. Hoewel het stoppen van het skiresort en de opname in Sequoia National Park ecologisch zeer positief uitpakten, vloeiden deze resultaten niet voort uit RoN. De vallei werd juridisch niet erkend als rechtssubject (Sierra Club v. Morton), waardoor geen RoN-implementatie of bijbehorende herstel- en monitoringmechanismen

		beperkte data of inconsistent beleid.	bestonden. De ecologische bescherming kwam tot stand via klassieke beleidsinterventies en het voorkomen van schade, niet via natuurrechten.
Tamaqua Borough	Burgerparticipatie besluitvorming	in 4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.	De burgerparticipatie in besluitvorming in Tamaqua Borough was breed en invloedrijk, wat een score 4 rechtvaardigt. Burgergroepen zoals ACE mobiliseerden op grote schaal, namen actief deel aan hoorzittingen en beïnvloedden het beleidsproces, ondersteund door juridische training van CELDF. Sleutelfiguren fungeerden als policy entrepreneurs en leverden inhoudelijke input die leidde tot ingrijpende beleidsverandering, waaronder een verbod op sludge-dumping en erkenning van natuurrechten. Tegelijk bleef de formele besluitvorming bij de Borough Council en ontbrak institutionele co-beslissingsmacht. Participatie was effectief, maar niet verankerd als co-governance.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	In Tamaqua Borough bestond een brede en goed georganiseerde maatschappelijke coalitie, wat een score 4 rechtvaardigt. Grassrootsorganisatie ACE mobiliseerde circa 1000 leden via protesten en campagnes, terwijl CELDF juridische expertise en strategische ondersteuning bood. Lokale professionals leverden gezondheidsdata en versterkten de inhoudelijke basis. De coalitie functioneerde als een advocacy coalition met duidelijke taakverdeling en gezamenlijke probleemframing rond gezondheid, milieu en lokale autonomie. Tegelijk ontbrak formele institutionele verankering en werden de actoren op hoger bestuursniveau vaak genegeerd. De coalitie was dus invloedrijk, maar niet structureel ingebed.
	Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.	De steun van politieke elites in Tamaqua Borough was ambivalent, wat een score 3 rechtvaardigt. Enkele lokale sleutelfiguren, zoals burgemeester Chris Morrison en raadslid Cathy Miorelli, ondersteunden actief het anti-dumpingbeleid en boden politieke legitimiteit en toegang tot besluitvorming. Tegelijk was er interne verdeeldheid binnen de gemeenteraad en werden burgerzorgen door sommige leden geminimaliseerd. Op staats- en federaal niveau ontbrak steun volledig: DEP en EPA bagatelliseerden risico's en faciliteerden dumpingpraktijken. De politieke steun was daardoor reëel maar beperkt in reikwijdte en institutionele kracht.
	Toegang tot besluitvorming	4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.	De toegang tot besluitvorming in Tamaqua Borough was breed en structureel, wat een score 4 rechtvaardigt. Burgers konden deelnemen aan raadsvergaderingen, hoorzittingen en consultaties, protesteren en petitie indienen. Via CELDF kregen zij directe toegang tot beleidsmakers en juridische expertise. De verkiezing van Cathy Miorelli vergrootte de institutionele toegang van burgers verder. Tegelijk was deze toegang afhankelijk van lokale politieke wil: burgers hadden geen medebeslissingsmacht en werden op staats- en federaal niveau grotendeels buitengesloten. De toegang was dus effectief, maar niet institutioneel verankerd.
	Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	In de Tamaqua Borough-casus hadden de actoren die <i>RoN</i> bevorderden hoge morele en maatschappelijke legitimiteit, onder meer door concrete gezondheidsschade en brede lokale steun. Gezondheidsprofessionals en organisaties zoals ACE en CELDF versterkten de normatieve en cognitieve legitimiteit. De Borough Council erkende deze claims door <i>RoN</i> -ordinanties aan te nemen, wat zorgde voor lokale institutionele legitimiteit. Hogere overheden zoals DEP en EPA betwistten deze echter, waardoor erkenning niet hiërarchisch werd verankerd. De legitimiteit was dus sterk maar contextueel beperkt, wat score 4 rechtvaardigt.
	Urgentie	5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.	De urgentie van het milieuprobleem in Tamaqua Borough was extreem hoog, wat een score 5 rechtvaardigt. Zowel criticality als time sensitivity waren maximaal aanwezig. Dodelijke gezondheidsincidenten na blootstelling aan sludge maakten de risico's acuut en concreet. Tegelijk erkende de EPA dat zij de veiligheid niet kon garanderen, wat een regulatory vacuüm creëerde. Door voortdurende dumping en risico's voor drinkwater werd het probleem ervaren als een direct gevaar. Daarnaast versterkte het falen van hogere overheden een gevoel van democratische urgentie, waardoor snelle lokale actie noodzakelijk leek.

	Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De machtspositie van burgergroepen in Tamaqua Borough was middelmatig, wat een score 3 rechtvaardigt. Zij beschikten over weinig economische en institutionele macht tegenover bedrijven en hogere overheden, die risico's bagatelliseerden en dumpingpraktijken faciliteerden. Tegelijk wisten burgers via discursieve macht het probleem te herframen van 'beneficial use' naar een kwestie van gezondheid en rechtvaardigheid. Met steun van CELDF zetten zij bovendien juridische instrumenten in, zoals een <i>RoN</i> -ordinantie, om lokale macht te creëren. Deze combinatie compenseerde deels hun structurele zwakte.
	Agenda denial	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.	In de Tamaqua Borough-casus was sprake van structurele agenda denial door bedrijven en hogere overheden, wat een score 4 rechtvaardigt. DEP en EPA minimaliseerden risico's door sludge als veilig en economisch voordelig te framen en ondernamen ondanks erkende onzekerheden weinig actie. Gezondheidsproblemen werden toegeschreven aan individuele leefstijl, waardoor het probleem werd gedepolitiseerd. Daarnaast werd publieke weerstand geneutraliseerd via economische prikkels en bleef responsiviteit op staatsniveau uit. Deze strategieën hielden sludge-dumping langdurig buiten de politieke agenda.
	Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.	In Tamaqua Borough was sprake van structurele issue containment door bedrijven en hogere overheden, wat een score 4 rechtvaardigt. Sludge-dumping werd door DEP en EPA getechnocratiseerd als 'biosolids' en 'beneficial use', waardoor het probleem werd gedepolitiseerd. Economische prikkels, zoals betaling per ton afval, reframden dumping als kans in plaats van risico. Gezondheidsproblemen werden toegeschreven aan individuele leefstijl en de schaal van het probleem werd beperkt tot lokale incidenten. Deze strategieën vernauwden het debat en voorkwamen bredere politieke agendering.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	De Tamaqua Borough-casus volgt een outsider initiation agenda-building model, waarbij maatschappelijke actoren de beleidsagenda bepaalden. Sludge-dumping stond aanvankelijk niet op de agenda, omdat bedrijven en instanties zoals DEP en EPA het als veilig en routinematig presenteerden. Pas na mobilisatie door ACE, CELDF, gezondheidsprofessionals en burgers werd het issue geagendeerd en krachtig gereframed tot een gezondheids-, ecologisch en democratisch probleem. Deze bottom-up druk leidde tot radicale beleidsinnovatie, waaronder de eerste <i>RoN</i> -ordinantie ter wereld. Daarmee is de casus een schoolvoorbeeld van succesvolle outsider initiation agenda-building.
	Niveau van juridische erkenning	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.	Het niveau van juridische erkenning in Tamaqua Borough is zeer hoog: de gemeente was wereldwijd de eerste die <i>RoN</i> juridisch vastlegde. De ordinanties erkennen ecosystemen als rechtssubjecten, verbieden corporate sludge-dumping en geven burgers procesbevoegdheid, wat wijst op sterke lokale juridische operationalisering. Tegelijk blijft deze erkenning beperkt tot het gemeentelijke niveau en is zij niet verankerd in staats- of federale wetgeving, waardoor juridische kwetsbaarheid ontstaat. Ondanks deze beperking had de casus internationale uitstraling en navolging. Daarom is score 4 gerechtvaardigd.
	Implementatie van erkende rechten	3: Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.	De implementatie van de in Tamaqua erkende rechten laat een gemengd beeld zien. De lokale ordinanties werden daadwerkelijk toegepast en leidden tot het stoppen van sludge-dumping, waardoor praktijken binnen de Borough veranderen. Tegelijk bleef de uitvoering juridisch kwetsbaar: de rechten zijn niet op staats- of federaal niveau verankerd en werden niet via rechtszaken getoetst. Hogere overheden zoals DEP en EPA erkenden het lokale beleid niet als bindend. De implementatie was daardoor reëel maar beperkt en fragiel, wat een score 3 rechtvaardigt.
	Ecologische impact	4: Substantiële positieve impact – duidelijke verbeteringen in meerdere ecologische indicatoren; herstel of bescherming aantoonbaar effectief.	De maatregelen in Tamaqua Borough hadden een duidelijke positieve ecologische impact, vooral doordat verdere vervuiling door sludge, dredged material en fly ash werd gestopt. Hierdoor werd verdere aantasting van de bodem, biodiversiteit en waterlopen voorkomen. De ordinanties boden een vooruitstrevend juridisch kader met preventieve bescherming van ecosystemen. Tegelijk ontbreekt bewijs voor systematisch ecologisch herstel van reeds vervuilde gebieden; historische schade bleef grotendeels bestaan. Door het uitblijven van steun van staats- en federale

			overheden bleef grootschalige sanering uit. De impact is daarom significant maar vooral preventief en lokaal, wat een score 4 rechtvaardigt.
Wateren in Florida	Burgerparticipatie besluitvorming	in 4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.	De Wateren in Florida-casus toont substantiële burgerparticipatie (score 4). Het initiatief voor Rights to Clean Water kwam van burgers en werd via elf CRC-vergaderingen inhoudelijk vormgegeven, waarna bijna 89% van de kiezers het amendement via referendum aannam. Burgers hadden daarmee daadwerkelijke invloed op besluitvorming. Tegelijkertijd blijft deze participatie kwetsbaar: staatsrechtelijke preëemptie is SB 712 neutraliseerde het amendement en ontnam burgers invloed op hogere bestuursniveaus. De participatie is daardoor diepgaand en betekenisvol, maar niet structureel of duurzaam verankerd.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De Florida-casus toont een sterke maar kwetsbare maatschappelijke coalitievorming (score 4). Initiatieven rond Right to Clean Water en RoN worden gedragen door een georganiseerd netwerk met Speak Up Wekiva en FRONN als kern, ondersteund door regionale milieuorganisaties. De coalitie voert gezamenlijke campagnes en genereert publieke zichtbaarheid. Tegelijkertijd ontbreekt duurzame institutionele verankering en beschikken de actoren over beperkte financiële middelen en politieke slagkracht. Door preëemptie in SB 712 en mislukte rechtszaken kon geen structurele tegenmacht tegen staats- en bedrijfsbelangen worden opgebouwd.
	Steun van politieke elites	1: Actieve tegenstand – elites verzetten zich expliciet of blokkeren initiatieven.	De Florida-casus wordt gekenmerkt door actieve en structurele tegenstand van politieke elites, vooral op staatsniveau (score 1). Hoewel er lokaal enige openheid bestond via de Charter Review Commission, ontbreekt steun op hoger niveau volledig. De Clean Waterways Act (SB 712) bevat een preëemptiebepaling die lokale RoN-initiatieven expliciet verbiedt en werd ondanks kritiek ondertekend door de gouverneur. De rechter bevestigde deze blokkade door het amendement ongeldig te verklaren. Wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht werken zo samen om RoN systematisch te neutraliseren.
	Toegang tot besluitvorming	4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.	De Florida-casus laat zien dat maatschappelijke actoren substantiële toegang tot besluitvorming hadden op lokaal niveau (score 4). Burgers konden via de Charter Review Commission inhoudelijk invloed uitoefenen en via een referendum beslissen over het amendement. Ook kregen burgers en wateren juridische standing om rechten af te dwingen. Deze toegang werd echter begrensd door staatsrechtelijke preëemptie in SB 712, waardoor lokale besluiten juridisch werden geneutraliseerd. De invloed van burgers kon daardoor niet doorwerken naar hogere besluitvormingsniveaus, wat volledige en duurzame toegang verhindert.
	Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	In de Florida-casus hebben RoN-stakeholders hoge maatschappelijke en morele legitimiteit, maar beperkte institutionele erkenning (score 4). Organisaties als Speak Up Wekiva en FRONN genieten brede publieke steun, wat blijkt uit de 89% goedkeuring van het Right to Clean Water-amendement. Zij positioneren zich bovendien als moreel gezaghebbende 'guardians' van wateren. Deze legitimiteit wordt echter ondermijnd op staatsniveau: SB 712 verbiedt lokale erkenning van natuurrechten en de rechter verklaarde het amendement ongeldig. Daardoor ontbreekt duurzame juridische en institutionele legitimiteit.
	Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.	De urgentie rond wateren in Florida is hoog (score 4), zowel objectief als subjectief. Objectief blijkt uit onderzoek dat Florida het hoogste aantal ernstig vervuilde meren heeft en dat wetlands onomkeerbaar dreigen te worden aangetast. Subjectief benadrukken maatschappelijke organisaties een acute watercrisis die onmiddellijke actie vereist. Toch erkennen beleidsmakers deze urgentie niet consistent: de Clean Waterways Act biedt slechts gedeeltelijke oplossingen en frustriert lokale initiatieven. Daardoor blijft de politieke respons achter bij de ernst van het probleem, wat een score van 4 rechtvaardigt.
	Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De machtspositie van de RoN-coalitie in Florida is gemiddeld (score 3). De coalitie heeft lokaal invloed, onder meer door een charter-amendement via de CRC op de agenda te krijgen, maar beschikt over beperkte financiële en organisatorische middelen. Op staatsniveau wordt deze macht geneutraliseerd door preëemptiewetgeving en rechterlijke uitspraken. Wel is de discursieve macht relatief groot dankzij brede media-aandacht. De beweging kan

			het publieke debat sturen en lokaal beleid beïnvloeden, maar mist structurele macht om staatsbeleid of sterke economische belangen te weerstaan.
	Agenda denial	5: Zeer uitgebreide agenda denial – systematische, effectieve uitsluiting waardoor agendering vrijwel onmogelijk wordt.	De Florida-casus is een schoolvoorbeeld van systematische agenda denial (Cobb & Ross, 1997). Via een anticiperende preëemptiebepaling in SB 712 wordt lokale agendering van RoN voorkomen. De rechter bevestigde deze blokkade door het met 89% aangenomen amendement ongeldig te verklaren. Daarnaast framen economische belangen RoN als gevaarlijk en onacceptabel. Hoewel lokale participatieprocedures zorgvuldig verliepen, worden zij achteraf geneutraliseerd door hogere beleidsniveaus. Door deze combinatie van wetgeving, rechtspraak en framing wordt RoN effectief van de beleidsagenda geweerd, wat score 5 rechtvaardigt.
	Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.	De Florida-casus laat sterke issue containment zien: staatsactoren beperken de groei van RoN door het debat te herdefiniëren als technisch milieubeleid. In SB 712 is een 'hidden preemption' opgenomen die RoN lokaal onmogelijk maakt en publieke zichtbaarheid minimaliseert. Ook vernauwt de rechtspraak het debat tot bevoegdheidskwesties, waardoor ecologische en democratische argumenten buiten beeld blijven. Toch is containment niet volledig effectief: nationale media-aandacht en een statewide grondwetscampagne houden het issue levend. Daarom is sprake van uitgebreide maar niet totale containment (score 4).
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	De wateren-in-Florida casus past duidelijk binnen het outside initiation model van Cobb en Ross (1997). Het initiatief voor rechten van wateren kwam volledig van maatschappelijke actoren zoals Speak Up Wekiva en FRNN, niet van politieke elites. Omdat elites het issue niet oppakten of zelfs tegenwerken, moesten burgers steun mobiliseren via hoorzittingen, media en een referendum, dat met 89,2% werd aangenomen. Staatswetgevers reageerden met preëemptie in SB 712. De agendering vond dus van onderaf plaats, wat score 1 rechtvaardigt.
	Niveau van juridische erkenning	3: Beleidsmatige of beperkte juridische erkenning – principes opgenomen in beleid of jurisprudentie zonder volledige afdwingbaarheid.	Het niveau van juridische erkenning in de Florida-casus is beperkt en fragiel. In Orange County kregen wateren in 2020 via een charterwijziging formele rechten en standing, met brede publieke steun. Deze erkenning werd echter niet direct geneutraliseerd door staatsrechtelijke preëemptie in SB 712, die lokale RoN-bepalingen verbiedt. De rechter verklaarde het amendement ongeldig, waardoor afdwingbaarheid ontbreekt. Op staatsniveau bestaat geen erkenning van RoN; het grondwetsinitiatief richt zich op menselijke rechten. Daarom is sprake van beperkte, niet-duurzame juridische erkenning (score 3).
	Implementatie van erkende rechten	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.	De implementatie van erkende waterrechten in Florida, met name in Orange County, is zeer beperkt en vooral symbolisch. Hoewel één rechtszaak werd aangespannen op basis van de charterbepaling, werd deze afgewezen wegens staatsrechtelijke preëemptie, waardoor handhaving onmogelijk werd. Daarnaast ontbreken institutionele uitvoeringsstructuren zoals guardians, toezichtorganen of beleidskaders. RoN is niet geïntegreerd in staatsbeleid of vergunningverlening; de Clean Waterways Act sluit lokale toepassing zelfs uit. Daardoor blijven de rechten grotendeels papieren rechten, wat een score van 2 rechtvaardigt.
	Ecologische impact	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.	De ecologische impact van de erkenning van waterrechten in Orange County is nihil tot negatief. Ondanks formele erkenning heeft dit niet geleid tot bescherming, herstel of verbetering van ecosystemen. Florida blijft kampen met ernstige watervervuiling, zonder aantoonbare positieve effecten van RoN. Pogingen om meer dan 60 acres wetlands te beschermen faalden door staatsrechtelijke preëemptie, waardoor schadelijke ontwikkelingen doorgang vonden. Daarnaast zijn RoN niet geïntegreerd in vergunningverlening of milieubeheer; de Clean Waterways Act biedt geen ecocentrische bescherming. Daarom blijft ecologische degradatie voortduren en is score 1 gerechtvaardigd.
Manoomin wilde rijst	Burgerparticipatie in besluitvorming	2: Beperkte consultatie – Burgers worden gehoord maar zonder invloed op de uitkomst.	Hoewel tribal communities, rickers en waterbeschermers zich intensief inzetten, blijft hun invloed op de besluitvorming van de staat Minnesota beperkt. Rond de watervergunning voor Line 3 was sprake van minimale en vooral symbolische consultatie; de vergunning werd zonder betekenisvolle inspraak verleend. Publieke procedures werden door inheemse groepen als weinig responsief ervaren en juridische stappen strandden door gebrek aan

			tribale jurisdictie. Interne participatie binnen de White Earth Band is wel sterk, maar heeft geen doorwerking in staatsbeleid. Daardoor blijft burgerparticipatie in de formele besluitvorming gering (score 2).
Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.		De Manoomin-casus kent een brede maatschappelijke coalitie van inheemse organisaties, waterbeschermers, NGOs en burgers die gezamenlijk optreden tegen Line 3. De samenwerking tussen de White Earth Band en de 1855 Treaty Authority vormt de kern, aangevuld met nationale en internationale RoN-netwerken en langdurige protestmobilisatie. Tegelijk is de coalitie niet volledig homogeen en ontbreekt structurele institutionele inbedding. Ondanks grote zichtbaarheid en maatschappelijke kracht leidt de coalitie niet tot duurzame partnerschappen met staatsinstellingen, die het project blijven steunen. Dit rechtvaardigt een score van 4.
Steun van politieke elites	1: Actieve tegenstand – elites verzetten zich expliciet of blokkeren initiatieven.		In de Manoomin-casus is de steun van politieke elites voor de Rechten van Manoomin zeer beperkt en vaak negatief. Hoewel tribale elites de erkenning ondersteunen, verzetten staats- en federale elites zich actief. De Minnesota DNR verleende tijdens droogte toestemming voor grootschalige wateronttrekking en verdedigde deze beslissing juridisch, terwijl tribale bezwaren werden genegeerd. Ook andere instanties, zoals de Public Utilities Commission, steunen energiebelangen boven ecocentrische claims. Politieke elites erkennen de rechten van manoomin niet, wat volgens het codeboek een score van 1 rechtvaardigt.
Toegang tot besluitvorming	2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed.		De toegang van de White Earth Band tot besluitvorming rond Line 3 en de bescherming van manoomin is structureel beperkt, ondanks hun verdragsrechten. Publieke consultaties hadden nauwelijks invloed op staatsbesluiten, zoals blijkt uit de vrijwel zonder overleg verleende wateronttrekkingsvergunning van bijna 5 miljard gallon. Juridische pogingen om invloed af te dwingen strandden doordat de tribale rechtbank geen jurisdictie kreeg over staatsactiviteiten. Hoewel interne tribale participatie hoog is, blijft toegang tot de doorslaggevende beleidsarena's gemarginaliseerd. Dit rechtvaardigt een score van 2.
Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.		De legitimiteit van de Rechten voor Manoomin is hoog, maar wordt niet volledig erkend binnen de staatsorde, wat een score 4 rechtvaardigt. De White Earth Band en de 1855 Treaty Authority beschikken over sterke tribaal-juridische legitimiteit op basis van verdragsrechten en tribale soevereiniteit. Daarnaast is de morele legitimiteit uitzonderlijk sterk, doordat manoomin een spirituele en culturele verwant is voor de Anishinaabe. De zaak geniet brede maatschappelijke en media-aandacht, maar blijft juridisch betwist door de staat Minnesota. Hierdoor zijn de betrokken actoren hoog-legitiem, maar institutioneel omstreden.
Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.		De urgentie rond de bescherming van manoomin is hoog door ecologische achteruitgang en culturele betekenis, maar wordt onvoldoende erkend door beleidsmakers. Klimaatverandering en acute ingrepen, zoals grootschalige wateronttrekking tijdens droogte, vergroten de tijdsdruk en het risico op onomkeerbare schade. Voor de Anishinaabe vormt het verlies van manoomin een existentiële bedreiging voor cultuur en soevereiniteit. Hoewel inheemse gemeenschappen de situatie als crisis ervaren, vertaalt dit zich niet in passend beleid. Daarom is een hoge, maar geen maximale urgentiescore gerechtvaardigd (score 4).
Macht	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.		De White Earth Band en vertegenwoordigers van manoomin beschikken over sterke morele en culturele legitimiteit, maar hun daadwerkelijke macht binnen dominante besluitvormingsprocessen is beperkt. De stam heeft weinig financiële, juridische en institutionele middelen vergeleken met de staat Minnesota en Enbridge en haar jurisdictie reikt niet tot staatsbesluitvorming. Hoewel White Earth aanzienlijke discursieve invloed heeft via media en RoN-framing, leidt dit niet tot beleidsverandering. Door deze beperkte resource-, institutionele en effectieve invloed is sprake van geringe maar niet afwezige macht, passend bij een score van 2.
Agenda denial	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde		In de Manoomin-casus passen de staten Minnesota en Enbridge systematische agenda denial toe om te voorkomen dat de Rechten van Manoomin en ecocentrische claims rond Line 3 op de beleidsagenda komen. Via procedurele blokkades, zoals het zonder consultatie verlenen van een watervergunning en het betwisten van tribale jurisdictie, wordt inhoudelijk debat vermeden. Daarnaast bagatelliseert Enbridge de ecologische en culturele impact door het

		pogingen om agendering te voorkomen.	conflict technisch te framen. Door juridische en discursieve strategieën wordt issue-expansie actief geblokkeerd, wat een score 4 rechtvaardigt.
	Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.	In de Manoomin-casus passen de staten Minnesota en Enbridge uitgebreide issue containment toe, in lijn met Cobb en Ross (1997). Door de wateronttrekkingsvergunning te framen als een technische en administratieve kwestie wordt het conflict beperkt en losgekoppeld van bredere vragen over inheemse rechten en ecologische rechtvaardigheid. Publieke zichtbaarheid en tribale participatie worden ingeperkt via procedurele blokkades, zoals het betwisten van tribale jurisdictie. Daarnaast neutraliseert Enbridge ecocentrische en treaty-based claim door de ecologische impact te bagatelliseren. Samen houden deze strategieën het issue bewust klein.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	De manoomin-casus volgt het outside initiation model van Cobb en Ross (1997), waarbij maatschappelijke en inheemse actoren een issue van buitenaf op de politieke agenda proberen te krijgen. De erkenning van de Rechten van Manoomin werd geïnitieerd door de White Earth Band en maatschappelijke bondgenoten, niet door de staat. Via rechtszaken, protesten en publieke mobilisatie wordt geprobeerd beleidsaandacht te creëren. Politieke elites en Enbridge ondersteunen dit niet en framen het conflict als een technische vergunningskwestie. Door het ontbreken van elite-initiatie of steun past de casus duidelijk binnen dit model.
	Niveau van juridische erkenning	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.	Binnen de tribale jurisdictie van de White Earth Band is het niveau van juridische erkenning van de Rechten van Manoomin zeer hoog. Manoomin is erkend als rechtssubject met afdwingbare rechten, vertegenwoordiging via guardians en procesbevoegdheid, zoals blijkt uit Manoomin v. Minnesota DNR. Deze erkenning is institutioneel stevig verankerd in tribale wetgeving en rechtspraak. Hoewel de staat Minnesota deze rechten niet erkent en de werking buiten de reservatie beperkt blijft, is binnen de relevante rechtsorde sprake van volledige rechtspersoonlijkheid. Dit rechtvaardigt een score van 4.
	Implementatie van erkende rechten	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.	Hoewel de Rechten van Manoomin binnen de White Earth Band juridisch volledig zijn erkend, blijft de implementatie in de praktijk zeer beperkt. De staat Minnesota erkent de tribale jurisdictie niet, waardoor de rechten buiten de reservatie niet afdwingbaar zijn. Cruciale beleidsdomeinen zoals waterbeheer en vergunningverlening blijven buiten tribale invloed en ecocentrische claims worden niet geïntegreerd in staatsbeleid. Handhaving ontbreekt grotendeels en bestaande beschermingsnormen worden slecht nageleefd. Hierdoor bestaat een grote kloof tussen formele erkenning en feitelijke uitvoering, wat een lage implementatiescore rechtvaardigt.
	Ecologische impact	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.	Hoewel de Rechten voor de Manoomin juridisch zijn erkend door de White Earth Band, heeft dit nog niet geleid tot meetbare ecologische verbeteringen. Wilde rijst blijft onder zware druk staan door sulfaatvervuiling uit mijnbouw, klimaatverandering en hydrologische verstoringen, waaronder grootschalige wateronttrekking. Wetenschappelijke studies en ervaringen van ridders wijzen op achteruitgang van biodiversiteit, habitatverlies en mislukte oogsten. Lokale herstelmaatregelen zoals reseed en monitoring zijn waardevol, maar onvoldoende om structurele schade te compenseren. De ecologische toestand van manoomin blijft fragiel, waardoor sprake is van geringe of afwezige positieve ecologische impact.
Amazone regenwoud	Burgerparticipatie in besluitvorming	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formulering.	De Amazone-casus toont hoge burgerparticipatie (score 4), vooral door de directe invloed van 25 jongeren op de rechterlijke besluitvorming. Via een acción de tutela worden zij coproducten van juridische normstelling en verplicht de Supreme Court de overheid tot participatie via een Intergenerationeel Pact. In de uitvoeringsfase blijft participatie echter beperkt en onregelmatig: consultaties zijn schaars, stedelijk en technocratisch en vervolprocessen blijven uit. Daardoor is de juridische invloed groot, maar ontbreekt structurele participatie in beleidsvorming, wat een maximale score verhindert.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde	De Amazone-casus toont sterke maatschappelijke coalitievorming (score 4). Een breed netwerk van jongeren, NGOs, wetenschappers en lokale gemeenschappen, gecoördineerd door Dejusticia, oefent effectief druk uit op de staat. De 25 jongeren vertegenwoordigen 17 regio's, wat de nationale legitimiteit vergroot en ze krijgen steun van

	doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	wetenschappers en media. Tegelijkertijd ontbreekt duurzame institutionele inbedding: participatie in beleidsuitvoering blijft beperkt en vervolgplanning is minimaal. De coalitie is daardoor krachtig en strategisch, maar vooral juridisch en mobiliserend, niet structureel verankerd.
Steun van politieke elites	2: Passieve afwijzing – geen steun, afwezigheid van politieke bereidheid.	De steun van politieke elites in de Amazone-casus is ambivalent (score 3). De Colombiaanse Supreme Court biedt sterke juridische steun door de Amazone als rechtssubject te erkennen en bindende verplichtingen op te leggen. Ook internationale partners tonen normatieve steun voor zero-net ontbossing. Deze steun wordt echter niet effectief vertaald door de uitvoerende macht: actieplannen blijven conceptueel, deadlines worden gemist en het Intergenerationele Pact ontbreekt in kernbeleid. Hierdoor is elite-steun aanwezig maar inconsistente en onvoldoende voor structurele beleidsverandering.
Toegang tot besluitvorming	2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed.	De pro-RoN-coalitie in de Amazone-casus heeft substantiële toegang tot rechterlijke besluitvorming, maar beperkte en inconsistente toegang tot uitvoerend beleid, wat een score 3 rechtvaardigt. Via de acción de tutela verkrijgen de jongeren directe invloed op Supreme Court, die hun argumenten overneemt en participatie voorschrijft. In de uitvoeringsfase blijft toegang echter fragiel: participatie is beperkt tot enkele stedelijke workshops, vervolgconsultaties blijven uit en actieplannen zijn technocratisch en eenzijdig. Hierdoor is toegang aanwezig maar niet structureel verankerd.
Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	De legitimiteit van de stakeholders in de Amazone-casus is hoog maar niet structureel verankerd (score 4). De Colombiaanse Supreme Court verleent sterke institutionele legitimiteit door de Amazone als rechtssubject te erkennen en jongeren en Dejusticia als geldige vertegenwoordigers te accepteren. De jongeren beschikken daarnaast over grote morele legitimiteit als vertegenwoordigers van toekomstige generaties en genieten brede maatschappelijke erkenning via media-aandacht. Tegelijkertijd ontbreekt duurzame legitimiteit binnen de uitvoerende macht, die de uitspraak niet vertaalt in bindend beleid. Daarom blijft een maximale score uit.
Urgentie	5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.	De urgentie van het Amazone-issue is zeer hoog (score 5). Wetenschappelijke data tonen een sterke stijging van ontbossing, verantwoordelijk voor een groot deel van Colombia's CO ₂ -uitstoot. De Supreme Court kwalificeert de situatie als 'ernstig en imminent gevaar' en stelt strikte deadlines. De jongerencoalitie versterkt deze urgentie via morele en persoonlijke getuigenissen. Dat ontbossing ook na de uitspraak verder toeneemt, onderstreept de acute noodzaak tot onmiddellijke actie.
Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De pro-RoN-coalitie in de Amazone-casus beschikt over middelmatige macht (score 3), die vooral juridisch en discursief van aard is. Via de acción de tutela krijgen de jongeren toegang tot de Supreme Court, die hun argumenten overneemt en de Amazone als rechtssubject erkent. Daarnaast hebben zij aanzienlijke discursieve en wetenschappelijke legitimiteit. Deze macht is echter situatiegebonden en zwak in de uitvoerende sfeer: de overheid voert rechterlijke bevelen beperkt uit en ontbossing neemt toe. Hierdoor ontbreekt duurzame beleids- en ecologische impact.
Agenda denial	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.	In de Amazone-casus is sprake van matige agenda denial (score 3). Aanvankelijk wordt de zaak procedureel afgewezen, wat duidt op institutionele weerstand tegen agendering. Na de uitspraak minimaliseert de uitvoerende macht de gevolgen via conceptplannen, uitstel van participatie en het uitsluiten van het Intergenerationele Pact uit kernbeleid. Deze strategieën wijzen op tokenistische erkenning zonder substantiële beleidsruimte. Tegelijkertijd houden jongeren, Dejusticia en de Supreme Court het issue nationaal en internationaal zichtbaar. Hierdoor is agenda denial structureel, maar niet allesoverheersend.
Issue containment	3: Matige containment – structurele maar niet-	In de Amazone-casus is sprake van matige issue containment (score 3). De staat probeert het conflict te beperken door participatie te centraliseren in stedelijke workshops, het reduceren van rechterlijke opdrachten tot technocratische conceptplannen en het uitsluiten van het Intergenerationele Pact uit het Nationaal Ontwikkelingsplan. Deze strategieën beperken de reikwijdte en politisering van het issue. Tegelijkertijd slagen

		overheersende controlemechanismen.	jongeren, Dejusticia en de Supreme Court erin het onderwerp via media en juridische stappen steeds opnieuw te agenderen. Daardoor wordt het conflict wel ingeperkt, maar niet volledig geneutraliseerd.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	De Amazone-casus past duidelijk binnen het outside initiation model van Cobb en Ross. Het initiatief om ontbossing en RoN te agenderen komt volledig van maatschappelijke actoren: 25 jongeren en Dejusticia. Zij dienden een acción de tutela in nadat de staat faalde in het nakomen van internationale toezeggingen. Politieke elites reageerden pas na rechterlijke dwang en speelden geen initiërende rol. Media-aandacht versterkte deze bottom-up-agendering. Omdat elites slechts reactief handelen en mobilisatie van onderop komt, is het outside initiation model het meest passend.
	Niveau van juridische erkenning	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.	Het niveau van juridische erkenning is de Amazone-casus is hoog maar onvolledig. In STC 4360-2018 erkent de Colombiaanse Supreme Court de Amazone als rechtssubject en legt zij concrete, afdwingbare verplichtingen aan de staat op, wat juridisch verder gaat dan symboliek. Deze erkenning is echter uitsluitend rechterlijk en ontbreekt structurele wettelijke of institutionele verankering, zoals een permanent guardian-mechanisme. Bovendien ondermijnen implementatieproblemen de feitelijke afdwingbaarheid. Daarom is score 4 passend: sterke juridische erkenning, maar zonder duurzame institutionele borging.
	Implementatie van erkende rechten	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.	Hoewel de Amazone formeel als rechtssubject is erkend, blijft de implementatie van deze rechten beperkt en inconsistent. Het verplichte actieplan bleef steken in een conceptfase zonder participatie, het Intergenerationeel Pact werd niet uitgevoerd en niet opgenomen in het Nationaal Ontwikkelingsplan en gemeenten actualiseerden hun bestemmingsplannen niet. Regionale milieuautoriteiten verwezen slechts naar bestaande strategieën. Deze overwegend symbolische en onvolledige uitvoering toont een grote kloof tussen juridische erkenning en praktijk, wat een score 2 rechtvaardigt.
	Ecologische impact	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.	De ecologische impact van de juridische erkenning van de Amazone als rechtssubject is negatief. Ondanks STC 4360-2018 is ontbossing niet afgenomen maar juist toegenomen: circa 75% van de Colombiaanse ontbossing vindt plaats in de Amazone en in 2022 lag het niveau 11% hoger dan het jaar ervoor. Langetermijncijfers tonen structureel bosverlies van meer dan 1,86 miljoen hectare (2001-2021). Door falende implementatie, uitblijvend beleid en passieve autoriteiten blijft ecologisch herstel uit, waardoor score 1 gerechtvaardigd is.
Atrato rivier	Burgerparticipatie in besluitvorming	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formulering.	De Atrato-casus kent substantiële burgerparticipatie, vooral door de actieve rol van Afro-Colombiaanse en inheemse gemeenschappen bij het initiëren van de tutela die leidde tot arrest T-622/16. Zij beïnvloedden rechtstreeks de juridische probleemdefinitie en leverden cruciaal bewijsmateriaal. De instelling van het Collegiate Body of Guardians creëert een vorm van co-governance in de implementatiefase. Toch blijft de daadwerkelijke beleidsinvloed beperkt door gebrekkige staatscoördinatie, verdragingen en onderfinanciering. Participatie is daardoor betekenisvol maar asymmetrisch en onvoldoende voor volwaardige gedeelde besluitvorming, wat een kritische score rechtvaardigt.
	Maatschappelijke coalitievorming	5: Duurzame, invloedrijke coalitie – stabiel, goed gecoördineerd netwerk met nationale én internationale impact op beleid of rechtspraak.	De Atrato-casus kent een uitzonderlijk sterke en duurzame maatschappelijke coalitie van lokale gemeenschappen, NGOs zoals Tierra Digna en SIEMBRA en internationale actoren. Lokale organisaties vormden de basis van de juridische procedure die leidde tot T-622/16, met Tierra Digna als strategische schakel. De coalitie verwierf ook internationale zichtbaarheid via de Guardians en organisatie als CELDF. Ondanks beperkte middelen en tegenkrachten blijft het netwerk effectief en invloedrijk, zowel juridisch als politiek. De langdurige samenwerking en nationale en internationale impact rechtvaardigen score 5 voor maatschappelijke coalitievorming.
	Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde	De Atrato-casus laat een ambivalente houding van politieke elites zien. Het Constitutionele Hof toont sterke, normatief vernieuwende steun door de Atrato als rechtssubject te erkennen en ecocentrische principes te omarmen. Daartegenover staat beperkte en inconsistente steun van de uitvoerende macht: waarschuwingen

	signalen of steun zonder substantieel effect.	werden jarenlang genegeerd, verantwoordelijkheid ontkend en implementatie verloopt traag en ongecoördineerd. Recente beleidsstappen zijn vooral procedureel en worden ondermijnd door criminele netwerken. Deze tegenstelling tussen rechterlijke voorttrekkersrol en bestuurlijke terughoudendheid rechtvaardigt score 3: ambivalente of beperkte politieke steun.
Toegang tot besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.	De Atrato-casus toont een verschuiving van bijna volledige uitsluiting naar gedeeltelijke toegang tot besluitvorming voor betrokken gemeenschappen. Voor T-622.16 negeerde de staat structureel hun signalen. Na de uitspraak kregen gemeenschappen via het Collegiate Body of Guardians formele toegang tot overleg en monitoring. Deze institutionele openstelling leidde echter niet tot daadwerkelijke invloed: actieplannen kwamen laat en bleven vaak in concept, terwijl cruciale beslissingen bij de centrale overheid bleven. Hierdoor bestaat een asymmetrische verhouding met formele toegang maar beperkte beleidsdoorwerking, wat past bij score 3: raadpleging met beperkte invloed.
Legitimiteit	5: Zeer hoge legitimiteit – brede, stabiele en structurele erkenning; actoren functioneren als gezaghebbende vertegenwoordigers binnen juridische en beleidsprocessen.	De Atrato-casus kent een zeer hoge legitimiteit van maatschappelijke actoren zoals Afro-Colombiaanse en inheemse gemeenschappen, de Guardians en NGOs. Deze legitimiteit is institutioneel verankerd via uitspraak T-622/16 en het Collegiate Body of Guardians, moreel versterkt door hun rol als historische hoeders die zwaar worden getroffen door vervuiling en geweld evenals maatschappelijke bevestigd door brede nationale en internationale erkenning. De Guardians functioneren als gezaghebbende vertegenwoordigers van zowel menselijke als ecologische belangen. Dit contrasteert met het verminderende vertrouwen in de staat en rechtvaardigt score 5 voor legitimiteit.
Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.	De urgentie in de Atrato-casus is hoog vanwege ernstige ecologische en humanitaire schade, waaronder kwikvervuiling, kindersterfte, ziekte, verlies van voedselzekerheid en ecosysteemvernietiging. Het Constitutionele Hof erkent deze situatie expliciet als urgent en verplicht de staat tot onmiddellijke actie op basis van het zorgsbeginnsel. Voor de getroffen gemeenschappen is de urgentie existentieel. Toch blijft de beleidsrespons traag en fragmentarisch, met vertraagde plannen en voortzetting of verplaatsing van illegale mijnbouw. Daarom past score 4: hoge, erkende urgentie zonder adequate beleidsvertaling.
Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De Atrato-casus kent een diffuse machtsverdeling zonder dominante actor. De RoN-coalitie wist via juridische en discursieve macht een baanbrekende uitspraak af te dwingen, maar beschikt over beperkte financiële en institutionele middelen. De staat heeft formele macht, maar deze wordt verzwakt door gebrekkige capaciteit en coördinatie. De invloed van gemeenschapsguardians blijft afhankelijk van trage ministeries. Tegelijk bezit de RoN-coalitie sterke morele en internationale legitimiteit. Illegale mijnbouwnetwerken behouden feitelijke macht in het gebied. Deze combinatie van reële maar beperkte invloed rechtvaardigt een score 3.
Agenda denial	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.	De Atrato-casus wordt gekenmerkt door langdurige agenda denial door staatsinstellingen. Jarenlang negeerde de overheid waarschuwingen van Afro-Colombiaanse en inheemse gemeenschappen over ernstige milieuschade en humanitaire risico's, waarbij verantwoordelijkheid werd ontkend en interinstitutioneel optreden uitbleef. Dit past bij klassieke strategieën van agenda denial zoals beleidsinertie en discursieve delegitimatie. Hoewel de tutela en uitspraak T-622/16 dit patroon doorbraken, gebeurde dit via de rechter en niet via reguliere beleidskanalen. Ook na de uitspraak blijft sprake van trage en gebrekkige opvolging. Daarom is score 4 gerechtvaardigd.
Issue containment	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.	De Atrato-casus laat matige issue containment zien. Staatsinstellingen beperken het conflict door de implementatie van T-622/16 te herleiden tot technische en veiligheidsgerichte maatregelen, zoals militaire operaties, waardoor structurele en ecocentrische oorzaken buiten beeld blijven. Mijnbouw wordt vooral verplaatst in plaats van beëindigd. Daarnaast verlopen besluitvormingsprocessen traag en weinig transparant, met beperkte publieke zichtbaarheid en voornamelijk consultatieve betrokkenheid van Guardians. Het issue wordt vaak

			herframed als criminaliteits- of milieuprobleem. Tegelijk voorkomt internationale aandacht dat het debat volledig wordt ingeperkt, wat score 3 rechtvaardigt.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	De Atrato-riviercasus volgt het outside initiation model: maatschappelijke actoren, niet politieke elites, initieerden de agendering. Afro-Colombiaanse en inheemse gemeenschappen dienden met steun van Tierra Digna de tutela in, nadat de staat structureel niet te reageren op ecologische en humanitaire signalen. Zij bepaalden de framing, mobiliseerden lokaal en internationaal en brachten het issue onder de aandacht van het Constitutionele Hof. De staat trad pas op na rechterlijke interventie. Hoewel later elementen van mobilisatie zichtbaar zijn, is het initiële agenderingsproces duidelijk bottom-up, wat score 1 rechtvaardigt.
	Niveau van juridische erkenning	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingmechanismen.	De Atrato-riviercasus kent het hoogste niveau van juridische erkenning. In uitspraak T-622/16 erkent het Constitutionele Hof de Atrato als rechtssubject met afdwingbare rechten op bescherming, herstel en behoud. Deze constitutionele erkenning is bindend en wordt ondersteund door concrete bevelen en handhavingmechanismen. Daarnaast creëert het Hof een innovatieve governance-structuur met gezamenlijke guardianship door gemeenschappen en de staat. Hoewel implementatie achterblijft, betreft deze variabele uitsluitend formele erkenning. Daarom is score 5 gerechtvaardigd: volledige rechtspersoonlijkheid met institutionele borging.
	Implementatie van erkende rechten	3: Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.	De implementatie van T-622/16 blijft beperkt en inconsistent ondanks de sterke juridische basis. Hoewel de Guardians zijn ingesteld en actief deelnemen aan monitoring en overleg, ontbreekt het de staat aan capaciteit, middelen en politieke prioriteit. Ministeriële actieplannen kwamen vaak te laat en zijn slechts gedeeltelijk uitgewerkt. Integratie van de rechten van de rivier in sectorale beleidsdomeinen blijft minimaal. Illegale mijnbouw wordt vooral verplaatst in plaats van beëindigd, waardoor vervuiling aanhoudt. Dit illustreert een duidelijke kloof tussen formele erkenning en feitelijke uitvoering, wat een score 3 rechtvaardigt.
	Ecologische impact	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.	De ecologische impact van uitspraak T-622/16 is tot nu toe beperkt. Ondanks de erkenning van de Atrato als rechtssubject blijft het ecosysteem ernstig gedegradeerd. Illegale goudwinning met kwik gaat door, waardoor waterkwaliteit, biodiversiteit en voedselzekerheid nauwelijks verbeteren. Staatsinterventies leiden vooral tot verplaatsing van mijnbouw in plaats van beëindiging. Kleinschalige herstelinitiatieven bestaan, maar missen structurele ondersteuning en schaal. De kloof tussen juridische ambitie en ecologische realiteit wordt veroorzaakt door zwakke implementatie, aanhoudende criminele economieën en gebrek aan duurzame financiering.
Pacha Mama	Burgerparticipatie in besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.	De burgerparticipatie in besluitvorming in de Pacha Mama-casus krijgt een score van 3, omdat participatie reëel maar beperkt van invloed was. Tijdens de Constituerende Vergadering konden burgers en inheemse organisaties actief bijdragen en beïnvloedden zij de opname van Pacha Mama en Buen Vivir. Deze participatie was echter tijdelijk en asymmetrisch; beslissingsmacht bleef bij politieke elites en radicale claims werden afgezwakt. Na 2008 nam participatie af en domineerde top-down besluitvorming, vooral bij extractieve projecten. Juridische procedures boden slechts reactieve participatie, zonder structurele invloed op beleid.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De maatschappelijke coalitievorming in de Pacha Mama-casus krijgt een score van 4, omdat brede en invloedrijke coalities de constitutionele erkenning van Rechten voor de Natuur mogelijk maakten. Inheemse organisaties, milieubewegingen en intellectuelen werkten samen rond frames als Buen Vivir en Pacha Mama. Deze coalitie was echter strategisch en tijdelijk. Na 2008 ontstonden spanningen door voortgezet extractivisme, raakten actoren verdeeld en viel de coalitie grotendeels uiteen. Kritische bewegingen werden gemarginaliseerd, waardoor duurzame, gecoördineerde invloed op beleid en implementatie uitbleef.
	Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde	De steun van politieke elites in de Pacha Mama-casus krijgt een score van 3, omdat elites essentieel waren voor de constitutionele erkenning van Rechten voor de Natuur, maar deze steun selectief en voorwaardelijk bleef. Tijdens de Constituerende Vergadering maakte de PAIS-meerderheid, met steun van figuren als Acosta en Correa, opname van RoN mogelijk. Tegelijk bestonden interne spanningen over de betekenis ervan. Na 2008 werd RoN vooral

		signalen of steun zonder substantieel effect.	instrumenteel gebruikt en ondergeschikt gemaakt aan extractivistisch beleid, waardoor consistente implementatie uitbleef.
Toegang tot besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.		De toegang tot besluitvorming in de Pacha Mama-casus krijgt een score van 3, omdat maatschappelijke en inheemse actoren formeel toegang hadden, maar beperkte structurele invloed uitoefenden. Tijdens de Constituerende Vergadering was toegang relatief ruim en droeg zij bij aan de opname van <i>RoN</i> . Na 2008 verschoof besluitvorming naar de uitvoerende macht en werd participatie vaak procedureel uitgehouden, vooral bij mijnbouw en olie. Juridische routes, zoals de Vilcabamba-zaak, boden reactieve toegang, maar geen duurzame invloed op beleid.
Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.		De legitimiteit van actoren rond de erkenning van Rechten voor Pacha Mama verschilt per actor en fase. Inheemse en maatschappelijke organisaties hebben hoge normatieve legitimiteit, gebaseerd op culturele verbondenheid en ecologische rechtvaardigheid, maar verliezen politiek gezag in de uitvoeringsfase. Politieke elites beschikken over sterke formele legitimiteit, essentieel voor constitutionele erkenning, maar hun normatieve geloofwaardigheid is ambivalent door herinterpretatie van <i>RoN</i> ten gunste van extractivisme. De rechterlijke macht heeft hoge juridische legitimiteit, maar beperkte effectiviteit. Economische actoren hebben lage normatieve legitimiteit. Dit resulteert in een score van 4: hoge maar betwiste legitimiteit.
Urgentie	3: Matige urgentie – tijdsdruk aanwezig, maar beperkte beleidsreactie.		De urgentie in de Pacha Mama-casus krijgt een score van 3, omdat ecologische problemen normatief en discursief als dringend werden gepresenteerd, maar dit slechts beperkt doorwerkte in beleid en handhaving. Tijdens het constitutionele proces fungeerde ecologische urgentie als sterke mobiliserende factor, verankerd in Pacha Mama en Buen Vivir. Na 2008 kreeg economische urgentie echter prioriteit, waarbij extractivisme werd gelegitimeerd als sociaal noodzakelijk. Rechterlijke uitspraken erkenden soms directe ecologische urgentie, maar gebrekkige naleving toont dat deze niet structureel werd overgenomen door de uitvoerende macht.
Macht	4: Uitgebreide macht – substantiële middelen en stabiele institutionele toegang; duidelijke invloed op beleidsvorming.		De machtsverhoudingen in de Pacha Mama-casus krijgen een score van 4, omdat de Ecuadoriaanse staat structureel dominante institutionele, economische en discursieve macht bezat. Onder Correa controleerde de regeringscoalitie de constitutionele agenda en bleef de uitvoerende macht dominant in olie- en mijnbouw. Politieke elites herframeden <i>RoN</i> binnen ontwikkelings- en soevereiniteitsdiscoursen, waardoor ecocentrische claims werden gemarginaliseerd. Maatschappelijke en inheemse actoren hadden vooral mobiliserende macht en beperkte juridische tegenmacht, maar misten structurele invloed. Dit resulteert in een sterk asymmetrisch machtsveld.
Agenda denial	2: Beperkte weerstand – incidentele pogingen tot vertraging of marginalisering.		De agenda denial in de Pacha Mama-casus krijgt een score van 2, omdat open blokkering Rechten van de Natuur beperkt was, maar wel sprake was van subtiele agenda-ontwijking. Tijdens de Constituerende Vergadering stond <i>RoN</i> duidelijk op de agenda en werd het constitutioneel verankerd. Na 2008 werd <i>RoN</i> echter via herprioritering gemarginaliseerd: economische ontwikkeling en staatssoevereiniteit kregen voorrang, terwijl ecocentrische claims werden afgezwakt. In sectoren als mijnbouw en olie werd <i>RoN</i> zelden meegenomen, waardoor burgers vaak naar de rechter moesten uitwijken.
Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.		Issue containment in de Pacha Mama-casus krijgt een score van 4, omdat dominante actoren na 2008 systematisch de reikwijdte, zichtbaarheid en betekenis van <i>RoN</i> beperkten. Hoewel <i>RoN</i> constitutioneel werd erkend, werd het in de praktijk herleid tot een technische of lokale kwestie, los van het ontwikkelingsmodel. Publieke tegenstand werd gedelegitimeerd of onderdrukt en ecocentrische interpretaties werden discursief afgezwakt. Juridische uitzonderingen zoals Vilcabamba doorbraken dit slechts tijdelijk. Er was geen totale blokkering, maar wel effectieve en gecoördineerde beheersing.
Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om		Het agenda-building model in de Pacha Mama-casus krijgt een score van 1, omdat het primair wordt gekenmerkt door outside initiation. <i>RoN</i> ontstonden uit maatschappelijke mobilisatie van inheemse en ecologische actoren buiten de formele politiek. Succesvolle agendering was echter afhankelijk van een tijdelijke politieke opening en selectieve elite-adoptie binnen de Constituerende Vergadering. Deze steun was strategisch en leidde tot afzwakking

		institutionele aandacht te verkrijgen.	van radicalere claims. Na constitutionele erkenning verdween <i>RoN</i> grotendeels van de beleidsagenda, wat wijst op het ontbreken van structurele institutionele verankering.
	Niveau van juridische erkenning	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingmechanismen.	Het niveau van juridische erkenning in de Pacha Mama-casus wordt gecodeerd met een score van 5, omdat Ecuador <i>RoN</i> op het hoogst mogelijke juridische niveau heeft vastgelegd. De grondwet van 2008 erkent natuur expliciet als rechtssubject en kent haar direct afdwingbare constitutionele rechten toe, waaronder het recht op bestaan, regeneratie en herstel. Dit vormt wereldwijd een juridisch precedent en markeert een fundamentele verschuiving naar een ecocentrische rechtsorde. Jurisprudentie, zoals de Vilcabamba/Wheeler v. Huddle-zaak, bevestigt dat deze rechten juridisch toepasbaar zijn. Tegelijk blijft de praktische doorwerking beperkt: handhaving is vaak zwak en economisch beleid, zoals mijnbouw en olie-extractie, krijgt regelmatig voorrang. Deze spanningen ondermijnen de uitvoering, maar niet het uitzonderlijk hoge niveau van juridische erkenning.
	Implementatie van erkende rechten	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.	De implementatie van erkende natuurrechten in de Pacha Mama-casus wordt gecodeerd met een score van 2, omdat deze ondanks hoge juridische erkenning zwak en inconsistent blijft. Toepassing van <i>RoN</i> is incidenteel en vooral reactief, zoals in de Vilcabamba-zaak, waar herstelmaatregelen slechts gedeeltelijk werden uitgevoerd. Op nationaal niveau kregen mijnbouw- en olieprojecten vaak voorrang boven ecocentrische verplichtingen. Gebrek aan politiek wil, institutionele capaciteit en beleidsopvolging leidt ertoe dat <i>RoN</i> vooral symbolisch wordt toegepast en afhankelijk blijft van individuele rechtszaken.
	Ecologische impact	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.	De ecologische impact van <i>RoN</i> in de Pacha Mama-casus wordt gecodeerd met een score van 2, omdat structurele ecologische verbeteringen grotendeels uitblijven. Hoewel uitspraken zoals in de Vilcabamba/Wheeler v. Huddle-zaak laten zien dat <i>RoN</i> incidenteel tot lokale herstelmaatregelen kan leiden, bleven deze effecten beperkt en kwetsbaar. Herstel werd slechts gedeeltelijk uitgevoerd en had geen duurzaam ecologisch effect. Op nationaal niveau ging extractivisme onverminderd door, met blijvende ontbossing en vervuiling. <i>RoN</i> fungeert daardoor vooral symbolisch en slechts marginaal als ecologisch beschermingsinstrument.
Los Cedros nevelwoud	Burgerparticipatie in besluitvorming	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formulering.	De burgerparticipatie in de Los Cedros-causus is substantieel maar niet structureel (score 4). Hoewel burgers aanvankelijk geen effectieve toegang hadden tot bestuurlijke besluitvorming en de verplichte consultatie ontbrak, wisten zij via juridische participatie grote invloed uit te oefenen. Lokale overheden, gemeenschappen, wetenschappers en NGOs dwongen via een acción de protección toetsing van mijnbouwconcessies af en leverden cruciaal bewijs. De annulering van alle vergunningen door het Constitutioneel Hof toont dat hun inbreng de uitkomst daadwerkelijk bepaalde, ondanks het ontbreken van formeel medebeslissingsrecht.
	Maatschappelijke coalitievorming	5: Duurzame, invloedrijke coalitie – stabiel, goed gecoördineerd netwerk met nationale én internationale impact op beleid of rechtspraak.	De Los Cedros-casus toont een sterke en invloedrijke maatschappelijke coalitie (score 5). Lokale gemeenschappen, het GAD Cotacachi, NGOs en wetenschappers werkten sinds 2017 langdurig en gecoördineerd samen via campagnes, bewijsverzameling, media-aandacht en juridisch procedures. Deze samenwerking leidde tot succesvolle uitspraken bij zowel de provinciale rechtbank als het Constitutioneel Hof en kreeg internationale zichtbaarheid als precedent voor <i>RoN</i> . Hoewel de coalitie vooral issue-gedreven is en minder institutioneel verankerd buiten de rechtszaal, voldoet zij duidelijk aan de kenmerken van een duurzame en effectieve maatschappelijke coalitie.
	Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.	De politieke elite steun in de Los Cedros-casus is ambivalent (score 3). Nationale elites en het staatsmijnbedrijf ENAMI boden weinig steun en verdedigden actief mijnbouwconcessies, wat wijst op weerstand tegen ecocentrisch beleid en schending van participatierechten. Daartegenover staat actieve steun van lokale politieke elites, met name het GAD Cotacachi, dat als eiser optrad in juridische procedures. Daarnaast speelde de rechterlijke macht een doorslaggevende rol door natuurrechten strikt te handhaven. Deze combinatie van nationale weerstand, lokale steun en rechterlijke interventie resulteert in beperkte, niet-structurele elite steun.

	Toegang tot besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.	De toegang tot besluitvorming in de Los Cedros-casus is beperkt en vooral ex post. Hoewel Ecuador een sterk juridisch participatiekader kent, werden mijnbouwconcessies verleend zonder concrete consulta ambiental, waardoor ex ante participatie ontbrak. Burgers verkregen pas via juridische procedures (acción de protección) effectieve toegang, wat leidde tot het intrekken van vergunningen. Deze toegang was echter reactief en niet structureel: burgers hebben geen formeel medebeslissingsrecht in beleidsvorming. Daardoor bestaat een duidelijke kloof tussen formele participatierechten en feitelijke invloed, wat een score van 3 rechtvaardigt.
	Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	De belangrijkste stakeholders die opkomen voor de rechten van de natuur in de Los Cedros-casus beschikken over hoge maar niet onbetwiste legitimiteit (score 4). Hun legitimiteit is institutioneel verankerd via de grondwettelijke erkenning van RoN en bevestiging door het Constitutioneel Hof, moreel onderbouwd door bescherming van biodiversiteit en intergenerationele rechtvaardigheid en maatschappelijk zichtbaar door brede nationale en internationale steun. Tegelijkertijd blijft er weerstand van nationale uitvoerende actoren en de mijnbouwsector, waardoor geen volledige consensus bestaat. Hierdoor wegen deze actoren zwaar in juridische besluitvorming, maar zijn zij niet onomstreden in alle beleidsarena's.
	Urgentie	5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.	De Los Cedros-casus kent een zeer hoge urgentie, gebaseerd op sterke tijdgevoeligheid en criticiteit. Mijnbouwactiviteiten vormden een directe en mogelijk onomkeerbare bedreiging voor een uitzonderlijk biodiversiteit rijk nevelwoud en essentiële ecosysteemfuncties zoals waterregulatie. Hoewel de uitvoerende macht deze urgentie aanvankelijk beperkt erkende, onderstreepte de rechterlijke macht het risico expliciet door toepassing van het voorzorgsbeginsel en het annuleren van concessies. De combinatie van ecologische kwetsbaarheid, directe dreiging en juridische interventie rechtvaardigt de kwalificatie van zeer hoge urgentie.
	Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De actoren die Los Cedros beschermen beschikken over gemiddelde macht (score 3). Zij hebben beperkte financiële en institutionele middelen en geen formele rol in besluitvorming, waardoor zij aanvankelijk gemarginaliseerd waren. Hun invloed manifesteert zich vooral via de rechterlijke macht, waar wetenschappelijke kennis en juridische argumentatie effectief worden ingezet. Daarnaast beschikken zij over sterke discursieve macht door het issue te framen als een constitutionele kwestie over de rechten van de natuur. Tegelijkertijd blijven politieke en economische machtsbronnen bij nationale elites en ENAMI, waardoor de coalitie uitkomsten kan beïnvloeden maar het beleidsproces niet structureel beheerst.
	Agenda denial	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.	De Los Cedros-casus toont matige agenda denial (score 3). Nationale uitvoerende organen en het staatsmijnbedrijf ENAMI probeerden milieubezwaren te beperken door gebrekkige consultatie, het verlenen van concessies in een beschermd gebied en het framen van mijnbouw als een technische en economisch noodzakelijke activiteit. Deze strategieën verkleinden aanvankelijk de problematisering en hielden het issue buiten bredere besluitvorming. Toch waren zij niet doorslaggevend: maatschappelijke coalities en juridische procedures doorbraken de weerstand, waarna het Constitutioneel Hof het issue alsnog formeel agendeerde en een precedent schiep.
	Issue containment	2: Beperkte containment – incidentele pogingen tot verkleining van conflict of zichtbaarheid.	De Los Cedros-casus toont beperkte issue containment (score 2). Aanvankelijk werden mijnbouwactiviteiten geframed als routinematige, technische procedures, waardoor publieke betrokkenheid werd geminimaliseerd en consultatie ontbrak. Dit depoliteerde het conflict en beperkte de zichtbaarheid. Deze strategieën bleken echter ineffectief: lokale gemeenschappen en NGOs verhieven het issue tot een constitutionele strijd over de rechten van de natuur, wat leidde tot brede media-aandacht en juridische escalatie. Pogingen tot verkleining en neutralisering waren herkenbaar, maar niet structureel of succesvol genoeg om publieke en juridische agendering te voorkomen.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om	De Los Cedros-casus past overtuigend binnen het outside initiation model. Het initiatief om mijnbouw in het beschermde nevelwoud te problematiseren kwam van lokale gemeenschappen, het GAD Cotacachi, wetenschappers en NGOs, die ecologische data verzamelen, publieke aandacht mobiliseren en juridische procedures starten. De nationale overheid initieerde het issue niet en verdedigde juist de concessies. Via activisme, rapportages en internationale media werd de 'scope of conflict' vergroot, waarna het conflict pas later

		institutionele aandacht te verkrijgen.	door de rechterlijke macht werd geformaliseerd. De agendering is daarmee primair grassroots-gedreven, wat score 1 rechtvaardigt.
	Niveau van juridische erkenning	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingmechanismen.	De Los Cedros-casus toont een zeer hoog niveau van juridische erkenning van natuurrechten (score 5). Ecuador heeft sinds 2008 de rechten van de natuur constitutioneel vastgelegd en het Constitutioneel Hof bevestigt dat deze rechten direct toepasbaar zijn in het hele land. In Los Cedros worden milieuregistraties en mijnbouwconcessies vernietigd en wordt het voorzorgsbeginsel toegepast, wat de afdwingbaarheid van deze rechten aantoonst. Hoewel institutionele borging buiten de rechter beperkt is, laat de uitspraak zien dat natuurrechten juridisch maximaal zijn verankerd en effectief kunnen worden gehandhaafd.
	Implementatie van erkende rechten	4: Substantiële implementatie – duidelijke beleidsintegratie, actief toezicht en significante handhaving.	De implementatie van de grondwettelijke rechten van de natuur in de Los Cedros-casus is substantieel maar onvolledig (score 4). De rechterlijke macht functioneert als effectief uitvoeringsmechanisme: milieuregistraties en mijnbouwconcessies zijn ongeldig verklaard en activiteiten stopgezet, waarmee ernstige ecologische schade is voorkomen. Tegelijkertijd blijft de uitvoerende macht achter, doordat concessies zijn verleend zonder correcte consultatie en toepassing van het voorzorgsbeginsel. De implementatie berust daardoor sterk op rechterlijke interventie en minder op structurele institutionele borging, al vormt de uitspraak wel een belangrijk precedent voor toekomstig beleid.
	Ecologische impact	4: Substantiële positieve impact – duidelijke verbeteringen in meerdere ecologische indicatoren; herstel of bescherming aantoonbaar effectief.	De ecologische impact van de Los Cedros-uitspraak is substantieel positief (score 4), maar vraagt om nuance. Door het ongeldig verklaren van mijnbouwvergunningen wordt grootschalige ontbossing, vervuiling en verstoring van een uitzonderlijk biodiversiteitsoord voorkomen. Daarmee blijven cruciale ecosysteemfuncties, zoals waterregulatie, intact en wordt ernstige, mogelijk onomkeerbare schade vermeden. Tegelijkertijd ontbreekt bewijs voor actieve ecologische restauratie en is langetermijnmonitoring beperkt. De impact bestaat vooral uit schadepreventie en behoud van biodiversiteit, wat ecologisch zeer waardevol is, maar nog geen structureel of duurzaam bewezen verbetering aantoonst.
Rechten voor Moeder Aarde	Burgerparticipatie in besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.	De variabele burgerparticipatie in besluitvorming krijgt in Bolivia score 3, wat wijst op erkende maar beperkte invloed. Inheemse en sociale bewegingen speelden een belangrijke rol in de agenderings- en constitutionele fase, wat zichtbaar is in de erkenning van Pacha Mama en Vivir Bien in de wetgeving. Deze participatie werd echter niet structureel verankerd. Na invoering verschoof besluitvorming naar de centrale staat en bleven betrokkenheid en invloed bij uitvoering beperkt, zoals blijkt uit de casus van Lake Poopó.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De variabele maatschappelijke coalitievorming krijgt in Bolivia score 4, wat wijst op een brede en invloedrijke maar fragiele coalitie. Inheemse organisaties, boeren en stedelijke bewegingen evenals linkse elites vormen een krachtige alliantie die leidde tot constitutionele hervormingen en de erkenning van Rechten voor Moeder Aarde. Na institutionalisering verzwakte de coalitie echter door staatscoöptatie en conflicten over extractivisme. De casus Lake Poopó toont het gebrek aan duurzame samenwerking. De coalitie was effectief voor agendering, maar niet structureel verankerd.
	Steun van politieke elites	4: Actieve politieke steun – expliciete steun van sleutelpolitici, leidend tot agendering of beleidsinitiatieven.	De variabele steun van politieke elites krijgt in Bolivia score 4, wat wijst op sterke discursieve en juridische steun met duidelijke tegenstrijdigheden. President Evo Morales en de MAS-regering speelden een cruciale rol bij de invoering van Rechten voor Moeder Aarde en namen baanbrekende wetgeving aan. Tegelijk bleven zij een extractivistisch ontwikkelingsmodel verdedigen en rechtvaardigden mijnbouw en gaswinning boven ecologische grenzen. Elite-steun was daarmee essentieel en zichtbaar, maar selectief, strategisch en niet consequent in de uitvoering.
	Toegang tot besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie,	De variabele toegang tot besluitvorming krijgt in Bolivia score 3, wat wijst op formele maar beperkte toegang. Inheemse en maatschappelijke groepen hadden reële invloed tijdens de constitutionele fase rond 2009, waarin concepten als Vivir Bien en Pacha Mama werden verankerd. Deze toegang bleek echter tijdelijk. Na

		maar minimale doorwerking in beleid.	institutionalisering verschoof de macht terug naar de uitvoerende en technocratische instellingen, vooral bij besluiten over mijnbouw en gaswinning. De casus Lake Poopó toont dat lokale gemeenschappen weinig inspraak hadden. Toegang bleef selectief en niet structureel.
	Legitimiteit	3: Gemiddelde legitimiteit – actoren worden erkend maar hebben beperkte gezaghebbende status.	De variabele legitimiteit krijgt in Bolivia score 3, wat wijst op een gemiddelde en ongelijk verdeelde legitimiteit onder stakeholders. Inheemse gemeenschappen en sociale bewegingen hadden hoge morele legitimiteit tijdens de agenderingsfase, maar beperkte institutionele erkenning bij uitvoering. Politieke elites beschikten over sterke institutionele legitimiteit, maar verloren morele geloofwaardigheid door hun steun aan extractivisme. Economische actoren hadden lage normatieve legitimiteit, terwijl internationale NGOs vooral externe erkenning genoten. Geen enkele actor beschikte over stabiele, breed gedeelde legitimiteit.
	Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.	De variabele urgentie krijgt in Bolivia score 4, wat wijst op een sterk gearticuleerd gevoel van ecologische en morele urgentie. Klimaatverandering, gletsjersmelting en waterstress werden gepresenteerd als existentiële bedreigingen, wat de snelle juridische erkenning van Rechten voor Moeder Aarde legitimeerde. De verdroging van Lake Poopó versterkte dit urgentiegevoel. Tegelijk werd urgentie selectief vertaald naar beleid: extractieve activiteiten bleven prioriteit houden. Urgentie was dus overtuigend in discours, maar inconsistent in beleidsuitvoering.
	Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De variabele macht krijgt in Bolivia score 3, wat wijst op reële maar asymmetrische machtsverhoudingen. Sociale en inheemse bewegingen hadden tijdens de Water- en Gasoorlog aanzienlijke agenderingsmacht en dwongen juridische erkenning van Rechten voor Moeder Aarde af. Na institutionalisering verschoof de macht echter terug naar de staat en economische elites, vooral in mijnbouw en gaswinning. Lokale gemeenschappen verloren invloed, zoals blijkt uit de casus van Lake Poopó. Juridische erkenning ging niet gepaard met structurele machtsverschuivingen.
	Agenda denial	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.	De variabele agenda denial krijgt in de casus Rechten voor Moeder Aarde een score 3, wat wijst op gedeeltelijke en selectieve blokkering van probleemexpansie. Hoewel Rechten voor Moeder Aarde formeel op de beleidsagenda kwamen via Wet nr. 071 en 300, werden de radicale implicaties begrensd zodra zij botsen met economische belangen. Kernvragen over het beperken van extractivisme werden geherframed als technische of lokale kwesties. De verdroging van Lake Poopó werd vooral toegeschreven aan klimaatfactoren, waardoor structurele oorzaken buiten het politieke debat bleven.
	Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.	De variabele issue containment krijgt in Bolivia score 4, wat wijst op consistente strategieën om de impact van Rechten voor Moeder Aarde te beperken. Na juridische erkenning werd het issue gedepolitiseerd en geframed als technisch of lokaal, terwijl extractieve projecten als economisch noodzakelijk werden gepresenteerd. De verdroging van Lake Poopó werd vooral toegeschreven aan klimaatfactoren, niet aan structurele oorzaken. Hierdoor bleef het conflict beheersbaar maar leidde Rechten voor Moeder Aarde zelden tot fundamentele beleidsverandering.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	Het agenda-building model voor Rechten voor Moeder Aarde in Bolivia krijgt score 1, wat wijst op een dominante outside initiation model. Rechten voor Moeder Aarde werd geagendeerd via maatschappelijke mobilisatie, met name tijdens de Wateroorlog en Gasoorlog, waarbij sociale en inheemse bewegingen het neoliberale ontwikkelingsmodel uitdaagden. Politieke elites namen dit discours later over en verankerden het juridisch. Hoewel elites het issue herkaderden om extractivisme te blijven legitimeren, lag het initiation duidelijk buiten de staat, wat bottom-up agendering bevestigde.
	Niveau van juridische erkenning	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met	Het niveau van juridische erkenning van Rechten voor Moeder Aarde in Bolivia wordt gecodeerd met score 5, wat duidt op een uitzonderlijk hoog en expliciet juridisch kader. Bolivia erkent Moeder Aarde via bindende nationale wetgeving als collectief rechtssubject met eigen rechten, zoals het recht op leven, regeneratie en biodiversiteit. Deze erkenning doorbreekt het antropocentrische rechtsdenken en is geïntegreerd in het bredere staatsproject Vivir Bien. In vergelijking met andere RoN-casussen is de Boliviaanse benadering zowel nationaal dekkend als

		vertegenwoordigers en duidelijke handhavingsmechanismen.	conceptueel radicaal. Hoewel de wetgeving tekortschiet in handhavingsmechanismen en afdwingbaarheid, tast dit de formele erkenning zelf niet aan. Vanuit het perspectief van ecocentrisch recht en Earth jurisprudence rechtvaardigt dit een maximale score voor juridische erkenning, ondanks de betwiste praktische werking.
	Implementatie van erkende rechten	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.	De implementatie van erkende rechten in Bolivia krijgt score 2, wat wijst op een grote kloof tussen juridische erkenning en praktijk. Ondanks een vergaand wettelijk kader voor Rechten voor Moeder Aarde blijft de uitvoering zwak door beperkte middelen, geringe autonomie en weinig invloed van verantwoordelijke instituties. Handhaving is minimaal: rechtszaken namens de natuur zijn zeldzaam en extractieve activiteiten krijgen voorrang. De verdroging van Lake Poopó bevestigt dat natuurrechten vooral symbolisch functioneren. Dit illustreert het verschil tussen law in the books en law in action.
	Ecologische impact	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.	De ecologische impact van de Rechten voor Moeder Aarde in Bolivia wordt gecodeerd met score 2, wat wijst op een zwakke tot negatieve uitwerking. Ondanks vergaande juridische erkenning leidde Rechten voor Moeder Aarde niet tot aantoonbare ecologische verbetering. De verdroging van Lake Poopó illustreert voortgaande ecologische achteruitgang, veroorzaakt door klimaatverandering, mijnbouw, landbouw en zwak milieubeheer. Ook breder onderzoek toont toenemende ecologische kwetsbaarheid in de Andes. Bolivia bleef inzetten op extractivisme, waardoor natuurrechten vooral normatief bleven en nauwelijks bijdroegen aan daadwerkelijke bescherming of herstel.
Great Barrier Reef	Burgerparticipatie in besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.	Burgerparticipatie rond het Great Barrier Reef is omvangrijk en structureel georganiseerd, maar blijft vooral consultatief en heeft beperkte invloed op besluitvorming, wat leidt tot score 3. Beleidsdocumenten benadrukken stakeholder engagement, maar beslissingsmacht blijft bij overheden. Traditional Owners worden erkend en geraadpleegd, maar hun aanbevelingen worden zelden omgezet in beleid en zij hebben geen medebeslissingsrechten. Ook internationale RoN Tribunals tonen dat civiele inbreng niet tot beleidswijzigingen leidt. Hierdoor is sprake van structurele raadpleging zonder substantiële beleidsdoorwerking.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De maatschappelijke coalitievorming rond het Great Barrier Reef is sterk ontwikkeld, georganiseerd en zichtbaar, wat leidt tot score 4. NGOs, juridische organisaties, wetenschappers, Traditional Owners en internationale netwerken werken langdurig samen, onder meer via RoN Tribunals en gecoördineerde Sea Country-strategieën. Wetenschappelijke instellingen versterken deze coalitie met data en expertise. Tegelijkertijd ontbreekt structurele invloed op wetgeving en formele erkenning van RoN. Hierdoor blijft de coalitie invloedrijk maar niet institutioneel verankerd, wat score 4 rechtvaardigt.
	Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.	Politieke elites tonen duidelijke betrokkenheid bij de bescherming van het Great Barrier Reef, maar beperken zich tot klassiek milieubeheer, wat leidt tot score 3. Overheden investeren substantieel in monitoring en herstel en erkennen de ecologische crisis. Tegelijkertijd vermijden zij structureel de erkenning van RoN en negeren zij voorstellen van inheemse en maatschappelijke actoren. Deze combinatie van beleidsmatige inzet en normatieve terughoudendheid wijst op een ambivalente houding: elites reageren op urgentie, maar vermijden fundamentele juridische hervorming.
	Toegang tot besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.	De toegang tot besluitvorming rond het Great Barrier Reef is formeel breed, maar blijft vooral consultatief en zonder doorslaggevende invloed, wat leidt tot score 3. Beleidsdocumenten tonen diverse participatiemechanismen, maar beslissingsmacht blijft bij federale en deelstaatregeringen. Traditional Owners en andere stakeholders worden intensief geraadpleegd, maar hun inbreng leidt zelden tot beleidswijzigingen. Ook maatschappelijke initiatieven, zoals de RoN Tribunals, krijgen geen formele doorwerking. Daarmee is sprake van structurele consultatie met beperkte invloed op beleidsuitkomsten.
	Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en	De legitimiteit van actoren die pleiten voor Rechten voor het Great Barrier Reef is hoog, maar niet zeer hoog, wat leidt tot een score 4. Traditional Owners beschikken over sterke morele en culturele legitimiteit, maar missen

		maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	formele beslissingsbevoegdheden. Wetenschappelijke actoren hebben hoge epidemische legitimiteit via gezaghebbende Outlook Reports, maar beïnvloeden juridische hervorming beperkt. Maatschappelijke en juridische netwerken genieten normatieve en internationale erkenning, maar zijn niet institutioneel verankerd. Gezamenlijk is er brede morele en maatschappelijke legitimiteit, maar geen structurele juridische erkenning.
	Urgentie	5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.	De urgentie rond de bescherming van het Great Barrier Reef is extreem hoog en rechtvaardigt score 5. Wetenschappelijke rapporten, met name het Outlook Report 2024, tonen dat het tijdsvenster voor herstel snel sluit en dat verdere achteruitgang mogelijk onomkeerbaar is door klimaatverandering, bleaching en waterkwaliteitsproblemen. Eerdere UNESCO-waarschuwingen bevestigen de internationale erkenning van deze crisis. Ook Traditional Owners benadrukken al decennia de ecologische en culturele noodzaak tot onmiddellijk handelen. Zowel tijdskritiek als ernst zijn maximaal aanwezig, wat de hoogste urgentiescore rechtvaardigt.
	Macht	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.	Actoren die pleiten voor een ecocentrische of RoN-benadering bij het Great Barrier Reef beschikken over beperkte macht, wat leidt tot score 2. Formele beslissingsbevoegdheden liggen bij federale en deelstaatregeringen; maatschappelijke actoren opereren slechts consultatief. Hoewel NGOs en wetenschappers kennis en mobilisatiekracht hebben, missen zij economische en juridische middelen om beleid af te dwingen. Initiatieven zoals de RoN Tribunals zijn symbolisch en niet bindend. Ondanks hoge legitimiteit beïnvloeden deze actoren dominante beleidsframes nauwelijks, wat wijst op structurele machtsasymmetrie.
	Agenda denial	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.	De Great Barrier Reef-casus toont uitgebreide agenda denial (score 4): politieke en economische elites erkennen ecologische risico's, maar voorkomen dat ecocentrische hervormingen zoals RoN op de formele agenda komen. Besluitvorming blijft beperkt tot bestaande beleidskaders zoals het Reef 2050 Plan, waarin alleen technische en beheergerichte oplossingen worden besproken. Structurele alternatieven worden procedureel uitgesloten, discursief gemarginaliseerd en maatschappelijke voorstellen, zoals die van RoN Tribunals, genegeerd. Hierdoor wordt niet het probleem, maar de mogelijke oplossingsrichting buiten de agenda gehouden.
	Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.	De Great Barrier Reef-casus toont uitgebreide issue containment (score 4): overheid en economische actoren houden het ecologische conflict bewust klein, technisch en depolitisierend. Beleidsdocumenten zoals het Reef 2050 Plan framen de crisis als een beheervraagstuk en vermijden structurele oorzaken en ecocentrische alternatieven zoals RoN. Hoewel de Outlook Reports de ernst en urgentie benadrukken, leiden zij slechts tot incrementele beleidsreacties. Initiatieven zoals de RoN Tribunals worden buiten formele besluitvorming gehouden, waardoor normatieve herdefiniëring wordt geneutraliseerd.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	Het agenderingsproces rond ecocentrische hervormingen rond het Great Barrier Reef wordt vrijwel volledig gedragen door maatschappelijke actoren en niet door politieke elites, wat past bij het outside initiation model. NGOs, internationale netwerken, academici en Traditional Owners nemen het initiatief, onder meer via de RoN Tribunals. Overheidsdocumenten, zoals het Reef 2050 Plan en de Outlook Reports, vermijden RoN en blijven binnen klassiek milieubeheer. Publieke druk is noodzakelijk om aandacht te genereren, wat bevestigt dat agendering van onderop plaatsvindt.
	Niveau van juridische erkenning	1: Geen juridische erkenning – natuur uitsluitend gezien als object van beheer.	In de Great Barrier Reef-casus bestaat geen juridische erkenning van RoN binnen het Australische of Queenslandse recht, wat leidt tot score 1. De Great Barrier Reef Marine Park Act 1975 behandelt het Reef als een beheersproject zonder rechtspersoonlijkheid of afdwingbare rechten. Ook het Reef 2050 Long Term Sustainability Plan blijft binnen een klassiek, instrumenteel milieubeheerkader. Internationale RoN Tribunals bekritisieren dit expliciet en stellen dat het ontbreken van juridische erkenning bijdraagt aan voortdurende ecologische schendingen.

	Implementatie van erkende rechten	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.	De implementatie van erkende rechten voor het Great Barrier Reef wordt gecodeerd als score 1, omdat er in Australië en Queensland geen juridische erkenning van <i>RoN</i> bestaat. Zonder rechtspersoonlijkheid of ecocentrische juridische status ontbreken vertegenwoordigers, rechtsmiddelen en uitvoeringsstructuren. Bestaande beleidskaders, zoals het Reef 2050 Plan, richten zich op antropocentrisch milieubeheer en niet op afdwingbare natuurrechten. Ook internationale <i>RoN</i> Tribunals benadrukken dat het ontbreken van een juridisch kader leidt tot onvoldoende bescherming en voortdurende ecologische degradatie.
	Ecologische impact	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.	De ecologische impact in de Great Barrier Reef-casus is overwegend negatief, ondanks omvangrijke beleidsinspanningen. Zowel het Outlook Report 2019 als 2024 constateren een ernstige verslechtering van het ecosysteem en zeer slechte langetermijnvooruitzichten, onder meer door massale koraalbleaching, klimaatverandering en waterkwaliteitsproblemen. Lokale verbeteringen zijn fragiel en onvoldoende om structurele achteruitgang te keren. Het ontbreken van een natuurrechtelijk kader verhindert afdwingbare bescherming en duurzaam herstel. Ook culturele en ecologische waarden van Traditional Owners blijven aangetast. Daarom past score 1.
Rechten voor de Natuur	Burgerparticipatie in besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.	De variabele burgerparticipatie in besluitvorming in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 3, wat wijst op raadpleging met beperkte invloed. Maatschappelijke organisaties en inheemse gemeenschappen speelden een betekenisvolle rol bij agendering en wetgevingsvoorbereiding, onder meer via consultaties en advocacy rond de National Environment Act 2019. Tegelijkertijd ontbreekt structurele co-governance en blijft beslissingsmacht bij politieke elites, met ruime ministeriële discretie. Burgers worden gehoord, maar beschikken niet over institutioneel verankerde medebeslissingsmacht.
	Maatschappelijke coalitievorming	5: Duurzame, invloedrijke coalitie – stabiel, goed gecoördineerd netwerk met nationale én internationale impact op beleid of rechtspraak.	De variabele maatschappelijke coalitievorming in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 5, wat wijst op een duurzame en invloedrijke coalitie. NGOs, zoals ANARDE, AFRICE en NAPE werkten langdurig samen met internationale partners en inheemse Bagungu-gemeenschappen en wisten lokale claims te vertalen naar nationale wetgeving. De coalitie verbond lokale, nationale en internationale niveaus effectief en bereikte juridische erkenning. Hoewel NGO-dominantie risico's voor grassroots-representatie meebrengt, blijft de coalitie uitzonderlijk effectief ben beleidsrelevant.
	Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.	De variabele steun van politieke elites in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 3, wat wijst op ambivalente en gedeeltelijke steun. Politieke elites maakten wettelijke erkenning mogelijk via de National Environment Act 2019, maar blijven terughoudend in implementatie wanneer <i>RoN</i> bots met economische belangen, zoals olie-exploitatie in het Albertine Rift. <i>RoN</i> wordt gezien als aanvullend milieubeginsel, niet als bindende norm. Deze instrumentele steun vergroot legitimiteit, maar mist de consistentie en duurzaamheid die nodig zijn voor structurele ecocentrische verandering.
	Toegang tot besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.	De variabele toegang tot besluitvorming in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 3, wat wijst op structurele raadpleging met beperkte invloed. Maatschappelijke organisaties en inheemse gemeenschappen hadden toegang tot wetgevingsprocessen en lokale besluitvorming, maar de uiteindelijke beslissingsmacht ligt bij de centrale overheid, met name bij de minister. Er ontbreken nationale co-governance mechanismen, waardoor input van maatschappelijke actoren niet structureel doorwerkt in bindende besluiten. De situatie kan worden gekarakteriseerd als toegang zonder macht.
	Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	De legitimiteit van actoren in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 4, wat wijst op hoge maar onvolledige legitimiteit. NGOs zoals ANARDE, AFRICE en NAPE beschikken over sterke institutionele en professionele legitimiteit en werden erkend door beleidsmakers. Inheemse Bagungu-gemeenschappen hebben hoge morele en culturele legitimiteit, maar beperkte nationale institutionele erkenning. Politieke elites zijn formeel legitiem, maar ondermijnen hun

			normatieve legitimiteit door prioriteit te geven aan olie-exploitatie. Hierdoor is legitimiteit hoog, maar niet structureel doorslaggevend.
Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.		De variabele urgentie in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 4, wat wijst op een hoge gepercipieerde en inhoudelijke urgentie. Maatschappelijke actoren en inheemse gemeenschappen presenteren <i>RoN</i> als noodzakelijk antwoord op acute ecologische dreigingen, zoals biodiversiteitsverlies en olie-exploitatie in het Albertine Rift. Deze urgentie wordt discursief sterk onderbouwd, maar vertaalt zich slechts beperkt in beleidsinterventies. Economische ontwikkelingsdoelen blijven prioriteit houden, waardoor urgentie wel agendering bevordert, maar geen directe beleidsomslag afdwingt.
Macht	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.		De variabele macht in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 2, wat wijst op een beperkte machtspositie van natuurrechtenactoren. Hoewel NGOs en lokale gemeenschappen ecocentrische ideeën succesvol in wetgeving hebben ingebracht, beschikken zij vooral over discursieve en morele macht. Institutionele en economische macht ligt bij de staat en oliebedrijven, wat blijkt uit de voortzetting van olie-exploitatie in het Albertine Rift-gebied. <i>RoN</i> -actoren zijn afhankelijk van juridische procedures en publieke druk, waardoor hun invloed beperkt en onzeker blijft.
Agenda denial	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.		De variabele agenda denial in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 4, wat wijst op gecoördineerde pogingen om de impact van natuurrechten te beperken na formele erkenning. Via ministeriële discretie, discursieve herframing en het uitblijven van uitvoerings- en handavingsstructuren worden de ecocentrische implicaties geneutraliseerd. <i>RoN</i> wordt gepresenteerd als verenigbaar met economische ontwikkeling, waardoor conflict en maatschappelijke mobilisatie worden voorkomen. Deze post-agenderings-denial zorgt ervoor dat <i>RoN</i> geen structurele bedreiging vormt voor dominante politieke en economische belangen.
Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.		De variabele issue containment in de Oegandese <i>RoN</i> -casus krijgt score 4, wat wijst op doelgerichte pogingen om natuurrechten politiek en maatschappelijk te begrenzen. <i>RoN</i> wordt technocratisch geframed als milieubeheer, publieke zichtbaarheid blijft beperkt en toepassing kan ministerieel worden afgebakend. Hierdoor worden de ecocentrische en politiek disruptieve implicaties geneutraliseerd, vooral in economisch strategische gebieden zoals het Albertine Rift. <i>RoN</i> is formeel erkend, maar bewust ingekaderd om escalatie en beleidsconsequenties te voorkomen, wat het transformatieve potentieel sterk beperkt.
Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.		Het agenda-building model voor Rechten voor de Natuur in Oeganda wordt gecodeerd als outside initiation model. De agendering werd primair gedragen door maatschappelijke actoren zoals ANARDE, AFRICE en NAPE, die via langdurige advocacy, framing en samenwerking met inheemse Bagungu-gemeenschappen ecocentrische ideeën op de beleidsagenda plaatsten. Pas in een later stadium sloten politieke elites aan, vooral reactief en instrumenteel. Hoewel dit leidde tot wettelijke erkenning bleef de implementatie beperkt. De dominante dynamiek was bottom-up, wat een score van 1 rechtvaardigt.
Niveau van juridische erkenning	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.		Het niveau van juridische erkenning van Rechten voor de Natuur in Oeganda krijgt score 4, wat duidt op formele erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid. <i>RoN</i> is expliciet vastgelegd in de National Environment Act 2019, inclusief procesrechtelijke mogelijkheden om namens de natuur te procederen. Tegelijkertijd ontbreken constitutionele verankering, automatische toepassing en nationale guardians, waardoor de rechten juridisch kwetsbaar blijven. De ministeriële discretie en beperkte institutionele borging ondermijnen de rechtszekerheid. Oeganda bevindt zich daarmee in een tussencategorie tussen symbolische erkenning en volledige rechtspersoonlijkheid.
Implementatie van erkende rechten	2: Beperkte implementatie – ad-hocactiviteiten of symbolische uitvoering zonder handhaving.		De implementatie van Rechten voor de Natuur in Oeganda krijgt score 2, wat wijst op een beperkte en fragmentarische uitvoering. Ondanks juridische erkenning ontbreken nationale uitvoeringsmechanismen zoals guardians of toezichhouders en is beleidsintegratie zwak. <i>RoN</i> speelt geen doorslaggevende rol in sectorale besluitvorming, wat zichtbaar is in de voortzetting van olie-exploitatie in het Albertine Rift-gebied. Lokale initiatieven,

			zoals ordinaties in Buliisa District, tonen beperkt implementatiepotentieel, maar blijven geografisch en institutioneel marginaal. Dit onderstreept de kloof tussen juridische erkenning en bestuurlijke praktijk.
	Ecologische impact	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.	De ecologische impact van Rechten voor de Natuur in Oeganda wordt gecodeerd met score 2, omdat meetbare ecologische verbeteringen grotendeels uitblijven. Ondanks juridische erkenning blijven kwetsbare ecosystemen, zoals het Albertine Rift-gebied, onder zware druk door olie-exploitatie en infrastructuurontwikkeling. RoN speelt nauwelijks een rol in vergunningverlening of nationaal milieubeleid. Lokale initiatieven, zoals bescherming van Sacred Natural Sites in Buliisa District, tonen beperkt potentieel, maar zijn kleinschalig en niet structureel. Dit bevestigt dat juridische erkenning zonder effectieve implementatie en handhaving weinig ecologische impact heeft.
Rechten voor de rivieren	Burgerparticipatie besluitvorming in	2: Beperkte consultatie – burgers worden gehoord maar zonder invloed op de uitkomst.	Burgerparticipatie in de Rechten voor de rivieren in Bangladesh-casus is beperkt (score 2). De erkenning kwam tot stand via rechterlijke procedures, niet via participatieve beleidsprocessen. Participatie verliep vooral indirect via NGO's en media, met HRPB en onderzoeksjournalistiek als belangrijke agenderende actoren. Lokale gemeenschappen hadden geen inspraak in besluitvorming of governance en formele participatiemechanismen ontbraken. De aanwijzing van de NRCC versterkte het top-down karakter. Hierdoor bleef participatie beperkt tot probleem signalering, wat de democratische inbedding van deze juridisch robuuste erkenning ondermijnt.
	Maatschappelijke coalitievorming	2: Los netwerk – ad-hoc samenwerking met beperkte afstemming.	Maatschappelijke coalitievorming rond Rechten voor de Rivieren is beperkt en fragmentarisch (score 2). Een klein netwerk van NGOs, journalisten en juristen, met HRPB als centrale actor, wist via media en publieke belangenlitigatie juridische erkenning te forceren. Deze samenwerking was echter ad hoc en smal van samenstelling. Lokale gemeenschappen en andere relevante stakeholders werden niet structureel betrokken. Na de uitspraak ontbrak voortgezette coalitievorming rond implementatie, waardoor de invloed van maatschappelijke actoren afnam en duurzame maatschappelijke verankering uitbleef.
	Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.	De steun van politieke elites voor Rechten voor de Rivieren is ambivalent en beperkt (score 3). Elites initieerden de erkenning niet; deze kwam voort uit rechterlijk activisme na langdurige bestuurlijke nalatigheid. Na de uitspraak was er geen actieve tegenstand en werd beperkte uitvoering gefaciliteerd, zoals de rol van de NRCC. Deze steun is echter pragmatisch en instrumenteel: politieke elites legitimeren rivierrechten niet normatief, nemen geen aanvullende wetgeving aan en framen het onderwerp niet publiekelijk. Hierdoor ontbreekt structureel politiek eigenaarschap en blijft duurzaamheid onzeker.
	Toegang tot besluitvorming	2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed.	De toegang tot besluitvorming in de casus Rechten voor de Rivieren is beperkt en selectief (score 2). Besluitvorming vond vooral plaats in de rechterlijke arena, toegankelijk voor actoren met juridische middelen, met name de NGO HRPB. Lokale gemeenschappen en burgers werden niet betrokken en hadden geen formele inspraak. Ook na de uitspraak bleef besluitvorming gecentraliseerd bij staatsinstellingen, zonder participatiemechanismen. Burgerlijke toegang tot de rechter is vooral reactief en biedt weinig invloed op beleid, wat inclusieve en ecologisch rechtvaardige besluitvorming beperkt.
	Legitimiteit	3: Gemiddelde legitimiteit – actoren worden erkend maar hebben beperkte gezaghebbende status.	De legitimiteit van de actoren rond Rechten voor de Rivieren in Bangladesh is gemiddeld (score 3) en ongelijk verdeeld. De rechterlijke macht heeft hoge institutionele en normatieve legitimiteit door haar grondwettelijk mandaat en zorgvuldige juridische onderbouwing, maar mist directe democratische legitimiteit. NGOs en media beschikken over morele legitimiteit, maar hebben beperkte representativiteit. Politieke elites zijn formeel legitiem, maar handelen reactief en tonen weinig normatieve steun. Lokale gemeenschappen hebben hoge ervaringslegitimiteit, maar nauwelijks institutionele erkenning, wat de maatschappelijke verankering beperkt.
	Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers	De variabele urgentie in de casus rondom Rechten voor de Rivieren is hoog (score 4). De erkenning vond plaats tegen de achtergrond van een ernstig ecologisch crisisnarratief, waarin uitstel als onomkeerbaar schadelijk werd gezien. De rechter en media benadrukten tijdsdruk en ernst, wat uitzonderlijk juridisch ingrijpen legitimeerde en bestuurlijke inertie doorbrak. Deze urgentie was gebaseerd op reële ecologische achteruitgang, maar leidde ook tot verkorte

		erkennen de noodzaak tot handelen.	deliberatie en beperkte participatie. Hierdoor versnelt juridische innovatie, terwijl democratische en institutionele duurzaamheid onder druk komt te staan.
Macht		3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De variabele macht in de Bangladesh-casus is gemiddeld (score 3). Macht is vooral herverdeeld binnen staatsinstituten, met de rechterlijke macht als dominante actor die normstelling en handhaving bepaalde. Maatschappelijke actoren beschikten over agenderende en discursieve macht, maar hadden geen structurele invloed op implementatie. De uitvoerende macht ligt bij bureaucratische instellingen zoals de NRCC. Lokale gemeenschappen en burgers hebben nauwelijks formele machtsbronnen. Hierdoor bleef de machtsverschuiving beperkt en grotendeels institutioneel.
Agenda denial		3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.	Agenda denial is in de casus matig tot structureel aanwezig (score 3). Politieke en bestuurlijke elites hielden riviervervuiling en ecologische degradatie lange tijd buiten de beleidsagenda, ondanks bestaande wetgeving en duidelijke signalen van achteruitgang. Dit gebeurde via non-decision making en depolitiseren van het probleem. Agenda denial werd echter doorbroken door journalistieke aandacht en publieke belangenlitigatie, waarna de rechter ingreep. De casus laat zien dat rechterlijke interventie agenda denial kan corrigeren, zonder dat deze volledig wordt voorkomen.
Issue containment		3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.	Issue containment in de Rechten voor de Rivieren-casus is matig en structureel aanwezig (score 3). Lange tijd werd rivierbescherming geframed als een technisch en administratief probleem, waardoor normatieve discussies over ecologische rechten vermeden werden. De depolitisering hield het issue klein, ondanks aanhoudende degradatie. De rechterlijke erkenning van rivieren als living entities doorbrak dit deels door herframing als constitutionele en morele kwestie. In de implementatiefase keert containment echter terug via gecentraliseerde, technocratische governance zonder brede participatie.
Agenda-building model		1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	Het agenda-building model voor de casus is het outside initiation model. Maatschappelijke actoren, met name journalisten en de NGO HRPB, agendeerden het probleem via publieke druk en strategische rechtszaken, nadat politieke elites het issue langdurig hadden genegeerd. Onderzoeksjournalistiek framede riviervervuiling als een existentiële crisis, waarna de rechter het maatschappelijk geagendeerde issue formeel erkende. Politieke elites speelden geen initiërende rol. De rechter fungeerde als institutionele versneller, wat juridische erkenning mogelijk maakte, maar het ontbreken van politiek eigenaarschap bemoeilijkt verdere beleidsdoorwerking.
Niveau van juridische erkenning		4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.	Het niveau van juridische erkenning van de Rechten voor de Rivieren is hoog maar onvolledig (score 4). Rivieren zijn door de rechter erkend als living entities with legal rights, met institutionele borging via de NRCC en afdwingbare bevelen. Deze erkenning gaat verder dan symbolisch beleid, maar berust uitsluitend op rechterlijke jurisprudentie en mist wettelijke of constitutionele verankering. Dit beperkt de rechtszekerheid en duurzaamheid. Daarnaast is de erkenning sterk gecentraliseerd en staatsgericht, zonder formele rol voor lokale gemeenschappen, wat de effectiviteit en robuustheid verder kan ondermijnen.
Implementatie van erkende rechten		3: Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.	De implementatie van erkende rivierrechten in Bangladesh is gedeeltelijk en inconsistent (score 3). Na de rechterlijke erkenning zijn institutionele stappen gezet, zoals de aanwijzing van de NRCC en lokale handhavingsacties, vooral rond Dhaka. Deze wijzen op meer dan symbolische uitvoering. Tegelijkertijd blijft de implementatie structureel zwak: vervuiling en illegale bebouwing keren terug, middelen en sanctiebevoegdheden zijn beperkt en beleidsintegratie ontbreekt. De aanpak is reactief en handhavingsgericht, met weinig maatschappelijke betrokkenheid. Dit resulteert in een duidelijke implementation gap tussen juridische erkenning en effectieve naleving.
Ecologische impact		3: Geringe positieve impact – kleinschalige of lokale	De ecologische impact van Rechten voor de Rivieren is gering maar positief (score 3). De rechterlijke erkenning leidde tot lokale handhavingsacties, zoals het verwijderen van illegale bebouwing langs rivieroeveren, wat op korte termijn de doorstroming en oeverhabitats verbeterde. Structurele ecologische verbetering blijft echter uit: vervuiling

		verbeteringen zichtbaar, maar zonder structurele doorwerking.	houdt aan, encroachment keert terug en systematische monitoring ontbreekt. De aanpak is vooral repressief en ruimtelijk terwijl kernproblemen onvoldoende worden aangepakt. Dit resulteert in een fragmentarische en kwetsbare impact, wat wijst op een symbolisch-ecologische kloof.
Te Urewera bos	Burgerparticipatie besluitvorming in	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.	Burgerparticipatie in de Te Urewera-casus krijgt score 4. Sinds de Te Urewera Act 2014 is participatie juridisch verankerd via het Te Urewera Board en het consultatieve proces rond Te Kawa o Te Urewera, wat leidt tot reële invloed op beleid. Tegelijk is participatie niet volledig gelijkwaardig. Historische uitsluiting van Tuhoe en blijvende machtsasymmetrieën, waaronder afhankelijkheid van Krooninstituten en middelen, begrenzen de feitelijke zeggenschap. De casus gaat verder dan consultatie richting gedeelde besluitvorming, maar bereikt geen volledige co-soevereiniteit.
	Maatschappelijke coalitievorming	3: Regelmatige samenwerking – meerdere actoren werken samen, maar zonder formele structuur.	De maatschappelijke coalitievorming rond Te Urewera krijgt score 3. De erkenning kwam tot stand via een effectieve maar smalle coalitie van Tuhoe, juristen, beleidsmakers en enkele maatschappelijke organisaties. Deze coalitie was inhoudelijk sterk en strategisch succesvol binnen juridische en politieke arena's, maar kende weinig brede maatschappelijke mobilisatie. Massale burgerbewegingen en publieke campagnes ontbraken, waardoor maatschappelijke druk beperkt bleef. Volgens het advocacy coalition framework gaat het om een coherente maar elite- en onderhandelingsgerichte coalitie, wat zowel het succes als de kwetsbaarheid van de uitkomst verklaart.
	Steun van politieke elites	4: Actieve politieke steun – expliciete steun van sleutelpolitici, leidend tot agendering of beleidsinitiatieven.	De steun van politieke elites voor Te Urewera krijgt score 4. De erkenning als rechtspersoon was mogelijk dankzij expliciete steun van ministers en parlement binnen het Waitangi-settlementproces. Politieke elites legitimeerden bewust een juridisch innovatieve oplossing die brak met het klassieke eigendoms- en parkregime. Deze steun was echter contextgebonden en casusspecifiek: historisch droegen elites juist bij aan uitsluiting en de doorbraak leidde niet tot bredere constitutionele hervorming of een algemene agenda voor RoN. Elites fungeerden als enablers, niet als voortrekkers.
	Toegang tot besluitvorming	4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.	Toegang tot besluitvorming in de Te Urewera-casus krijgt score 4. Sinds de Te Urewera Act 2014 hebben Tuhoe structurele en wettelijk verankerde toegang tot besluitvorming via het Te Urewera Board, met aantoonbare invloed op beheer en beleid. Deze toegang is meer dan symbolisch en gebaseerd op gedeelde besluitvorming. Tegelijk blijft de zeggenschap beschermd door staatsrechtelijke kaders, afhankelijkheid van Kroonfinanciering en institutionele interpretatie. Historische uitsluiting werkt door. De positie komt overeen met partnership, niet met volledige autonomie.
	Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	De legitimiteit van actoren rond de erkenning van Rechten voor Te Urewera is gelaagd. Tuhoe/tangata whenua hebben de hoogste normatieve legitimiteit door hun historische, culturele en morele verbondenheid met het gebied. De Kroon en politieke elites beschikken vooral over procedurele legitimiteit via democratische en juridische processen, maar hun morele gezag is ambivalent door historische uitsluiting. Bestuurlijke en conservatie-actoren hebben afgeleide legitimiteit, terwijl maatschappelijke en internationale actoren vooral symbolische steun bieden. De legitimiteit is hoog maar niet uniform, wat resulteert in score 4.
	Urgentie	3: Matige urgentie – tijdsdruk aanwezig, maar beperkte beleidsreactie.	De urgentie voor Rechten voor Te Urewera krijgt score 3. Hoewel ecologische, culturele en juridische problemen aanwezig waren, ontbrak een acute crisis of focusing event. De urgentie bouwde zich geleidelijk op als een slow-burn issue, vooral door historische en morele claims van Tuhoe, gedocumenteerd in de Waitangi Tribunal-rapporten. Ecologische spanningen en ineffectief beheer speelden mee, maar werden niet als noodsituatie geframed. De keuze voor rechtspersoonlijkheid was gericht op structurele herordening en langetermijnzorg, niet op crisisinterventie.

	Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De variabele macht voor Te Urewera krijgt score 3. De Te Urewera Act 2014 heeft geleid tot een duidelijke machtsverschuiving: de Kroon gaf eigendom op, Te Urewera werd rechtspersoon en Tuhoë kregen structurele zeggenschap via het Te Urewera Board. Tegelijk blijft deze macht gedeeltelijk en afhankelijk van staatsrechtelijke structuren. Wetgevende bevoegdheid, financiering en juridische interpretatie liggen grotendeels bij de Kroon en Te Urewera kan slechts indirect handelen via vertegenwoordigers. Er is sprake van gedeelde, maar asymmetrische macht.
	Agenda denial	2: Beperkte weerstand – incidentele pogingen tot vertraging of marginalisering.	Agenda denial in de Te Urewera-casus krijgt score 2. Historisch hanteerde de Kroon procedurele en discursieve strategieën die Tuhoë-claims en ecocentrische alternatieven marginaliseerden door ze te framen als technisch natuurbeheer. In de aanloop naar de Te Urewera Act 2014 was hiervan echter geen sprake meer: binnen het Waitangi-settlementproces kreeg het issue expliciet toegang tot de politieke agenda en werden alternatieve frames erkend. De doorbraak volgde na decennia van uitsluiting en bleef casusspecifiek, waardoor agenda denial beperkt maar niet afwezig was.
	Issue containment	2: Beperkte containment – incidentele pogingen tot verkleining van conflict of zichtbaarheid.	Issue containment in de Te Urewera-casus krijgt score 2. Historisch werd het conflict ingekapseld door het nationale-parkregime, dat de problematiek framede als technisch natuurbeheer en zo Tuhoë-zeggenschap depolitiseerde en marginaliseerde. Besluitvorming vond plaats binnen gesloten bureaucratie kaders met weinig ruimte voor alternatieve frames. Deze strategieën waren echter niet blijvend effectief. Binnen het Waitangi-settlementproces werd het issue opgeschaald en fundamenteel hergedefinieerd, waarbij relationele en ecocentrische perspectieven werden geïnstitutionaliseerd. Issue containment vertraagde de agendering, maar kon de uiteindelijke doorbraak niet voorkomen.
	Agenda-building model	2: Inside initiation model – beleidsmakers of administratieve elites initiëren het issue; publieke betrokkenheid blijft beperkt.	De agendering van Rechten voor Te Urewera past het best bij het inside initiation model. Het issue werd ontwikkeld binnen gesloten institutionele arena's, met name het Waitangi-settlementkader, door Tuhoë-leiders, juristen, ambtenaren en ministers. Publieke mobilisatie, brede maatschappelijke campagnes of actieve legitimatie richting het publiek bleven grotendeels afwezig. Daarmee wijkt de casus af van het outside initiation- en mobilisation model. Zoals beschreven door Cobb & Ross (1997) is dit type agendabuilding kenmerkend voor normatief gevoelige kwesties die elites beheersbaar willen houden. De erkenning van Te Urewera is daardoor elite-gedreven en institutioneel ingebed.
	Niveau van juridische erkenning	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handavingsmechanismen.	Het niveau van juridische erkenning voor Te Urewera krijgt score 5. Met de Te Urewera Act 2014 is het gebied volledig erkend als rechtspersoon die 'van zichzelf is', met expliciete rechten, plichten en aansprakelijkheden. De wet voorziet in institutionele vertegenwoordiging via het Te Urewera Board en inhoudelijke normstelling via Te Kawa o Te Urewera. Hoewel de praktische afdwingbaarheid afhankelijk blijft van menselijke vertegenwoordigers en staatsmiddelen, raakt dit de implementatie en niet de juridische status zelf. Te Urewera geldt daarmee als een internationaal toonaangevend voorbeeld van volledige juridische erkenning van natuur.
	Implementatie van erkende rechten	4: Substantiële implementatie – duidelijke beleidsintegratie, actief toezicht en significante handhaving.	De implementatie van erkende rechten voor de Te Urewera krijgt score 4. De rechten uit de Te Urewera Act 2014 zijn grotendeels vertaald naar bestuurlijke praktijk via het Te Urewera Board en Te Kawa o Te Urewera, waardoor natuurrechten concreet zijn geïntegreerd in beleid en beheer. Samenwerking tussen Tuhoë, lokale gemeenschappen en de staat wijst op gedeeld beheer en erkenning van kaitiakitanga. Tegelijk blijft de implementatie afhankelijk van staatsmiddelen, bureaucratie ondersteuning en bestaande wetgeving. De regeling is vergoederd, maar kwetsbaar en nog niet volledig autonoom.
	Ecologische impact	3: Geringe positieve impact – kleinschalige of lokale verbeteringen zichtbaar, maar zonder structurele doorwerking.	De ecologische impact van Rechten voor Te Urewera wordt gecodeerd met score 3. De juridische erkenning als rechtspersoon heeft vooral voorwaardenscheppende effecten: zij verbetert institutionele en normatieve kaders voor ecologisch herstel, maar heeft tot nu toe slechts gematigde en indirecte ecologische resultaten opgeleverd. Het nationale-parkregime werkte historisch vaak contraproductief door uitsluiting van lokale kennis. Sinds 2014 is

			sprake van een relationele beheerbenadering met meer ruimte voor kaitiakitanga en adaptief beheer. Meetbare verbeteringen in biodiversiteit zijn echter nog beperkt en vergen lange termijn.
Whanganui rivier	Burgerparticipatie in besluitvorming	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.	De burgerparticipatie in de Whanganui-casus wordt samengevat als substantiële participatie met aantoonbare invloed, maar geen gedeelde besluitvorming. Whanganui-iwi waren langdurig en intensief betrokken via juridische procedures, onderhandelingen en consultaties, wat zichtbaar doorwerkte in de Te Awa Tupua Act 2017. Tegelijkertijd bleef de participatie asymmetrisch en selectief: de Kroon behield de uiteindelijke beslissingsmacht en andere burgers of maatschappelijke organisaties waren beperkt betrokken. Dit past bij participatieve governance waarin invloed bestaat zonder formele beslissingsmacht.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De maatschappelijke coalitievorming rond de Whanganui-casus wordt samengevat met score 4: een georganiseerde en duurzame coalitie met substantiële invloed. De kern bestond uit de Whanganui-iwi, die langdurig en coherent optraden in juridische en politieke arena's, ondersteund door expertise en onderzoek. Deze samenhang maakte de coalitie effectief als brug tussen mobilisatie en besluitvorming. Tegelijkertijd bleef zij relatief smal en casus-specifiek, met beperkte betrokkenheid van bredere maatschappelijke of internationale actoren, wat een maximale score uitsluit.
	Steun van politieke elites	4: Actieve politieke steun – expliciete steun van sleutelpolitici, leidend tot agendering of beleidsinitiatieven.	De variabele steun van politieke elites in de Whanganui-casus wordt samengevat met score 4, wat wijst op actieve maar reactieve steun. De juridische erkenning in de Te Awa Tupua Act 2017 was alleen mogelijk door expliciete inzet van regering en parlement. Deze steun kwam echter pas na langdurige juridische druk en morele legitimatie; elites waren geen vroege agendazetters en boden lange tijd weerstand. De steun bleef bovendien contextgebonden en casus-specifiek, wat een maximale score uitsluit.
	Toegang tot besluitvorming	4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.	De toegang tot besluitvorming in de Whanganui-casus kan worden samengevat als structurele toegang met aantoonbare invloed, maar zonder volwaardige medebeslissing. Whanganui-iwi hadden langdurig en herhaald toegang tot juridische en politieke arena's, wat zichtbaar doorwerkte in de Te Awa Tupua Act 2017. Tegelijkertijd bleef deze toegang asymmetrisch en staatsgestuurd: de uiteindelijke beslissingsmacht lag bij de Kroon en het parlement. De participatie was bovendien selectief en vooral voorbehouden aan betrokken iwi, waardoor de inclusiviteit beperkt bleef.
	Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	De erkenning van Rechten voor de Whanganui-rivier wordt gedragen door meerdere actoren met verschillende vormen van legitimiteit. Maori-iwi beschikken over zeer hoge normatieve en sociale legitimiteit, gebaseerd op historische verbondenheid, tikanga Maori en tino rangatiratanga, bevestigd door het Waitangi Tribunal. De staat heeft formele juridische legitimiteit en heeft deze deels herwonnen via de Te Awa Tupua Act, maar kampt met historische legitimiteitstekorten. Te Pou Tupua geniet hoge procedurele legitimiteit. Regionale en economische actoren zijn juridisch relevant maar normatief het minst legitiem. Dit leidt tot een hoge, maar niet onbetwiste legitimiteit (score 4).
	Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.	De variabele urgentie in de Whanganui-casus wordt gecodeerd met score 4, wat wijst op een hoge maar niet acute noodzaak tot handelen. De urgentie ontwikkelde zich geleidelijk voor langdurige ecologische schade, wateronttrekking en aantasting van de culturele en spirituele waarden van de Whanganui-iwi. Hoewel geen sprake was van een plotselinge crisis, waarschuwden bronnen zoals het Waitangi Tribunal voor onomkeerbare schade bij uitstel. Volgens het stakeholder-salience model was de urgentie duidelijk aanwezig, maar onvoldoende acuut om onmiddellijke interventie af te dwingen.
	Macht	4: Uitgebreide macht – substantiële middelen en stabiele institutionele toegang;	De variabele macht in de Whanganui-casus wordt gecodeerd met score 4, wat wijst op een substantiële maar niet dominante machtspositie. Aanvankelijk hadden de Whanganui-iwi beperkte middelen en institutionele invloed, terwijl de staat het rivierbeheer domineerde. Door langdurige juridische procedures, verdragsargumenten en discursieve framing wisten zij hun invloed echter aanzienlijk te vergroten. Met de Te Awa Tupua Act 2017 en de

		duidelijke invloed op beleidsvorming.	instelling van Te Pou Tupua nam de institutionele macht verder toe. Deze macht blijft gedeeld en ingebed in bestaande staatsstructuren, wat een maximale score uitsluit.
	Agenda denial	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.	De variabele agenda denial in de Whanganui-casus wordt gecodeerd met score 3, wat duidt op structurele maar niet allesoverheersende tegenwerking. De staat hield claims lange tijd buiten de politieke agenda door deze te framen als technische of juridische kwesties en via procedurele verdragen. Zelfs erkenning door rechtbanken leidde vaak niet tot beleidsverandering. Deze strategieën verdraagden fundamentele oplossingen, maar waren niet volledig effectief. Door aanhoudende juridische mobilisatie en morele legitimiteit wisten de Whanganui-iwi het issue uiteindelijk toch op de hoogste politieke agenda te plaatsen.
	Issue containment	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.	De variabele issue containment in de Whanganui-casus wordt gecodeerd met score 3, wat wijst op structurele maar niet overheersende beheersing van het issue. De staat reduceerde claims lange tijd tot technische en juridische deekwesties en beperkte publieke zichtbaarheid via gespecialiseerde procedures, waardoor normatieve discussies werden uitgesteld. Deze strategieën verdraagden agendering, maar waren niet doorslaggevend. Door volgehouden juridische actie en morele framing wisten de Whanganui-iwi het issue te verbreden tot een fundamenteel debat over rechtspersoonlijkheid, wat uiteindelijk leidde tot nationale wetgeving.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	Het agenda-building proces rond de Whanganui-rivier volgt het outside initiation model. Het initiatief om rechten van de rivier te agenderen kwam primair van maatschappelijke actoren, met name de Whanganui-iwi, via langdurige juridische procedures, petitie en het Waitangi Tribunal. Politieke elites waren geen vroege agendazetters en probeerden het issue lange tijd te beperken tot technische deekwesties. Pas na aanhoudende maatschappelijke druk en brede legitimatie werd het onderwerp opgenomen op de politieke agenda. Elites reageerden dus op externe mobilisatie, wat een score 1 rechtvaardigt.
	Niveau van juridische erkenning	5: Volledige rechtspersoonlijkheid – wettelijke of constitutionele verankering met vertegenwoordigers en duidelijke handhavingmechanismen.	Het niveau van juridische erkenning van de Whanganui-rivier wordt terecht gecodeerd met score 5, omdat sprake is van volledige wettelijke rechtspersoonlijkheid. Met de Te Awa Tupua Act 2017 is de rivier erkend als een ondeelbare, levende juridische entiteit met eigen belangen, vertegenwoordigd door Te Pou Tupua. Deze erkenning is institutioneel verankerd en juridisch afdwingbaar en gaat verder dan symbolische bescherming. Hoewel de rechtspersoonlijkheid functioneert binnen bestaande staatsrechtelijke kaders en daardoor niet volledig autonoom is, vormt de Whanganui-casus internationaal een normatief ijkpunt binnen RoN.
	Implementatie van erkende rechten	4: Substantiële implementatie – duidelijke beleidsintegratie, actief toezicht en significante handhaving.	De implementatie van erkende rechten in de Whanganui-casus wordt gecodeerd met een score van 4, wat wijst op substantiële en institutioneel verankerde uitvoering, maar geen volledige doorwerking. De instelling van Te Pou Tupua, het strategisch kader Te Heke Ngahuru en bijbehorende financiering tonen dat de rechten van de rivier meer dan symbolisch zijn geïmplementeerd. Tegelijkertijd verloopt de uitvoering gefaseerd en complex, doordat integratie in bestaande bestuurs- en vergunningstelsels afhankelijk blijft van samenwerking met overheden en bestaande waterrechten. De implementatie is daardoor serieus, maar nog niet volledig geconsolideerd.
	Ecologische impact	3: Geringe positieve impact – kleinschalige of lokale verbeteringen zichtbaar, maar zonder structurele doorwerking.	De ecologische impact van de Whanganui-rivier wordt gecodeerd met een score van 3, wat wijst op beperkte maar aantoonbare positieve effecten. De erkenning van de rivier als rechtspersoon heeft vooral geleid tot meer bewustwording en een holistische benadering van rivierbeheer, waarin ecologische, culturele en spirituele waarden worden geïntegreerd. Tegelijkertijd zijn meetbare ecologische verbeteringen beperkt, doordat bestaande vergunningen en gebruiksrechten grotendeels zijn blijven bestaan en herstelmaatregelen slechts geleidelijk zijn ingevoerd. De casus functioneert daarmee vooral als voorwaardenscheppend kader voor toekomstig herstel, in lijn met inzichten uit de law-in-action literatuur.

Ganga en Yamuna rivier	Burgerparticipatie besluitvorming	in	2: Beperkte consultatie – burgers worden gehoord maar zonder invloed op de uitkomst.	De burgerparticipatie rond de erkenning van Rechten voor de Ganga en Yamuna was beperkt en indirect. Burgers en maatschappelijke actoren konden via Public Interest Litigation en publieke campagnes problemen agenderen, maar hadden geen structurele invloed op besluitvorming. De toekenning van rechten was volledig rechterlijk gestuurd, zonder consultatie of inspraak van lokale gemeenschappen. Governance, rechten en voogdij werden top-down vastgelegd. Na de schorsing door het Supreme Court of India verdween deze beperkte invloed grotendeels, waardoor participatie institutioneel zwak en afhankelijk van rechterlijk activisme bleef.
	Maatschappelijke coalitievorming		3: Regelmatige samenwerking – meerdere actoren werken samen, maar zonder formele structuur.	De maatschappelijke coalitievorming rond rivierrechten was breed maar zwak georganiseerd. Diverse actoren – religieuze leiders, NGOs, activisten en burgers – mobiliseerden succesvol morele en ecologische argumenten, wat de legitimiteit vergrootte. Tegelijk ontbraken structurele coördinatie, een gedeeld governanceplatform en strategische samenhang. De focus lag vooral op de Ganga, terwijl de Yamuna minder aandacht kreeg. Bovendien was de coalitie onvoldoende verbonden met nationale politieke besluitvorming en kon zij weerstand van de centrale overheid niet pareren, wat duurzame borging belemmerde.
	Steun van politieke elites		2: Passieve afwijzing – geen steun, afwezigheid van politieke bereidheid.	De steun van politieke elites voor rivierrechten was inconsistent en beperkt. Hoewel er op deelstaatniveau en in beleidstaal symbolische steun bestond, ontbrak duurzame nationale politieke ondersteuning. De regering van Uttarakhand ging zelfs in beroep tegen de uitspraak, wat de fragiele elite-steun blootlegt. Nationale partijen vertaalden de rechtenbenadering niet naar wetgeving en vreesden bestuurlijke en juridische gevolgen. Zodra juridische consequenties concreet werden, trok de politieke elite zich terug, wat beslissend bijdroeg aan het mislukken van duurzame institutionalisering.
	Toegang tot besluitvorming		2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of informele toegang zonder invloed.	De toegang tot besluitvorming in de Ganga- en Yamuna-casus was formeel aanwezig maar inhoudelijk beperkt. Burgers konden via Public Interest Litigation milieuproblemen agenderen bij de rechter, maar hadden geen structurele of deliberatieve invloed op beleid of governance. De besluitvorming bleef juridisch gefilterd en gedomineerd door elites. Na politieke consequenties verschoof het proces naar de nationale juridische arena, waar maatschappelijke toegang minimaal was. De casus bleef steken op consultatie in plaats van gedeelde besluitvorming, wat de democratische en institutionele kwetsbaarheid van de rivierrechten verklaart.
	Legitimiteit		2: Lage legitimiteit – beperkte maatschappelijke of institutionele acceptatie: claims zijn marginaal.	De Uttarakhand High Court kende in 2017 de Ganga en Yamuna rechtspersoonlijkheid toe en beschikte daarmee over formeel-juridische legitimiteit, maar de uitspraak miste institutioneel en politiek draagvlak en werd geschorst door het Hooggerechtshof. Overheden hebben formele bevoegdheden, maar hun morele en pragmatische legitimiteit is laag door langdurig falend rivierbeheer. Religieuze en maatschappelijke actoren hebben sterke morele legitimiteit, maar geen institutionele macht. Lokale gemeenschappen bezitten ervaringslegitimiteit, maar weinig invloed. De legitimiteit is daardoor gefragmenteerd en onvoldoende verankerd, wat leidt tot een lage score (2)
	Urgentie		4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.	De urgentie rond de toekenning van rechten aan de Ganga en Yamuna was zeer hoog, gedreven door ernstige ecologische vervuiling, gezondheidsrisico's en falend beleid. De Uttarakhand High Court articuleerde deze urgentie expliciet via crisis framing, door te stellen dat het voortbestaan van de rivieren werd bedreigd. Tegelijk leidde deze urgentie tot een versneld en weinig zorgvuldig besluitvormingsproces, waarbij consultatie en institutionele uitwerking werden omzeild. Dit droeg bij aan juridische en bestuurlijke kwetsbaarheid en uiteindelijk tot schorsing door het Supreme Court of India.
	Macht		2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.	De machtsverhoudingen in de Ganga- en Yamuna-casus waren sterk asymmetrisch. De Uttarakhand High Court bood de rivieren tijdelijk tegenmacht door juridische personificatie, maar deze macht bleef symbolisch en afhankelijk van staatsfunctionarissen. Gevestigde economische en politieke belangen behielden structurele macht, terwijl de centrale staat doorslaggevende juridische controle had. De schorsing door het Supreme Court of India markeerde een duidelijke machtsverschuiving weg van de rivierrechten. De casus toont dat RoN hier vooral discursieve, maar nauwelijks institutionele macht genereerde.

	Agenda denial	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.	In de casus van de Ganga en Yamuna is sprake van hoog agenda denial. Politieke en bestuurlijke elites erkenden de vervuiling, maar depoliteerden het probleem door het te framen als een technisch uitvoeringsvraagstuk, terwijl structurele oorzaken buiten beeld bleven. Juridische agendering via de Uttarakhand High Court werd snel geneutraliseerd door de schorsing door het Supreme Court, dat de focus verlegde naar technische bezwaren. Symbolische erkenning verving bindend beleid, waardoor fundamentele alternatieven structureel werden uitgesloten.
	Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.	In de casus van de Ganga en Yamuna is sprake van hoog issue containment. Politieke en bestuurlijke actoren erkende de vervuilingproblematiek, maar bakenden deze af tot technische en juridische kwesties, waardoor fundamentele machts- en governance vragen buiten beeld bleven. Beleidsprogramma's zoals Namami Gange depoliteerden het probleem, terwijl de schorsing door het Supreme Court het ecocentrische RoN-debat opnieuw beperkte. Symbolische erkenning van de heilige status van de rivier ging niet gepaard met structurele maatregelen. Zo werd maatschappelijk druk geabsorbeerd zonder wezenlijke verandering.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	Het agenda-building model in de casus van de Ganga en Yamuna is het best te typeren als outside initiation, met een sterke juridische escalatie. Maatschappelijke actoren agendeerden het probleem via publieke campagnes en activisme, waarna de rechter het onderwerp tijdelijk op de institutionele agenda plaatste via Public Interest Litigation. Politieke elites namen deze agenda echter niet over, waardoor institutionele verankering uitbleef. De snelle schorsing door het Supreme Court of India markeert het falen van consolidatie. Hierdoor bleef de agendering tijdelijk, kwetsbaar en zonder structurele beleidsdoorbraak.
	Niveau van juridische erkenning	3: Beleidsmatige of beperkte juridische erkenning – principes opgenomen in beleid of jurisprudentie zonder volledige afdwingbaarheid.	Het niveau van juridische erkenning van de Ganga en Yamuna was ambivalent; formeel zeer hoog, maar institutioneel zwak. De Uttarakhand High Court kende de rivieren uitzonderlijk vergaande status toe als juristic/legal/living entities, gebaseerd op Indiase jurisprudentie over rechtspersoonlijkheid. Tegelijk ontbrak wettelijke en bestuurlijke verankering; essentiële aspecten zoals aansprakelijkheid, handhaving en coördinatie bleven onuitgewerkt. Deze kwetsbaarheid leidde tot schorsing door het Supreme Court of India. De casus toont zo een kloof tussen symbolische en functionele juridische erkenning.
	Implementatie van erkende rechten	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.	De implementatie van de erkende rechten voor de Ganga en Yamuna was zeer zwak tot vrijwel afwezig. Hoewel de Uttarakhand High Court in 2017 vergaande rechten toekende, bleven uitvoering, handhaving en institutionele uitwerking uit. Er werden geen nieuwe beleidsinstrumenten, handhavingsmechanismen of budgetten ontwikkeld en bestaande bestuurspraktijken bleven ongewijzigd. De snelle schorsing door het Supreme Court of India ontnam bovendien het juridische fundament voor actie. De casus illustreert symbolic policy: sterke normatieve erkenning zonder politieke wil of uitvoeringscapaciteit.
	Ecologische impact	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.	De erkenning van rechten voor de Ganga en Yamuna had nauwelijks ecologische impact. Ondanks de innovatie uitspraak van de Uttarakhand High Court bleven vervuiling, lage waterkwaliteit en ecologische achteruitgang onverminderd bestaan, met name bij de Yamuna. De korte juridische erkenning leidde niet tot meetbare verbeteringen in biodiversiteit of waterkwaliteit. Dit komt vooral door het ontbreken van implementatie en handhaving en de snelle schorsing door het Supreme Court of India. De casus illustreert symbolische ecologische politiek: normatieve erkenning zonder institutionele doorwerking of ecologisch herstel.
Mar Menor	Burgerparticipatie in besluitvorming	4: Substantiële participatie – aantoonbare invloed op beleidskeuzes of juridische formuleringen.	De variabele burgerparticipatie in besluitvorming voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 4. Via de Iniciativa Legislativa Popular oefenden burgers substantiële invloed uit op de wetgeving door parlementaire behandeling af te dwingen. Deze participatie ging verder dan symbolische inspraak. Tegelijk ontbrak structurele co-governance: na aanneming van Ley 19/2022 verschoof besluitvorming naar politieke en uitvoerende organen en bleef burgerinvloed beperkt in de implementatiefase. De participatie was dus krachtig maar episodisch, wat een maximale score duidt.

Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De variabele maatschappelijke coalitievorming voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 4. De rechtenkwestie werd gedragen door een goed gecoördineerde coalitie van milieu-NGOs, burgerplatforms, academici en lokale gemeenschappen met duidelijke taakverdeling en gezamenlijke framing, wat leidde tot nationale beleidsimpact. Tegelijk was de coalitie vooral gericht op de ILP en vertoonde zij na wetgeving fragmentatie. Structurele institutionalisering en internationale doorwerking ontbraken, waardoor duurzaamheid en langdurige invloed beperkt bleven.
Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.	De steun van politieke elites voor de rechten van de Mar Menor wordt gecodeerd als gematigd tot hoog (score 3). Op nationaal niveau was de steun doorlaggevend: de ILP werd met ruime parlementaire meerderheid aangenomen en kreeg expliciete steun van premier Pedro Sánchez. Tegelijk was de steun sterk verdeeld. Regionale autoriteiten in Murcia boden structurele weerstand en bagatelliseerden ecologische problemen, terwijl de partij Vox actief juridisch verzet pleegde tegen de wet. Deze combinatie van nationale steun en regionale en ideologische tegenwerking wijst op beslissende maar conflictueuze elite-steun.
Toegang tot besluitvorming	4: Structurele toegang – stabiele participatiemechanismen met aantoonbare invloed op beleids- of juridische uitkomsten.	De variabele toegang tot besluitvorming voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 4. Burgers hadden formele en effectieve toegang via de Iniciativa Legislativa Popular, die leidde tot parlementaire behandeling en aanneming van Ley 19/2022. Massale mobilisatie versterkte deze toegang. Tegelijk was de toegang fasegebonden: burgers hadden invloed in de agenderings- en wetgevingsfase, maar geen structurele beslissingsmacht in uitvoering en handhaving. Besluitvorming bleef grotendeels bij politieke en bestuurlijke elites, wat een maximale score uitsluit.
Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	De legitimiteit in de Mar Menor-casus is hoog maar ongelijk verdeeld. Burgerinitiatieven en maatschappelijke organisaties hebben sterke maatschappelijke legitimiteit door breed democratisch draagvlak, zichtbaar in massaprotesten en meer dan 600.000 handtekeningen, al is deze mobilisatie deels crisis-gedreven. Wetenschappers beschikken over hoge epistemische legitimiteit ondanks consistent, genegeerd bewijs over landbouwvervuiling en eutrofiëring. Overheden hebben formele juridische legitimiteit door Ley 19/2022, maar hun geloofwaardigheid is inhoudelijk verzwakt door langdurig falend beleid en gebrekkige handhaving. Deze asymmetrie verklaart de maatschappelijke acceptatie van rechtspersoonlijkheid voor de Mar Menor.
Urgentie	5: Zeer hoge urgentie – onmiddellijke interventie noodzakelijk; grote tijdsdruk en issue wordt als zeer kritiek gezien.	De variabele urgentie voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 5. Acute ecologische rampen in 2019 en 2021, met massale vissterfte door zuurstofgebrek, fungeerden als focusing events die brede publieke en politieke aandacht genereerden. Wetenschappelijke rapporten, Europese parlementaire bevindingen en juridische stappen van de Europese Commissie bevestigden de ernst en tijdskritiek. Hoewel autoriteiten eerder traag reageerden, was de urgentie ten tijde van de ILP en Ley 19/2022 onbetwist, acuut en breed gedeeld.
Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De variabele macht voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 3. Maatschappelijke actoren beschikten over aanzienlijke discursieve en juridische macht via mobilisatie, media en het ILP-instrument, wat leidde tot wetgeving en rechtszaken namens het ecosysteem. Tegelijk bleef economische en institutionele macht geconcentreerd bij agro-industriële belangen en overheden. Volgens het stakeholder-salience model hadden maatschappelijke actoren wel urgentie en legitimiteit, maar slechts beperkte macht, waardoor zij afhankelijk bleven van politieke elites.
Agenda denial	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.	De variabele agenda denial voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 3. Regionale elites en agrarische belangen probeerden de ecologische crisis te bagatelliseren en te herdefiniëren als een technisch probleem, onder meer door vissterfte toe te schrijven aan weersomstandigheden en structurele vervuiling toe te ontkennen. Ook bestond indirecte agenda denial op nationaal niveau en via juridische tegenwerking. Deze strategieën vertraagden besluitvorming, maar konden agendering niet blokkeren door publieke mobilisatie, wetenschappelijke consensus en ecologische rampen.

	Issue containment	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.	De variabele issue containment voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 3. Overheden probeerden het probleem te beperken tot technische en sectorale oplossingen binnen bestaande beleidskaders, via herstelplannen en monitoring en door verantwoordelijkheid regionaal af te bakenen. Structurele oorzaken en machtsvragen bleven zo buiten beeld. Deze strategieën waren echter slechts deels effectief. De Iniciativa Legislativa Popular doorbrak de begrenzing door het probleem juridisch en democratisch te herdefiniëren. Issue containment beïnvloedde de timing, maar verhinderde agendering niet.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	Het agenda-building model voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 1 (outside initiation model). Het initiatief kwam van burgers, maatschappelijke organisaties en wetenschappers, niet van politieke elites. Ecologische rampen in 2019 en 2021 fungeerden als focusing events en leidden tot protesten, media-aandacht en publieke druk. Deze mobilisatie resulteerde in een Iniciativa Legislativa Popular die parlementaire behandeling afdwong. Politieke steun volgde pas later. Het sequentiële patroon van publieke naar institutionele agenda bevestigt dat sprake is van outside initiation.
	Niveau van juridische erkenning	4: Juridische erkenning met gedeeltelijke afdwingbaarheid – formele rechten vastgelegd in lokale wetgeving of rechterlijke uitspraken.	Het niveau van juridische erkenning van de Mar Menor wordt gecodeerd met score 4. Via Ley 19/2022 verkreeg het ecosysteem rechtspersoonlijkheid en justitiabele rechten, vastgelegd in democratisch gelegitimeerde nationale wetgeving. De wet bevat governance-structuren, procesbevoegdheid en aansprakelijkheid en is bevestigd door het Constitutioneel Hof. Dit wijst op reële juridische werking. Tegelijk ontbreekt constitutionele verankering en geldt de erkenning slechts voor één ecosysteem. De uitvoering blijft afhankelijk van lagere bestuursniveaus. Daarom is score 4 het meest passend.
	Implementatie van erkende rechten	3: Gedeeltelijke implementatie – basisstructuren aanwezig, maar inconsistent of beperkt effectief.	De implementatie van erkende rechten voor de Mar Menor krijgt score 3. Hoewel Ley 19/2022 formele governance-structuren en procesbevoegdheid introduceert en er daadwerkelijk rechtszaken zijn gestart, blijft de uitvoering ongelijkmatig en kwetsbaar. Handhaving schiet tekort, illegale vervuiling houdt aan en nieuwe organen functioneren traag met onduidelijke bevoegdheden. Implementatie blijft sterk afhankelijk van regionale autoriteiten met een zwakke handhavingsgeschiedenis. Hierdoor is sprake van decoupling: juridische vernieuwing zonder volledige praktische doorwerking. Implementatie is begonnen, maar nog niet geconsolideerd.
	Ecologische impact	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.	De ecologische impact van de Rechten voor de Mar Menor wordt gecodeerd met score 2, omdat structurele ecologische verbetering tot nu toe uitblijft. Ondanks de juridische doorbraak blijven eutrofiëring, nitraatvervuiling en hydrologische verstoring aanhouden, vooral door intensieve landbouw. Rapporten van wetenschappers, het Europees Parlement en de Europese Commissie bevestigt dit. Eventuele verbeteringen zijn incidenteel en weersafhankelijk. Hoewel de wet recent is en implementatie tijd vergt, vereist het codeboek beoordeling op feitelijke resultaten. Daarom is de ecologische impact vooralsnog beperkt en kwetsbaar.
Rechten voor de Maas	Burgerparticipatie in besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.	De variabele burgerparticipatie in besluitvorming voor Rechten voor de Maas krijgt score 3, wat wijst op erkende maar beperkte participatie. Burgers en maatschappelijke organisaties, met name via Maas Cleanup en de campagne Maas in de Wet, mobiliseren steun en agenderen het idee van de Maas als rechtssubject via een petitie aan de Tweede Kamer. Deze participatie blijft echter adviserend: zij leidt niet tot wetgeving, co-creatie of institutionele borging. Volgens Arnsteins participatie ladder worden burgers gehoord, maar hebben zij geen beslissingsmacht.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De variabele maatschappelijke coalitievorming voor Rechten voor de Maas krijgt score 4, omdat sprake is van een brede, stabiele en inhoudelijke coherente coalitie. Rond Maas Cleanup werken juristen, academici, burgers en bedrijven samen vanuit een ecocentrisch doel. De coalitie combineert mobilisatie, expertise en discursieve herframing en functioneert als policy entrepreneur. Tegelijkertijd ontbreekt formele institutionalisering en structurele inbedding bij machtige besluitvormende actoren, waardoor de coalitie afhankelijk blijft van vrijwillige inzet en publieke aandacht.

Steun van politieke elites	3: Ambivalente houding of beperkte steun – gemengde signalen of steun zonder substantieel effect.	De variabele steun van politieke elites voor Rechten voor de Maas krijgt score 3, wat wijst op een ambivalente houding. Politieke elites wijzen het initiatief Maas in de Wet niet af en reageren overwegend positief; de petitie is serieus aangehoord door de Tweede Kamer. Tegelijkertijd blijft steun vrijblijvend: er zijn geen moties, wetsvoorstellen of formele verkenningen gestart. Volgens agenda-setting literatuur betreft dit symbolische steun zonder beleidscommitment, waarbij ecocentrische ideeën botsen met bestaande belangen en kaders.
Toegang tot besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – structurele consultatie, maar minimale doorwerking in beleid.	De variabele toegang tot besluitvorming voor Rechten voor de Maas krijgt score 3, omdat sprake is van reële maar beperkte toegang. Initiatiefnemers hebben via de petitie Maas in de Wet formeel contact met de Tweede Kamer en worden gehoord binnen democratische kanalen. Deze toegang is echter incidenteel en niet geïnstitutionaliseerd: zij zijn niet betrokken bij beleidsvoorbereiding, adviesraden of besluitvorming. De kern van water- en milieubeleid blijft gedomineerd door bestaande instituties, waardoor ecocentrische claims weinig invloed hebben.
Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	De legitimiteit van de actoren rond erkenning van rechten voor de Maas is gemengd en contextafhankelijk. Maatschappelijke organisaties, burgerinitiatieven en experts beschikken over sterke morele en maatschappelijke legitimiteit, gebaseerd op intrinsieke waarde van natuur, ecologische schade en publieke belangen zoals drinkwaterveiligheid, ondersteund door publieke mobilisatie. Juridische, institutionele en politieke legitimiteit blijven echter beperkt: de Maas heeft geen rechtspersoonlijkheid, er is geen formeel mandaat of structurele inbedding en politieke verankering ontbreekt. Conform het codeboek resulteert dit in score 3: deels legitiem, maar niet doorslaggevend in formele besluitvorming.
Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.	De variabele urgentie voor Rechten voor de Maas wordt gecodeerd met score 4, omdat sprake is van hoge ecologische en maatschappelijke urgentie. Structurele vervuiling, landbouwgif en plasticvervuiling leidden tot incidenten waarbij Maaswater tijdelijk onbruikbaar was voor drinkwater. Maatschappelijke actoren framen dit als een directe en existentiële bedreiging die onmiddellijke actie vereist. Politiek en bestuurlijk wordt de problematiek echter benaderd als een langetermijnbeheerkwestie, waardoor urgente juridische interventie uitblijft. De urgentie is daarmee hoog gearticuleerd, maar nog niet politiek geprioriteerd.
Macht	2: Beperkte macht – beperkte middelen of incidentele invloed; beperkte toegang tot besluitvorming.	De variabele macht voor Rechten voor de Maas wordt gecodeerd met score 2, omdat betrokken actoren vooral discursieve macht hebben. Maas Cleanup beïnvloedt het publieke debat via opruimacties, media en de campagne Maas in de Wet, maar beschikt nauwelijks over institutionele, juridische of materiële machtsbronnen. Zij hebben geen formele positie in besluitvorming en onvoldoende middelen om afdwingbare claims te voeren. Besluitvorming blijft bij overheden en bestaande instituties. Volgens Mitchell et al. (1997) leidt lage macht, ondanks hoge legitimiteit en urgentie, tot beperkte beleidsimpact.
Agenda denial	3: Matige agenda denial – structurele maar niet-overheersende blokkades.	De variabele agenda denial voor Rechten voor de Maas wordt gecodeerd met score 3, wat wijst op gematigde maar structurele agendablokkering. Het initiatief wordt niet openlijk afgewezen en de petitie is door de Tweede Kamer ontvangen, maar leidt niet tot formele agendering of beleidsontwikkeling. Procedurele vertragingen en het verzoek om nader onderzoek houden besluitvorming uit. Daarnaast wordt het onderwerp discursief gedepolitiseerd door het te framen als een technisch waterkwaliteitsvraagstuk, waardoor ecocentrische claims worden geneutraliseerd.
Issue containment	3: Matige containment – structurele maar niet-overheersende controlemechanismen.	De variabele issue containment voor Rechten voor de Maas krijgt score 3, omdat het issue structureel maar niet volledig wordt beheerst. Dominante actoren framen de Maasproblematiek als een technisch waterbeheer- en vergunningvraagstuk, waardoor het ecocentrische idee van de Maas als rechtssubject wordt gereduceerd tot management. Publieke zichtbaarheid leidt niet tot structureel politiek debat en alternatieve probleemdefinities worden afgedaan als complex of prematuur. Volgens Cobb en Ross (199) houdt dit het issue effectief klein, zonder maatschappelijke mobilisatie volledig te stoppen.
Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van	Het agenda-building model voor Rechten voor de Maas wordt gecodeerd als score 1 (outside initiation model). Het initiatief is ontstaan bij maatschappelijke actoren, met name Maas Cleanup en niet bij politieke elites. Ecologische

		maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	problemen werden publiek gearticuleerd via campagnes, opruimacties en de petitie Maas in de Wet, waarna pas politieke aandacht volgde. Politieke elites reageerden reactief en namen het initiatief niet over in beleid. Er is geen sprake van inside initiation of mobilisation. Dit past bij theorie van Cobb en Ross (1997) over normatieve innovaties die via publieke druk op de agenda komen.
	Niveau van juridische erkenning	2: Symbolische erkenning – morele of beleidsmatige verwijzingen zonder rechtsgevolg.	Het niveau van juridische erkenning voor Rechten voor de Maas wordt gecodeerd met score 2, omdat sprake is van louter symbolische erkenning. De Maas heeft geen formele status als rechtssubject en wordt juridisch uitsluitend benaderd als object van beheer. Wel bestaat normatieve erkenning in publieke en beleidsmatige debatten, zoals via de campagne Maas in de Wet en bespreking in de Tweede Kamer. Deze erkenning heeft echter geen rechtsgevolgen: er zijn geen wettelijke bepalingen, vertegenwoordigers of handhavingsmechanismen. Daarmee blijft de Maas-casus in een pre-juridische fase.
	Implementatie van erkende rechten	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.	De implementatie van erkende rechten voor de Maas wordt gecodeerd met score 1, omdat elke vorm van implementatie ontbreekt. De Maas heeft geen formeel erkende rechten, waardoor institutionele uitvoering, beleidsintegratie en handhaving niet aan de orde zijn. Hoewel maatschappelijke actoren zoals Maas Cleanup concrete rechten formuleren, hebben deze geen juridische status. Er zijn geen aangewezen vertegenwoordigers, uitvoerende organen of handhavingsmechanismen en bestaand beleid is niet aangepast. Daarmee blijft Rechten voor de Maas zelfs onder het niveau van ‘papiererkenning’.
	Ecologische impact	2: Geen merkbare verandering – onvoldoende of geen meetbare ecologische verbetering; beperkte data of inconsistent beleid.	De ecologische impact van Rechten voor de Maas wordt gecodeerd met score 2, omdat structurele ecologische verbetering uitblijft. De Maas heeft geen juridische erkenning en beschikt niet over afdwingbare rechten, waardoor een causaal mechanisme tussen RoN en ecologische verbetering ontbreekt. Structurele problemen zoals chemische vervuiling en landbouwemissies houden aan. Wel zijn er lokale, indirecte effecten door opruimacties van Maas Cleanup, zoals schonere oevers en verhoogde bewustwording. Deze effecten zijn echter niet structureel, niet juridisch geborgd en leiden niet tot aangescherpt beleid.
Rechtspersoonlijkheid voor de Waddenzee	Burgerparticipatie in besluitvorming	3: Raadpleging met beperkte invloed – participatie wordt erkend, maar beleidsinhoud blijft grotendeels ongewijzigd.	De burgerparticipatie in besluitvorming rond Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met een score 3, omdat sprake is van actieve betrokkenheid maar beperkte invloed. Burgers en organisaties initiëren debat via campagnes, opiniestukken en lokale moties en worden geraadpleegd in beleidsprocessen. Deze participatie blijft echter adviserend: burgers hebben geen medebeslissingsrechten en participatie is niet geïnstitutionaliseerd. De minister wijst rechten voor de Waddenzee af ondanks maatschappelijke druk. Daarmee bevindt de casus zich in middenregionen van Arnsteins participatieladder.
	Maatschappelijke coalitievorming	4: Georganiseerde coalitie – duidelijk leiderschap, gedeelde doelen en substantiële nationale zichtbaarheid.	De maatschappelijke coalitievorming in de casus Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 4, omdat sprake is van een brede en samenhangende coalitie van juristen, wetenschappers, natuurorganisaties, burgerinitiatieven en lokale politici. Het rapport van de Waddenacademie fungeert als gedeeld kennis- en legitimatiekader en de oprichting van Stichting Rechten van de Natuur versterkt de organisatorische structuur. Tegelijk ontbreekt institutionele verankering, materiële slagkracht en steun van dominante elites, waardoor de coalitie het publieke debat beïnvloedt maar politieke blokkades niet doorbreekt.
	Steun van politieke elites	2: Passieve afwijzing – geen steun, afwezigheid van politieke bereidheid.	De steun van politieke elites voor Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 2, omdat deze beperkt en gefragmenteerd is. Lokaal en bij individuele Kamerleden bestaat sympathie voor het RoN-idee, wat wijst op normatieve openheid. Tegelijk ontbreekt nationale steun van het kabinet en invloedrijke partijen. De minister voor Natuur en Stikstof wijst rechten voor de Waddenzee expliciet af en framet deze als symbolisch en overbodig. Hierdoor blijft elite-steun politiek zwak en onvoldoende om beleids- of wetwijzigingen te realiseren.
	Toegang tot besluitvorming	2: Beperkte toegang – enkel symbolische inspraak of	De toegang tot besluitvorming in de casus Rechten voor Waddenzee wordt gecodeerd met score 2, omdat maatschappelijke actoren slechts beperkte en indirecte toegang hebben. Zij kunnen via consultaties, zienswijzen en rapporten input leveren, maar beschikken niet over formele of structurele toegang tot besluitvormende arena's.

		informele toegang zonder invloed.	De uiteindelijke besluitvorming ligt bij ministers, die maatschappelijke argumenten niet overnemen. Burgers hebben geen medebeslissingsrechten en het RoN-voorstel wordt als niet-noodzakelijk geframed, waardoor toegang beperkt blijft tot de inputfase en niet tot daadwerkelijke macht.
	Legitimiteit	4: Hoge legitimiteit – duidelijke institutionele en maatschappelijke erkenning; actoren wegen mee in besluitvorming.	De actoren die pleiten voor rechten voor de Waddenzee beschikken over een gemiddelde legitimiteit (score 3). Hun morele legitimiteit is hoog, gebaseerd op ecologische kwetsbaarheid, wetenschappelijke onderbouwing en de UNESCO-werelderfgoedstatus. De sociaal-politieke legitimiteit is aanwezig maar gefragmenteerd: lokaal draagvlak bestaat, terwijl nationale consensus ontbreekt. De juridische en institutionele legitimiteit is laag, omdat de nationale overheid deze actoren niet erkent als formeel bevoegde vertegenwoordigers. Hierdoor zijn zij inhoudelijk geloofwaardig, maar juridisch gemarginaliseerd en beperkt in formele besluitvorming.
	Urgentie	4: Hoge urgentie – duidelijke tijdsgevoeligheid; beleidsmakers erkennen de noodzaak tot handelen.	De urgentie in de casus Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 4, omdat sprake is van hoge ecologische en maatschappelijke urgentie, maar beperkte politieke doorwerking. Wetenschappelijke rapporten tonen ernstige en tijdkritische ecologische achteruitgang door klimaatverandering en cumulatieve menselijke druk. Maatschappelijke actoren benadrukken de risico's van uitstel, versterkt door focussing events zoals de MSC Zoë-ramp. Politieke elites erkennen de problemen, maar vertalen deze niet naar juridische innovatie, waardoor urgentie wordt geneutraliseerd binnen bestaand beheer.
	Macht	3: Gemiddelde macht – enkele effectieve middelen of posities; invloed in specifieke arena's.	De machtspositie in de casus Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 3, wat wijst op gemiddelde, vooral discursieve macht. Voorstanders beschikken over sterke kennis- en framingmacht via wetenschappelijke rapporten en morele argumenten, maar missen institutionele en materiële macht. Zij hebben geen formele toegang tot besluitvorming an zijn afhankelijk van politieke elites. De rijksoverheid en economische actoren beschikken over dominante middelen en agenda-settingmacht. Hierdoor is de invloed van RoN-voorstandsters reëel maar gefragmenteerd en onvoldoende om beleidsuitkomsten structureel te sturen.
	Agenda denial	4: Uitgebreide agenda denial – duidelijke en gecoördineerde pogingen om agendering te voorkomen.	De agenda denial in de casus Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 4, omdat invloedrijke actoren structureel voorkomen dat het RoN-voorstel toegang krijgt tot de formele beleidsagenda. De minister frameert rechten voor de Waddenzee als overbodig en symbolisch, wat het voorstel discursief legitimeert. Daarnaast ontbreken formele beleids- of wetstrajecten ondanks maatschappelijke en lokale steun. Door machtsasymmetrie en verwijzingen naar bestaande wetgeving blijft het issue politiek onschadelijk. Beperkte openheid houdt het debat zichtbaar, maar verhindert institutionele doorbraak.
	Issue containment	4: Uitgebreide containment – consistente en gecoördineerde strategieën om het issue klein en onzichtbaar te houden.	De issue containment in de casus Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 4, omdat dominante actoren het RoN-voorstel systematisch beheersbaar en politiek onschadelijk houden. De overheid frameert Rechten voor de Waddenzee als overbodig en symbolisch, verwijzend naar bestaande wetgeving, waardoor alternatieve probleemdefinities worden geneutraliseerd. Het issue wordt ge-positioneerd als een technisch-juridisch vraagstuk voor experts, met beperkte publieke zichtbaarheid en zonder actieve politieke agendering. Tegelijkertijd blijft beperkte openheid bestaan, wat effectieve maar niet totale issue containment mogelijk maakt.
	Agenda-building model	1: Outside initiation model – het initiatief komt primair van maatschappelijke actoren; publieke druk is noodzakelijk om institutionele aandacht te verkrijgen.	Het agenda-building model voor Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd als score 1 (outside initiation model). Het initiatief kwam van maatschappelijke en wetenschappelijke actoren, zoals juristen, natuurorganisaties en wetenschappelijke actoren en niet van politieke elites. Via opiniestukken, campagnes en het rapport van de Waddenacademie werd het issue publiek geagendeerd. Pas daarna volgde beperkte, reactieve politieke aandacht, onder meer via lokale moties en individuele Kamerleden. De rijksoverheid bleef defensief en nam het voorstel niet over. Hierdoor past het outside initiation model het best en verklaart dit het uitblijven van beleidsdoorbraak.
	Niveau van juridische erkenning	2: Symbolische erkenning – morele of beleidsmatige	Het niveau van juridische erkenning voor Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 2, omdat sprake is van een symbolische en indirecte erkenning van natuur, zonder rechtspersoonlijkheid of zelfstandige rechten voor de Waddenzee. Hoewel het gebied sterk wordt beschermd via Natura 2000, UNESCO en de Wet

		verwijzingen rechtsgevolg.	zonder natuurbescherming, blijft de Waddenzee juridisch een object van beleid. Rechten zijn toegekend aan de overheid, niet aan de natuur zelf. Juridische subjectivering wordt expliciet afgewezen, waardoor erkenning normatief blijft en geen afdwingbare gevolgen heeft.
	Implementatie van erkende rechten	1: Geen implementatie – rechten bestaan uitsluitend op papier; geen uitvoeringsmechanismen.	De implementatie van erkende rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 1, omdat geen sprake is van daadwerkelijke uitvoering in beleid, bestuur of rechtspraak. De Waddenzee heeft geen rechtspersoonlijkheid en er zijn geen guardians of toezichhoudende instituties ingesteld. Beleidskaders integreren geen natuurrechten als leidend uitgangspunt en handhaving op basis van natuurrechten ontbreekt volledig. Juridische procedures blijven antropocentrisch. Hoewel implementatiemodellen zijn uitgewerkt door maatschappelijke en academische actoren, zijn deze niet overgenomen. Rechten voor de Waddenzee bestaan daarmee uitsluitend op discursief niveau.
	Ecologische impact	1: Negatieve impact – ecologische toestand verslechtert ondanks juridische erkenning; schadelijke activiteiten blijven onverminderd doorgaan.	De ecologische impact van Rechten voor de Waddenzee wordt gecodeerd met score 1, omdat geen aantoonbare ecologische verbetering zichtbaar is. Dit komt niet door gebrek aan urgentie, maar doordat juridische erkenning en implementatie ontbreken. De ecologische staat van de Waddenzee verslechtert door biodiversiteitsverlies, klimaatverandering en cumulatieve menselijke druk. Zonder rechtspersoonlijkheid ontbreken institutionele mechanismen zoals guardians of afdwingbare rechten. Het RoN-initiatief blijft daardoor beperkt tot discours en bewustwording. Bestaande beleidsinstrumenten opereren binnen het huidige juridische kader en blijken onvoldoende om de ecologische achteruitgang te keren.